

หนึ่งปีสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์
หนึ่งปีนิติศาสตร์เสนา

สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

หนังสือระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ
หนึ่งปีสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์และหนึ่งปีนิติศาสตร์เสนา

วันพุธที่ 29 สิงหาคม 2550

ณ อาคารหอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผ่านชุดภาพทางวิทยุ กรม สำนักงานส.ส.ส.ส.ส.

หนึ่งปีสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์
หนึ่งปีนิติศาสตร์เสวนา

หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ
หนึ่งปีสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์และหนึ่งปีนิติศาสตร์เสวนา

วันพุธที่ 29 สิงหาคม 2550

ณ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการ
ฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม

หนังสือสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี หนังสือปณิธานเสนา

บรรณาธิการ

ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์

ผู้พิพากษา สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม

พิมพ์ครั้งที่ ๑

สิงหาคม ๒๕๕๐

จำนวน

๕๐๐ เล่ม

ดำเนินการโดย

สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม

อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

ชั้น ๖ แขวงจอมพล เขตจตุจักร กทม. ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐๒ ๕๑๒๘๑๐๑ - ๒ โทรสาร ๐๒ ๕๑๒๘๐๖๕

E - Mail : rabiresearch@judiciary.go.th

Website : www.judiciary.go.th/rabi

ประธานศาลฎีกา

สาร

ประธานศาลฎีกา

อำนาจตุลาการถือเป็นอำนาจหนึ่งในสามของอำนาจอธิปไตย อันเป็นอำนาจสูงสุดของประเทศ ศาลยุติธรรมในฐานะที่เป็นองค์กรสำคัญที่ใช้อำนาจตุลาการ ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการประสิทธิประสาทความยุติธรรมให้แก่ประชาชนชาวไทยมาโดยตลอด แม้ในยามที่สถานการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของประเทศ รวมทั้งสถานการณ์ของสังคมมีการผันแปรอย่างรวดเร็ว สถาบันศาลยุติธรรมก็ได้พยายามปรับตัวและตระเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ

คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ได้มีมติให้จัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาคดีซึ่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานศาลยุติธรรม โดยมีความมุ่งหมายที่จะให้เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการด้านการศึกษาวินิจฉัยอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักวิชาการ โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาวินิจฉัยไปใช้ในการปรับปรุงระบบงานของศาลยุติธรรม การพัฒนากฎหมาย และพัฒนาความเป็นธรรมในศาลต่าง ๆ

การดำเนินการของสถาบันวิจัยและพัฒนาคดีตลอดระยะเวลาหนึ่งที่ผ่านมา ล้วนมีเนื้อหาสาระที่กว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็น การดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านขาวและดำ การดำเนินการโครงการผลักดันนโยบายสาธารณะ เพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการทางยุติธรรม การศึกษาผลกระทบหลังจากยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัด การวิจัยเพื่อประเมินระบบผู้พิพากษาอาวุโส และเรื่องที่น่าสนใจอื่น ๆ ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาคดีได้กระทำการศึกษาวิจัย จัดกิจกรรมนิเทศศาสตร์เสวนา และจัดกิจกรรมทางวิชาการอื่น ๆ ร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม สถาบันการศึกษาชั้นนำต่าง ๆ และหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้สามารถสร้างองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ให้แก่สถาบันศาลยุติธรรม และสามารถนำไปพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรม อันจะเป็นผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อความยุติธรรมแก่ประชาชนด้วย

เนื่องในโอกาสครบรอบหนึ่งปีของการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาคดีและหนึ่งปีนิเทศศาสตร์เสวนา ขออาวทานฯ คุณพระศรีวิตรัตนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ไต่ไปตอภิลาลและคุ้มครองสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสัมฤทธิ์ผลสมตามเจตนารมณ์ และขอให้บุคลากรทุกท่านมีความเจริญรุ่งเรือง ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น ซื่อสัตย์ สุจริต เพื่อร่วมกันพัฒนาศาลยุติธรรมสืบไป

(นายปัญญา ถนอมรอด)

ประธานศาลฎีกา

สาร

เลขานุการสำนักงานศาลยุติธรรม

เมื่อปี พ.ศ. 2549 สำนักงานศาลยุติธรรมได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมขึ้น เพื่อกำหนดทิศทางนโยบายและพัฒนางานศาลยุติธรรมให้มีเอกภาพและความชัดเจน เพื่อสามารถขับเคลื่อนการบริหารราชการศาลยุติธรรมให้เกิดความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง จากแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว รวมทั้งจากนโยบายของผู้บริหารศาลยุติธรรมทุกฝ่าย โดยเฉพาะคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม จึงได้มีการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาคดีขึ้นในสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อให้เป็นหน่วยงานหลักในการวิจัยของศาลยุติธรรม ในการจัดทำนโยบายด้านการวิจัย กำหนดระเบียบ หลักเกณฑ์ มาตรฐาน หรือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวิจัยให้ได้มาตรฐานและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำนโยบายของศาลยุติธรรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาการบริหารงานของศาลยุติธรรม การปรับปรุงกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาความเป็นธรรมในสังคมในด้านต่างๆ โดยได้มีพิธีเปิดสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

จากผลการดำเนินงานในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา สถาบันวิจัยและพัฒนาคดีได้ริเริ่ม สร้างสรรค์งานในภาระหน้าที่หลายประการ ทั้งในด้านการวางรากฐานการดำเนินงานของสถาบันวิจัยและพัฒนาคดีเอง ได้แก่ การจัดทำแผนแม่บทงานวิจัยและแผนปฏิบัติงานของสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี เพื่อให้สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สามารถดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม คล่องตัว และสามารถระดมสรรพความรู้ จัดระบบการจัดการความรู้ และรวบรวมบุคลากรที่มีค่าของศาลยุติธรรมให้มาร่วมพัฒนางานวิชาการของศาลยุติธรรม นอกจากนี้ สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี ยังได้จัดให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมด้านแพ่งชนและสตรี และกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประเมินผลการบริหารงานของศาลยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษาผลกระทบภายหลังแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม การศึกษาผลกระทบหลังจากยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัด การวิจัยเพื่อประเมินระบบผู้พิพากษาอาวุโส และเรื่องอื่นๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อพัฒนางานของศาลยุติธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนของประเทศในลักษณะต่างๆ ซึ่งแม้จะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณหรือบุคลากรอยู่บ้าง แต่สถาบันวิจัยและพัฒนาคดีก็ได้พยายามดำเนินงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมนิติศาสตร์เสวนาและการจัดกิจกรรมวิชาการในรูปแบบอื่นๆ โดยการร่วมมือกับเครือข่ายทางวิชาการ กับสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำ กับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมอื่น รวมทั้งกับหน่วยงานภาคประชาสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากทุกฝ่าย ซึ่งทำให้งานต่างๆ สามารถกระทำโดยลุล่วงสัมฤทธิ์ผลที่ได้วางไว้เป็นอย่างดี

ในโอกาสครบรอบหนึ่งปีของการจัดตั้งสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ และ
ครบรอบหนึ่งปีของการริเริ่มกิจกรรมนิติศาสตร์เสนา ขอรำลึกคุณพระศรีรัตนตรัยและ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายช่วยดลบันดาลให้บุคลากรทุกท่าน จงประสบความสำเร็จ ความเจริญ ดำรง
ตนอยู่ในกรอบแห่งคุณงามความดี ชื่อสัตย์ สุจริต เพื่อร่วมกันพัฒนาสถาบันวิจัย
รพีพัฒนศักดิ์ให้เป็นสถาบันหลักในทางวิชาการนิติศาสตร์ของสังคมไทยต่อไป

(นายพินิจ สุเสาร์จ)

เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coi.go.th)

สารบัญ

	หน้า
▪ สารประธานศาลฎีกา	(ก)
▪ สารเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม	(ข)
▪ สารบัญ	(ง)
❖ บทความพิเศษ	
- การบ่มเพาะความเป็นธรรมในแผ่นดินเพื่อป้องกันวิกฤตของชาติ (ศาสตราจารย์ ระพี สาคริก)	๒
- การวิจัยกับการรักษาความยุติธรรม (รองศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์)	๖
- กฎหมายและความยุติธรรม (ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน)	๙
- "เงินและทุน กับคุณภาพของงานวิจัย" (นายนิกร ทัสสโร)	๑๙
- "ทำวิจัยมีใช้แค่ไหนเทียบ" (นายสุพล สุขอัสจะสกุล)	๒๓
- ขั้นตอนการจัดทำโครงการวิจัยของศาลยุติธรรม (นางสาวมาตี ธรรมสังกุล นายจิรชัย วัฒนศิริพงศ์)	๓๘
- ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการทำวิจัย (นายวิวรรณ บางภูมิ)	๔๑
❖ บทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันวิจัยและพัฒนา	
- ดร.กิตติพงษ์ สุมิพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช)	๔๗
- ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)	๕๐
- ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)	๕๒
❖ บทสัมภาษณ์ คณะทำงานนิติศาสตร์เสนา เกี่ยวกับสถาบันวิจัยและพัฒนา	๕๕

❖ กิจกรรม "นิติศาสตร์เสวนา"

๘๑

- นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๑
- นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๒
- นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๓
- นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๔
- นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๕

❖ โต๊ะกลมสิ่งแวดล้อม

๑๓๑

- โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

❖ โต๊ะกลมสิทธิสตรี

๑๖๓

- เรื่อง "คำพิพากษาของศาลกับความเสมอภาคและความยุติธรรมระหว่างชายหญิง" และเรื่อง "กระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองความเสมอภาคทางเพศ"

❖ โครงการวิจัยของสถาบันวิจัยพัฒนาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - พ.ศ. ๒๕๕๐

- โครงการวิจัยเรื่อง "การศึกษาทัศนคติของสังคมต่อศาลยุติธรรมภายหลังแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม" ๑๘๐
- โครงการวิจัยเรื่อง "การปรับปรุงระบบงานศาลยุติธรรมศึกษาระดับระบบผู้พิพากษาอาวุโส" ๑๘๔
- โครงการวิจัยเรื่อง "การจัดทำนโยบาย แผนยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนากฎหมายและการศาลยุติธรรมและการกำหนดแนวทางในการบริหารงานด้านการวิจัย" ๑๘๖
- โครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาในด้านวิชาการ: ศึกษาระดับเปรียบเทียบกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของประเทศ Common Law และ Civil Law" ๒๑๑
- โครงการวิจัยเรื่อง "เรื่อง "การวิจัยเชิงสำรวจประสิทธิภาพกฎหมายในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว" ๒๑๓
- โครงการวิจัยเรื่อง "โลกาภิวัตน์กับกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ" ๒๒๐
- โครงการวิจัยเรื่อง "โครงการศึกษาแนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม" ๒๒๓
- โครงการวิจัยเรื่อง "ข้อขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับวิธีปฏิบัติของราษฎรในท้องถิ่นเกี่ยวกับการยึดครอง การใช้ประโยชน์และกรรมสิทธิ์ที่ดิน: จากกรณีศึกษามูลสู่ตัวบทกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย" ๒๒๗

- โครงการวิจัยเรื่อง "การยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัด"

๒๓๑

❖ แนะนำสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี

๒๓๔

- แนะนำสถานที่ตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี
- แนะนำบุคลากรสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี
- แนะนำบริการฐานข้อมูลค้นคว้ากฎหมายระหว่างประเทศ ระบบ Lexis

รายชื่อกองบรรณาธิการ

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coi.go.th)

บทความพิเศษ

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coj.go.th)

“การบ่มเพาะความเป็นธรรมในแผ่นดินเพื่อป้องกันวิกฤตของชาติ”

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก¹

บทความเรื่องนี้มีผลสืบเนื่องมาจากการที่สถาบันวิจัยและพัฒนาสังคมได้จัดให้มีกิจกรรมนิติศาสตร์เสวนาเรื่อง “กฎหมายกับความยุติธรรม” ขึ้นในวันพุธที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ณ ห้องประชุม ๑ ชั้น ๗ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม และได้ให้เกียรติเชิญผมเป็นองค์ปาฐกในการเสวนาปาฐกถาที่พัฒนาสังคมครั้งที่ ๑ เรื่อง “การบ่มเพาะความเป็นธรรมในแผ่นดินเพื่อป้องกันวิกฤตของชาติ” ซึ่งนับเป็นเกียรติอย่างสูง

ณ โอกาสนี้ ผมถือว่าการกำหนดหัวข้อดังกล่าวมาให้ปาฐกถา ถ้าจะบรรยายออกมาจากใจโดยไม่ยึดติดอยู่กับตัวอักษรบนแผ่นกระดาษ รวมทั้งไม่มองจากความรู้สึก ซึ่งถือความคิดตัวเองเป็นใหญ่ ย่อมเปรียบเสมือนว่าเป็นการตอบข้อสอบจากการค้นหาความจริงดังกล่าว ย่อมมีผลยกระดับคุณภาพความรู้ของตัวเอง อันนับได้ว่าเป็นสิ่งมีคุณค่าอย่างยิ่ง

หากใครจะมองว่าผมเป็นคนผ่านการศึกษายสายเกษตรศาสตร์ มาจากมหาวิทยาลัยมันักโซ่ แต่ช่วงหลังๆ ภายในวิถีสีวิตเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว หลังจากจบการศึกษาแล้วออกไปทำหน้าที่นำปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างจากความจริงที่อยู่ในใจตนเอง ซึ่งรักการใช้ชีวิตลงสู่พื้นดินมาโดยตลอด ก็มักมีคนเรียกผมว่า “เป็นนักเกษตร”

ถัดจากนั้นมาอีกช่วงหนึ่ง ผมได้พยายามศึกษาหาความรู้จากพื้นฐานจิตใจตนเองที่อิสระช่วยให้เปิดกว้าง โดยไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งสมมุติที่มีคนนำมาใช้เป็นเครื่องมือสื่อการศึกษา ในที่สุดก็มีคนเรียกผมว่า “เป็นนักกล้วยไม้” ทั้งๆ ที่ตัวเองไม่เคยเรียนเรื่องกล้วยไม้มาจากสถาบันการศึกษา ต่อมาก็เปลี่ยนมาเรียกผมว่า “เป็นนักปรัชญา”

จนในที่สุดผมไม่รู้ว่าตัวเองเป็นนักอะไรกันแน่ เลยทำให้เชื่อมั่นว่า “ตนเป็นคนเหมือนทุกคนเท่านั้น” แม้ใครจะเรียกว่าผมเป็นนักอะไรต่อมิอะไร ก็ย่อมเป็นเรื่องของแต่ละคน ส่วนตัวเองคงไม่หลงอยู่กับมัน

โดยเฉพาะหลักความจริงดังกล่าว ในขณะนี้ผู้คนเรียกคนกลุ่มหนึ่งซึ่งทำหน้าที่รักษาความเป็นธรรมให้แก่สังคมว่า “เป็นผู้พิพากษาและเป็นผู้ตุลาการ” ถ้าผมเป็นคนกลุ่มนี้ ภายในรากฐานจิตใจตนเองคงไม่สำคัญผิด หากยังรู้ความจริงได้ว่า แม้ใครจะเรียกว่าเป็นอะไรก็สุดแล้วแต่

หากใจเราเองทำหน้าที่เป็นคนเหมือนทุกคน ควรถือได้ว่าเป็นพื้นฐานธรรมะ หรืออาจกล่าวว่าเป็นธรรมชาติก็ได้

แต่สัญชาตมนุษย์ที่เข้าไปดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของศาสตร์สาขาใด สาขาหนึ่งนานๆ ก็อาจทำให้หลงผิด คิดว่าตนเป็นนั่นนั้น ฏ อีกทั้งเป็นผู้รู้เรื่องนั้น ดีกว่าคนอื่น จึงมักเดินหลงทาง นอกจากนั้น ยังถอยกลับมาสู่อิสรภาพได้ยากยิ่งขึ้น

แท้จริงแล้วสภาพดังกล่าว ควรจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติตามหน้าที่หยั่งรู้ความจริงจากธรรมชาติที่อยู่ในรากฐานจิตใจตนเองได้อย่างลึกซึ้ง จนในที่สุดก็มาถึงจุดที่เชื่อมั่นว่า “ศาสตร์ทุกสาขาเป็นเพียงสิ่งสมมติเท่านั้น” แม้แต่นิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ หรือนักกฎหมายก็เช่นกัน

สิ่งที่กล่าวมาแล้ว หากมีผลทำให้เรานำมายึดติด ก็ย่อมทำให้ตัวเองมีสติปัญญาที่มีขอบเขตในที่สุด จึงควรสังวรณเอาไว้ว่า “ภายในโลกใบที่อยู่ในจิตใจเราเองย่อมมีสองด้าน” ด้านหนึ่ง คือ ภาพที่ปรากฏเปลี่ยนแปลงให้สัมผัสได้จากภายนอก ซึ่งภาพเหล่านี้หาใช้มีตัวตนให้ยึดมั่นถือมั่นไม่ หากใครนำมายึดมั่น ย่อมถูกมันหลอกหลอนเสมือนเป็นผีที่สิงสถิตอยู่ในจิตใจตัวเองอย่างปลดปล่อยได้ยาก ส่วนอีกด้านหนึ่งได้แก่ “ความจริงที่อยู่ในรากฐานจิตใจเราแต่ละคน” ซึ่งสิ่งนี้หรือไม่ใช่ที่ควรจะสนใจเรียนรู้เพื่อใช้เป็นพื้นฐานการศึกษาหาความรู้ให้ถึงที่สุด ได้อย่างตลอดปอดภัย นอกจากนั้นยังสนใจศึกษาหาความรู้ก็ยิ่งพบว่า “ความเป็นที่สุดของแต่ละช่วงกาลเวลา มันก็ไม่มีตัวตน หากมีแต่วิถีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกภายนอก”

ซึ่งสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ถ้าใครดำเนินชีวิตอย่างประมาท โดยปล่อยให้จิตใจหลงตามมันไปในที่สุดตัวเองนั้นแหละที่จะต้องพบกับความหายนะ ยิ่งเป็นผู้ที่ช่วยตัวเองได้ยาก แม้จะร้องขอให้ใครอื่นช่วย ก็ยังทำให้วิถีชีวิตที่ควรจะมีความจริง ซึ่งอยู่ในรากฐานจิตใจตนเองถูกทำลายหนักมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น ถ้าจะนำเอาคำว่า “นิติศาสตร์” มาพิจารณาเพื่อค้นหาความหมาย สำหรับคนที่ชีวิตก้าวไกลต่อมานับพื้นฐานของกาลเวลา ควรหยั่งรู้ความจริงได้ว่าแม้เป็นนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เกษตรศาสตร์ หรือศาสตร์สาขาอื่นใดก็ตามที่มนุษย์นำมาแยกแยะ มันก็คือความจริงที่อยู่ในรากฐานจิตใจของมนุษย์เอง ซึ่งมีสายสัมพันธ์ถึงศาสตร์ที่มีที่มาที่ไป อยู่ในรากฐานจิตใจของมนุษย์แต่ละคน อย่างเป็นธรรมชาติ

ถ้าคำว่านิติศาสตร์ที่หลายคนเชื่อว่า น่าจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างความยุติธรรมให้แก่ชีวิตคนในชุมชนท้องถิ่น ที่มีเงื่อนไขภายในรากฐานจิตใจตนเองอย่างหลากหลาย หากรู้ความจริงโดยไม่ยึดติดอยู่กับเงื่อนไขปมต่างๆ ที่แอบแฝงเข้ามาอยู่ในจิตใจ ย่อมคู่ควรแก่การยอมรับว่า “เป็นบุคคลผู้มีความรอบรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ประกอบขึ้นเป็นกระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์แต่ละคนอย่างเป็นธรรมชาติ”

จากเหตุดังกล่าวจึงน่าจะเชื่อมั่นได้ว่า “กลุ่มบุคคลผู้ทำหน้าที่รักษาความเป็นธรรมภายในสังคมให้ประชาชนทั่วไปยอมรับนับถือ ควรถือว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สุด ที่ช่วยให้สังคมและชาติบ้านเมืองมีความมั่นคงในระยะยาว” ให้เป็นที่อบอุ่นใจแก่มวลชนคนทั้งชาติ

จากประสบการณ์ชีวิตเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว ได้ช่วยให้ผู้บรรยายเรื่องนี้มองเห็นความจริงว่า “ศาสตร์ทุกสาขา ล้วนมีรากฐานเป็นหนึ่งเดียวกันหมด สิ่งนี้เองควรมีผลสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ให้ถึงความจริงของวิถีชีวิตภายในพื้นฐานตนเอง โดยเน้นการปฏิบัติเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว”

อนึ่ง เรื่องนี้หาใช่ว่าแต่ละคนจะต้องเชื่อถือ ในความคิดเห็นของผู้เฝ้าอย่างขาดการนำมาพิจารณาไม่ หากจำเป็นต้องนำปฏิบัติจากใจ อย่างรู้เหตุรู้ผล ซึ่งควรจะสัมพันธ์ถึงสิ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตมาแล้ว คนในสังคมทั่วไปที่มีความหลากหลาย ซึ่งควรจะใช้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ ให้เป็นที่ยอมรับของตนเอง ซึ่งในที่สุดผู้ปฏิบัติย่อมพบกับความจริง จากกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวได้ทุกเรื่อง จึงจะเชื่อมั่นได้ว่า “ตนสามารถรอบรู้และเข้าใจได้ทั้งหมดถึงระดับหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม”

เช่นคำสอนที่คนยุคก่อนเคยพูดฝากไว้ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างภายในวิถีชีวิตของแต่ละคน ควรมีผลสืบเนื่องมาจากการนำปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานการก้าวไปสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงสมกับคำว่าเป็นผู้จริง”

หาใช่ผลการอ่านจากตำราซึ่งเป็นเพียงแผ่นกระดาษและตัวหนังสือแล้วก็หลงเชื่อถือกันจนเป็นบ้าเป็นหลัง เช่น สิ่งที่ได้ดูกันนี้ ดังนั้นแม้การนำเอากฎหมาย ดังเช่น “รัฐธรรมนูญ” มาพิจารณา อย่างน้อยก็ควรรู้เท่าทัน ว่ามันเป็นเพียงตัวอักษรที่อยู่บนแผ่นกระดาษน้อยกว่าของจริง ซึ่งอยู่ในใจตัวเองที่ควรจะต้องเชื่อถือได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากคนส่วนใหญ่หรือส่วนน้อย มันก็เป็นภาพที่ปรากฏเพียงชั่วคราวชั่วครู่เท่านั้น

แต่สิ่งที่เปื้อนภาพสะท้อนออกมา ให้รู้ให้เห็นอยู่ในขณะนี้ ทำให้อดคิดไม่ได้ว่า เรากำลังสร้างพระพุทธรูปแล้วก็แย่งกันปิดทอง และหลังจากนั้นก็อัญเชิญขึ้นหิ้งเพื่อตั้งไว้บูชา ซึ่งใครจะแตะต้องไม่ได้ ทำให้หมั่นนึกถึงสังขารมรณหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ว่า ถ้าคนในสังคมมีคุณภาพ ก็คงไม่ต้องมานั่งอดตาหลับขับตานอนเพื่อออกกฎหมาย หรือว่าสังคมไทยตกอยู่ในสภาพนิยมอำนาจ เช่นนั้นใช่หรือเปล่า?

สิ่งที่น่าสังสารที่สุดก็คือ “คนส่วนใหญ่ในยุคนี้ ยิ่งขึ้นไปอยู่สูงเหนือคนอื่น ก็มักตกอยู่ในสภาพลืมหืมตา” จนกระทั่งนำเอาความจริงจากรากฐานชีวิตตนเองไปฝากไว้กับตัวอักษร ที่อยู่บนแผ่นกระดาษ แม้การมีอำนาจซึ่งมีผู้คนนำมาคล้องคอไว้ให้ ย่อมตกอยู่ในสภาพที่เปรียบเสมือน “กิ้งก่าได้ทองในหนังสือนิทานอีสป”

แม้กระทั่งกาลเวลา ซึ่งแท้จริงแล้วสำหรับบุคคลผู้ที่รู้เท่าทันย่อมหยั่งรู้ได้ว่า เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนให้นามมายึดติด นอกจากเป็นสิ่งสมมติที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในระดับของพื้นฐานการจัดการเพื่อสนองประโยชน์แก่มนุษย์เอง หากสามารถรู้เท่าทันย่อมทำงานได้มากโดยปราศจากกรอบกำหนดในเรื่องนี้

สิ่งที่กล่าวมาแล้วนี้เอง ได้สะท้อนให้เห็นความจริงว่า “คนในยุคนี้ส่วนใหญ่ขาดการรู้ตนเอง จึงได้นำเอาความจริงที่มีอยู่ในรากฐานจิตใจไปผูกติดไว้กับความหลากหลาย

ในด้านวัตถุ ซึ่งมีกลุ่มบุคคลในอดีตเป็นผู้สมมติขึ้นมา แล้วก็หลงยึดติดอยู่ตรงนั้นเป็นวัฏจักร ซึ่งเปรียบเสมือน “ปลาติดแห” จนกระทั่งเกิดความขัดแย้งสูงมากยิ่งขึ้นทุกขณะ

“หากสามารถรู้เท่าทัน ย่อมเป็นคนมีนิสัยดีขึ้นได้” แม้ใครจะแสดงออกบนพื้นฐาน การหลงตนลืมนั่น ตนเองก็ย่อมนิ่งเสียได้ หากการปฏิบัติด้วยบนพื้นฐานความจริงที่อยู่ในใจตนเอง ให้มันคงอยู่ได้เท่านั้น จึงจะมั่นใจได้ว่าตนเป็นผู้จริง และทำให้ไม่คิดสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น

คนในสังคมยุคนี้ส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพลืมนั่น ซึ่งแท้จริงแล้วสิ่งต่างๆ ที่แต่ละคนกำลัง เรียกหา บางครั้งก็กระทำกันอย่างรุนแรง แท้จริงแล้ว มันมีอยู่ในใจตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ มาแล้วโดยกำเนิด แต่เป็นเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงได้ทำลายของจริงซึ่งมีอยู่แล้ว หากกลับ ข้ามไปนำเอาสิ่งสมมติจากถิ่นอื่นมายึดมันถือมัน ทำให้ขาดการเป็นผู้เป็นคน หนักมากยิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ

ดังนั้นหากใครเชื่อในสัจธรรมว่า “วิถีการเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่งทุกอย่าง ย่อมหมุนวน เป็นวัฏจักร แม้จะพบกับปัญหาทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนกำลังสูญเสีย จนกระทั่งเป็นทุกข์หนัก ย่อมไม่รู้สึกท้อถอย คงมีอยู่แต่การต่อสู้ที่ยืนบนพื้นฐานสัจธรรม” ซึ่งหมายความว่า “คือการต่อสู้กับเงื่อนโซ่ที่อยู่ในจิตใจตนเองให้มันคงอยู่ได้”

สิ่งที่กล่าวมาแล้ว ถ้าจะเชื่อว่า “คือผู้ชนะสิบทิศ” ก็ไม่น่าจะผิด ในเมื่อทิศทางที่สะท้อน ออกมาปรากฏจากโลกภายนอกมันไม่มีนอกมีใน นอกจากมีผลทำให้ “เป็นผู้รอบรู้วิชา ซึ่งควรจะมี ภูมิใจในความสำเร็จของชีวิตแต่ละช่วง”

นอกจากไม่มีที่สิ้นสุดบนพื้นฐานการสิ้นสุดที่เชื่อมโยงถึงกัน เสมือนสายโซ่ของการเรียนรู้ ดังนั้น ภายในภาพรวมทั้งสองด้าน ผู้ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ควรเป็นผู้รอบรู้วิชาทุกสาขา อีกทั้ง มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองเป็นคุณสมบัติในระดับพื้นฐาน รวมทั้ง มีความกล้าหาญที่จะใช้ วิจารณ์ญาณบนพื้นฐานจริยธรรม และคุณธรรมเอาไว้ให้มันคงอยู่ได้ตลอดไป

สรุปแล้ว กลุ่มบุคคลผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ออกกฎหมาย หรือผู้ใช้กฎหมาย เช่น ตุลาการ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความหรือหน้าที่อื่นใดก็ตาม ซึ่งเป็นไปตามสัจธรรม

“สิ่งแรก ควรจะมีรากฐานจิตใจที่ลดตัวเอง ลงมายืนอยู่ในระดับสามัญชนหรืออาจเรียกว่า

ประชาชนคนเดินดินคนธรรมดา ดังเช่นที่ร้อยกรองบทหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า

คนเห็นคนเป็นคน นั้นแหละคน คนเห็นคนใช้คน ใช้คนไม่

กำเนิดคน ย่อมเป็นคน ทุกคนไป จะแตกต่างกันได้ แต่ชั่วดี

ทั้งนี้และทั้งนั้น เพื่อสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นในรากฐานจิตใจตนเองก่อนอื่น

นอกจากนั้น ควรเป็นผู้ที่มีรากฐานจิตใจอิสระ ทำให้มีคุณสมบัติที่ซื่อสัตย์ต่อตนเองเป็นที่ตั้ง อีกทั้ง ควรจะสนใจเรียนรู้ ทุกสิ่งทุกอย่าง โดยปราศจากการเลือกที่รัก มักที่ชัง ทำให้เป็นคนรอบรู้วิชา ซึ่งมองจากทุกด้าน ช่วยให้เชื่อมโยงถึงกันได้หมด และมีความมั่นคงอยู่ในสัจธรรมที่ให้ความสำคัญ แก่เพื่อนมนุษย์เอาไว้เหนือตนเอง โดยเฉพาะคนระดับล่าง ซึ่งควรถือว่าเป็นพื้นฐานสังคมที่แท้จริง”

“ การวิจัยกับการรักษาความยุติธรรม ”

รองศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ศาลสถิตยุติธรรมได้ก่อตั้งสถาบันวิจัยรพีพัฒน์คดีขึ้น ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เพราะเอาพระนามของเสด็จในกรมฯ มาเป็นนามซึ่งย่อมยังความปลื้มปิติและภาคภูมิใจให้แก่สมาชิกราชสกุลทุกผู้ทุกคน หากแต่เพราะได้เห็นความมีใจกว้างขวาง และความกล้าหาญของศาลในการที่ได้สร้างกระงกบานใหญ่ขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นรูปโฉมหน้าตา พฤติกรรม และการกระทำของยุติธรรมเอง

งานวิจัยเปรียบเสมือนเป็นกระงกบานใหญ่ ที่สะท้อนให้เห็นรูปลักษณะของผู้ส่องดูว่างตมแสงเพียงใด หรือน่าเกลียดน่ากลัว เป็นเทพเจ้าหรือปิศาจ กระงกยอมแสดงให้เห็นผิว ฝ้า ฝ้า ส่วนใดส่วนหนึ่งของใบหน้าที่จะครบแต่งแก้ไข และส่วนใดที่ตมงาม นำรักษาไว้ให้คงทนตลอดไป

กระงกเงาที่คืนั้น ผู้ประติษฐ์และผู้ดูแลรักษา จะต้องบรรจงสร้างไม่ให้บิดเบี้ยว คดงอ และรักษาไว้ให้สะอาด ไม่เป็นฝ้า ซึ่งจะทำให้ภาพที่แสดงออกนั้น ผิดพลาดไปจากความเป็นจริง มึงงานวิจัยจำนวนมากที่สร้างขึ้นเพื่อหลอกคน เป็นงานวิจัยที่ผู้จ้างหรือผู้ให้ทุนมีความประสงค์ที่จะให้งานวิจัย (ซึ่งคนมักเชื่อถือเพราะคิดว่าเป็นงานวิชาการ) สนับสนุนความคิดและโครงการของตน ไม่ได้ต้องการงานที่เป็นกลาง เทียงธรรม และตรงไปตรงมา ผู้ทำการวิจัยก็ไม่ได้รักศักดิ์ศรีในวิชาชีพ ปลอมให้ความโลภและความลำเอียงมาครอบงำการทำงานของตนเอง

พวกเราทุกคน ทั้งผู้ที่ได้ลงแรงลงใจในการก่อตั้งสถาบันขึ้นมา ผู้ที่ทำงานเพื่อให้สถาบันก้าวไปข้างหน้า ตลอดจนผู้สนับสนุนและร่วมงานเป็นครั้งคราว จะต้องช่วยกันด้วยความสุจริตใจ ประคับประคองไม่ให้หม่นหมอง จักต้องให้งานวิจัยที่สร้างขึ้นได้เอื้อประโยชน์ ให้สถาบันตุลาการเป็นเสาหลัก อันยังยืนของสังคม และช่วยจรรโลงความยุติธรรมให้สถิตยสถาพรสืบไป

อันความยุติธรรมนั้นอ่อนไหวบอบบางยิ่งนัก ไม่เพียงแต่กิเลสอันมีความโลภ โกรธ หลง จะทำให้ตรึงซังนั้นโอนเอนไปทางใดทางหนึ่ง แต่ความไม่รู้หรือหาไม่ถึงการณ์ ก็ทำให้เกิดความหวั่นไหว สั่นสะเทือนขึ้นได้ หน้าทีหนึ่งของงานวิจัยก็คือ การเปิดตาให้เห็นความจริง ที่อคติ ความหลง หรือแม้ความมั่นใจในตนเอง ที่มีมากเกินไป ปิดบังอยู่

มีคนจำนวนมากคิดว่าตนรู้ในเรื่องที่ตนไม่รู้ ทั้งนี้เพราะสัมผัสที่ผิวเผินมักหลอกคนให้หลงทาง และรูปลักษณะภายนอกที่เหมือนกัน พาให้คิดว่าภายในนั้นย่อมเหมือนกันด้วย สังคมไทยเป็นสังคมที่เป็นเด็กก็ไม่ใช่ ผู้ใหญ่ก็ไม่เชิง เรามีกระทรวงทบวงกรม ที่แบ่งงานกันทำเหมือนในประเทศตะวันตก แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งก็将会เห็นความสัมพันธ์ภายใน และพฤติกรรมที่แตกต่างอย่างไม่น้อยจากหน่วยงานในสังคมตะวันตก เรามีถนนหนทาง รถยนต์ รถไฟ หนังสือ หนังสือพิมพ์ และโทรศัพท์ โทรทัศน์ ตลอดจนคอมพิวเตอร์ ที่ทำให้ไม่เห็นต่างอะไรจากที่เห็นในประเทศตะวันตก แต่เมื่อเราสืบเสาะดู จะพบว่าคุณภาพของข่าวสารและการแพร่หลายกระจายตัวของข้อมูลความรู้นั้นหาได้เท่าเทียมกับประเทศตะวันตกเขาไม่ เรามีโรงเรียน และมหาวิทยาลัย ที่ให้ประกาศนียบัตรและปริญญาเช่นเดียวกับทุกประเทศที่เราว่าเจริญแล้ว แต่ขอให้ฟังดู ผู้ได้รับประกาศนียบัตรและปริญญาแล้วต่างจากของเขายังไง บางทีก็ได้ยินคนพูดว่า เรียนมาแล้วทำอะไรไม่ได้ สอนคนให้ไม่รู้จักทำงาน เพียงแต่ทำให้เกิดความทงงตัว เอาประกาศนียบัตรและปริญญาไว้หลอกคนอื่นและหลอกตนเอง สังคมไทยปัจจุบันจึงเป็นเสมือนสังคมที่อยู่ในแดนสนธยา ระหว่างความมืดและความสว่าง เป็นพระจันทร์ที่แหวกเว้าครึ่งเสี้ยวที่รอคอยวันที่จะส่องสว่างเป็นจันทร์เพ็ญ เราอาจพูดได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมทวิลักษณ์ เป็นสังคมที่มีกลุ่มคนที่ชาญฉลาด รอบรู้ ร่ำรวย และมีอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังหาเช้ากินค่ำ ขยันขันแข็งแต่ไม่มีวันที่จะเฉยหน้าอาปาก ผลักตนเองให้ชนมาทัดเทียมกับอีกกลุ่มหนึ่งได้ในสังคมเช่นนี้ก็มักจะมีการเอาเปรียบ โดยอาศัยความรู้และอำนาจทางการเมือง เอามาใช้ในการทุจริต ยึดครองและแย่งชิงทรัพยากรจากผู้ด้อยโอกาส

การที่จะรักษาความยุติธรรมในสังคมสนธยานั้นยากยิ่ง เพราะจะต้องรู้จักและเข้าใจคนทุกกลุ่มในสังคม และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนเหล่านี้ในทุกด้าน จะเอาง่ายเข้าว่า โดยออกกฎระเบียบหรือประเพณีปฏิบัติโดยอ้างว่าสังคมที่เจริญแล้วในตะวันตก เขามีกฎระเบียบเช่นนี้ เขาทำกันอย่างนี้ อย่างนั้นไม่ได้ เพราะอาจนำมาซึ่งผลอันไม่คาดคิดและอาจนำไปสู่ความหายนะได้ในการเปรียบเทียบระหว่างสังคม เพื่อนำกฎระเบียบมาใช้นั้น พึงเข้าใจว่าในหลายอย่างหลายประการสังคมเราล้าหลังกว่าสังคมตะวันตกเป็นร้อยปี อาทิเช่นในเรื่องการให้สินบน การกินสินบน อำนาจมืดเหนือกฎหมาย แม้เรื่องการถือครองที่ดิน ในขณะที่ในบางเรื่อง เช่นพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นเราอาจล้ำหน้าสังคมตะวันตกส่วนมากไปแล้วก็ได้ ด้วยเหตุดังนั้นการนำเอากฎระเบียบและประเพณีปฏิบัติของต่างประเทศมาใช้จึงต้องคิดไตร่ตรองให้ดี จำเป็นที่จะต้องเข้าใจสภาพของสังคมเราเป็นอย่างดีด้วย

แน่นอนว่า เสด็จในกรมฯ ในการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและระบบศาลยุติธรรมนั้น ทรงได้ศึกษาและเข้าพระทัยดีทั้งในด้านตัวบทกฎหมายและประเพณีปฏิบัติของไทยในอดีต ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงเข้าพระทัยกฎหมายตราสามดวง และจากข้อเขียนของเจ้าพระยามหิธรที่บรรยายถึงประเพณีโบราณในการพิจารณาพิพากษาคดีความต่าง ๆ

ความซับซ้อนของสังคมปัจจุบัน ย่อมเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการหาความรู้ความเข้าใจที่จะช่วยรักษาและสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในสังคม งานของเราในสมัยนี้ย่อมยากกว่าในอดีต

การช่วยเหลือหาความรู้ ความเข้าใจมาเพื่อปรับปรุงกระบวนการยุติธรรม ย่อมเป็นหน้าที่ที่สำคัญของสถาบันรพีพัฒนศักดิ์ ในการนี้สถาบันฯ ไม่ควรเป็นเพียงกระจกเงา ที่ส่องให้ศาลเห็นแต่เพียงรูปโฉมของตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องส่องให้เห็นสภาพความเป็นไปในสังคม ปฏิบัติการ และความสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างตุลาการ และปัจเจกบุคคล ตลอดจนกลุ่มต่างๆ ในสังคมด้วย สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ จะต้องสะท้อนภาพเหล่านี้โดยตรงไปตรงมาใส่อากาศบริสุทธิ์ยุติธรรม

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

“กฎหมายและความยุติธรรม”

ศ.ดร.ลิขิต วีรเวติน

ราชบัณฑิต

สังคมที่เป็นนิติรัฐ (legal state) และใช้หลักนิติธรรม (the rule of law) ในการบริหารประเทศ จำเป็นต้องรักษาเสาหลักที่สำคัญที่สุด นั่นคือ การใช้กฎหมายเป็นฐานสำคัญที่สุดของการบริหารประเทศ หาข้อยุติในข้อขัดแย้งระหว่างเอกชน รักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและความมั่นคงของรัฐ ผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม โดยมีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อให้รัฐนั้นสามารถดำรงอยู่ได้โดยมีความสงบเรียบร้อย

แต่การตรากฎหมายหรือการใช้กฎหมายในการปกครองบริหารนั้น มีกระบวนการที่ซับซ้อนหลายชั้น และไม่สามารถจะถือกฎหมายเป็นเครื่องจักรกลที่สามารถดำเนินไปได้โดยอัตโนมัติ เป็นต้นว่า ผู้ใดกระทำความผิดตามที่ระบุในกฎหมายก็ให้วินิจฉัยลงโทษตามลายลักษณ์อักษรเช่นจำคุก 3 ปี ใครผู้ใดก็ตามที่กระทำความผิดดังกล่าวก็จะใช้วิธีเปิดมாதรานั้นและใช้วิธีลงโทษบุคคลผู้นั้นโดยไม่พิจารณาข้อเท็จจริงในรายละเอียดของแต่ละกรณี ก็ย่อมจะไม่สามารถสร้างความยอมรับในระบบยุติธรรมนั้นได้ถึงแม้จะถูกต้องตามกฎหมาย (legality) แต่ย่อมขาดความชอบธรรม (legitimacy)

กล่าวโดยสรุปก็คือ สังคมนิติรัฐเป็นสังคมที่ใช้กฎหมายเป็นหลักในการปกครองบริหาร แต่กฎหมายดังกล่าวจะคงความศักดิ์สิทธิ์ได้นั้นจะต้องออกโดยรัฐาธิปัตย์ (sovereignty) อย่างถูกต้อง มีลักษณะสากล (universalistic) และมีสภาพบังคับ (sanction) ที่ยุติธรรมและมีความชอบธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้ถูกลงโทษ รวมทั้งโดยสังคมทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ เมื่อใดก็ตามที่การตรากฎหมาย การบังคับกฎหมายไม่สอดคล้องกับลักษณะต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วหลักนิติธรรมก็จะถูกสั่นคลอน การเป็นนิติรัฐก็จะเกิดปัญหา การตรากฎหมายที่ขัดต่อหลักนิติปรัชญาทั่วไปก็จะกลายเป็นหลักนิติกลวิธี (the rule by law) อันไม่สามารถสร้างหลักนิติธรรม (the rule of law) ได้

กฎหมายจึงต้องนำไปสู่ความยุติธรรมซึ่งจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน (วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2550)

ก) การตรากฎหมาย กฎหมายต้องตราโดยรัฐาธิปัตย์ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ในเบื้องต้นรัฐาธิปัตย์นั้นต้องเป็นรัฐที่ถูกต้องตามกฎหมาย (legality) และมีความชอบธรรม (legitimacy) เช่น ถ้าสังคมนั้นมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย รัฐาธิปัตย์

กล่าวคือผู้ใช้อำนาจรัฐจะต้องมาจากการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญที่เป็นยอมรับของ คนในสังคม ซึ่งอยู่บนฐานของสัญญาประชาสังคม (social contract) อันสะท้อนถึง ฉันทานุมัติของสังคม (general will) กฎหมายที่ตราโดยรัฐาธิปัตย์ที่มีปัญหาเรื่องความ ถูกต้องตามกฎหมายและความชอบธรรม ย่อมไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้า กฎหมายดังกล่าวขัดต่อหลักนิติปรัชญาสากล เช่น การออกกฎหมายที่มีผลย้อนหลัง ตามที่ภาษิตกฎหมายลาตินกล่าวว่า Nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poenali แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า

"No crime (can be committed,) no punishment (can be imposed) without (having been prescribed by) a previous penal code.

หรือแปลเป็นภาษาไทยว่า "จะไม่มีอาชญากรรมถ้าไม่มีกฎหมาย จะไม่มีการ ลงโทษถ้าไม่มีกฎหมาย แปลว่า ถ้ามีการกระทำเกิดขึ้นก่อนมีกฎหมาย การกระทำอันนั้น แม้จะผิดกฎหมายที่ตราขึ้นใหม่ก็ไม่ผิด กฎหมายและไม่ต้องรับโทษ

กล่าวง่าย ๆ คือ กฎหมายย่อมไม่มีผลย้อนหลัง ไม่ว่าทางอาญา ทางแพ่ง หรือทาง การเมือง ถ้ามีข้อยกเว้นต้องมีเหตุผลพอเพียงและเป็นคุณ การประกันความยุติธรรมโดย กฎหมายจึงต้องเริ่มจากกระบวนการตรากฎหมาย รวมตลอดทั้งบทบัญญัติและเนื้อหาของ กฎหมายว่าเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งในประเทศ รวมทั้งสอดคล้องกับหลักการของ กฎหมายของอารยประเทศหรือไม่อย่างไร

ข) ผู้วินิจฉัยกฎหมายได้แก่ศาล ซึ่งต้องเริ่มจากการจัดตั้งศาลนั้นจัดตั้งด้วย กระบวนการวิธีการเช่นใด ถ้ากระบวนการจัดตั้งศาลนั้นทำตามด้วยทฤษฎีกฎหมายอันเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้นและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์สากล รวมตลอดทั้งธรรมเนียมประเพณี ศาลนั้นย่อมมีความถูกต้องตามกฎหมายและมีความชอบธรรม จึงมีความศักดิ์สิทธิ์ในฐานะ เป็นสถาบันทางตุลาการ แต่ถ้าศาลมีปัญหาในเรื่องความถูกต้องตามกฎหมายและความชอบธรรม และการยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของศาลนั้นก็ย่อมจะเกิดปัญหา ศาลใด ก็ตามที่จัดตั้งขึ้นชั่วคราวจะประสบปัญหาในการเป็นที่ยอมรับตั้งแต่ต้น ส่วนใหญ่ศาลที่ จัดตั้งขึ้นพิเศษ เช่น ศาลพิจารณาอาชญากรรมสงคราม และอาชญากรรมต่อมนุษยชาติที่ นูเรมเบิร์กและที่โตเกียวภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นศาลพิเศษที่จัดตั้งขึ้นโดยมี การออกกฎหมายย้อนหลัง เพราะเดิมไม่มีความผิดที่เรียกว่า อาชญากรรมสงครามและ อาชญากรรมต่อมนุษยชาติ และในความเป็นจริงความตายที่เกิดขึ้นจากการทำสงครามนั้น ย่อมไม่ถือเป็นความผิดทางอาญาที่จะต้องขึ้นศาล แต่ในกรณีการฆ่าหมู่ชาวยิว

ซึ่งเป็นพลเรือนนั้นคือการฆ่าคนตายโดยเจตนาอย่างเหี้ยมโหด ก็น่าจะขึ้นศาลตามปกติได้ และลงโทษไปตามกบิลเมือง แต่ศาลที่นูแรมเบิร์กและโตเกียวเป็นศาลที่ตั้งขึ้นโดยผู้ชนะสงคราม มีนัยสำคัญทางการเมืองระหว่างประเทศ และเนื่องจากความทารุณโหดร้ายของนาซีและทหารของจักรพรรดิของญี่ปุ่นเช่นฆ่าคนเป็นจำนวนสิบ ๆ ล้านคน ประเด็นเรื่องความถูกต้องตามกฎหมายและความชอบธรรมของศาลจึงมีการมองข้าม อย่างไรก็ตามก็มีการตั้งข้อสังเกตว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์หรือมีสิทธิในการเลือกตุลาการ และมีการกล่าวว่า การออกกฎหมายย้อนหลังเช่นนั้นก็มีลักษณะเป็นความยุติธรรมของผู้ชนะ (Victor's Justice) นอกจากนั้นยังมีการวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ลบเกี่ยวกับกระบวนการและความชอบธรรมของศาลนูแรมเบิร์ก โดยประธานศาลสูงของสหรัฐอเมริกา Harlan Fiske Stone และยังมี การตั้งข้อสังเกตโดย William Douglas แห่งศาลสูงสหรัฐอเมริกา (ผู้เขียนเคยเข้าเยี่ยมคารวะเมื่อเป็นตัวแทนนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปสังเกตการณ์เลือกตั้งในปี ค.ศ. 1964) ว่า การพิจารณาคดีนูแรมเบิร์กเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักการ มีการออกกฎหมายย้อนหลังเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของบรรยากาศและความต้องการในขณะนั้น จึงมีลักษณะเป็นการทดแทนหลักการด้วยอำนาจ (substituting power for principle) ในส่วนของนักวิชาการไทยนั้น ศาสตราจารย์ ดร. จักรทิพย์ นาถสุภา ได้เสนอในวิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเสนอข้อคิดเห็นว่า การพิจารณาคดีของศาลนูแรมเบิร์กเป็นการออกกฎหมายย้อนหลัง

แต่ที่ข้อนำพิจารณาก็คือ กระบวนการพิจารณาก็ยังมีการเปิดโอกาสให้มีการต่อสู้คดีความและแยกแยะพิจารณาความผิดของแต่ละบุคคล มิได้กวาดแบบเหมารวมหรือเหวี่ยงแห ความถูกต้องตามกฎหมายและความชอบธรรมของศาลภายใต้ระบอบการปกครองที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยย่อมยากที่จะอ้างได้อยู่แล้ว แต่มีข้อนำสังเกตว่า กระบวนการออกกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมก็ต้องสอดคล้องกับหลักความยุติธรรมทางกฎหมาย มิฉะนั้นจะเสียความชอบธรรมโดยสิ้นเชิง

นอกจากการวินิจฉัยเอาผิดกับผู้ถูกกล่าวหาแบบเหวี่ยงแห ยังมีการวินิจฉัยลงโทษที่นำไปสู่ความคลงใจในความถูกต้องของข้อมูล ความพิถีพิถันละเอียดลออในการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตัวอย่างที่เกิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้ก็คือ การวินิจฉัยตัดสินชี้ขาดทางการเมือง 111 คน ของพรรคที่ถูกยุบโดยตุลาการรัฐธรรมนูญไปนั้น มีการตัดสินชี้ขาดของอดีตรัฐมนตรีการบริหารพรรคซึ่งเป็นอดีต ส.ส. จังหวัดราชบุรีที่เสียชีวิตไปแล้วด้วยเนื่องจากถูกฆาตกรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์สภาพบุคคลย่อมสิ้นสุดลงเมื่อตาย การตัดสินชี้ขาดของคนที่ตายไปแล้วนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ และแม้ในคดีอาญาเมื่อบุคคลที่กระทำความผิดเสียชีวิตลงเรื่องก็เป็นอันจบกัน การลงโทษบุคคลที่เสียชีวิตไปแล้วนั้นย่อมเกิดจากความผิดพลาดในข้อมูล ทำให้เกิดข้อสงสัยว่าการวินิจฉัยข้อมูลอื่นและการรับฟัง

ข้อมูลข้อชี้แจงที่ส่งเป็นเอกสารให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะสมบูรณ์และถูกต้องมากน้อยเพียงใด ความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม (due process of law) ย่อมกลายเป็นประเด็นปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความถูกต้องของข้อมูลและความน่าเชื่อถือของกระบวนการและระบบ

ค) ตุลาการ คือผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายหรือผู้เชี่ยวชาญทางอื่นที่มาร่วมสมทบเป็นตุลาการ ตุลาการหรือผู้พิพากษาคือบุคคลที่ต้องอ่านและตีความกฎหมายเพื่อนำไปใช้วินิจฉัยคดี จึงต้องเป็นบุคคลที่มีทั้งความรู้ทางกฎหมาย มีความยุติธรรม ไร้อคติ และเข้าใจกระบวนการพิจารณารรถคดี แต่ที่สำคัญที่สุดต้องมีจริยธรรมแห่งวิชาชีพ ตามที่ศาสตราจารย์ โสภณ รัตนการ กล่าวไว้ใน “หลักวิชาชีพนักกฎหมาย: ตุลาการ” ความว่า ตุลาการต้องมีหลักคตินิยมดังต่อไปนี้คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรู้ความสามารถ ความมีใจเป็นธรรม การใช้ดุลพินิจที่เหมาะสม การวางตัวดี ซึ่งหมายถึงมีพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ

นอกเหนือจากนั้นยังมีการพูดถึงคุณสมบัติของตุลาการหรือจริยธรรมของนักกฎหมาย โดยผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย เช่น ศาสตราจารย์ จิตติ ตั้งศุภนันทน์ ที่เน้นถึงหลักนิติธรรม รวมตลอดทั้งนักปราชญ์ ราชบัณฑิต ทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ เช่น กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ศาสตราจารย์ สัญญา ชรรณศักดิ์ อริสโตเติล มงแตสกีเออ ฯลฯ ในส่วนของความรู้ความสามารถนั้น วิชากฎหมายที่ศึกษาในสหรัฐอเมริกาจะเริ่มสอนตั้งแต่ผู้จบปริญญาตรีขึ้นไป กล่าวอีกนัยหนึ่ง คนที่จะศึกษาวิชากฎหมายนั้นต้องจบปริญญาตรีขั้นพื้นฐานเพื่อเข้าใจวิชาสังคมศาสตร์ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา ฯลฯ เพื่อให้เกิดความรู้กว้างขวางเพราะกฎหมายเป็นเรื่องที่ต้องวินิจฉัยการกระทำของคนในสังคมจึงต้องเข้าใจสังคม ถ้านักกฎหมายรู้แต่เพียงกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอาญา วิเคราะห์ความแพ่ง วิเคราะห์ความอาญา ธรรมนูญศาลยุติธรรม หมกมุ่นอยู่กับบรรทัดมาเป็นสิบปีโดยขาดความรู้ทางนิติปรัชญาและความรู้ที่กว้างขวาง เนื่องจากกฎหมายไทยมีที่มาจากพื้นฐานของกฎหมายไทยดั้งเดิม รวมทั้งกฎหมายที่นำมาจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายของชาติตะวันตกซึ่งมีรากฐานกฎหมายโรมัน จึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับภาษิตกฎหมายโรมันและของตะวันตกด้วยการขาดความรู้ในส่วนนี้อาจทำให้เกิดปัญหาได้ เพราะมีแนวโน้มจะอ่านกฎหมายตามลายลักษณ์อักษร และไปตามกระบวนการวิพิจารณาความสืบพยานวินิจฉัยโดยไม่คำนึงถึงหลักปรัชญาการปกครองบริหาร การแปรเปลี่ยนสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ฯลฯ

ในส่วนที่เกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งเพราะตุลาการก็คือมนุษย์ ย่อมมีอารมณ์ความรัก โลภ โกรธ หลง แต่เนื่องจากเป็นบุคคลที่ให้คนให้โทษได้อย่างกว้างขวาง จึงจำเป็นต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษและมีคุณสมบัติพิเศษ

เช่น จะต้องมีความสามารถในการผสมผสานระหว่างการตีความกฎหมายแบบเทคนิคคือตามลายลักษณ์อักษร ผสมผสานกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นกฎหมายมหาชนเพื่อให้เกิดความยุติธรรมให้ได้ ความไร้อคติ ไร้ความกลัว ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด ขณะเดียวกันดำเนินไปตามกระบวนการที่ถูกต้อง เช่น ต้องพิจารณาคดีเป็นรายบุคคล โดยเปิดโอกาสให้มีการแก้ต่าง ไม่ใช้วิธีกวาดแบบเหมารวมโดยไม่แยกแยะระหว่างคนดีและคนไม่ดี จึงมีสุภาษิตที่เตือนให้คำนึงถึง "ปล่อยคนผิดไปสิบคน ดีกว่านำคนบริสุทธิ์หนึ่งคนมาลงโทษ" การลงโทษแบบเหมารวมอันเกิดจากความบกพร่องของตัวบทกฎหมายก็อาจใช้พิจารณาพิจารณาเป็นพิเศษ เพื่อยังไว้ซึ่งความยุติธรรมอย่างเต็มที่ เพราะความยุติธรรมนั้นไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้เนื่องจากความบกพร่องของกฎหมาย การดเว้นจากความลำเอียง ความรัก ความกลัว ฯลฯ ได้มีการกล่าวไว้มาตั้งแต่สมัยโบราณในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งมีการเอ่ยถึงพระคัมภีร์ธรรมศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวกับพระไอยการลักษณะตระลาการ ความว่า

อันว่าบุคคลผู้ใดผู้เป็นกระลาการล่วงเสียซึ่งยุติธรรม ด้วยอะคติ 4 ประการ คือรักขแลโกรธ แลกลัว แลหลง แล้วพิจารณาความผิดจากพระธรรมสารท แลลำเอียงเข้าด้วยฝ่าย (ใจท่ จำเลย) อันว่าเกรียติยศแลโภคศรีสวัสดิแห่งกระลาการนั้น ก็จะต้องเสื่อมสูญไปประจวบพระจันทร์ในวันกาลปักข จะถึงซึ่งเดือดร้อนเป็นอันมาก อันว่าบุคคลผู้ใดผู้เป็นกระลาการบมิได้ล่วงเสียซึ่งยุติธรรม ด้วยอะคติ 4 ประการดังกล่าวแล้ว แลประกอบด้วยศีลสัง และพิจารณาข้อคดีแห่งราษฎรทั้งปวงถูกต้องตามพระธรรมสารทกล่าวไว้้นั้น อันว่าเกรียติยศแลโภคศรีสวัสดิมงคลแห่งกระลาการผู้นั้น ก็จะจำเริญขึ้นทุกวัน จวบพระจันทร์ในวันศุขปัก

อธิบายว่า เมื่อคู่ความทั้งสองข้างมาถึงแล้ว อย่าให้พิจารณาบังคับบัญชาข้อคดีโดยริศหาอาสัจ ให้มีเมตตาแก่คู่ความทั้งสองข้างด้วยจิตอันเสมอ ให้เอาคดีนั้นเป็นกิจทุระกัณฑ์แห่งตน ถ้ากระลาการผู้ใดให้กำลังแก่คู่ความผู้เท็จ กินสินจ้างหมีได้บังคับบัญชาโดยพระธรรมสารท อันว่ากระลาการผู้นั้นครั้งกระทำกาลกิจตายแล้ว ก็จะไปหม้อยู่ในอบายภูมิ ทนทุกข์เวทนาอยู่จริงการ เปนเปรตมีเล็บมือใหญ่เท่าใบจอบ มีเปลวไฟลุกรุ่งเรือง ควักเอาธุระมั่งสะแห่งตนบริโภคเป็นภักษาหาร ครั้นพ้นจากอบายภูมิแล้วมาบังเกิดเป็นมนุษย์ ปาปะภาวะเศสนั้นจะตามสนอง มืองคไวยวะวิกลทุพลภาพ มีปากเหม็นเป้นตัน นับด้วยชาติเป็นอันมาก

สำแดงลักษณะอะคติ 4 ประการสำหรับกระลาการพิจารณาความโดยสังเขปก็ยุติแต่เท่านี้

ง) ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายนั้น นอกเหนือจากกระบวนการออกกฎหมายต้องถูกต้องตามหลักนิติรัฐ และบทบัญญัติกฎหมายต้องสอดคล้องกับหลักนิติธรรม การนำกฎหมายมาบังคับใช้ต้องสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรม (due process of law)

หมายถึง การเปิดโอกาสให้มีความเป็นที่เป็นที่ปรึกษาในขณะที่มีการสอบสวนโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ การมีโอกาสดังกล่าวเพื่อเป็นที่ยกย่องกฎหมายและวาทะ และในกรณีที่ไม่สามารถจะแต่งตั้งทนายได้ในกรณีที่มิใช่ทนายของรัฐต้องแต่งตั้งทนายให้ ผู้เสียหายต้องมีโอกาสได้ชี้แจงข้อเท็จจริงในการแก้ต่าง นอกจากนี้ยังมีสิ่งซึ่งตุลาการต้องนำมาพิจารณาเป็นพิเศษคือ การวินิจฉัยว่ากฎหมายที่นำมาใช้นั้นสอดคล้องกับหลักนิติธรรมหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม และคณะขึ้นศาลในฐานะเป็นอาชญากรสงครามภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ศาลฎีกาวินิจฉัยว่ากฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง แม้จะมีการอ้างว่าเป็นคดีที่พิจารณาโดยกฎหมายพิเศษก็ตาม การพิจารณาว่ากฎหมายใดควรนำมาใช้หรือไม่ หรือขัดต่อหลักนิติปรัชญาและหลักนิติธรรมของนานอารยประเทศหรือไม่นั้นเป็นภารกิจสำคัญ และในส่วนนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรอบคอบและกระจำในประเด็นดังกล่าว

ตัวอย่างเช่น ในการวินิจฉัยกรณีกฎหมายที่มีการกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล และความยุติธรรมตามกระบวนการสากลนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงกฎหมายดังต่อไปนี้ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549 มาตรา 3 ระบุว่า "ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับความคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และตามพันธกรณีแห่งประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้"

จากมาตรา 3 ดังกล่าวนั้นจะต้องมีการวินิจฉัยว่ามีกฎหมายใด หรือมีบทลงโทษใดขัดต่อหลักนิติปรัชญาสากล กฎหมายใดขัดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาค อันได้รับความคุ้มครองตามที่ระบุในมาตรานี้

นอกเหนือจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงพันธกรณีที่ประเทศไทยได้ทำกับประเทศอื่น และเกี่ยวข้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งก็ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 3 นี้ ที่เห็นได้ชัดคือ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน

Article 11

(1) Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence.

(2) No one shall be held guilty of any penal offence on account of any act or omission which did not constitute a penal offence, under national or

international law, at the time when it was committed. Nor shall a heavier penalty be imposed than the one that was applicable at the time the penal offence was committed.

แปลความได้ว่า มาตรา 11 (1) ผู้ใดถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดกฎหมายตามที่กล่าวหาในกระบวนการพิจารณาคดีที่เปิดต่อสาธารณะ โดยผู้ถูกกล่าวหาไม่มีสิทธิทั้งปวงเพื่อการแก้ต่างคดีที่ตนถูกกล่าวหา

(2) บุคคลย่อมไม่มีความผิดจากการกระทำหรืองดเว้นการกระทำซึ่งมิได้เป็นความผิดภายใต้กฎหมายของประเทศแห่งตน หรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำได้เกิดขึ้น และห้ามมิให้มีบทลงโทษที่หนักกว่าบทลงโทษเดิมสำหรับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในกรณีที่มีการกระทำนั้นเป็นความผิด

นอกจากนี้ยังมีมาตรา 25 ของ The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights (ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางสังคมและทางการเมืองขององค์การสหประชาชาติ มาตรา 25 ระบุว่า ประชาชนทุกคนมีสิทธิและมีโอกาสโดยไม่ถูกขัดขวางอย่างไรเหตุผลดังต่อไปนี้

1. To take part in the conduct of public affairs, directly or through freely chosen representatives;
2. To vote and to be elected at genuine periodic elections which shall be by universal and equal suffrage and shall be held by secret ballot, guaranteeing the free expression of the will of the electors;.....

ซึ่งแปลว่า

1) มีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการสาธารณะโดยตรง หรือผ่านตัวแทนที่มีการเลือกตั้งอย่างเสรี

2) มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งที่จัดขึ้นเป็นระยะๆ โดยมีการเปิดให้มีการลงคะแนนเสียงอย่างเท่าเทียมกันด้วยการลงคะแนนลับเพื่อเป็นหลักประกันที่ให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งใช้สิทธิอย่างอิสระ

ทั้งมาตรา 11 และมาตรา 25 ของข้อตกลงทั้งสองอันเป็นปณญสาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ เป็นพันธกรณีที่ประเทศไทยได้ทำไว้และได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2549 ฉบับชั่วคราว การวินิจฉัยคดีใดก็ตามจะมองข้ามข้อผูกพันตามกฎหมายดังกล่าว เป็นสิ่งที่ขัดต่อกระบวนการยุติธรรม ทั้งโดยมาตรฐานอันเป็นประเพณีปฏิบัติของประเทศไทยและของอารยประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ

จ) ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้โดยกฎหมายนั้นจึงขึ้นอยู่กับตัวแปรหลายตัว เริ่มตั้งแต่กระบวนการออกกฎหมายโดยองค์กรที่มีความถูกต้องตามกฎหมายและความชอบธรรมภายใต้นิติรัฐซึ่งมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันประกอบด้วยหลักนิติธรรม กฎหมายที่ใช้ยังจำเป็นต้องเป็นกฎหมายที่ไม่ขัดต่อนิติปรัชญาและหลักการกฎหมายทั่วไป เช่นการลงโทษที่เกิดขึ้นอย่างทารุณกรรม การมีสองมาตรฐานในการออกกฎหมาย การออกกฎหมายเจาะจงเฉพาะกลุ่มบุคคล ไม่มีลักษณะสากล การไม่เปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์ การใช้กฎหมายย้อนหลังโดยไร้เหตุผล นอกจากนี้องค์กรที่ทำการวินิจฉัยกฎหมายจะต้องเป็นองค์กรที่มีความถูกต้องตามกฎหมาย มีความชอบธรรม และมีความศักดิ์สิทธิ์ ตุลาการต้องมีความรู้ทางกฎหมายและความรู้ด้านอื่น มีประสบการณ์ เข้าใจในหลักนิติปรัชญา มีความรู้หลักกฎหมายสากล ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เครื่องคิดในกระบวนการยุติธรรม มีจริยธรรม ไร้อคติ ไร้ความลำเอียง

นอกเหนือจากนั้นยังต้องคำนึงถึงทั้งตัวบทกฎหมายตามลายลักษณ์อักษร (the letter of the law) และเจตนารมณ์ (the spirit of the law) และความยุติธรรม (justice) ที่แท้จริง เป็นนักกฎหมายที่มีจิตวิญญาณ มุ่งเน้นหลักนิติธรรมมากกว่าการเป็นนักเทคนิคทางกฎหมาย (legal technician) โดยเข้าลักษณะ the rule by law มีปณิธานอันแน่วแน่ที่จะธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม การใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง โดยไม่ถือเป็นกลไกในลักษณะขาดชีวิตและจิตวิญญาณ การเอาความยุติธรรมเป็นหลักมากกว่าการธำรงไว้ซึ่งตัวกฎหมายเอง จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการธำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย นิติรัฐและหลักนิติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของความสงบเรียบร้อยของสังคมและการบริหารบ้านเมือง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีพระปฐมบรมราชโองการเมื่อขึ้นครองราชย์ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ได้ทรงมีพระบรมราโชวาทหลายครั้งเพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักกฎหมาย ผู้พิพากษา ดังต่อไปนี้ คือ

“กฎหมายนั้น โดยหลักการจะต้องบัญญัติขึ้นใช้เป็นอย่างเดียวกันและเสมอกันสำหรับคนทั้งประเทศ จึงเป็นธรรมดาที่จะบังคับใช้ให้ได้ผลบริบูรณ์ครบถ้วนทุกกรณีไม่ได้ คงต้องมีส่วนบกพร่องเกิดขึ้นมากบ้างน้อยบ้าง ตามเหตุการณ์และตัวบุคคลผู้นำกฎหมายมาใช้ จึงจำเป็นต้องยิ่งที่ผู้ใช้กฎหมายจะต้องสำนึกตระหนักในความรับผิดชอบของตนเอง อยู่ตลอดเวลา ในอันที่จะใช้กฎหมายเพื่อธำรงรักษา และผดุงความยุติธรรมถูกต้องเพียงอย่างเดียว มิใช่เพื่อผลประโยชน์อย่างอื่น ๆ ในขณะนั้นทุกคนต้องทำใจให้หนักแน่นเที่ยงตรงปราศจากอคติ ให้กล้าแข็ง ที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรมให้สมบูรณ์รอบคอบ ประกอบด้วยสติและปัญญาที่จะตรวจตราและพิจารณาหาทางที่จะใช้ตัวบทกฎหมายให้ได้ผลตรงตามจุดประสงค์ คือให้เกิดความถูกต้องเที่ยงตรง โดยบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่ยอมปล่อยให้มี

ผู้อาศัย ข้อบกพร่องทางกฎหมาย เอาไว้เอาเปรียบผู้อื่นในทางไม่เป็นธรรมได้ ทั้งต้องดำรงตนให้เป็นที่ยิ่งของสุจริตชนด้วยเสมอ นักกฎหมายจึงจะสามารถรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย และความผาสุกของบ้านเมืองไว้ได้" (จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทานแก่ผู้จบการศึกษาจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2523)

....กฎหมายนั้นไม่ใช่ตัวความยุติธรรม เป็นแต่เพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งสำหรับใช้ในการรักษาและอำนวยความยุติธรรมเท่านั้น การใช้กฎหมายจึงต้องมุ่งหมายใช้เพื่อรักษาความยุติธรรม ไม่ใช่เพื่อรักษาตัวบทของกฎหมายเอง และการรักษาความยุติธรรมในแผ่นดิน ก็มีได้มีวงแคบอยู่เพียงแค่ว่าขอบเขตของกฎหมาย หากต้องขยายออกไปให้ถึงศีลธรรมจรรยา ตลอดจนเหตุและผลตามเป็นจริงด้วย... (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบไล่ได้วิชาความรู้ชั้นเนติบัณฑิต สมัยที่ 33 ปีการศึกษา 2523 ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 29 ตุลาคม 2524)

...ทุกคนจะต้องคิดพิจารณาและต้องสำนึกว่ากฎหมายไม่ใช่เครื่องจักรแท้ที่เรียกว่ากลไกของกระบวนการยุติธรรม กฎหมายไม่ใช่กลไก แต่เป็นสิ่งที่ต้องใช้สมองคิด และสมองนั้นอาจจะยืดหยุ่นได้มาก จึงต้องพิจารณาให้รอบคอบ และพยายามถ่ายทอดการพิจารณาอันรอบคอบนั้นให้เป็นหลักวิชาที่เป็นที่เข้าใจแก่ประชาชนและแก่ตนเอง... (พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะกรรมการจัดงาน "นิติศาสตร์จุฬา" ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน 13 มีนาคม 2512)

...กฎหมายทั้งปวงจะสร้าง ความยุติธรรมและถูกต้องเที่ยงตรง หรือจะสร้าง ความศักดิ์สิทธิ์และประสิทธิภาพเต็มเปี่ยมอยู่ได้หรือไม่เพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับการใช้ คือ ถ้าใช้ให้ได้ถูกวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นๆ จริงแล้ว ก็จะทรงความศักดิ์สิทธิ์และประสิทธิภาพอันสมบูรณ์ไว้ได้ แต่ถ้าหากนำไปใช้ให้ผิดวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ โดยการพลิกแพลงบิดพลิ้วให้ผันผวนไปด้วยความหลงผิดด้วยอคติ หรือด้วยเจตนาอันไม่สุจริตต่างๆ กฎหมายก็เสื่อมความศักดิ์สิทธิ์และประสิทธิภาพลงทันที และกลับกลายเป็นพิษเป็นภัยแก่ประชาชนอย่างใหญ่หลวง... (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานประกาศนียบัตรแก่ผู้สอบไล่ได้ตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร 19 กรกฎาคม ตุลาคม 2520)

แต่ที่สำคัญการวิพากษ์วิจารณ์การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกฎหมาย หลักนิติธรรม กระบวนการยุติธรรม ความยุติธรรม ฯลฯ จะต้องกระทำด้วยวิชาความรู้ ด้วยใจเที่ยงธรรม มากกว่าการใช้ข้อพิจารณาทางการเมืองด้วยอารมณ์เป็นฝักเป็นฝ่าย แสดงความคิดเห็นโดยใช้ความรู้สึกจนไม่สามารถทำให้เที่ยงตรงได้ ซึ่งปรากฏเห็นอย่างดาษดื่นในการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ทั้งสองฝ่าย และ

ขณะเดียวกันผู้วิพากษ์วิจารณ์หลายครั้งกับแสดงความรู้ถึงหลักการทางกฎหมายอย่าง
สิ้นเชิง หากแต่ใช้ความสามัญสำนึกและความรู้สึกโดยไม่ได้เข้าถึงประเด็นแห่งเนื้อหาและ
หลักการ ซึ่งจะกล่าวอย่างไรก็ได้ แต่ก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรในทางภูมิปัญญาและความ
เข้าใจที่ดีขึ้น รวมทั้งการสร้างสรรค์ที่จะหาหลักการที่ถูกต้องเพื่อจะนำมาเป็นหลักเพื่อการ
แก้ไขปรับปรุงที่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อการเรียนการสอนที่สามารถสร้าง
หลักประกันความยุติธรรมได้ต่อไป หลายคนที่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างสะใจนั้นขาด
วิสัยทัศน์อันยาวไกลที่จะเห็นว่า สังคมใดขาดหลักยึดของความยุติธรรมและความเป็น
ธรรม สังคมนั้นมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นอนาธิปไตยได้โดยง่าย สังคมใดที่ขาดหลักยึด
ความถูกต้อง หลักนิติธรรม ความมีเหตุมีผล การใช้หลักการสติสัมปชัญญะในการ
พิจารณา วิเคราะห์ วินิจฉัย หากถูกรอบงำด้วยโมหะจริต อยู่ใต้อิทธิพลของสถานการณ์
ทางการเมืองหรือสังคมเฉพาะช่วงของเวลา ย่อมทำให้มองไม่เห็นภาพใหญ่และภาพไกล
ในอนาคต

เช่นเดียวกับบทความนี้คงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีการโต้แย้งในลักษณะที่ไม่ให้เกียรติ
แก่ผู้เขียน ใช้ภาษาหยาบโลน ดูกดุกแกล่น ขาดความเป็นผู้ดี สะท้อนถึงภูมิหลังของ
ผู้แสดงความคิดเห็นว่าเป็นคนมาจากสภาพแวดล้อมเช่นใด มีระดับการศึกษาและความคิด
มากน้อยเพียงใด แทนที่จะมีความกล้าหาญถกเถียงกันในเนื้อหาในลักษณะวิชาการ แต่
อาจจะลงเอยด้วยการกล่าวขานว่า ไม่สร้างสรรค์ คิดแต่ทำลาย เลอะเทอะ โดยคำกล่าว
เช่นนั้นไม่มีน้ำหนักอะไรทั้งสิ้นซึ่งก็เป็นเรื่องที่คาดว่าเกิดขึ้นได้ เพราะอ่านจากคนที่แสดง
ความคิดเห็นในเว็บไซต์ก็จะปรากฏภาษาเช่นนี้ตลอด เพราะผู้แสดงความคิดเห็นไม่ต้อง
เปิดเผยตัวว่าเป็นใคร และเมื่อเชิญชวนให้มาแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะก็ไม่เคย
ตอบรับ ที่สำคัญถ้าเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นก็ไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับสังคมที่กำลังสติ
แตกและเกิดสภาพของปัญญาวิปริต สิ่งที่น่าเสียดายยิ่งก็คือ ความมีเหตุมีผลในลักษณะ
ของชาวพุทธกำลังเหือดหายไปทุกที สังคมกำลังตกอยู่ในสภาวะที่เคັงคว้าง ขาดที่พึ่ง
ขาดหลักยึด ซึ่งสะท้อนออกมาจากพฤติกรรมหลายส่วน หลายเรื่อง ผู้ซึ่งมีสติมั่นคง
สามารถคิดอย่างวิตรูวิสัยจะเกิดความวิตกวิจารณ์และเศร้าสลด และเป็นห่วงอนาคตของ
สังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ก็ได้แต่หวังว่าภูมิปัญญาอันดั้งเดิม ความสุขุมคัมภีรภาพ ความมี
เหตุมีผล เมตตาธรรม ความสามัคคี และความเห็นแก่ชาติบ้านเมือง ภายใต้หลักชัยแห่ง
พระบารมีขององค์พระประมุข และคำสอนอันดีงามของศาสนาต่างๆ จะนำสังคมไทยกลับ
ไปสู่สภาวะที่อยู่กันอย่างสมานฉันท์ ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยภูมิปัญญา ความรู้และความมีสติ
อีกครั้งหนึ่ง

บทความธรรมดา

เรื่อง

“เงินและทุน กับคุณภาพของงานวิจัย”

นายนิกร ทัสโส¹

เย็นวันที่อากาศดีวันหนึ่งของต้นเดือนกรกฎาคม ขณะที่ผมนั่งทำงานอยู่ที่ศาลจังหวัดเดชอุดม สัญญาณเครื่องโทรสารเครื่องที่ดีที่สุดของศาลชายแดนแห่งนี้ ซึ่งอยู่ใกล้โต๊ะทำงานก็ดังขึ้น ดันเสียงจากเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพืชพัฒนาศักดิ์ นอกว่า จะครบหนึ่งปี ของสถาบันวิจัยพืชแล้ว ขอบทความพิเศษเพื่อรวมจัดพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกตั้งชื่อหนังสือว่า “หนึ่งปีสถาบันวิจัยพืชพัฒนาศักดิ์ หนึ่งปีนิติศาสตร์เสนา”

หนึ่งปีแล้ว เร็วจริง ๆ ผมคิดขณะพลิกอ่านข้อความในหนังสือพิมพ์ ๒ ฉบับที่ซื้อติดมือมาจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๔ หนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับนี้ ผมตั้งใจว่าจะเก็บไว้เป็นที่ระลึก เพราะเป็นฉบับที่ตีพิมพ์บรรยายภาพของงานวันเปิดสถาบันวิจัยพืช เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๔ ผมไปร่วมงานดังกล่าวด้วย รุ่งขึ้น ขณะจะกลับอุปราชธานี เห็นข้อความในหนังสือพิมพ์นั้นเข้า จึงซื้อมา และตั้งใจไว้อีกอย่างว่าจะใช้เป็นข้อมูลเขียนบทความเบ็ดเตล็ดสักบทหนึ่ง เมื่อครบทศวรรษ สถาบันวิจัยพืชพัฒนาศักดิ์ แต่เมื่อต้องเขียนบทความในโอกาสครบ ๑ ปี ของสถาบันวิจัยพืชพัฒนาศักดิ์ จึงต้องมาบัดนี้บ้าง ๆ อ่านบททวนเป็นข้อมูล

อันที่จริงหัวข้อบทความที่ต้องเขียนสำหรับงานนี้ ถูกกำหนดชื่อว่า “งานวิจัยที่ดี ต้องใช้เงิน” แต่ผมเห็นว่า ชื่อของบทความดังกล่าวจะเป็นคำตอบที่ขัดแย้งเกินไป ก็เลยขอเปลี่ยนเป็นชื่อบทความเสียใหม่ว่า “เงิน และทุน กับคุณภาพของงานวิจัย” เพราะดูจะครอบคลุมกว่า

เรื่องของเงินและทุนกับการทำงานวิจัย หรืองานเขียนโดยเฉพาะงานเขียนประเภทสารคดีนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ค่อยมีใครยกมาพูดถึงมากนัก ผมเข้าใจเอาเองว่าน่าจะเป็นเพราะคณะผู้วิจัย และนักเขียนในสังคมของเราคิดว่าเรื่องเงินเป็นเรื่องอ่อนไหวง่าย และอาจจะถูกมองว่าทำงานเพื่ออยากได้เงิน แต่ความจริงแล้วเรื่องเงินและทุนในการวิจัยและการสร้างสรรค์งานเขียนนั้น ได้ถูกหยิบยกขึ้นกล่าวในเวทีสัมมนานักเขียนสัปดาห์ภาคเวทีที่ ๑ กลุ่มภาคกลาง ซึ่งสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยร่วมด้วยสำนักศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้จัดให้มีการสัมมนาขึ้น เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๐ มาแล้ว โดยที่ประชุมและ

¹ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเดชอุดม

ผู้ร่วมอภิปรายมีข้อเสนอตรงกันว่า ปัญหาของการเขียนสารคดีที่สำคัญปัญหาหนึ่งก็คืองานเขียนสารคดีมีค่าใช้จ่ายในการเก็บข้อมูลสูง ผู้สร้างสรรค์งานต้องออกค่าใช้จ่ายเองไปก่อนทุกครั้ง ผู้ที่มีเงินน้อย แม้จะมีใจรักที่จะสร้างสรรค์งานยากๆ และมีอุดมการณ์ในการทำงานหนัก ก็มีความอดทนสูงเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อพบกับปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายสำหรับการจัดเก็บข้อมูลแล้ว ก็มักจะไม่สามารถสร้างงานเขียนที่มีคุณภาพออกมาได้

หากงานเขียนสารคดีต้องพบกับอุปสรรค เพราะมีค่าใช้จ่ายในการสร้างสรรค์งานสูงขนาดนี้ งานวิจัยซึ่งจะต้องใช้วิธีจัดเก็บข้อมูลเป็นพื้นฐาน ก็จะต้องมีค่าใช้จ่ายสูงเช่นเดียวกัน

หากย้อนกลับไปพิจารณาจากคำกล่าว อันสะท้อนถึงความคาดหวังของคณะผู้เสวนา เมื่อวันเปิดสถาบันวิจัยพีพีพัฒนศักดิ์ ในหัวข้อเสวนาเรื่อง "ศาลยุติธรรมกับบทบาทอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ" โดยผู้ร่วมเสวนาซึ่งประกอบด้วย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ดร.คณิต ฒ นคร และศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ เครืองาม และตีพิมพ์ผ่านทางหนังสือพิมพ์มติชนกับหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ สิ่งพิมพ์ทั้งสองฉบับข้างต้นแล้ว ก็พบว่ามักล้นอาลัยความคาดหวังอยู่กับสถาบันวิจัยแห่งนี้ อยู่พอสมควร ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวตอนหนึ่งของ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศที่ว่า " การสร้างความเข้มแข็งให้กับศาลนั้น ได้แก่ความเข้มแข็งในด้านนิติธรรม ศาลมีเรื่องมโนธรรมเป็นทุนเดิมอยู่แล้วและต้องมีพลังทางปัญญา โดยต้องศึกษาวิจัยอย่างมีวัตถุประสงค์ และศาลควรจะเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ไม่ควรปล่อยให้ศาลอยู่อย่างโดดเดี่ยว ดร.วิษณุก็กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า " สิ่งที่ยากเห็นเกี่ยวกับศาลก็คือจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างความเข้มแข็ง ต้องเริ่มตั้งแต่การจัดทำโครงสร้าง ความโปร่งใส ความรวดเร็ว ต้องไว รวมทั้งสร้างบุคลากรให้เกิดความรู้ ความสามารถ วินัยการจัดตั้งสถาบันวิจัยพีพีพัฒนศักดิ์ขึ้นมา จะเป็นเครื่องมือประการหนึ่งให้ศาล ในการทำหน้าที่และถือเป็นกลไกอย่างหนึ่งในการปฏิรูปศาลอย่างเล็กๆ ขณะนี้ศาลยุติธรรมมีผู้พิพากษาที่ดี มีประวัติที่เป็นแบบอย่างเป็นจำนวนมาก ควรจะนำผลงานของแต่ละคนมาเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนได้ทราบบ้าง ไม่เช่นนั้นจะทำให้ประชาชนหรือใครๆ ไม่รู้จัก."

จะว่าไปแล้ว ข้อความที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ทั้งสองฉบับนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ท่านทั้งสองอภิปราย เพราะความจริงแล้ว ขณะที่ผมนั่งฟังการอภิปรายโดยตลอดก็สามารถเก็บข้อมูลในส่วนรายละเอียดได้เพิ่มเติมมากกว่านี้ มีการยกตัวอย่างของบรรพบุรุษการที่ควรนับถือเป็นแบบอย่าง เช่น ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์

นอกจากนั้น ท่านประธานศาลฎีกา นายชาญชัย ลิขิตจิตถะ ก็ได้กล่าวเปิดงานว่า ศาลยุติธรรมจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากการพัฒนาและสร้างองค์ความรู้จากคำพิพากษาและแนวปฏิบัติต่างๆ ในการพัฒนาระบบพีพีพิจารณาคดีแล้ว ยังจะต้องมีข้อมูลที่ดีจากการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น

ผมนำคำกล่าวของทั้งสามท่านมาอ้างถึง ก็เพื่อที่จะวางคำถามลงไปให้เห็นว่า แล้วจะสร้างพลังทางปัญญาได้อย่างไร หรือทำอย่างไรเพื่อเปิดโอกาสให้มีวิธีการสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรศาลยุติธรรม ตามที่ผู้เสวนาท่านกล่าวไว้

พลังทางปัญญา เกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการวิจัยที่มีคุณภาพ เงินค่าใช้จ่ายที่พอเหมาะพอดี และพอเพียง ก็จะเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่ง ที่จะก่อให้เกิดงานวิจัยที่มีคุณภาพ

ผมไม่ทราบว่าจะต้องใช้เงินแค่ไหนจึงจะได้งานวิจัยที่มีคุณภาพ แต่หากจะให้ตอบ ก็คงตอบได้ว่า ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของงานวิจัยนั้น ๆ งานวิจัยที่ต้องเก็บข้อมูลในเชิงลึกมาก ก็จำเป็นต้องใช้เงินค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามการสร้างสรรคงานวิจัยไม่จำเป็นจะต้องทุ่มเงินอย่าง มหาศาลเพื่อให้ได้งานวิจัยเสมอไป เราอาจทำงานวิจัยที่มีขนาดเล็กและใช้ทุนรอนที่พอเหมาะ พอดีและเพียงพอ ก็เพื่อสามารถสร้างองค์ความรู้อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาให้แก่ศาลยุติธรรมได้ เช่นเดียวกัน

ผมขอยกตัวอย่างเกี่ยวกับงานที่ผมเคยทำ ซึ่งแม้จะไม่ใช่งานวิจัยในเชิงวิชาการ อย่างเป็นทางการ แต่เป็นงานเขียนสารคดีเรื่อง “พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย” ก็เป็นงานที่ต้องค้นคว้าข้อมูลสมควร หนังสือเล่มนี้ ในขั้นแรกก็เริ่มสืบค้นข้อมูล คุณธรรม สติศาสตร์ นักเขียนสารคดีหญิงระดับแนวหน้า ของประเทศ เธอเป็นห่วงและถามเรื่องค่าใช้จ่ายว่าต้องใช้เงินส่วนตัวมากน้อยเพียงใด ผมตอบไปว่า ประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท เธอก็บอกทันทีว่า ดูจากขอบข่ายของงานที่ต้องค้นข้อมูลแล้วไม่พอแน่นอน ซึ่งก็เป็นไปตามที่เธอคาดไว้ เพราะความจริงแล้วค่าใช้จ่ายในการเก็บข้อมูลมากกว่าที่คิดไว้ เกือบ ๔ เท่าตัว แรกเริ่มนั้น ผมได้บันทึกรายจ่ายไว้ แต่เมื่อนานวันเข้าก็เริ่มปล่อยเลยตามเลย

ขณะนี้ผมกำลังเก็บข้อมูลเพื่อเขียนงานวรรณกรรมในเชิงวิจัยอีกหัวข้อหนึ่ง คือ เรื่อง “ศาลฎีกากับสถาบันพระมหากษัตริย์” หนึ่งปีที่ผ่านมาสามารถเขียนได้ประมาณ ๔๐ หน้า ซึ่งถือว่าเป็นงานเขียนสำเร็จแล้วประมาณ ๓% ของขอบข่ายงานทั้งหมด แต่ก็มีการใช้จ่ายไปแล้ว ๒๐, ๐๐๐ บาทเศษ อย่างไรก็ตาม ผมยังภูมิใจอยู่ว่า แม้จะสำเร็จไปเพียง ๓% แต่ก็ได้รับความกรุณา จากสำนักงานศาลยุติธรรมที่ได้นำไปตีพิมพ์ในหนังสือ “การดำเนินความยุติธรรม ตามรอยพระยุคลบาท” ที่ระลึกเนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี

ดังนั้น หากจะต้องเขียนให้เสร็จสมบูรณ์แล้ว น่าจะต้องใช้เงินค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นอยู่ในระหว่าง ๘๐๐,๐๐๐ – ๑,๑๐๐,๐๐๐ บาท

ผมไม่ได้กังวลเกี่ยวกับเรื่องเงินค่าใช้จ่ายในการเก็บข้อมูล และการสร้างสรรค์เลย แต่กังวลว่าจะต้องใช้เวลานานกว่างานเขียนแล้วเสร็จ เพราะการใช้ทุนส่วนตัวในการสร้างสรรค์งานนั้น ไม่สามารถที่จะใช้เงินก้อนใหญ่ได้ จำเป็นจะต้องทยอยใช้ โดยไม่ให้เกิดการดำรงชีวิตประจำวัน

อีกเรื่องหนึ่งที่น่าจะต้องถือว่าสำคัญ เทียบเท่ากับเงินค่าใช้จ่ายในการวิจัย นั่นก็คือ ทุนหรือต้นทุนในการทำงาน

ทุนนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทคือ ทุนทางจิตใจและทุนทางสังคม ทุนทางจิตใจ คือการอดทนสร้างสรรค์งานอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ ซึ่งผมเชื่อว่าหาก คณะผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลเพื่อสร้างสรรค์งานวรรณกรรมประเภทที่เป็นสารคดี อดทน และ ไม่สม่ำเสมอในการทำงานแล้ว ผลงานก็จะมีคุณภาพ ท่านผู้พิพากษาบางท่านเคยบอกผมว่า

พวกทำงานวิจัย งานเก็บข้อมูลหรืองานค้นคว้า จะต้องมีความอดทนเป็นอย่างสูง และต้องมีจิตใจเข้มแข็ง เพราะต้องอยู่ในโลกส่วนตัว ซึ่งแวดล้อมด้วยข้อมูลที่สับสนเป็นเวลานานนับปี จะสังเกตได้ว่างานวิจัยที่มีคุณภาพหรืองานนิพนธ์ที่มีคุณค่านั้น มักจะกล่าวถึงและมีคำขอบคุณผู้ที่ให้กำลังใจอยู่เสมอ

ส่วนของทุนทางสังคม ทุนด้านนี้มีความสำคัญเทียบเท่าหรือมากกว่าเงินค่าใช้จ่ายและทุนด้านจิตใจ เพราะแม้จะมีเงินค่าใช้จ่ายและความอดทนในการสร้างงานแล้ว แต่หากขาดต้นทุนทางสังคม งานวิจัยก็จะขาดข้อมูลบางมิติ และจะส่งผลถึงคุณภาพของงานวิจัยอย่างแน่นอน ทุนทางสังคมนี้ คือ ความน่าเชื่อถือของผู้วิจัยหรือผู้สร้างสรรคงาน ในสังคมไทยข้อมูลบางด้านจะเปิดเผยก็เฉพาะต่อผู้ที่ได้รับความไว้วางใจเท่านั้น ยิ่งการสร้างงานวิจัยที่เกี่ยวข้องถึงประวัติบุคคลหรือผลงานของบุคคลแล้ว ผู้วิจัยจะต้องได้รับความเชื่อถือจากแหล่งข้อมูลเป็นอย่างสูง

เมื่อคราวที่มีโครงการวิจัยเฉลิมพระเกียรติเกี่ยวกับกฎหมายตราสามดวง ผู้วิจัยบางท่านเล่าให้ผมฟังว่า ทีมของท่านไม่มีเครดิตพอที่จะขอยืมกฎหมายตราสามดวงจากสำนักงานศาลยุติธรรม ทำให้กฎหมายตราสามดวงบางลักษณะขาดตกบกพร่องไป ไม่ได้นำมาใช้เป็นข้อมูลในการวิจัย

ขณะที่ผมสืบค้นข้อมูลเพื่อเขียนพระประวัติพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์นั้น บางครั้งแหล่งข้อมูลให้ผมดูเอกสารได้แต่ถ่ายเอกสารไม่ได้ และบางครั้งแม้จะมีราชสกุลชั้นผู้ใหญ่ฝากฝังเบิกทางให้ผมเข้าถึงแหล่งข้อมูลแล้ว แต่ก็ยังเป็นเพียงการได้ใกล้ชิดกับข้อมูลในระยะห่างประมาณ ๑๐ เมตรเท่านั้น ไม่สามารถที่จะจับต้องหรือพลิกอ่านเอกสารได้ จึงต้องฟังคำบอกเล่าจากผู้รักษาเอกสารว่าเอกสารที่ผมต้องการมีข้อความว่าอย่างไร

ยิ่งกว่านั้นข้อมูลบางอย่าง จะต้องวางเงินก้อนนับหมื่นบาทจึงจะสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ หรือจะสามารถทำสำเนาได้ เช่น สำเนาประวัติของศาลฎีกาในไมโครฟิล์ม หรือสำเนานบันทึกการร่างกฎหมายอาญาซึ่งเก็บไว้ในไมโครฟิล์มเช่นกัน

ผมเขียนบทความธรรมดาดังนี้ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้สำนักงานศาลยุติธรรมต้องทุ่มเทงบประมาณให้แก่สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์แห่งนี้อย่างมหาศาล เพียงแต่ตั้งความหวังว่า ภายใน ๕ ปีข้างหน้า หากสำนักงานศาลยุติธรรมสามารถจัดสรรงบประมาณสำหรับการวิจัย ได้สักครึ่งเปอร์เซ็นต์ของงบประมาณรวมทั้งหมดของศาล ก็จะเป็นนิมิตหมายที่ดีสำหรับการสร้างสรรคงานวิจัยที่มีคุณภาพต่อไป

ทำวิจัยมิใช่แค่นั่งเทียน

สุรพล สุขอัสจะสกุล¹

ในกรณีที่ท่านเป็นผู้พิพากษาแล้วมีคนตั้งคำถามท่านว่า “ถามจริง ๆ เอะ ผู้พิพากษาลำเอียงหรือไม่” คนทั่วไปถามเราท่านก็ต้องตั้งหลักอย่างดีที่จะตอบแล้ว ยิ่งเป็นคนใกล้ชิดระดับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายคนที่ใหญ่กว่าเราในบ้านคงยังทำให้การหาคำตอบยากยิ่งขึ้น และอาจไม่สบายใจที่จริงน่าจะสบายใจได้เนื่องจากที่มาถามเราอาจเพราะลั่นสงสัยในหน่วยงานอื่นแล้ว และอาจสงสัยย้อนกลับไปว่าทำไมเขาไม่ตั้งหน่วยงานของรัฐเพิ่มอีกเพื่อให้เขาไปสงสัยหน่วยงานอื่นจนไม่มีเวลามาสงสัยเรา และอาจถามตัวเองว่าในองค์กรมีใครทำอะไรให้สงสัย หรือออกไปแสดงอะไรไม่บริบูรณ์หรือ² เมื่อเขากล้าที่จะถามอย่างตรงและกระแทกแก่นสาระของความศรัทธาอันเป็นรากฐานที่มั่นคงแห่งการดำรงอยู่ของสถาบันแล้ว ไม่ว่าจะถามจริงจริงหรือยั่วเล่น (ไม่ใช่ “ล้อเล่น”) ก็ตาม ท่านจะตอบอย่างไร ด้วยวิธีใด “ทำวิจัย” หรือ “นั่งเทียน”

บทความเรื่องนี้ดูเพียงแค่หัวข้อเรื่องก็แทบจะเห็นภาพช่วงกำหนด concept ได้ดีจริง ๆ ดีจนไม่รู้ว่าภาพงานวิจัยที่สวยหรู เช่น การคำนวณวงโคจรของดวงดาวและการสร้างระบบควบคุมการลงจอด (ระบบคลื่นสัญญาณที่ใช้ในยานอวกาศ 2 ลำ ที่ไปสำรวจดาวอังคาร เมื่อปี พ.ศ.2519 สำเร็จเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ ซึ่งเป็นฝีมือและความสามารถของท่าน ดร. อาจอง ชุมสาย³ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ทางคณิตศาสตร์ ทางวิทยาศาสตร์ชั้นสูง จากนั้นเจ้าของโครงการต้องทดลองสร้างในสถานการณ์ที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วว่าใกล้เคียงกับสภาพจริงแล้วสร้างเพื่อใช้จริง

¹ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล

² ดู สาริธน์ เกษมถาวรศิลป์, เมื่อผู้พิพากษาต้องปฏิบัติหน้าที่นอกบัลลังก์, คู่มือ (มกราคม – เมษายน ๒๕๕๐) หน้า ๓๒ – ๓๓ และ ดู เขียวถวัลย์ (นามปากกา) มติชนรายวัน วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ หน้า ๑๒

³ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันท่านให้ความสนใจกับการค้นหาคำทางจิตอย่างมากโดยเฉพาะเกี่ยวกับสมาธิในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นฐานสำคัญให้เกิดความสำเร็จในผลงานทางวิทยาศาสตร์ของท่าน โดยท่านกล่าวว่า “วิทยาศาสตร์คือการศึกษาเกี่ยวกับโลกภายนอก ขณะที่พุทธะเป็นการศึกษาภายในจิตใจ ทั้งสองอย่างนี้อยู่ควบคู่กันเสมอ เพียงแต่เป็นการแสวงหาความจริงคนละด้าน คือโลกภายนอกและภายใน ถ้าหากนำทั้งสองอย่างมารวมกันได้ ผมเชื่อว่า เราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”

ซึ่งต้องทุ่มทุนมหาศาล หรือ การผลิตเจลรักษาแผลจากเปลือกทุเรียน⁴ ฯลฯ รวมทั้งการวิจัยเรื่อง “นมไก่”⁵ ที่ไม่ใช่ของคนแต่แทนของคน ซึ่งก่อนที่จะให้ผลเช่นนั้นต้องผ่านกระบวนการที่สามารถพิสูจน์เชิงประจักษ์มากมาย กับกระบวนการที่มองอย่างผิวเผินอาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการทางไสยศาสตร์อันว่าด้วยการนั่งเทียนเพราะการนั่งเทียน⁶ หมายถึงการทำนายการบอกผลของอะไรก็ตามที่ต้องการทราบด้วยกระบวนการเอาเทียนมาติดตั้งด้วยน้ำตาเทียนให้เทียนนั้นติดอยู่ที่ขอบบาตรพระแล้วเพื่อความขลังย่อมต้องมีการหลับตา ปากขมุขมิบ หรือจะเป็นเสี่ยงปริกรรมเดี่ยวหรือจะมีผู้ร่วมพิธีกรรม ซึ่งทำได้ทั้งที่ห่มผ้าสีเหลืองและสีอื่น เพราะกระบวนการนี้ไม่ได้จดทะเบียนลิขสิทธิ์ (copy right หรือสิทธิบัตร (patent) แต่น่าจะเป็นเครื่องหมายทางการค้า (trade mark) ได้ ส่วนบทสวดภายใต้การขมุขมิบของปากนั้นย่อมต้องถือเป็นความลับทางการค้า (trade secret) ทำนึ่งก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่อาจทำให้สำนักของใครโด่งดังกว่ากันและเป็นเครื่องหมายเพื่อยืนยันความเป็นของแท้แน่นอนจริงกลายเป็นฉลากยืนยันความประหยัด หรือคุณภาพอื่นที่ผ่านกระบวนการ Q.C. โดยกระแสมปากผู้บริโภคผ่านสื่อในเครือ กระบวนการทั้งสองข้างแตกต่างอย่างตรงข้าม นับเป็นโจทย์ที่ท้าทาย

ต้องขอล่าวไว้ก่อนว่าไม่ได้มีเจตนาที่จะทำให้สิทธิประโยชน์ใดของใครสูญเสีย เพราะผู้เขียนก็เติบโตมาโดยพึ่งพากรรมวิธีเช่นทำนองนี้เพื่อความสบายใจในฐานะเป็นผู้บริโภค (มิใช่ผู้ผลิตหรือเป็นผู้ให้บริการ) เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจหรือรักษาภาวะวัยไขในภาวะคับขันตั้งแต่เด็กถึงวัยรุ่น (teen age) ตอนปลาย ด้วยเหตุที่อยู่ในท้องที่มีสภาพเป็นชนบทอย่างมากไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องใช้น้ำคลองตักใส่ตุ่มกวนด้วยสวรส้มให้สารแขวนลอยรวมตัวกันตกตะกอนอย่างรวดเร็ว เป็นองค์ความรู้ (thesis) ที่มีมาแต่เด็กไม่ทราบว่ามีใครในบ้านสังเกต (1) แล้วเกิดปัญหา⁷ (2) ข้อสงสัยมีคำถามว่าทำอย่างไรน้ำคลองที่สีออกแดง ๆ ดังที่หลาย ๆ ท่านพบในลำเจ้าพระยาคราหน้า น้ำนั้นจะใส แล้วค้นคว้าหาความรู้มาได้อย่างไรว่าต้องใช้สิ่งใดมาวกวน โดยการคาดคะเนว่าน่าจะใสสารส้มหรือสารส้มแล้วน้ำจะใส ภาษาทางการเขาเรียกว่า ตั้งสมมติฐาน (3) แล้วทดลองทำจริง ๆ ตามที่คาด (4) ใช้สารอะไรมาวกวนบ้าง จนได้ข้อสรุป (5) เป็นองค์ความรู้ถ่ายทอดมา

⁴ <http://www.chula.ac.th/chula/th/news/news100850e.html> รศ.ดร.สุนันท์ พงษ์สามารถ อาจารย์ภาควิชาชีวเคมี คณะเกษตรศาสตร์ จุฬาฯ ผู้ศึกษาวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเปลือกทุเรียนเพื่อใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ในการช่วยรักษาแผล

⁵ วันที่ 10 สิงหาคม คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล โดย ศาสตราจารย์คลินิก นพ.ปิยะสกล สกลสัตยาทร คณบดีคณะแพทยศาสตร์ ร่วมกับ รศ.นพ.รชธิป โคละทัต หัวหน้าภาควิชากุมารเวชศาสตร์ ศ.นพ.พิภพ จิริบุญ ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ แถลงว่า การศึกษาวิจัยการผลิตนมจากเนื้อไก่ใช้เวลานานกว่า 10 ปี และเป็นความสำเริงในการแก้ปัญหาการแพ้โปรตีนนมวัวในเด็กทารก

⁶ <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all.asp>

⁷ “ปัญหาในการวิจัย คือ ช่องว่างระหว่างความคิดกับความเป็นจริง หรือความอยากรู้ในสิ่งที่คิดกับสิ่งที่เป็นอย่างจริงจะสอดคล้องกันหรือไม่เพียงใด” ดูรายละเอียดใน สุรางค์ จันทวานิช วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ ๑๔ พ.ศ. ๒๕๕๕ หน้า ๒.

และด้วยความที่เป็นคนไม่ขี้สงสัย ไม่มีปัญหา พร้อมจะทำตามเพื่อไปทำงานใหม่ที่ผู้ปกครองมอบ จึงไม่เกิดบทแย้ง (antithesis) กับองค์ความรู้เดิม (thesis) ว่าใช้อย่างอื่นได้ไหม จึงไม่เกิด synthesis (องค์ความรู้ใหม่) จะมีก็เพียงองค์ความรู้อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง เป็นวิธีที่จะทำให้มีน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง (ซึ่งเป็นปัญหาในระนาบที่กว้างกว่า) อีกวิธี เช่นรู้ว่าน้ำฝนที่ตกลงมาสามารถรองเก็บใส่ตุ่มไว้เพื่อใช้ในยามที่หน้าน้อยหน้าแล้งและได้สนุกกับการเล่นน้ำฝน น้ำสะอาดสุดก็คือน้ำดื่มที่ต้องต้มด้วยเตาฟืนเพราะไม่มีแก๊ส ไม่มีถ่าน มามีไฟฟ้าใช้ในช่วงปลายวัยทีน หากทำความเข้าใจกันอย่างถ่องแท้แล้วคนในสภาพชนบทก็มีกระบวนการแก้ปัญหาของตนอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ตัวเลขที่วิ่งเลียบไว้ท้ายคำแต่ละคำในย่อหน้านั้นเป็นตัวบ่งบอกลำดับขั้นตอนวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้รับการจัดตอนจัดระบบ ในความคิดของผู้เขียนคิดว่าความจริงแล้วมันเป็นวงกลม เป็นวงจร เป็นวัฏจักร เพียงแต่ว่าจะไปตัดลำดับใดมาเป็นจุดเริ่มต้น

และกระบวนการที่ทางวิทยาศาสตร์มองเห็นว่าขาดเหตุผลตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์ ที่ใช้บริกรตอนเด็กส่งผลให้บรรเทาทุกข์ในภาวะเช่นนั้นได้ ส่วนที่ไม่ได้พบก็มีอาจทราบได้ เพราะกระบวนการผลิตดังกล่าวจะมีรูปแบบคล้ายคลึงกันจึงง่ายต่อการกระทำซ้ำหรือเลียนแบบ และไม่มีการเข้าระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา จึงยังไม่ปรากฏว่ามีการฟ้องร้องฐานละเมิดโดยใช้ศาลสดวกกับทำนอง หรือทำอื่น ๆ ซ้ำ ฯลฯ ซึ่งน่าจะต่างจากการจดลิขสิทธิ์ “จุดความรู้” และ “จุดคำ”¹⁰

แต่ส่วนที่ต่างกันคือกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นกระบวนการที่หากเป็นไปตามเงื่อนไขนั้นจะส่งผลเช่นนั้นทุกครั้งทุกประการ หากแตกต่างสามารถอธิบายเหตุปัจจัยแห่งความแตกต่างได้ด้วยเหตุผลเชิงประจักษ์ แสดงความเชื่อมโยงได้อย่างชัดเจน สามารถควบคุมตัวแปรได้

⁹ เช่น กรณีกล่าวว่าโลกกลมในขณะที่เขาเชื่อกันว่าโลกแบน หรือ กรณี “ทฤษฎีสัญญาประชาคม” “หลักนิติรัฐ” “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” ที่เพื่อแย้งกับสภาพเดิม หรือ “หลักความเสมอภาคของมนุษย์” ในพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏเป็นบทแย้งกับหลักการของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กรณีประเทศไทย เช่น การปฏิรูประบบราชการทั้งในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ และสมัยรัชกาลที่ ๕ การปรับระบบศาลตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ที่รวมการปรับระบบ ก.ต. แล้ว ฉบับ ๒๕๕๐ มาย้อนกลับ หรือ “โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม เพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญขึ้น” ที่ปรากฏในส่วนความนำของ “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕” รวมทั้งวลีเชื่อง “ถ้าราษฎรใจเจ้าก็ใจพระอยู่ประเทศเดียวกัน” ก็เช่นกัน

¹⁰ ทั้งที่การค้นพบทางวิทยาศาสตร์หลายการค้นพบมาจากความบังเอิญ เช่น แรงโน้มถ่วงของโลก เห็นลูกแอปเปิลตกใส่ก็บอกว่ามีแรงโน้มถ่วง แล้วจึงมาทดลองอื่นอันภายหลัง และสิ่งที่เป็นวิทยาศาสตร์คือกระบวนการหรือวิธีการ สิ่งประดิษฐ์ วัตถุสิ่งของเป็นผลผลิตของกระบวนการ

¹¹ กรมทรัพย์สินทางปัญญารับจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าทุกที่ “จุดคำ” ของพระพยอม กัลยาโณแล้ว หวังนำไปแอบอ้างผลิตซ้ำเชิงพาณิชย์ เข้มมีการจดลิขสิทธิ์ “จุดความรู้ รวมเทพ” ทั้งสิ้น 58 รายการ โดยส่วนใหญ่เป็นของ พล.ต.ท.สรรเพชร ธรรมารัตน์ เดือนผู้ผลิตใหม่สร้างสรรค์ผลงานเองก่อนถูกฟ้อง

ส่วนกระบวนการที่แตกต่างมักขาดความแน่นอนและเหตุผลที่อธิบายความไม่แน่นอนเป็นเหตุผลใหม่ ๆ ที่เป็นนามธรรม การแสดงความเชื่อมโยงต้องอาศัยศรัทธาและความเชื่อในจิตใจของแต่ละคนสุดแต่ว่าผู้ศรัทธานั้นจะค้นหาเหตุผลทั้งหมดจนสิ้นกระแสความแล้วหรือยัง หากค้นหาเหตุผลจนสิ้นกระแสความแล้วจะรับเหตุผลที่ยังไม่มีความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนนั้นไว้ในฐานะเป็นคำอธิบายที่ดีที่สุดในขณะนั้นก็จะพอรับได้แต่หากใช้ศรัทธาว่า ต้องขึ้นกับโชคของแต่ละท่านว่าท่านจะพบกับผู้ผลิต ผู้ให้บริการที่สัดยี่ห้อ ดี มีคุณภาพและคุณธรรมหรือไม่ ตัวอย่างของความเชื่อมโยง เช่น “ไม่ถูกรางวัลเพราะบูชาไมตรี” หรือ “เพราะกรรมเก่า” แล้วก็เข้าสู่กระบวนการ “cut กรรม” หรือ “สะเดาะเคราะห์” ที่ถูกนำมาเชื่อมโยงอธิบาย ซึ่งอาจจะจริงก็ได้แต่ต้องสร้างกระบวนการพิสูจน์เชิงประจักษ์

หรือหากมีผู้บอกว่าอนาคตทางการเมืองไทยหลังการลงประชามติรับหรือไม่รับรัฐธรรมนูญจะเป็นอย่างไร นักวิชาการทางการเมืองทั้งหลายก็ออกมาทำนายว่าการเมืองจะอ่อนแอ มีพรรคการเมืองเล็กมาก ขึ้นรัฐบาลเป็นรัฐบาลผสม และมีผู้ทำนายถึงขั้นว่าจะเป็นวงจรอุบาทว์เกิดการปฏิวัติรัฐประหารอีกหากให้สมโรงทำนายก็จะมีคนบอกว่าจะมีความวุ่นวาย การเดินทางจะไม่ปลอดภัยคนแต่ละฝ่ายที่ไม่ได้อำนาจในหัวเนียบก็จะยึดอำนาจในถนนจนเกิดการยึดอำนาจโดยรถถัง

บรรดาท่านโหราจารย์ทั้งหลายก็มีหลักอ้างอิงทางตำแหน่งวงโคจรของดวงดาวในระบบที่โบราณเคยมองเห็นสังเกตเห็นและสรุปว่ามีความสัมพันธ์กับตำแหน่งของบุคคล ตัวบุคคล และบ้านเมือง การคำนวณโดยอาศัยตำแหน่งทางดวงดาวกับอิทธิพลของดวงดาวก็พอมีเหตุผลในระดับหนึ่ง

การใช้สัมผัสที่เกิดจากความรู้สึกทางจิตอันเป็นความสามารถเฉพาะบุคคลห้ามลอกเลียนแบบก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ฝ่ายวิทยาศาสตร์อาจให้การยอมรับในระดับที่ลดลง แต่ท่านเหล่านี้ก็มีผลการทำนายท่านเองเดียวกับนักวิชาการทางการเมืองการปกครองหรือทางสังคมศาสตร์ทั้งหลาย ก็น่าแปลกที่กระบวนการศึกษาต่างกันแต่ผลที่ได้มีความใกล้เคียงกัน¹¹

นี่เป็นการทำนาย หรือคาดเดาผลในทางสังคมศาสตร์ที่ต้องรอผลการพิสูจน์ จะเชื่อหรือไม่คงอาจขึ้นกับประสบการณ์ที่ผ่านมาที่ผู้ทำนายคาดคะเนนั้นมีความถูกต้องแม่นยำเพียงใด หากเป็นเช่นนั้นก็เป็น การเชื่อมั่นในตัวบุคคล ประกอบเหตุผลบ้างไม่ใช่เชื่อมั่นในกระบวนการ

การบอกผลโดยไม่บอกเหตุและไม่แสดงความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผลในเชิงประจักษ์รวมทั้งการได้มาซึ่งข้อมูลแห่งเหตุอย่างเป็นกระบวนการเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปหรือคำตอบที่มีเหตุผลอาจถูกปฏิเสธออกจากความเป็นงานวิจัยและมักจะถูกจัดให้เข้าระบบนึ่งเทียน

¹¹ บางครั้งกระบวนการศึกษาจากข้อมูลที่ต่างกัน แต่ผลสรุปก็ใกล้เคียงกันมากอย่างไม่น่าเชื่อเหมือนวิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหาการคุ้มครองแรงงานในชั้นบังคับคดี” กับบทความเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองแรงงาน : กองทุนบังคับคดีแรงงาน” คุณภาพ กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๔๑ หน้า ๖๕-๘๔.

หากเชื่อมั่นในกระบวนการแล้ว ไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดเป็นผู้ทดลองกระทำตามกระบวนการนั้น ผลการศึกษาย่อมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การทดสอบสารคาร์โบไฮเดรตในการทดลองของนักเรียน ส่วนการค้นพบ “ความลับของไมยราบ” ที่มีกระบวนการหุบใบเมื่อกระเทือนเกิดสัญญาณคลื่นกลตามยาวมีส่วนในการบีบอัดแรงดันส่งไปตามก้านของไมยราบ เป็นสัญญาณที่พบได้ไวกว่าสัญญาณไฟฟ้า และมีแนวคิดที่อาจนำไปตรวจวัดคาดการณ์แผ่นดินไหว หรือ “การแตกของผักต้อยติง” โดยหวังประยุกต์ใช้ในการส่งยานอวกาศออกสู่วงโคจร โดยเด็กนักเรียนโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เป็นอีกระดับของการนำองค์ความรู้ที่มีมาตอบข้อสงสัยในใจอย่างเป็นกระบวนการและได้อรรถาธิบายใหม่โดยเยาวชนไทย และข้อสรุปเขาเหล่าผู้ศึกษานั้นได้รับเกียรตินำไปตั้งเป็นชื่อดาวเคราะห์¹²

และความเป็นวิทยาศาสตร์อยู่ที่กระบวนการที่ตัดตอนเริ่มจาก การสังเกต เห็นปัญหาคาดคะเนคำตอบไว้ในใจเพื่อเป็นแนวทางทดลอง ทดลองทำเพื่อพิสูจน์คำตอบ และสรุป ซึ่งกระบวนการเหล่านี้มีได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทุกวัยทุกเพศ แม้ในอดีตลักษณะของบุคคลที่มีลักษณะที่ต่างจากเพศกำเนิด

และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ทั้งหมดนั้นเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดของกระบวนการ “วิจัย”

วิจัย¹³ มีความหมายที่นิยามไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ความหมายแรกที่เป็นคำนาม เป็นคำที่ใช้ทั้งในภาษาบาลีและสันสกฤต พจนานุกรมไทยให้ความหมายไว้ว่า “การสะสม การรวบรวม.” ในความหมายที่สองหมายความว่า “การค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา เช่น วิจัยเรื่องปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร.” และเป็นคำกริยาก็คือหมายความว่า “ค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา เช่น เขากำลังวิจัยเรื่องมลพิษทางอากาศอยู่.” ในกรณีที่เป็นคำวิเศษณ์จะหมายความว่า “ที่ค้นคว้าเพื่อหาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา เช่น งานวิจัย.” ซึ่งในความหมายนี้จะเป็นความหมายที่น่าจะตรงกับสิ่งที่คนทั่วไปเข้าใจแบบเลา ๆ และสามารถเรียกงานที่ทำเป็นรูปเล่มว่า งานวิจัย

วิจัยในหัวเรื่องนี้เป็นคำนามและอยู่ในความหมายที่สองของพจนานุกรม

หากดูเพียงนี้ก็จะพบว่างานวิจัยจะต้องเป็นผลจากการ “ค้นคว้า”¹⁴ เพื่อให้ได้ “ข้อมูล”¹⁵ มาอย่าง “ถี่ถ้วน”¹⁶ ตาม “หลักวิชา”¹⁷ หากเราพิจารณาถ้อยคำตามที่จำแนกไว้จะได้

¹² โดยดาวเคราะห์น้อยหมายเลข 1998HH88 ตั้งชื่อว่า “21464 Chinaronchai” ตามนามสกุลของ นายทองกร จินอรุณชัย ดาวเคราะห์น้อยหมายเลข 1998QE11 ตั้งชื่อว่า “21540 Itthipanyanan” ตามนามสกุลของ สุทัศน์ อธิธิปัญญนันท์ และดาวเคราะห์น้อยหมายเลข 1999NR11 ตั้งชื่อว่า “21632 Suwanasri” ตามนามสกุลของ นายครองรัฐ สุวรรณศรี

จาก <http://www.most.go.th/news/newspaper/default.asp?GID=2881>

¹³ <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp>

¹⁴ หมายความว่า “ก. หาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา, เสาะหาเอามา.” [http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-](http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp)

ความหมายของ “วิจัย” ว่า หมายถึง “การค้นคว้า (ก. หาข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชา, เสาะหาเอามา.) เพื่อหาข้อมูล (น. ข้อเท็จจริง หรือสิ่งที่ถือหรือยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริงสำหรับใช้เป็นหลักอนุมานหาความจริงหรือการคำนวณ.) อย่างถี่ถ้วน (ว. ละเอียดลออ, รอบคอบ, โดยปริยายหมายความว่า เหนียวแน่น, ถ้วนถี่ กว้าง.) ตาม “หลัก”¹⁸ (สาระที่มั่นคง) วิชา (น. ความรู้, ความรู้ที่ได้ด้วยการเล่าเรียนหรือฝึกฝน, เช่น วิชาภาษาไทย วิชาช่าง วิชาการฝีมือ. (ป. วิชชา; ส. วิทยา).)

ข้างยุ่งยากในนิยามที่ต้องมีนิยามซ้อนเสียจริง

การจะได้ผลงานวิจัย¹⁹ ที่เป็นการค้นคว้าข้อมูลอย่างถี่ถ้วนตามหลักวิชานั้นจำต้องกระทำโดยมีระเบียบวิธีวิจัย ทำนองเดียวกับงานทางวิทยาศาสตร์ และที่จัดเป็นงานทาง

¹⁵ หมายความว่า “น. ข้อเท็จจริง หรือสิ่งที่ถือหรือยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริง สำหรับใช้เป็นหลักอนุมานหาความจริงหรือการคำนวณ.” <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp>

¹⁶ หมายความว่า “ว. ละเอียดลออ, รอบคอบ, โดยปริยายหมายความว่า เหนียวแน่น, ถ้วนถี่ กว้าง.” <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp>

¹⁷ หมายความว่า “น. ความรู้ที่เป็นหลักของแต่ละวิชา.” <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp>

¹⁸ “หลัก” หมายความว่า ๑ หมายความว่า “น. เสาที่ปักไว้, ที่ผูก, ที่มั่น, เช่น เอาเรือไปผูกไว้กับหลัก; เครื่องหมาย เช่น หลักเขต; เครื่องยึดเหนี่ยว เช่น มีธรรมะเป็นหลักในการดำรงชีวิต, เครื่องจับยึด เช่น หลักแฉก; สาระที่มั่นคง เช่น พุทธเจ้าไม่มีหลัก หลักกฎหมาย หลักเศรษฐศาสตร์.” <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp>

¹⁹ ตัวอย่างเนื้อหาของรายงานการวิจัยจะเป็นดังนี้

เนื้อหาของรายงาน (Final Research Report) (นราทวี ไชวนิชกุล น.262)

บทที่ 1 ความเป็นมา

- ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา
- วัตถุประสงค์ และขอบเขตของการทำวิจัย
- สมมติฐานที่ตั้งไว้
- กระบวนการวิจัยที่ปฏิบัติจริง

บทที่ 2 ข้อมูลที่รวบรวมได้

- การเสนอรายงานด้วยตาราง
- การเสนอรายงานด้วยกราฟ

บทที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา

บทที่ 4 ข้อเสนอแนะ

บทที่ 5 สรุป

ภาคผนวก

- แบบสอบถามการเก็บข้อมูล
- ข้อมูลที่สำคัญของชุด
- วิธีการคำนวณ
- รายละเอียดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิทยาศาสตร์เพราะกระบวนการนั่นเอง “วิจัย” ก็เช่นกันโดยในระเบียบวิธีวิจัยก็จะมีขั้นตอน กำหนดประเด็นปัญหา กำหนดนิยามหรือขอบเขตของปัญหา คาคณะเหนือตั้งสมมติฐาน กำหนดวิธีทดสอบสมมติฐาน ทดสอบสมมติฐานและสรุป โดยต้องหาข้อมูลอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน เชื่อถือได้ ทดสอบยืนยันได้ ปราศจากอคติ มีความเป็นปรนัย (object) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบาย พยากรณ์ หรือควบคุม²⁰

ตรงจุดมุ่งหมายเพื่อการ “พยากรณ์”²¹ นี้แหละ “พยากรณ์”²² นี้คือ “ทำนาย” หรือ “ทาย”²³ ซึ่งเป็นการ “บอกเหตุการณ์หรือความเป็นไปที่จะเกิดในเบื้องหน้า, ทำนาย ก็ว่า.” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เดียวกับการ “นั่งเทียน” เพียงแต่นั่งเทียนบอกกรรมวิธีไว้ในพจนานุกรมด้วย

ดังนั้นที่เขียนมาน่าจะพอทำให้ท่านเห็นว่า “ท้าววิจัยมิใช่แค่ นั่งเทียน” เพราะการนั่งเทียน อาจเป็นการหาคำตอบในกระบวนการที่หาคำยืนยันเฉพาะอุปกรณ์ คือ บาตร น้ำ เทียน และ แหล่งกำเนิดภาวะสันดาปของเทียนเพื่อให้เกิดน้ำตาเทียนระหว่างนั่งแล้วนำเสนอผลการศึกษาหรือสรุปคำตอบจากการอ่านร่องรอยการหยดของน้ำตาเทียนเฉพาะในขอบเขตพื้นที่วงกลมของผิวหน้าน้ำในบาตรแล้วซึ่งทำให้การบอกร่องแฉกและต้องมองต่ำ (แม้จะเชื่อว่าเห็นได้ไกล ย้อนหรือก่อนเวลาได้ก็ตาม) หากจะให้มองสูงและกว้างบาตรจะต้องใหญ่และใส่ทั้งต้องตั้งไว้ในที่สูง ผู้ใช้กระบวนการดังกล่าวจำต้องอาศัยการสังสมบารมี (ซึ่งตรงนี้ก็ไม่แน่ว่าจะนอกรัฐธรรมนูญแน่ ๆ โดยเฉพาะ “ปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือแตกต่างจากบุคคลอื่น”²⁴ เพราะรัฐธรรมนูญ

²⁰ ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอังฉรา ชานีประศาสน์, ระเบียบวิธีวิจัย กรุงเทพมหานคร พิมพ์ครั้งที่ ๒๕๔๖ หน้า ๑

²¹ เป็นการทำนายหรือคาดคะเนสิ่งที่เกิดขึ้นล่วงหน้า โดยอาศัยการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ หรือความรู้ที่เป็นหลักการกฎหรือทฤษฎีในเรื่องนั้นมาช่วยในการทำนาย การทำนายหรือการคาดคะเนอาจเป็นการทำนาย

1) การพยากรณ์ทั่วไป เป็นการทำนายผลที่จะเกิดขึ้น โดยอาศัยข้อมูล หลักการ กฎ ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น เช่น การพยากรณ์อากาศของกรมอุตุนิยมวิทยา จะเก็บข้อมูลจากสถานีตรวจอากาศที่ได้วัดปริมาณฝน ความเร็วและทิศทางลม อุณหภูมิ ความกดอากาศ ฯลฯ แล้วนำมาหาความสัมพันธ์ของลักษณะอากาศในวันนั้นเพื่อพยากรณ์ลักษณะอากาศในวันต่อไป

2) การพยากรณ์จากข้อมูล มีสองลักษณะ คือ

2.1) การพยากรณ์ภายในขอบเขตข้อมูลที่ศึกษา เป็นการทำนายผลที่จะเกิดขึ้นภายในขอบเขตของข้อมูลเชิงปริมาณที่มีอยู่

2.2) ภายนอกขอบเขตข้อมูลที่ศึกษา เป็นการทำนายค่าที่น้อยหรือมากกว่าข้อมูลที่มีอยู่

<http://web.udru.ac.th/~G.SCIENCEUDON/GeneralScience/News/tmp/N4232511f2dc30find%20knowledge.htm>

²² เป็นการทำนายหรือคาดการณ์โดยอาศัยหลักวิชา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หน้า ๑๕๑ <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp>

²³ <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-37-search.asp>

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐ มาตรา ๓๗ บัญญัติว่า

“มาตรา ๓๗ บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา นิิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์

รับรอง) สร้างความดีของความมั่นคงของผลและบันทึกผลของความมั่นคงไว้โดยกระบวนการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสารมวลชนในความทรงจำของเหล่าผู้ศรัทธาเพื่อให้เกิดกระแสการยอมรับอย่างกว้างขวาง

ไม่ว่าอย่างไรก็ตามวิทยาศาสตร์ก็มีความพยายามที่จะนำเอาสังคมศาสตร์โดยเฉพาะจริยธรรมเข้าไป เช่นในการวิจัยทางการแพทย์ที่ต้องทำกับชีวิตไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์จะมีการพิจารณาประเด็นจริยธรรม เช่น “จริยธรรมการวิจัยในคน” ซึ่งผู้เขียนจับพลัดจับผลูเคยเข้าไปเป็นกรรมการด้วย ด้วยความไม่มีเวลาทำความเข้าใจในจริยธรรมในบางแง่มุม และทราบว่ามี การแยกการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในสัตว์ออกมาแล้วจึงอาจทำให้เข้าใจยากขึ้นไปอีก

ดังนั้นกระบวนการนั่งเทียนที่อาศัยอุปกรณ์ที่คล้อยไปในทางรูปแบบของการมี “ธรรม” จึงควรรักษาและธำรง “ธรรม” รวมทั้งจริยธรรมไว้มากยิ่งขึ้นกว่าแต่ไหนเราจึงมักพบการปฏิบัติที่ผิด ธรรม ผิดจริยธรรมจากกระบวนการ “นั่งเทียน” อยู่บ่อยครั้ง

และขออย่าตามหัวเรื่องก็ได้ปฏิเสธการนั่งเทียน เพราะระบุชัดเจนแล้วว่า “มิใช่แค่” ซึ่งแสดงว่า “เป็นส่วนหนึ่ง” และ “ต้องมีมากกว่า”

เชื่อว่าหลายท่านคงเคยได้ยินการวิจัยเชิงปริมาณ กับ เชิงคุณภาพ²⁵ ว่ามีความแตกต่างกัน แค่อีกทำให้ได้เปรียบเสียเปรียบกันมากแล้ว หากบอกถึงความเรื่องนี้เขียนได้นับสิบหน้า แค่ออกว่ามีแต่ “ปริมาณ” ก็สร้างความรู้สึกที่ไม่ประทับใจแล้ว หากซ้ำด้วยคำว่า “ไม่มีคุณภาพ” ด้วย เท่านั้นแหละ ความรู้สึกดีต่องานนั้นจะกระโจนออกไปจากห้วงความรู้สึกของท่านทันที ปีกเอกสารงานที่ท่านนำเสนอแยกเป็นเร็ว ๆ ที่มากกว่าแปดรีวหลังจากเสียงเครื่องทำลายเอกสารดังขึ้น

หากบอกว่าการเขียนขึ้นนี้มีคุณภาพอัดแน่นด้วยสาระแม้จะเขียนสั้น ความรู้สึกก็ยังดูดีเพราะมีคำว่า “คุณภาพ”

งานวิจัยเชิงปริมาณ ในทางวิทยาศาสตร์ เน้นความถูกต้องแม่นยำของการวัดเป็นหน่วยที่ถึงขนาดเป็นหนึ่งในพันล้านส่วน (nano) หรือมากกว่า หรือการระบุเวลาที่นานนับปี (กัลป์) หรือเป็น “อสงไขย”²⁶ ของคนโบราณ คงเทียบได้กับ “ปีแสง”²⁷ ของวิทยาศาสตร์ที่ผู้เขียนเห็น

ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้เสรีภาพดังกล่าวความวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ เพราะเหตุที่ถือศาสนาภายในของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อแตกต่างจากบุคคลอื่น”

²⁵ ดูรายละเอียด เกี่ยวกับการใช้ชื่อเรียกว่า “การวิจัยเชิงคุณภาพ” ที่น่าจะใช้คำว่า “การวิจัยเชิงคุณลักษณะ” กับ “การวิจัยเชิงปริมาณ” ใน **สุภาษิต จันทวานิช** วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ ๑๔ พ.ศ. ๒๕๔๕ หน้า ๑๖-๑๗

²⁶ ระยะเวลาเท่ากับเวลาที่ใช้ผ้าแพรบาง ๆ ลูบปิดให้ภูเข่าห้งหลาย ขนาดของภูเขาคือเป็นดังนี้ “ภูเขาศิลาลูกใหญ่ ยาว ๑ โยชน์ กว้าง ๑ โยชน์ สูง ๑ โยชน์ ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบ ยังมีบุรุษผู้หนึ่งนำผ้าขาวบางเอ็ด ไม่นาแต่แค้นกว่าสี

ว่าน่าจะใช้บอกเวลาได้แม้ในหลักการเป็นหน่วยระยะทางก็ตาม แต่โดยมากไม่จำเป็นต้องวัดถึงเพียงนั้น ที่สำคัญคือการเน้นในความถูกต้องแม่นยำ เพราะความคลาดเคลื่อนมีผลต่อการวิจัย เป็นการวัดในเชิงปริมาณที่วัดในระดับ interval scale หรือ ในระดับ ratio scale ใช้การวิเคราะห์ในรูปแบบ “พาราเมตริก” จำเป็นต้องควบคุมตัวแปรอย่างเข้มงวด และด้วยคุณลักษณะสำคัญดังกล่าว จึงทำให้งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์มีความแน่นอนแม่นยำกว่างานทางสังคมศาสตร์หากเป็นลักษณะนี้ก็เป็งานวิจัยที่มีคุณภาพรวมทั้งงานวิจัยทางสังคมศาสตร์อื่น เช่น รัฐประศาสนศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา ฯลฯ แม้โดยมากจะรับรู้ว่าเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณก็เป็งานที่มีคุณภาพได้

งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่ไม่ใช้ปริมาณโดยเฉพาะงานวิจัยทางมานุษยวิทยา ซึ่งจัดเป็งานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่น่าจะเป็น “งานวิจัยเชิงคุณลักษณะ” ที่อาศัยความสามารถของผู้นวิจัยในการสังเกต บันทึก ตีความ หาความหมายจากพฤติกรรมของคนหรือชุมชนและมักทำในลักษณะเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในระยะเวลาที่น่าเชื่อว่าจะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจชุมชนสังคมนั้น โดยเข้าไปอาศัยในฐานะสมาชิกของแหล่งข้อมูลก็อาจเป็งานวิจัยที่เป็งานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีแต่ปริมาณได้และในขณะเดียวกันอาจเป็งานวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็มด้วยคุณภาพได้

งานวิจัยทางนิติศาสตร์ก็ประกาศตนเป็งานวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการศึกษาเอกสาร โดยเฉพาะต้อง เปรียบเทียบกับต่างประเทศโดยเฉพาะฝรั่งจะด้วยความเคารพหรือเพราะขาดไว้บทกฎหมายภายในรวมทั้งการไม่ยอมรับการคิดอย่างเป็นระบบของภายใน เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารต่างประเทศมาก็อาศัยการตีความของผู้ศึกษาภายใต้หลักการทางกฎหมายก็อาจเป็ทำนองเดียวกับงานวิจัยทางมานุษยวิทยาที่อาจมีแต่ปริมาณหรือเป็มด้วยคุณภาพได้เช่นกัน

งานวิจัยทางสังคมศาสตร์พยายามพาดนเข้าสู่อิทธิพลของวิทยาศาสตร์ ใครที่ประกาศตัวออกจากการผูกขาดทางความเชื่อของทางวิทยาศาสตร์ จะดูสง่าราศีลดลง เมื่อพยายามเข้าสู่กระบวนการนั้นสิ่งทีวัดไม่ได้ เช่น ความรู้สึกของคนที่มีต่อความยุติธรรมของผู้พิพากษาเราจะกำหนดตัววัดมีความยุติธรรม ๒๕๓ กิโลเมตรเท่าปลาบึกซึ่งเป็ปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่จับได้ในประเทศไทย หรือเท่ากับ ๒,๕๖๕ เมตรจากระดับน้ำทะเลเท่าความสูงของยอดดอยอินทนนท์ หรือ มีความยุติธรรม ๓๐ ล้าน ซึ่งเป็การวัดในระดับ interval scale ได้ จึงต้องพยายามให้ค่า

แล้วเอาค่านั้นไปคูณภูเขา ๑๐๐ ปีต่อครั้งหนึ่งดังนี้ การที่ภูเขาศิลาใหญ่นั้น จะพังถึงความหมดไป สิ้นไป เพราะความพยายามของมนุษย์นั้นยังเร็วกว่า” ปิพพสูตร (สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ข้อ ๓๑๔ หน้า ๒๑๖ นาสิลปนิสขามรัฐ)

บางข้อมูลกล่าวว่าท่าบ่อระยะเวลาที่น้ำงาแม่น้ำพรมบางาถูบยอดเขา สิ้นรู้ที่สูง 84000 โยชน์ (1 โยชน์ เท่ากับ 16 กิโลเมตร) ทุก 100 ปี หนึ่งครั้ง น้ำฟ้าจะท่อย่างนี้ทุก 100 ปี ต่อ 1 ครั้งโดยมีวัดอุปประสงค์เพื่อให้ระยะเวลาที่เขาสิ้นรู้ที่สูง ความสูง 1,344,000 กิโลเมตร(จากระดับน้ำทะเล ?) ราบลงเสมอแผ่นดิน ยิ่งน้อยกว่าเวลา 1 อสงไขย

บ้างก็ว่าเท่ากับ เลข 1 แล้วตามด้วยเลข 0 อีก 140 ตัว

²⁷ปีแสง คือ หน่วยของระยะทางในทางดาราศาสตร์ 1 ปีแสง เท่ากับระยะทางที่แสงเดินทางในเวลา 1 ปี จากอัตราเร็วแสงที่มีค่า 299,792,458 กิโลเมตร/วินาที ระยะทาง 1 ปีแสงจึงมีค่าประมาณ 9.4607×10^{12} กิโลเมตร

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%B3%E0%B9%81%E0%B8%AA%E0%B8%87>

ระดับความรู้สึกที่ไม่เป็นหน่วย แต่พอบอกระดับได้ เป็นการวัดในระดับ ordinal scale เช่น มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้วให้ค่าระดับจึงกำหนดตัวเลขให้ เช่นมากเท่ากับ ๔ ปานกลางเท่ากับ ๓ น้อยเท่ากับ ๒ น้อยที่สุดเท่ากับ ๑ บางกรณีก็เพียงระดับ nominal scale เช่น "เห็นชอบ" หรือ "ไม่เห็นชอบ" เพื่อประโยชน์ในการคำนวณทางคณิตศาสตร์ที่เรียกว่าเป็นแบบ "นอนพาราเมตริก" ด้วยโปรแกรมการคำนวณสำหรับสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences ที่เรียกว่า Spss) เพื่อใช้ตัวเลขเป็นตัวชี้วัดความสัมพันธ์ของเหตุและปัจจัย หรือตัวแปรต้นกับตัวแปรตามซึ่งอาจมีตัวแปรแทรกซ้อนได้อีกเพราะการควบคุมตัวแปรในทางสังคมศาสตร์ยากยิ่งนัก นี่จึงทำให้ผลอาจมีความคลาดเคลื่อนได้ คำตอบที่ได้ก็มักเป็นในลักษณะที่เป็นภาพกว้าง

ผู้ที่ถนัดงานวิจัยด้านกฎหมาย โดยเฉพาะที่จบปริญญาโททางกฎหมายและทำวิทยานิพนธ์ (thesis) มักจะไม่ค่อยชื่นชมวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยของสังคมศาสตร์อื่นที่มักพบเห็นแต่แบบสอบถามและมีตัวเลข ตารางประกอบมากที่เรียกว่าเป็นเชิงปริมาณ ต่างฝ่ายต่างกล่าวถึงข้อดีว่าแบบสอบถามไปถามใคร ๆ เขาก็ตอบส่ง ๆ ไป บางทีถ่มมูม่าน ทานก็ให้นิติกรหรือหน้าห้องตอบ เพราะฉะนั้นข้อมูลที่ได้มาก็มักไม่ตรงตามจริง ซึ่งที่จริงตามหลักวิชาของระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์นั้นการใช้แบบสอบถามต้องจัดให้ผู้ตอบมีความเข้าใจในแบบสอบถาม และควรทำให้ผู้ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตอบแบบสอบถามนั่นเองโดยตรง ปัญหาที่กล่าวอ้างอาจเป็นปัญหาด้านคุณภาพของผู้ที่วิจัยมากกว่า

เหตุนี้ผู้เขียนมีโอกาสนไปอยู่ในกระบวนการเชิงปริมาณด้วยและเคยมีประสบการณ์ที่ทราบกระบวนการของที่เรียกว่าเชิงคุณภาพอยู่บ้างก็ได้ฟังปรัมาจารย์ระดับด็อกเตอร์ของทางสังคมศาสตร์พรับถึงความไม่น่าเชื่อถือของงานทางนิติศาสตร์ที่ระบุว่าเป็นความคิดเห็นของคนคนเดียวจะนำไปสรุปว่าเป็นเช่นนั้นได้อย่างไร ตรงนี้ก็คงเป็นความไม่เชื่อมั่นในตัวผู้วิจัยอีกเช่นกัน

แต่ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรก็ตามงานวิจัยต้องประกอบด้วยกระบวนการหรือระเบียบวิธีที่ถูกต้องสามารถตรวจสอบกระบวนการได้ ส่วนองค์ความรู้ในแต่ละสาขาวิชาจำเป็นต้องมีส่วนของตน จากนั้นจะต้องมีการตรวจสอบผลของการศึกษาและการวิเคราะห์กับทฤษฎีว่ามีความเป็นเหตุเป็นผลหรือไม่ ส่วนประโยชน์ใช้สอยก็ขึ้นกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์กับงานทางนิติศาสตร์น่าจะผลในทางปฏิบัติมากกว่าทางสังคมศาสตร์อื่นเพราะทางวิทยาศาสตร์นำไปสู่สิ่งประดิษฐ์คิดค้นและความสนใจในการนำไปใช้ ส่วนทางนิติศาสตร์ผลจะนำไปสู่การตรวจกฎหมายที่มีสภาพบังคับ

ดังเช่นรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ ที่ต้องล่มสลายมีการเปลี่ยนแปลงก็โดยเหตุที่กล่าวอ้างกันว่าไร้ทางออกเพราะผู้ที่ไม่ได้ร่างและเหมือนจะเป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยยินยอมพร้อมใจจะรับรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ แต่กลับเป็นผู้ที่บริหารรัฐธรรมนูญจนเกิดรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๔๙ และรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่เพิ่งผ่านประชามติเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ในชั้นยกร่างก็จัดให้มีกระบวนการรับฟังประชาชนว่าเห็นด้วยไม่เห็นด้วยอย่างไร เป็นกระบวนการที่

พอรับฟังได้ว่ามีการศึกษาหาข้อมูลรับฟังความรู้สึก ความต้องการ แต่หลายเรื่องที่ไม่ปรากฏในชั้นรับฟังความคิดเห็นแต่ก็มาปรากฏในชั้นที่เป็นร่างมาเพื่อลงประชามติ อาจ “นั่งเทียน” (sit looking at a candle fire) “คาดคะเน” (speculation) หรือ “หยั่งรู้” (intuition) มากก็ได้ แต่ไม่ว่าผลของการรับหรือไม่รับจะด้วยเหตุใด ในช่วงนี้ฝ่ายที่ไม่รับมักจะถูกกล่าวหาว่ามีปัจจัยอื่นเข้าแทรก ทัก ๆ ที่จำนวนมาก²⁸ (ข้อมูลจากการ “นั่งเทียน” ?) ที่รับ อาจเป็นผู้ที่อ่านเพียงชื่อว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ที่ปกหน้าเท่านั้นโดยบางครั้งยังสะกดคำผิดและดูเหมือนว่าถ้าช่วย ๆ กันทำให้รับไม่ว่าด้วยวิธีใดเช่น “บุรีรัมย์โมเดล” จะเป็นที่ยินใจของคนพวกหนึ่ง เมื่อผลเป็นไปตามต้องการภายใต้กติกาที่ตนกำหนด ผู้กำหนดก็พร้อมที่จะให้ประชาชนต้องปฏิบัติตาม ดังที่กล่าวแล้วว่าผลของการศึกษาทางนิติศาสตร์เมื่อตราเป็นกฎหมายจะมีสภาพบังคับไม่ว่าที่มาจะเป็นอย่างไร ดังเช่นในส่วนของศาลการกำหนดเกษียณอายุที่ขยายออกไปถึง ๗๐ ปี โดยให้ตรากฎหมายการเกษียณแบบขั้นบันได “ทยอยพ้นจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่เป็นลำดับในแต่ละปีต่อเนื่องกันไป”²⁹ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นขั้นบันไดขั้นละ ๑ ปี จะมีผลให้ผู้ดำรงตำแหน่งโดยเฉพาะประธานศาลฎีกาดำรงตำแหน่งได้จนละ ๒ ปีงบประมาณจากเดิมที่ค่อนข้างจะเป็นระบบมาที่มักจะได้ดำรงตำแหน่งเมื่ออายุ ๕๙ ปี เกษียณที่อายุ ๖๐ ปี ดังนั้นเมื่อทยอยขยายอายุเกษียณไปในแต่ละปีก็จะทำให้การดำรงตำแหน่งตามสิทธิเดิมท่านละ ๑ ปีรวมกับระยะที่ทยอยขยายเพิ่มอีกท่านละ ๑ ปี จึงรวมเป็นท่านละ ๒ ปี ตั้งแต่ท่านที่ ๑ (ดูตารางช่องลำดับที่ ๑ ไปตามแนวนอน) จะดำรงตำแหน่งในเดือนตุลาคม ๒๕๕๐ จะเกษียณอายุในวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๒ รวมดำรงตำแหน่ง ๒ ปีงบประมาณ เช่นนี้จนถึงท่านที่ ๑๐ ตามลำดับทุกท่านตามลำดับเดิมจะได้ดำรงตำแหน่งในลักษณะนี้ซึ่งต้องใช้เวลาปรับเข้าสู่ระบบอย่างบริบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๕๗๐

ส่วนท่านที่ ๑๑ จะดำรงตำแหน่งเมื่ออายุ ๖๙ (๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๗๐) และเกษียณอายุ ๗๐ ปี ในวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๗๑ (ดำรงตำแหน่งเพียงปีเดียว) และจากนั้นจะเป็นไปในลักษณะนี้ต่อ ๆ ไป เสมือนการเข้าสู่ตำแหน่งเมื่ออายุ ๕๙ ปี และเกษียณอายุเมื่อครบ ๖๐ ปี เพียงแต่เป็นดำรงตำแหน่งเมื่ออายุ ๖๙ ปี เกษียณเมื่ออายุ ๗๐ ปี (ดูตาราง)

ลำดับ	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567	2568	2569	2570	2571
1	59	60	61																			
2	58	59	60	61	62																	
3	57	58	59	60	61	62	63															
4	56	57	58	59	60	61	62	63	64													
5	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65											
6	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66									
7	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67							
8	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68					
9	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69			
10	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	
11	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70

ผลเช่นนี้มีเงื่อนไข (ตัวแปรที่ถูกควบคุม) ว่าแต่ละท่านตามลำดับเดิม (ลำดับที่ ๑ - ๑๐) จะมีเวลาดำรงตำแหน่งเพียงท่านละ ๑ ปี (ตามระบบเดิมที่จะดำรงตำแหน่งตอนอายุ ๕๙ ตามอายุโสและเกษียณตอนอายุ ๖๐ ปี) หากมีผู้ที่เข้าสู่ตำแหน่งตั้งแต่อายุ ๕๘ ตามระบบเดิมก็จะเปลี่ยนแปลงบ้างแต่ก็จะเรียงลำดับ โดยมีเงื่อนไขต่อไปว่าหาก ก.ต. ไม่ปรับระบบการเข้าสู่ตำแหน่งโดยใช้ระบบอื่นแทนระบบอายุโสที่รัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามเปลี่ยนแปลง

ข้อความในวรรคสามของมาตรา ๓๐๖^{๓๐} ที่บัญญัติว่า “กฎหมายที่จะตราขึ้นตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง จะต้องมิบทบัญญัติให้ผู้ที่จะมีอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปในปึงงบประมาณใดในระชยะ สิบปีแรก นับแต่นั้นที่กฎหมายดังกล่าวมีผลใช้บังคับ ทอยยพ้นจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่เป็นลำดับในแต่ละปีต่อเนื่องกันไป และสามารถขอไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโสต่อไปได้” โดยเฉพาะกำหนดเวลา ๑๐ ปี อาจก่อให้เกิดปัญหาจะมีผลให้การทยอยพ้นจากตำแหน่งในปีที่ ๑๑ (ตามตารางตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๑) เป็นต้นไปการทยอยพ้นจากตำแหน่งจะทยอยมากกว่า ๑ ปี ได้หรือไม่ คือ แทนที่จะทยอยเกษียณขึ้นบันไดขั้นละ ๑ ปี จะเป็นขั้นละ ๒ ปี ได้หรือไม่ เมื่อเป็นปัญหาแล้วก็ต้องคาดคะเนคำตอบเป็นสมมติฐานอย่างไรก็ว่าไปแล้วดำเนินการหาข้อมูล ในทางนิติศาสตร์ที่ถนัดคือดูว่าต่างประเทศว่าอย่างไรไทยก็จะว่าอย่างนั้น กรณีจะไม่เอาเราก็จะบอกว่า เป็นแบบไทย ๆ หากให้ดูดีมีเหตุผลหน่อยก็บอกว่าต่างประเทศใช้ใน “บริบท” ที่แตกต่างกัน “ข้อเท็จจริงมันแตกต่างกัน” ที่แม้จะแตกต่างกันเพียงแค่ว่าใจแรงกว่ากัน 0.5 นาโนกรัมก็ตาม

การดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโส ระบบเลือก ก.ต. ที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมมีผลกระทบซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาหรือไม่ ก็เป็นสิ่งที่ผู้ที่ศึกษาจะต้องกำหนดประเด็นปัญหาหรือผลกระทบที่จะเกิดจากการใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ตั้งสมมติฐานแล้วหาข้อมูลศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์และสรุป พร้อมข้อเสนอแนะนี้เป็นมุมมองของทางด้านนิติศาสตร์

ในทางสังคมศาสตร์อื่นอาจศึกษาวิจัยในเชิงจิตวิทยาว่ามีปัจจัยทางจิตวิทยาใด เช่น ทศนคติ หรือความรับรู้ หรืออื่น ๆ ที่ทำให้แต่ละท่านมีข้อเสนอให้แก้ไข ในขณะเดียวกันทางสังคมวิทยาอาจศึกษาทัศนคติของผู้พิพากษาที่มีต่อการขยายการเกษียณอายุว่าเห็นด้วยหรือไม่เพียงใด

^{๓๐} มาตรา ๓๐๖ ในวาระเริ่มแรก ให้ผู้พิพากษาในศาลฎีกาที่เคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาซึ่งมีอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์ในปึงงบประมาณ ๒๕๕๐ สามารถปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาตามมาตรา ๒๑๕ ได้ ทั้งนี้ จนกว่าจะมีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาอาวุโส

ภายในหนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ให้ครกกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ให้ผู้พิพากษาศาลยุติธรรมดำรงตำแหน่งได้จนถึงอายุครบเจ็ดสิบปี และผู้พิพากษาศาลยุติธรรมซึ่งมีอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปในปึงงบประมาณใดซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่มาแล้ว ไม่น้อยกว่ายี่สิบปีและผ่านการประเมินสมรรถภาพในการปฏิบัติหน้าที่ สามารถขอไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโสในศาลซึ่งไม่สูงกว่าจะดำรงตำแหน่งได้

กฎหมายที่จะตราขึ้นตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง จะต้องมิบทบัญญัติให้ผู้ที่จะมีอายุครบสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปในปึงงบประมาณใดในระชยะ สิบปีแรก นับแต่นั้นที่กฎหมายดังกล่าวมีผลใช้บังคับ ทอยยพ้นจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่เป็นลำดับในแต่ละปีต่อเนื่องกันไป และสามารถขอไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโสต่อไปได้

ให้นับบทบัญญัติในวรรคสองและวรรคสามไปใช้กับพนักงานอัยการด้วย โดยอนุโลม

วิทยาการอาจศึกษาทัศนคติของผู้พิพากษาที่มีต่อการขยายการเกษียณอายุว่าเห็นด้วยหรือไม่เพียงใด วิธีการรวบรวมข้อมูลเพื่อทราบทัศนคติทำได้โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ หรือวิธีอื่นใด การวิเคราะห์ข้อมูลจะทำด้วยวิธีใดซึ่งจะต้องปรากฏเบื้องต้นในโครงร่างที่เสนอ³¹ ต่อไปคือการศึกษาวิจัยต้องใช้ต้นทุนแหล่งทุนวิจัยมาจากที่ใดจำเป็นต้องใช้มากน้อยเพียงใด³² คงเป็นส่วนสืบเนื่องของงานวิจัยที่ผู้วิจัยต้องดำเนินการต่อไป

ปัญหาที่ถูกถามในย่อหน้าแรกของบทความนี้ไม่ใช่ปัญหานอกตัวบทของรัฐธรรมนูญ แต่เป็นแก่นสาระของการจัดกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ ที่ใช้คำว่า “เป็นธรรม”³³ รวมทั้งคำปฏิญาณในมาตรา ๒๐๑ วรรคสอง³⁴ ที่ต้อง ปราศจาก “อคติ” ต้องพิจารณาว่าก่อนที่จะเป็น

³¹ ตัวอย่างเนื้อหาโครงร่างงานวิจัย

เนื้อหาของรายงาน ข้อเสนอโครงการวิจัย (Research Proposal) (นราธิปไตย น.257)

1. ชื่อโครงการ
2. ชื่อผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย
3. งานวิจัยในอดีตของผู้ทำวิจัย หรือคณะผู้ทำวิจัย
4. วัตถุประสงค์ และขอบเขตของโครงการวิจัย
5. สถานที่ที่จะทำการวิจัย
6. สมมติฐาน
7. แหล่งของข้อมูล
8. กำหนดระเบียบวิธีวิจัย
9. ตัวอย่างแบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์
10. งบประมาณ
11. ตารางเวลาแสดงการปฏิบัติงาน
12. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ที่มา: <http://www.thaiall.com/research/whatisresearch.htm>

³² ดูเพิ่มเติมในบทความของท่านนิกร ทัสสโรในหนังสือนี้

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๕๑ บัญญัติว่า

“มาตรา ๑๕๑ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปโดยยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ให้เป็นไปโดยถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

....”

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๐๑ บัญญัติว่า

มาตรา ๒๐๑ ก่อนเข้ารับหน้าที่ ผู้พิพากษาและตุลาการต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ด้วยถ้อยคำ ดังต่อไปนี้

“ข้าพระพุทธเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอถวายสัตย์ปฏิญาณว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และจะปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยปราศจากอคติทั้งปวง เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ประชาชน

ปัญหาหน้าจะต้องมีข้อเท็จจริงหรือข้อมูลซึ่งเป็น “ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เป็นอยู่จริง”³⁵ ที่สร้างความรู้สึก คงไม่มีลักษณะของความไม่เชื่อมโยงที่จับโยง เช่น การวิจัย “นมไก่” ก็เชื่อว่าไม่ได้อาศัยข้อมูลที่ไม่มี ความเชื่อมโยง³⁶ แม้อย่างบางเบาคล้ายคว้นรูปที่ใกล้เคียงกับสำนวนไทยที่ว่า “ไก่เห็นตีนงู งูเห็นนมไก่” หรือจากในโคลงโลกนิติที่ว่า

“ตีนงูงูไชราก	เห็นกัน
นมไก่ไก่สำคัญ	ไกรู้
หมูโจรต่อโจรหัน	เห็นเล่ห์ กันนา
เชิงปราชญ์ฉลาดกลัว	ต่างรู้เชิงกัน”

ตามข้อเท็จจริงท่านผู้วิจัย “นมไก่” ใช้เลี้ยงทารกเป็นความพยายามในการแก้ปัญหาทารกแพ้นมวัว (ไม่ใช่ปัญหาว่างูกับไก่ใครตาดีกว่ากัน หรือใครมีวิสัยทัศน์ดีกว่ากันในการมองเห็นภาพในอนาคต) แล้วหาข้อมูล (บททวนวรรณกรรม) จากนั้นก็คาดคะเนผลจากข้อมูลเท่าที่มีคือ ตั้งสมมติฐานและทดลองซึ่งทราบว่าใช้เวลากว่า 10 ปีด้วยทุนมหาศาล

การถามถึง “ความไม่เที่ยงตรง” (เรื่องถ้อยคำที่จะใช้แทนกันก็อาจมีผลในทางสื่อความ การวิจัยจึงมักมี “นิยามเชิงปฏิบัติการ” ในงานวิจัย) ทั้ง ๆ ที่มองในเชิงปัญหามันเป็นเรื่องเข้าใจตามข้างต้นในย่อหน้าแรกของเรื่องเป็นฝ่าย “กลุ่มอำนาจปัจจุบัน” จึงเป็นสิ่งที่น่าคิดว่าเป็นปัญหาร่วมกันระหว่างกลุ่มอำนาจปัจจุบันที่กำลังจะเจอกับ “กลุ่มอำนาจอื่น” หรือไรและเป็นปัญหาใหญ่กระทบสิ่งใดบ้าง

ไม่ว่าคำตอบกรณีนี้จะเป็นอย่างไรตามผลการศึกษาของผู้ศึกษาข้อมูลรวมทั้ง (อ) คติของผู้ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลและไม่ว่าจะได้คำตอบมาโดยการวิจัยหรือการนั่งเทียนก็เป็น การพยายามตอบปัญหาโดยกระบวนการอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผลซึ่งหากจะสรุปจริง ๆ แล้วไม่ว่า “วิจัย” หรือ “นั่งเทียน” ต้องสรุปลงตรงหลักว่าด้วยปฏิจสมุปบาทที่มีกฎอิทัปปัจจยตาเป็นหัวใจ³⁷ และเป็นหลักธรรมที่ทำให้ได้ข้อสาวกด้วย ดังนี้

อิมสมี สติ อิหิ โหติ	เมื่อสิ่งนี้ มี สิ่งนี้ ย่อมมี
อิมสสุปปาทา อิหิ อูปปชติ	เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.
อิมสฺมี อสติ อิหิ น โหติ	เมื่อสิ่งนี้ ไม่มี สิ่งนี้ ย่อมไม่มี
อิมสฺส นิโรธา อิหิ นิรุชฺชติ	เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป.

และความสงบสุขแห่งราชอาณาจักร ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายทุกประการ”

³⁵ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ หน้า ๑๗๒

³⁶ ตรงส่วนการตรวจสอบข้อมูลย้อนหลังเป็นการ “บททวนวรรณกรรม” ของงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ในชื่อบท “บททวนวรรณกรรม” ในทางนิเทศศาสตร์มักระบุชื่อทฤษฎีหรือสิ่งที่ค้นคว้ามาได้ เช่น “แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาณการปกครองของต่างประเทศ” โดยทั่วไปก็จะนำมาเฉพาะที่คิดว่าเกี่ยวข้อง มากพอ ต่างจากบทความที่วัตถุประสงค์ต่าง

³⁷ <http://gotoknow.org/blog/heardofbuddha/87663>

อะไรคือต้นเหตุแห่งคำถามหากค้นพบสาเหตุและปฏิบัติเพื่อความดับเหตุตามหลัก
อริยสัจสี่ที่มีการศึกษาและจำแนกเป็นขั้นตอนในการทำ"วิจัย"มิใช่แค่"นั่งเทียน"หากพบและปฏิบัติได้
ย่อมยากจะมีคำถามที่มีลักษณะเชิงคุณค่าที่เกิดจากทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่นิยม
ศึกษากันในทางสังคมศาสตร์ ที่เชื่อว่าคนคิดตามทำแสดงออกเพราะทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ซึ่ง
ก็ตรงตามหลัก "ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว" หากจะแก้ต้องแก้ที่ส่วนนี้ทำอย่างไรไม่ให้เกิดความรู้สึก
เช่นนั้น แต่ตอนนี้ผู้ถามรอคำตอบอยู่ หวังว่าคงไม่ต้องใช้เวลาทำวิจัยนาน ปลอยให้เขารอถึงหนึ่ง
อสงไขยนะที่จะตอบเขาว่าเป็นเช่นนั้นหรือไม่ ไม่งั้นเขาจะนั่งเทียนต่อ.

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ธรรม
(www.library.coj.go.th)

ขั้นตอนการจัดทำโครงการวิจัยของศาลยุติธรรม

มาตี ธรรมสัจจุล¹

จิรัชญ์ วัฒนศิริพงศ์²

ในแต่ละปี หน่วยงานภาครัฐระดับกรมหรือเทียบเท่า ที่ประสงค์จะทำโครงการวิจัยมีหน้าที่ดำเนินการจัดทำข้อเสนอการวิจัย (Research Proposal) เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ทั้งนี้ เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2521 ที่ได้มีมติมอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ มีหน้าที่ประเมินผลข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของบประมาณประจำปี โดยพิจารณาข้อเสนอการวิจัยทางด้านวิชาการ เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและแผนวิจัยส่วนรวม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ เพื่อป้องกันความซ้ำซ้อน เพื่อการประสานงานและประสานประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อประหยัดงบประมาณแผ่นดินที่มีอยู่อย่างจำกัด³

ในส่วนของงานวิจัยของศาลยุติธรรมในภาพรวม สถาบันวิจัยและพัฒนาตักดี สำนักงานศาลยุติธรรม ถือเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวม วิเคราะห์ ข้อเสนอการวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ ของศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ซึ่งจะต้องจัดทำข้อเสนอการวิจัยเพื่อนำเสนอ วช. พิจารณาประเมินผลข้อเสนอการวิจัย โดยข้อเสนอการวิจัยดังกล่าวต้องนำเสนอล่วงหน้าประมาณ 2 ปี เช่น ข้อเสนอการวิจัยสำหรับปีงบประมาณ 2551 จะต้องเขียนและเสนอ วช. ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้น โดยมีวิธีดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ในแต่ละปี สถาบันวิจัยและพัฒนาตักดีจะส่งหนังสือเวียนถามหัวหน้าหน่วยงานทุกหน่วยงานในสังกัดศาลยุติธรรม เกี่ยวกับความประสงค์ที่จะทำการศึกษาวิจัยและขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษาวิจัย โดยให้หน่วยงานนั้นจัดทำข้อเสนอการวิจัยตามแบบฟอร์มที่ วช. กำหนด ได้แก่ แบบเสนอโครงการวิจัย (แบบ ว-1ค) และแบบสรุปสาระสำคัญของข้อเสนอการวิจัย (แบบ ว-1สค)⁴ โดยให้จัดทำเป็นเอกสารและดิจิตอล (ดิสเก็ตหรือซีดี) ส่งไปยังสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดี ภายในระยะเวลาที่กำหนด

2. หลังจากนั้น สถาบันวิจัยและพัฒนาตักดีจะทำการรวบรวม พิจารณาและตรวจสอบข้อเสนอการวิจัยที่ได้รับจากหน่วยงานๆ หากข้อเสนอการวิจัยมีข้อบกพร่อง สถาบันวิจัยและพัฒนาตักดี จะดำเนินการติดต่อหน่วยงานที่จัดทำข้อเสนอการวิจัยนั้น เพื่อให้ทำการแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อมูล

¹ นักวิจัยสังคมศาสตร์ 8 ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดี

² เจ้าหน้าที่งานศาลยุติธรรม 6

³ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, คู่มือการประเมินผลข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2551 ตามมติคณะรัฐมนตรี 2549.

⁴ แบบฟอร์มต่าง ๆ ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สามารถค้นหาได้ที่ <http://www.nrct.net>.

ให้ถูกต้องครบถ้วน จากนั้นสถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีจะดำเนินการวิเคราะห์ข้อเสนอการวิจัยทุกข้อเสนอการวิจัย และนำเสนอต่อคณะผู้บริหารของสถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีเพื่อพิจารณาข้อเสนอการวิจัยและพิจารณาจัดเรียงลำดับความสำคัญ (Priority) ตามแนวทางการประเมินผลของข้อเสนอการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำหรับหน่วยงานที่ยังไม่มีความคล่องตัวเรื่องการเขียนโครงการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดี จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการให้คำปรึกษาหารือในขั้นตอนการเตรียมการนี้ด้วย

3. จากนั้น สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีจะดำเนินการจัดทำแผนความต้องการภาพรวมงานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของบประมาณประจำปีตามมติคณะรัฐมนตรี (แบบ ว-6) และจัดทำบัญชีรายชื่อข้อเสนอการวิจัยที่เสนอของบประมาณประจำปีตามมติคณะรัฐมนตรี (แบบ บข-3) ซึ่งจัดเรียงลำดับความสำคัญแล้ว

4. ต่อมา สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีจะนำข้อเสนอการวิจัยเสนอต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อพิจารณา โดยประกอบด้วย แบบ ว-6 แบบ บข-3 แบบ ว1-สก และแบบ ว-1ด และนำข้อเสนอการวิจัยที่ได้รับการอนุมัติจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม เสนอต่อ วช. ซึ่งในปี 2549 ทาง วช. กำหนดให้จัดทั้งสองรูปแบบ ได้แก่ จัดส่งทางเอกสาร โดยทำการจัดส่ง แบบ ว-6 แบบ บข-3 แบบ ว-1สก และแบบ ว-1ด และจัดส่งเป็นไฟล์ (File) ทาง Web based application ซึ่งเป็นแบบ Online ผ่านระบบบริหารงานวิจัยแห่งชาติ (NRPM – National Research Project Management) ของ วช. ซึ่งระบบดังกล่าวเป็นระบบสารสนเทศเพื่อความร่วมมือด้านข้อมูลวิจัยและบริหารจัดการงานวิจัยของกระทรวง วช. หน่วยงานภาครัฐ และสำนักงานประมาณ

5. เมื่อ วช. ได้ดำเนินการตรวจสอบความครบถ้วน และพิจารณากำหนดกลุ่มเรื่องทางวิชาการของข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐแล้ว จะนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ 12 สาขาวิชาการ) เพื่อพิจารณาประเมินความเหมาะสมทางวิชาการ และส่งผลการพิจารณาให้สำนักงานประมาณเพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณ

6. หลังจากนั้น วช. จะแจ้งผลการพิจารณาให้สำนักงานศาลยุติธรรม โดยส่งแบบบัญชีรายชื่อข้อเสนอการวิจัยที่เสนอของบประมาณ (แบบ บข-3) และแบบแสดงรายละเอียดความเห็นหรือข้อเสนอแนะในการประเมินผลภาพรวมข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐที่เสนอของบประมาณ (แบบ ว-5)

7. เมื่อได้รับทราบผล สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีจะแจ้งผลการพิจารณาข้อเสนอการวิจัยให้สำนักแผนงานและงบประมาณของสำนักงานศาลยุติธรรม เพื่อที่สำนักแผนงานและงบประมาณดำเนินการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ และนำเสนอต่อคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (กบศ.) เพื่อขออนุมัติใช้จ่ายงบประมาณให้กับหน่วยงานที่เสนอข้อเสนอการวิจัย

8. เมื่อหน่วยงานที่เสนอข้อเสนอการวิจัย ได้รับงบประมาณและดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีจะดำเนินการประเมินผลการดำเนินงานวิจัยของหน่วยงาน

ที่ได้รับงบประมาณเป็นระยะๆ นอกเหนือจากนี้ สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีก็ยังสามารถเข้าช่วยติดตามตรวจสอบงานวิจัยของหน่วยงานต่างๆ ด้วย หากได้รับการร้องขอ

10. เมื่อสิ้นสุดการวิจัย หน่วยงานที่ทำวิจัยจัดส่งรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ให้แก่สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดี ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีจะพิจารณานำเสนอข้อสรุปจากงานวิจัยต่อผู้บริหารศาลยุติธรรมเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย การปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงาน และการปรับปรุงกฎหมายในลักษณะต่างๆ ต่อไป นอกจากนี้จะรวบรวมรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เก็บไว้ในห้องสมุดของสถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดีหรือส่งไปตามห้องสมุดต่างๆ และพิจารณาจัดส่งให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นข้อมูลและใช้ประโยชน์ต่อไป

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coi.go.th)

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการทำวิจัย

นายวิวรรณ บางภูมิ¹

I. ทำไมการทำวิจัยจึงน่าเชื่อถือ ?

การวิจัยเป็นวิธีที่ได้รับการยอมรับอย่างสากลมายาวนานแล้วว่า เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ใหม่ หรือ พัฒนาการความรู้ที่น่าเชื่อถือ เนื่องด้วยวิธีการในการค้นคว้าหาคำตอบของการวิจัยนั้นเอง เป็นวิธีการที่มีระบบแบบแผน มีกฎเกณฑ์ มีหลักฐานประกอบชัดเจน สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดหัวข้อปัญหา การรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการรวบรวมอย่างเป็นระบบระเบียบ โดยนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมารวบรวม ไม่เพียงแต่หยิบเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง มาเป็นตัวแทนของข้อมูลทั้งหมด เพื่อนำไปใช้ตอบปัญหาของการวิจัย ข้อมูลต่างๆ มีที่มา สามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้มาผ่านการศึกษาโดยวิธีการสังเคราะห์ (analysis) และวิเคราะห์ (synthesis) พร้อมทั้งสมมติฐานเพื่อกำหนดขอบเขตของการนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากที่สุดมาใช้ในการวิจัยของตนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัญหา จึงปราศจากความลำเอียงและการมีอคติ ไม่ใช่ค่านิยม ความรู้สึก หรือการคาดเดาโดยใช้สามัญสำนึก

วิธีการวิจัยนั้นหากพิจารณาแล้วจะประกอบด้วยหลักการที่ทำให้ที่น่าเชื่อถืออย่างน้อย 2 หลัก ดังนี้

1.วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีการที่มีระบบแบบแผนสมบูรณ์ที่สุด เป็นการแสวงหาคำตอบที่น่าเชื่อถือที่สุด ทุกขั้นตอนมีหลักฐาน สามารถทดสอบ ตรวจสอบ ถึงที่มาและความถูกต้องได้ทั้งระบบ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 5 ประการ คือ

1.1. ขั้นปัญหา เป็นการกำหนดปัญหาเพื่อสร้างขอบเขตในการศึกษา และกำหนดแนวทางการศึกษาได้ชัดเจนขึ้น

¹ นิตกร สถาบันวิจัยและพัฒนา

1.2. ขั้นตั้งสมมติฐาน เป็นการคาดคะเนการตอบปัญหา โดยไม่ใช่แต่เพียงการคาดคะเนตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง แต่เป็นการคาดคะเนโดยเกิดจากการศึกษาข้อมูล หรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้นมาพอสมควรแล้ว จึงกำหนดเป็นสมมติฐานเพื่อง่ายต่อการรวบรวมและหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

1.3. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ มีที่มาสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ เพื่อนำไปวิเคราะห์ สรุปผลต่อไป

1.4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษา พิจารณาหาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยแปลทฤษฎีนั้นซึ่งจะอยู่ในรูปของนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เพื่อนำมาประมวลประสานให้อยู่ในรูปของผลคำตอบของปัญหา

1.5. ขั้นสรุปผล เป็นการรวบรวมผลที่ได้จากขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดความรู้ที่ได้ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเข้าใจได้ง่าย

2.วิธีการทางตรรกศาสตร์ (Logic)

วิธีการทางตรรกศาสตร์เป็นการศึกษาถึงหลักการทำงานของเหตุผลที่แท้จริง ศึกษาถึงเกณฑ์การใช้เหตุผล การอ้างเหตุผลแบบใดถือว่าสมเหตุสมผล ถูกต้อง ไม่บกพร่อง พัฒนาระบบการใช้เหตุผลเพื่อทำให้สามารถแยกแยะระหว่างข้อพิสูจน์ที่ดีกับข้อพิสูจน์ที่ผิดพลาดได้ กล่าวคือ เป็นวิเคราะห์ปัญหา โดยผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล เป็นวิธีการที่น่าเชื่อถือ มีการปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยทุกขั้นตอนมีข้อมูลสนับสนุน จึงปราศจากความลำเอียงและการมโนคติ ไม่ใช่คำนัยมความรู้สึก หรือการคาดเดาโดยใช้สามัญสำนึก

II. ประโยชน์ของงานวิจัยคืออะไร ?

บางท่านอาจมองข้ามหรือไม่เล็งเห็นถึงประโยชน์ของงานวิจัยเพราะมักมีความเชื่อหรือความรู้สึกที่ว่างานวิจัยนั้นเมื่อวิจัยเสร็จแล้วก็ “ขึ้นหิ้ง” ซึ่งถือเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณและค่าใช้จ่ายโดยไม่จำเป็น

คำว่า “ขึ้นหิ้ง” ในที่นี้ หมายถึง ไม่มีประโยชน์หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อวิจัยเสร็จแล้วงานวิจัยนั้นไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง หรืออาจจะไม่ได้รับความสนใจมาพัฒนาจากผู้ที่เกี่ยวข้อง อันที่จริงแล้วประโยชน์ของงานวิจัยนั้นมีมากมายดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยมีส่วนช่วยผู้บริหาร หรือผู้วางแผน กำหนดนโยบายต่างๆขององค์กร ซึ่งเรียกงานวิจัยนี้ว่า งานวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research) โดยงานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาเกี่ยวกับตัวนโยบาย ผลของนโยบาย และช่วยวิเคราะห์นโยบายในแง่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง แนวนโยบาย

ควรเป็นเช่นไร นโยบายควรมีผลนานเท่าไร กลุ่มชนต่างๆความคิดเห็นอย่างไร ผลของนโยบายนั้นมีข้อดี ข้อเสีย อย่างไร รวมทั้งควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบายอย่างไร จึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อเป็นหน่วยสนับสนุนทางข้อมูลแก่ผู้บริหาร หรือผู้วางแผน ให้เห็นภาพของปัญหาโดยรวมในทุกมิติ ชี้ให้เห็นถึงทิศทางของการกำหนดนโยบายขององค์กร คาดเดาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจในแง่ต่างๆ และเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง

2. การวิจัยมีส่วนช่วยกระตุ้นให้บุคลากรพัฒนาความคิด ความรู้ตลอดเวลา ฝึกให้เป็นคนช่างสังเกตปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัว เรียนรู้การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีเหตุผลและใช้ตรรกะเข้าแก้ปัญหาส่งผล ให้เกิด สังคมแห่งการเรียนรู้ ทำให้เกิดการพัฒนางานวิชาการและนวัตกรรมใหม่ๆ เพิ่มพูนขึ้นทั้งทางด้านทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติงาน และช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์และพฤติกรรมต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น และยังสามารถใช้ประกอบการคาดคะเนพฤติกรรม หรือเหตุการณ์ในอนาคตได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

3. การวิจัยมีส่วนช่วยประหยัดทรัพยากรขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรเงิน บุคคลหรือทรัพยากร ในด้านอื่นๆ ซึ่งอาจสวนกระแสความคิดของบุคคลบางท่านที่มองว่า เป็นการสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น ซึ่งหากพิจารณาแล้วงานวิจัยที่ผ่านกระบวนการคิดแก้ปัญหาโดยผู้เชี่ยวชาญด้านนั้นอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงผลกระทบ ผลเสียในแง่ต่างๆ ย่อมประหยัดทรัพยากรมากกว่าการแก้ปัญหาที่เกิดจากการลองผิดลองถูก หรือการแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้า เพราะการแก้ปัญหาดังกล่าวอาจแก้ปัญหาในทางที่ไม่ถูกต้อง ไม่ทำให้ปัญหานั้นถูกแก้ในทุกมิติ ซ้ำอาจเป็นการเพิ่มปัญหาขึ้นใหม่นอกจากต้องเสียทรัพยากรในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ยังต้องเสียทรัพยากรในการแก้ปัญหาที่ผิดอีกชั้นหนึ่ง

III. งานวิจัยที่มีประสิทธิภาพควรเป็นเช่นไร ?

งานวิจัยที่ดีต้องสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง เป็นทางที่ดีที่สุด โดยการแก้ปัญหานั้นต้องมีความเที่ยงตรง นำเสนอสิ่งที่ เป็นความจริง สะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ก็จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังตรงจุด และมีประสิทธิภาพ ยิ่งหากสามารถคาดเดาปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตพร้อมกับศึกษาหาทางแก้ปัญหา การวิจัยนั้นก็ยิ่งทวีประโยชน์ต่อสังคมและองค์กรมากยิ่งขึ้น

1. การเลือกปัญหา

การเลือกปัญหาถือเป็นส่วนสำคัญของงานวิจัย หัวข้อที่เลือกทำวิจัยต้องมีความน่าสนใจ เป็นปัญหาสำคัญ โดยอาจเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันและยังไม่สามารถหาวิธีแก้ไขปัญหาก็

เหมาะสมที่สุดได้ หรือยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้เลย หรืออาจจะเป็นปัญหาที่ผู้ท่วิจัยคาดคะเนว่า จะเกิดปัญหาขึ้นในอนาคต ซึ่งผู้ท่วิจัยเองเตรียมวิเคราะห์ปัญหาหาทางแก้ไขไว้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการเลือกปัญหานี้มีความยากในการเลือกปัญหาสูง เพราะต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นสูงมากจึงจะมองเห็นปัญหาได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความคุ้มค่า ประโยชน์ในการทำวิจัยสูงมากเช่นกัน เพราะหากเกิดปัญหาขึ้นจริงก็สามารถหยิบงานวิจัยชิ้นนั้นนำมาวิเคราะห์ใช้ได้ทันที ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งานวิจัยในอนัที่จะไม่สิ้นเปลืองเวลาและสร้างความต่อเนื่องของงานได้ทันที ในขั้นตอนเลือกปัญหาวิจัย ผู้วิจัยจึงควรตระหนักถึงผลของการวิจัยว่าเป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นในการแก้ปัญหาให้กับองค์กร หรือเป็นการสร้างทฤษฎี แนวทางใหม่ที่เป็นประโยชน์แก่องค์กร หัวข้อที่ผู้วิจัยเลือกควรเกิดจาก

1.1 มีความเชี่ยวชาญด้านนั้นไม่ว่าจะเกิดจากการที่ได้เรียนรู้สะสมมาหรือมีความสนใจอยากค้นคว้าในเรื่องนั้น ซึ่งส่งผลให้ผู้วิจัยมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัยมากสามารถค้นคว้าต่อได้อย่างมีจุดหมาย รู้สึกสนุก มีความสุข ไม่เบื่อหน่ายกับการท่วิจัย ซึ่งจะทำให้งานวิจัยออกมาอย่างมี ประสิทธิภาพ

1.2 เป็นปัญหาใกล้ตัว ผู้ท่วิจัยประสบพบเห็นปัญหาในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเกิดจากการ ทำงานของตัวเองที่ต้องพบเจออยู่เป็นประจำ หรือเกิดจากการสังเกตเห็น

2. สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

นอกจากการวิจัยจะสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างถูกต้องตรงตามหลักวิชาการ สามารถอธิบาย แสดงให้เห็นถึง เข้าใจถึงปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆที่เป็นปัญหาแล้ว ย่อมควรเสนอทางแก้ไขปัญหาด้วย สิ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามคือทางแก้ไขปัญหานั้นต้องสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้จริง ไม่เลื่อนลอยจนเกินไปโดยคำนึงถึงข้อจำกัดและความเหมาะสมต่างๆ ขององค์กรให้เหมาะสม เช่น เงิน วัฒนธรรมองค์กร กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น และหากสามารถหาวิธีแก้ปัญหานั้นนำไปใช้ได้ทันทีก็จะยิ่งเกิดประโยชน์มากขึ้น

3. ต้องได้รับการยอมรับ

งานวิจัยที่ดีนั้นจะต้องได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นหรือหน่วยงานองค์กรต่างๆโดยทั่วกัน การที่จะได้รับการยอมรับนั้นควรเกิดจากการรับฟังปัญหาจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยตรง รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายแม้จะเป็นฝ่ายที่มีความคิดไม่ตรงกับผู้วิจัย ไม่ควรเลือกผู้ที่จะพูดหรือเลือกที่จะรับฟัง ลดความทวิฐของตัวเอง หน่วยงานของตัวเองลด ทั้งนี้ งานวิจัยที่พึงได้รับการยอมรับนั้นต้องเกิดจากการผสมผสานกันจากปัจจัยต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น งานวิจัยนั้นจะต้องดำเนินการโดยบุคคล

องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆที่มีความน่าเชื่อถือในสังคม ในขณะที่เดียวกันตัวผลงานการวิจัยเองนั้นก็
ต้องมีความเป็นกลาง ไม่โอนเอียงไปตามกระแสสังคมหรือปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อันอาจส่งผลในแง่
ลบกับผลงานวิจัยได้

บทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ
เกี่ยวกับบทบาท
ของสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดี

ดร.กิตติพงษ์ สุัมพันธ์

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ถาม การที่ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานวิจัยเป็นของศาลเองเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่

ตอบ การที่ทุกหน่วยงานหรือทุกองค์กรมีสถาบันวิจัยเป็นของตนเองเป็นสิ่งที่ดีมากและยิ่งถ้าศาลยุติธรรมมีหน่วยงานวิจัยเป็นของศาลเองยิ่งมีประโยชน์ต่อศาลยุติธรรมมากที่สุด การมีสถาบันวิจัยถือว่ามีความสำคัญต่อระบบงานของศาลเป็นอย่างมาก เพราะสถาบันวิจัยเปรียบเสมือนเป็นมันสมองของศาล ว่าควรทำอะไรเกี่ยวกับบทบาทในอนาคต เช่นงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาด้านคดี นอกเหนือจากนี้ ศาลก็สามารถออกไปช่วยสังคมในทางอื่น เช่น การพัฒนากฎหมายหรือการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญ หากศาลไปมีส่วนร่วมก็จะทำให้เกิดความโปร่งใสมากขึ้น

ถาม แนวทางการทำงานวิจัยของศาลควรเป็นอย่างไร

ตอบ การทำงานวิจัยของศาล หรืองานวิจัยของสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ควรทำให้ศาลได้ใช้ประโยชน์สูงสุด การทำวิจัยของศาลควรเน้นเรื่องของศาลกับสังคม เพราะศาลแปลกแยกออกไปจากสังคมมากกว่าฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะบทบาทของฝ่ายบริหารจะมีบทบาทในสังคมมากกว่าเพราะได้งบประมาณรัฐและเป็นข่าวแพร่หลายในสังคม ซึ่งจริงๆ แล้ว ศาลมีบทบาทสำคัญมากสำหรับประชาชน เพราะศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน แต่ศาลก็ไม่ได้มีข่าวอย่างแพร่หลาย ยกเว้นบางเรื่อง เช่น เรื่องการพัฒนาครั้งใหญ่ที่แยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม เป็นต้น ดังนั้น ศาลในยุคต่อไป ควรที่จะเข้าไปทำความรู้จักกับหน่วยงานอื่น เปิดตัวออกไปสู่สังคม ก่อนที่จะผลิผลามเข้าไปทำวิจัยในส่วนอื่นๆ ศาลต้องรับฟังว่าสังคมต้องการอะไร สำหรับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์เปรียบเสมือนเป็นหน่วยเสนานิการของศาล ซึ่งก็เปรียบเทียบได้กับเสนานิการของฝ่ายทหาร ซึ่งเปรียบเสมือนหน่วยงานที่จะให้คำแนะนำแก่ศาลว่าควรทำอะไร อย่างไร สุดท้าย ศาลจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าควรที่จะทำหรือไม่ หากศาลไม่มีสถาบันวิจัย การตัดสินใจของศาลอาจจะลำเอียงมาก

ถาม แนวทางการทำวิจัยของสถาบันวิจัยพัฒนาศักดิ์ศรีควรมีทิศทางอย่างไร

ตอบ สถาบันวิจัยพัฒนาศักดิ์ศรีควรมีหัวข้อวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของศาลในอนาคตว่าควรจะเป็นอย่างไร เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพของระบบงานยุติธรรม ศาลจะเพิ่มการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้อย่างไร เพราะประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ถูกกระทบสิทธิและผลประโยชน์ได้

ถาม จะทำอย่างไรให้งานที่วิจัยไม่ขึ้นหิ้งและถูกนำไปใช้ได้อย่างแท้จริง

ตอบ งานวิจัยเป็นงานที่ใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก และที่สำคัญเป็นงบประมาณของแผ่นดิน ดังนั้น จึงสมควรถูกนำไปใช้ให้มีประสิทธิภาพ สาเหตุที่งานวิจัยไม่สามารถนำไปใช้ได้หลายประการ ได้แก่ หนึ่ง หัวข้อไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ไม่แหลมคม ไม่ชัดเจน สอง นักวิจัยมือไม่ถึง ไม่รู้เรื่องงานที่จะทำวิจัยอย่างแท้จริง เช่น ไม่รู้ว่าศาลมีธรรมชาติอย่างไร ไม่รู้ว่าศาลทำงานอย่างไร หรือไม่รู้ระบบภายในของศาล ดังนั้น ในการคัดเลือกนักวิจัยไม่ควรที่จะเล่นพรรคเล่นพวก และต้องแสวงหานักวิจัยที่มีความรู้ความสามารถจริงๆ ได้เข้ามาทำงานวิจัย ซึ่งทางแก้สำหรับการจ้างนักวิจัยแล้วนักวิจัยมือไม่ถึงคือ ควรให้ทำเพียงงวดเดียวแล้วหยุด เพื่อจะได้ไม่เสียงบประมาณ เพราะงานวิจัยแต่ละชิ้นใช้เงินมาก และส่วนใหญ่เป็นงบประมาณแผ่นดิน สาม ในการจ้างทำวิจัย คนที่ทำการจ้างต้องบอกหัวข้อหรือโจทย์ที่ต้องการให้ทำการวิจัยอย่างละเอียดและชัดเจน มิฉะนั้นงานวิจัยจะตอบคำถามไม่ถูกต้อง สี่ เป็นปัญหางบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการทำวิจัยแต่ละเรื่อง

ถาม ข้อแตกต่างระหว่าง “การวิจัยกับการจัดการความรู้” คืออะไร

ตอบ การวิจัย เป็นการสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นการต่อยอดความรู้เดิมขึ้นไป สำหรับการจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือ KM เป็นการนำความรู้ที่มีอยู่แล้วมาจัดระบบและใช้ให้เป็นประโยชน์ ถ้ายิ่งขาดอยู่ที่เร่งสร้างความรู้โดยการวิจัยเพิ่มเติมอีก การจัดการความรู้จึงเป็นการสำรวจสถานะหรือพรมแดนของความรู้ที่มีอยู่แล้วในขณะนี้ (Frontier of Knowledge) ถ้ายิ่งขาดวิจัยเรื่องใดก็ต้องการการวิจัยเพิ่ม

ถาม ข้อเสนอแนะและสิ่งที่สถาบันวิจัยพัฒนาศักดิ์ศรีควรมี

ตอบ เป็นเรื่องที่ดีที่ศาลตั้งสถาบันวิจัยขึ้นมา เพราะศาลเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคม สิ่งที่สถาบันวิจัยพัฒนาศักดิ์ศรีต้องมี ได้แก่ เรื่องนักวิจัย เพราะนักวิจัยเป็นส่วนที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับสถาบัน ซึ่งนักวิจัยต้องมีคุณภาพและศักยภาพ มีความรู้ความสามารถและต้องมีจำนวนเพียงพอที่จะทำงานได้ ซึ่งต้องมีทุกระดับ เช่น

นักวิจัยที่เป็นระดับหัวหน้าโครงการ ผู้ทำวิจัยและผู้ช่วยวิจัย จริงๆ แล้ว เรื่องการสร้างบุคลากรให้อยู่ประจำสถาบันวิจัยที่พัฒนาคิด เป็นเรื่องใหญ่กว่าเรื่องงบประมาณเสียอีก ทางออกที่จะสร้างบุคลากรให้อยู่กับสถาบันวิจัยก็คือการส่งไปศึกษาต่อแล้วให้กลับมาใช้ทุนให้แก่สถาบันวิจัย โดยอาจจะเป็นการส่งไปศึกษาต่อในประเทศหรือนอกประเทศ และควรส่งบุคคลที่มีความรู้ความสามารถจริงๆ ไปศึกษาต่อ มิใช่เล่นพรรคพวก

สำหรับเรื่องงบประมาณนั้น สถาบันวิจัยที่พัฒนาคิดควรได้รับงบประมาณในการทำวิจัยและในการจ้างนักวิจัยที่เพียงพอเพื่อประสิทธิภาพของการวิจัย เพราะโดยปกติ นักวิจัยที่มีความรู้ความสามารถส่วนใหญ่มีทางเลือกมาก เนื่องจากได้รับค่าตอบแทนในการทำงานที่สูงกว่าการทำงานในห้องกระจก

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coi.go.th)

ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)

ถาม การที่ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเองเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่

ตอบ เป็นสิ่งที่ดีและยิ่งกว่าเห็นด้วยกับการที่ศาลยุติธรรมมีสถาบันวิจัยเป็นของตนเอง เพราะศาลเป็นองค์กรที่รักษาความเป็นกลาง และเป็นองค์กรที่มีผู้มีความรู้ความสามารถอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นแหล่งที่รวบรวมความรู้และต้องเชื่อมกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้ความรู้แพร่หลาย

ถาม การทำวิจัยช่วยอะไรต่อศาลยุติธรรมได้จริงหรือไม่

ตอบ สำหรับหน่วยงานใดๆ ก็ตาม การทำงานด้วยความรู้เป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะไม่มีหน่วยงานใดที่ไม่มีการเรียนรู้การวิจัย ต้องมีการวิจัย คือ ต้องมีการเรียนรู้ เพราะไม่มีองค์กรใดที่จะประสบความสำเร็จโดยที่ไม่มีการเรียนรู้ ไม่มีการวิจัย เพราะการเรียนรู้ การวิจัยเป็นเครื่องมือในการผลักดันความรู้ และเนื่องจากศาลเป็นองค์กรที่รักษาความเป็นกลาง การวิจัยของศาลจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในทุกๆ ด้านของศาลยุติธรรม

ถาม สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่องานวิจัยของสถาบันวิจัยฯ คือ "นักวิจัย" ใช่หรือไม่

ตอบ การทำงานวิจัยที่จะประสบความสำเร็จและสามารถนำไปปรับใช้ได้ จำเป็นต้องมีนักวิจัยที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ สามารถสร้างความเชื่อมั่นและมีใจรักในการวิจัยที่ดีในงานที่จะทำการวิจัย แต่เนื่องจากคนที่มีความรู้ความสามารถส่วนใหญ่ทางด้านกฎหมายจะทำงานสายตรงเพราะมีผลตอบแทนในการทำงานที่สูง จึงเป็นอุปสรรคอย่างมากในการที่จะหานักวิจัยประจำสถาบันวิจัยฯ และประกอบกับนักวิจัยด้านกฎหมายที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญมีจำนวนน้อย

ถาม ข้อเสนอแนะและสิ่งที่สถาบันวิจัยฯ พัฒนาคัดค้านคือ

ตอบ สถาบันวิจัยฯ ควรที่จะวิจัยเรื่อง "การจัดการความรู้" มากกว่า เพราะการจัดการความรู้ดำรงอยู่ในนักปฏิบัติ นักแก้ไข คืออยู่ในตัวบุคคลที่มีประสบการณ์ ไม่ได้อยู่ในตำรา หรือบนกระดาน ควรเอาความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลที่บริหารงานที่มีประสบการณ์ออกมา อย่างเช่น เอาผู้พิพากษาที่มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญเรื่องเด็กที่ปฏิบัติราชการอยู่ในศาลเยาวชนทั้งหลาย มาร่วมกันพูดคุย ร่วมกันเสนอความเห็นเกี่ยวกับวิธีการสำหรับเด็กเช่นการจัดสัมมนาเฉพาะผู้พิพากษาที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กมาเสนอความคิดเห็นกัน เพราะบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมากกว่าในตัวหนังสือ และควรจัดเวทีสัมมนาอย่างน้อย

๔-๕ ครั้ง ซึ่งจะเป็นการใช้ความคิดใช้เวลาไม่นานและเห็นผลได้ชัด ประกอบกับสถาบันวิจัยพี
จำต้องได้รับการยอมรับจากบุคคลภายในองค์กรของตนเองก่อน นั่นก็จะต้องได้รับการยอมรับจากผู้
พิพากษาเป็นอันดับต้นๆ ก่อนที่จะได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอก

ถาม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยให้ทุนทำวิจัยกับสถาบันวิจัยพีได้หรือไม่

ตอบ การให้ทุนการทำวิจัยนั้น หากทางสถาบันวิจัยพี มีโจทย์ที่จะทำการวิจัยที่ดี ชัดเจน
และมีประโยชน์ในการนำไปใช้ ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ก็ยินดีให้การสนับสนุน เพราะขณะนี้
ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยก็ให้ทุนผู้พิพากษาในการทำการศึกษาอยู่หลายทุนเหมือนกัน
ก็ยินดีที่จะให้การสนับสนุนกับทางสถาบันวิจัยพีพัฒนาศักดิ์ในการทำวิจัยต่างๆ

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coi.go.th)

ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

ถาม การที่ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตัวเองเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่

ตอบ การที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตัวเองดีตรงที่ได้เป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะศาลยุติธรรมเป็นองค์กรที่มีงานหรือมีกิจกรรมภารกิจของศาลยุติธรรมหลายเรื่อง และมีความสำคัญมากต่อบทบาทสังคมในปัจจุบัน งานวิจัยที่สถาบันวิจัยที่พัฒนาคดีจะได้นำมาทำนั้น น่าจะมีประโยชน์และมีความสำคัญต่อศาลยุติธรรมเป็นอย่างมาก เพราะการวิจัยจะทำให้ได้ข้อเท็จจริงและได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ หากมีผู้เชี่ยวชาญร่วมทำการวิจัย และได้ผ่านกระบวนการวิจัยมาแล้ว ข้อเท็จจริงที่ได้จากการวิจัยย่อมนำมาเอามาใช้ประโยชน์ในกระบวนการขององค์กรศาลได้และเชื่อถือได้

ถาม สถาบันวิจัยที่พัฒนาคดีควรมีแนวทางในการทำวิจัยอย่างไร

ตอบ ควรหาโจทย์ที่จะทำการวิจัยที่มีประโยชน์ต่อองค์กรศาลยุติธรรม เพื่อให้สามารถนำเอางานวิจัยวิจัยไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป ที่สำคัญ ควรเปิดเวทีให้นักวิชาการขององค์กรศาลยุติธรรมและองค์กรภายนอกได้มีโอกาสร่วมพูดคุยประเด็นปัญหาขององค์กรศาลยุติธรรม ว่าขาดส่วนใดหรือเกินส่วนใด แล้วนำเอาความคิดเห็นของนักวิชาการที่ได้มาร่วมแสดงความคิดเห็นเหล่านั้น มาทำเป็นหัวข้อทำการวิจัย จะทำให้รู้ว่าการองค์กรของศาลควรทำอะไร และรับทราบว่าคุณคณาจารย์นอกต้องการให้ศาลปรับปรุงอะไรบ้าง

ถาม ทำอย่างไรให้ผลงานที่ได้วิจัยไม่ขึ้นหิ้งและนำไปใช้ได้

ตอบ การทำให้งานวิจัยไม่ขึ้นหิ้งและสามารถนำเอาผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อองค์กรศาลยุติธรรมได้นั้น ขึ้นอยู่กับหัวข้อหรือโจทย์ที่ทำการวิจัย ซึ่งควรเป็นโจทย์ที่มีประโยชน์ต่อองค์กร เพราะถ้าหากมีหัวข้อที่เป็นประโยชน์แล้ว ถ้ายิ่งได้มีข้อสรุปจากนักวิชาการภายในองค์กรว่าควรทำการวิจัยในเรื่องใดที่ศาลต้องการแล้ว เมื่อได้ทำการวิจัย

ผลงานวิจัยที่ได้มาย่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาที่มี และหากการวิจัยมีข้อเท็จจริง และทฤษฎีที่น่าเชื่อถือ ผลงานนั้นก็สามารถนำไปใช้ได้จริง ใช้แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โดยทันที

ถาม ข้อเสนอแนะและสิ่งที่สถาบันวิจัยและพัฒนาควรคำนึง

ตอบ ควรทำการวิจัยคาดการณ์เพื่อรองรับเรื่องที่จะเกิดในอนาคตในหนึ่งปี หรือในสองปีข้างหน้า คือวางแผนไว้อนาคตไว้เลยว่าปัญหาอย่างนี้อาจเกิดขึ้นได้ อย่างเช่น การวิจัยเรื่องกฎหมายคอมพิวเตอร์ อาญากรรมทางคอมพิวเตอร์ ต้องคิดถึงสถานการณ์ ข้างหน้าและเตรียมแก้ปัญหาไว้ การทำการวิจัยในยุคใหม่ควรมองว่างานวิจัยของเรานั้น อาจนำมาใช้ในอนาคตข้างหน้าที่จะเกิดปัญหานั้นได้อย่างไร สิ่งสำคัญที่สุดคือต้องให้ เวลากับการทำงานวิจัย ต้องอดทนที่จะรอผลสำเร็จของงานวิจัย และควรมี กระบวนการวิจัยที่เปิดกว้าง ควรมีการประสานงานที่ดี และมีงบประมาณในการทำวิจัยที่ เหมาะสม นอกจากนี้ ควรสร้างนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญประจำสถาบันวิจัยและพัฒนาด้วย

บทสัมภาษณ์
คณะทำงานนิติศาสตร์เสวนา
เกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง
เลขาธิการสำนักประธานศาลฎีกา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เป็นงานเชิงรุก ส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างตรงไปตรงมาและเป็นประโยชน์ที่จะนำไปปรับใช้ให้เหมาะสม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้วเห็นควร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

เป็นสถาบันที่วิจัยและพัฒนากฎหมาย และควรคำนึงถึงชื่อเสียง ซึ่งได้รับเกียรตินำพระนามพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์มาใช้ ควรเป็นหลักและแหล่งข้อมูลทางวิชาการแก่หน่วยงานภายในและสังคมภายนอก

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

ควรมีแผนพัฒนาที่ชัดเจน มีความเป็นรูปธรรม มีความเป็นกลาง และมีความกล้าในการเสนอความเห็น แต่ผู้บริหารระดับสูงต้องให้นโยบายที่ชัดเจน การทำงานจะได้คล่องตัวและมีผลงานเป็นที่ยอมรับ

นายวินัย เรืองศรี
ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา

ความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาในทุกด้าน ทำให้พัฒนาการนั้นสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์แท้จริง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เห็นว่าเหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากบุคลากรภายในศาลย่อมมีความรู้ และประสบการณ์ ไม่ว่าในเรื่องวิชาการ องค์ความรู้ ข้อมูล วิถีปฏิบัติ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคขององค์กรตนเองได้ และจะสามารถพัฒนาองค์กรได้ดีกว่าคนภายนอก

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

เห็นว่าแม้เป็นเพียงหน่วยงานใหม่ แต่เป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญ และจะมีบทบาทต่อการพัฒนาองค์กรศาลยุติธรรมในทุกด้านต่อไปในอนาคต

ความคาดหวังและเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

- ต้องการเห็นความเป็นผู้นำในด้านการพัฒนางานตุลาการและองค์กรศาลยุติธรรมที่จะนำเสนอแนวคิดหรือวิธีการใหม่ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่องค์กรและประชาชน

- ควรสร้างนักวิจัยของสถาบันฯ โดยกำหนดเงื่อนไขและกฎเกณฑ์การคัดเลือก และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และเงื่อนไขเรื่องผลงานวิจัยไว้ด้วย ยกตัวอย่าง เช่น ตำแหน่งนักวิจัยประจำสถาบันฯ (๒-๓) ปี หรือนักวิจัยกิตติมศักดิ์ (ผู้ทรงคุณวุฒิฯ) หรือ นักวิจัยสมทบ (ในชั้นนี้อาจอาศัยบุคลากรจากท่านผู้พิพากษาในศาลต่างๆ ที่สอยผ่าน

การคัดเลือกไปศึกษาต่อ หรืออบรมดูงานในต่างประเทศ หรือจากผู้ที่สนใจและสมัครใจก่อนก็ได้ ซึ่งอาจจะต้องยังคงดำรงตำแหน่งเดิมอยู่หรือไม่ก็ได้) เป็นต้น

- ควรจัดทำหัวข้อวิจัยเป็น Priority List

นายวิชัย ช่างหัวหน้า
รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยเป็นกระบวนการสร้างองค์ความรู้ ที่จำเป็นต่อทุกองค์กร รวมทั้งประเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานนำไปสู่องค์กรที่เจริญก้าวหน้าอย่างมีทิศทางและมั่นคง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

การมีหน่วยงานวิจัยของตนเองจะมีข้อดี ตรงที่สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ตรงประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข เพราะองค์กรของตนเองย่อมรู้ถึงความต้องการและปัญหาที่ต้องการแก้ไขได้เป็นอย่างดี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

อยากให้สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์มีเครือข่ายในลักษณะสหวิชาชีพ องค์กรอื่นมีส่วนร่วม จึงจะทำให้งานวิจัยที่ผลิตได้รับการยอมรับอันนำไปสู่การปฏิบัติ

นายไชยยศ วรนนท์ศิริ

รองอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๕

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัย คือ การศึกษาอย่างเป็นระบบและเป็นที่ยอมรับ เพื่อค้นคว้าข้อมูลอันสามารถนำไปใช้ในการตอบปัญหา หรือ แก้ปัญหาจนเป็นที่ยุติได้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

การมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง หน่วยงานวิจัยเข้าใจวัฒนธรรม ข้อจำกัด ความคิด ฯลฯ ของศาลได้ดีกว่าหน่วยงานวิจัยภายนอก นอกจากนี้จะเป็นการทำให้ศาลสามารถกำหนดกรอบเวลาของการวิจัยได้อย่างเหมาะสม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ เป็นหน่วยงานใหม่ แต่มีบุคลากรที่มีศักยภาพสูง สามารถพัฒนาขีดความสามารถของศาลได้ในอนาคต

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ จะมีบทบาทหลักในการวิจัยเพื่อนำไปสู่การแก้ไข ปัญหาระยะสั้น และระยะยาวของศาลได้ และบทบาทรองของสถาบันฯ จะให้ข้อมูล ส่งเสริม และช่วยเหลือให้บุคลากรของศาลทำวิจัยได้ในระดับมาตรฐานสากล

นางอภิตี โพธิ์พร้อม

รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาระบบงานขององค์กร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดทำงานวิจัยในด้านต่างๆ เพื่อสำรวจสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยและพัฒนาศาล

สถาบันวิจัยและพัฒนาศาลที่ดีจะสามารถเป็นหน่วยงานหลักในการศึกษาวิจัยระบบการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรมในทุก ๆ ด้าน เพื่อส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้แก่บุคลากรในศาล นำไปสู่การปรับปรุงระบบงานของศาลยุติธรรมให้สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาศาล

คาดหวังให้สถาบันวิจัยและพัฒนาศาลที่ดี เป็นสถาบันวิจัยที่สามารถผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและมีการเสนอแนะงานวิจัยแก่ผู้บริหารให้นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานของศาลยุติธรรมให้สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนอย่างเสมอภาค

นายสุชาติ ตระกูลเกษมสุข
เลขานุการศาลอุทธรณ์ภาค ๖

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยเป็นผลผลิตของงานทางวิชาการที่สังเคราะห์จากสิ่งที่เป็นคุณค่าทางความคิดที่เป็นนามธรรมไปสู่ความคิดที่เป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ โดยผ่านกระบวนการจัดทำที่ต้องสมบูรณ์ตามหลักการ ทำให้งานวิจัยต่างๆ มักจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการต่างๆ ที่สำคัญ ๆ เสมอ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ศาลมีบทบาทอย่างสูงในการใช้กฎหมาย การสร้างหลักกฎหมายใหม่เพื่อการอุดช่องว่างของกฎหมาย การตีความกฎหมาย หากศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเองจะทำให้บทบาทดังกล่าวได้รับการยอมรับที่สูงขึ้น มีความเข้มแข็งขึ้น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์เริ่มก่อตั้งขึ้นไม่นานนัก แต่มีภาระที่หนักและรับผิดชอบสูง อันเนื่องมาจากสถาบันวิจัยพีช เป็นหน่วยงานของศาลยุติธรรมเอง งานวิจัยแต่ละชิ้นจะต้องถูกจับตามองจากนักวิชาการตลอดจนสังคม เพราะความคาดหวังว่างานวิจัยจะต้องมีความสมบูรณ์

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

งานวิจัยต่างๆ แม้จะมีคุณค่าเพียงใดก็ตาม แต่หากมิได้นำมาใช้ประโยชน์ก็เป็นเพียงงานที่เก็บรักษาไว้แต่ในห้องสมุดเท่านั้น สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์คงจะต้องมีงานในเชิงรุก เพื่อเผยแพร่งานวิจัย อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อจุดประกายความคิดให้แก่บุคคลต่างๆ ได้ใช้เป็นกุญแจแนวทางเพื่อการพัฒนาต่อไป

นายสอนชัย สิริวิทยกุล

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ

ในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยช่วยสร้างองค์ความรู้ “ Knowledge-Based Institution ” และ
ในขณะเดียวกันก็ช่วยก็ช่วยพัฒนาและสร้าง “ Knowledge workers”

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เป็นสิ่งจำเป็นและถูกต้อง เพราะภารกิจของศาลเกี่ยวข้องโดยตรงกับ
องค์ความรู้แขนงต่างๆ ที่บุคลากรของศาลต้องปรับใช้อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

ในวาระเริ่มต้น สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์จำเป็นที่จะต้องมีการสร้างองค์กร
ที่ชัดเจนและเอื้อ มีแผนงานที่สอดคล้องกับการเริ่มต้น โดยมีทรัพยากรที่พร้อมและเพียงพอ ต่อ
การเริ่มต้นอย่างมีศักยภาพเพื่อเป็นฐานสำหรับการก้าวต่อไปอย่างอิสระตามสมควร

ความคาดหวังและเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและพัฒนาที่มีความ
เป็นสากลเป็นที่ยอมรับของประเทศและระหว่างประเทศสถาบันควรเป็น
“ Multidisciplinary Research Institution ” ที่เชื่อมโยงนิเทศศาสตร์เข้ากับศาสตร์แขนงอื่นๆ
เพื่อรองรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการศึกษานิเทศศาสตร์ และรองรับการเปลี่ยนแปลงของ
สังคม เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง

นายประคอง เดกนัฏ

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เป็นงานที่เกิดจากการตั้งสมมุติฐานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและค้นคว้ารวบรวมข้อมูลในเรื่องนั้นอย่างละเอียดถี่ถ้วนในทุกๆ ด้าน และจากการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลดังกล่าวทำให้สามารถวิเคราะห์วิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ การวิจัยจึงจำเป็นมาก ต่อการบริหารงานยุคใหม่ที่ต้องการความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง เพราะการทำงานยุคใหม่จำเป็นต้องมีข้อมูลที่ชัดเจนถูกต้อง การมีหน่วยงานวิจัยของเราเอง สามารถวางแผนในอนาคตได้อย่างถูกต้อง แม่นยำและทันต่อเวลา แต่ต้องเป็นหน่วยงานที่เพียบพร้อมด้วยบุคลากร งบประมาณ และวิธีการบริหารที่เอื้อต่อการทำงาน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์

สำนักงานศาลยุติธรรมยังให้ความสำคัญกับสถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์ น้อยเกินไป ควรจัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้เพิ่มขึ้น ให้หน่วยงานทั้งหมดของสำนักงานศาลยุติธรรมมีส่วนร่วมมากขึ้น ควรคิดนอกกรอบของผู้พิพากษาและศาล โดยควรมีบุคลากรที่เชี่ยวชาญหรือมีความสามารถที่หลากหลายในสหวิทยาการอื่นๆ ด้วย มิใช่มีแต่นักกฎหมาย

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์

คาดหวังว่า สถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์จะพัฒนาไปสู่สถาบันวิจัยที่เป็นหลักสถาบันหนึ่งของประเทศ และจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการในกระบวนการยุติธรรมและวงการกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งจะเป็นคลังแห่งข้อมูลแก่บรรดานักศึกษา ปัญญาชน และนักวิชาการในด้านกฎหมายต่อไป

นายชนรัตน์ ทังทอง
เลขานุการศาลอุทธรณ์ ภาค ๓

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง ในการช่วยส่งเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการ ช่วยในการวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้แก่ ต้นเหตุของปัญหาในเรื่องที่จะทำวิจัยแนวทาง และวิธีการแก้ปัญหานั้นๆ และช่วยผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ หรือผู้เกี่ยวข้อง ในการที่จะนำผลงานวิจัยไปใช้ในการวินิจฉัยปัญหา การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของ หน่วยงานจากผลงานวิจัยดังกล่าว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ทำให้ศาลมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำเสนอวิเคราะห์วิจัยเรื่องกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมของตนเองสมกับการเป็นสถาบันหลักในการอำนวยความยุติธรรมแก่ ประชาชน

- หน่วยงานวิจัยของศาลสามารถนำข้อมูลงานที่ผู้บริหารผู้พิพากษาและฝ่ายธุรการปฏิบัติมาสรุปประมวลผล เพื่อสร้างแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมให้เป็นไปในทิศทาง

- หน่วยงานวิจัยของศาล สามารถช่วยจัดเตรียมปรับปรุงพัฒนาร่างกฎหมาย ที่อยู่ในภารกิจของศาลยุติธรรม

- หน่วยงานวิจัยของศาล จะมีสวนช่วยสนับสนุนให้ผู้พิพากษาและฝ่ายธุรการ สามารถใช้ความรู้ความสามารถเพื่อนำมาสร้างสรรค์องค์ความรู้เพื่อสถาบันศาลยุติธรรมโดยตรง

- ทำให้มีหน่วยงานวิจัยของตนเองให้ทัดเทียมกับหน่วยงานอื่นๆ อาทิ กระทรวงยุติธรรม ศาลปกครอง สำนักอัยการสูงสุด ที่มีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง อยู่ก่อนแล้ว

- เป็นการสอดคล้องกับนโยบายของ พททฯ ประธานศาลฎีกา และสำนักงานศาลยุติธรรมที่มีนโยบายชัดเจนในการสนับสนุนงานด้านการศึกษาวิจัย และจัดตั้งสถาบันวิจัย และพัฒนาเป็นของตนเอง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยและพัฒนาคัคี

ศาลยุติธรรมเป็นสถาบันหลักในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ฝ่ายตุลาการและเป็นที่พึ่งของประชาชน มีบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นจำนวนมาก มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้และตีความกฎหมาย มีระบบงานธุรการทั่วไป และธุรการคดีที่มีความพร้อมในการช่วยให้การวิจัยของศาลเป็นไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การที่ศาลตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาคัคี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบงานเกี่ยวกับการวิจัย และพัฒนาของศาลยุติธรรม จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ และความพร้อมของศาลดังที่กล่าวข้างต้นเป็นอย่างยิ่ง

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาคัคี

ความคาดหวัง สถาบันวิจัยฯ เป็นหน่วยงานหลักที่เข้มแข็งในการเป็นศูนย์กลาง รับผิดชอบเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ วิจัย ด้านกฎหมายระบบงานศาล และกระบวนการยุติธรรมของประเทศตลอดจนเผยแพร่ผลงานวิจัย และติดต่อประสานงานสร้างเครือข่ายกับสถาบันวิจัยทั้งในและต่างประเทศทัดเทียมกับสถาบันวิจัยของหน่วยงานอื่น ให้สมกับเป็นสถาบันที่ใช้อำนาจอธิปไตยฝ่ายตุลาการอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรเร่งประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมให้ผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้มีคุณภาพในวงการกฎหมายเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัยของศาลยุติธรรม
๒. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องส่งเสริม สนับสนุนให้การปฏิบัติงานของสถาบันวิจัยมีผลงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม
๓. ควรให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลภาคมีบทบาทสนับสนุนงานของสถาบันวิจัย โดยเป็นศูนย์กลางและเครือข่ายในงานวิจัยระดับภาคอันเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรของศาลทั่วประเทศมีส่วนร่วมในงานวิจัย
๔. ควรจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรของศาลเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยโดยเฉพาะ
๕. ควรจัดให้มีการประกวดผลงานวิจัยของบุคลากรในศาลเป็นประจำทุกปี

นายเลิศชาย จิระชาติ

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดนครราชสีมา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เป็นงานที่สำคัญและจำเป็นต้องทำเพื่อขยายขอบเขตความรู้ของเราให้ออกเ
ออกไป

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ศาลเป็นหน่วยงานที่เป็นแหล่งสะสมความรู้ทางกฎหมายที่สำคัญ ขณะเดียวกันก็
เป็นแหล่งที่ต้องการความรู้ทางกฎหมายที่มากที่สุด การมีหน่วยงานวิจัยจะตอบสนองความ
ต้องการนั้นได้

ความคิดเห็นเกี่ยวสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

เป็นสถาบันที่กำลังเติบโตและเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ในแวดวงวิชาการ
ของเมืองไทย

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

ควรมีบทบาทส่งเสริม อุดหนุนและสนับสนุนให้ผู้พิพากษาที่มีศักยภาพสูงหันมา
ทำงานวิจัยมากขึ้น และเผยแพร่ผลงานวิจัยนั้นออกไปสู่วงกว้าง

นายอิทธิ มุสิกะพงษ์
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดแพร่

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยเป็นงานที่จำเป็นอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กร และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ งานวิจัยช่วยให้องค์กรได้ทราบถึงขีดความสามารถขององค์กรว่ามีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไร ในขณะเดียวกันงานวิจัยก็ทำให้องค์กรมองเห็นหนทางในการใช้ขีดความสามารถในการพัฒนาอย่างเต็มประสิทธิภาพ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ศาลเป็นสถาบันหลักของกระบวนการยุติธรรมและเป็นหลักในการอำนวยความยุติธรรมของประเทศไทย ศาลจำเป็นต้องมีหน่วยงานวิจัยของตนเอง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาองค์กรศาลให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมของนานาประเทศ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์

เป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลของประเทศที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม แล้วเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาองค์กรด้านต่าง ๆ ต่อผู้บริหาร นอกจากนี้สถาบันวิจัยยังต้องเป็นหลักในทางวิชาการขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องมีบทบาทเป็นผู้นำด้านวิชาการอยู่เสมอ

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์

สถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์ควรมีบทบาทในการให้ข้อมูลเชิงวิเคราะห์ในด้านกฎหมายและกับสถานการณ์บ้านเมือง ให้ทันต่อเหตุการณ์และเผยแพร่ต่อสาธารณชนมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งจะช่วยให้บ้านเมืองมีหลักการและแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยสถาบันอาจนำเสนอในรูปแบบของการเสวนา หรือบทวิเคราะห์พร้อมทั้งเสนอทางเลือกและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศไทย

นายนิกร ทัสสโร
ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเดชอุดม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการ “วิจัย”

คนส่วนใหญ่มักจะมองงานวิจัยว่าเป็นเพียงเอกสารที่รวบรวมเป็นเล่มไว้เฉยๆ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงจึงมัก แต่อย่างไรก็ตาม เห็นว่างานวิจัยหลายชิ้นนำมาใช้ปฏิบัติได้จริง เช่น งานวิจัยของ ดร.ชนวัฒน์ เรื่องเกี่ยวกับเชื้อนสลายกำลังคลื่น หรืองานวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจ ของ ดร.ผาสุก ก็สร้างความรู้ที่ดีให้แก่สังคม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เห็นว่าควรจะมีหน่วยงานวิจัยเป็นของศาลเอง และควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างครบถ้วนตามที่สถาบันวิจัยขอรับการจัดสรรงบประมาณ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพทพัฒนศักดิ์

ที่ผ่านมายังไม่มีการตั้งกรรมการวิจัยและยังมีบุคลากรโดยเฉพาะผู้พิพากษาน้อยมาก ดูเหมือนผู้บริหารศาลยังไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก คนทำงานของสถาบันจึงต้องรู้จักคอยอย่าทอดทิ้ง เพราะเป็นสถาบันที่เพิ่งตั้ง ยังต้องฝ่าฟันอีกพอสมควร

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพทพัฒนศักดิ์

อยากเห็นงานวิจัยคุณภาพจากสถาบันนี้ ปีละอย่างน้อย ๑๐ เรื่อง และต้องพยายามผลักดันให้มีการรณการวิจัยขึ้นมาโดยเร็วเพื่อช่วยกำหนดทิศทางของสถาบัน

นายสุรพล สุขอัสจะสกุล

ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำสำนักงานเลขาธิการ
คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยเป็นงานที่ให้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ บอกวิธีค้นคว้าหาข้อมูล มีข้อสรุปและให้มุมมองหรือผลของการศึกษาในแง่มุมที่แตกต่างหรือเห็นข้อบกพร่อง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เสมือนการมีสมองที่จัดระบบความคิดแล้ว สามารถมองอนาคตด้วยสติปัญญา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

เป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนให้สมองขององค์กรทำงาน

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

เร่งสร้างบทบาทประกาศศักยภาพ

นายเรืองสิทธิ์ ตันกาญจนรักษ์

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เป็นสิ่งที่จำเป็นที่หน่วยงานของรัฐควรจะต้องให้ความสำคัญ และต้องกำหนดให้มีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และภารกิจของหน่วยงาน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงการทำงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และบริการที่ดียิ่งขึ้น

คิดเห็นอย่างไรกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เป็นเรื่องที่น่ายกย่อง สำนักงานศาลยุติธรรมที่มองเห็นความสำคัญของการวิจัย และการพัฒนา(R&D) ซึ่งสามารถนำผลการวิจัย ไปปรับใช้กับการทำงานของศาลยุติธรรม ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมมากยิ่งขึ้น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

ควรมีกฎหมายผู้พิพากษาเป็นผู้บริหารสถาบัน และมีเป้าหมายและขอบเขตการทำงานที่ชัดเจน ปฏิบัติได้ไม่ครอบคลุมภารกิจเกินจริง ทั้งสำนักงานศาลยุติธรรมควรให้การสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ให้เหมาะสมกับภารกิจมากกว่าปัจจุบัน

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้และการวิจัยทางวิชาการอย่างกว้างขวาง ประชาสัมพันธ์การทำงานให้แพร่หลาย และผลักดันให้มีการนำผลการวิจัยไปปรับใช้กับการทำงานได้จริง รวมทั้งสร้างนักวิจัยของสถาบันในด้านต่างๆ

นายสุวิทย์ รัตนสุคนธ์
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดสมุทรสาคร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยนำมาซึ่งการพัฒนาอย่างถูกต้องถูกทาง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง
ศาลเป็นหน่วยงานที่ต้องอาศัยการวิจัยและพัฒนางานของศาลให้รวดเร็ว
ถูกต้อง และเหมาะสมกับยุคสมัยได้ด้วยการทำวิจัย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยพัฒนาศาล

เป็นสถาบันที่เน้นย้ำความก้าวหน้าในการทำวิจัยของศาลให้ชัดเจนเป็นที่
ประจักษ์แก่สังคมมากยิ่งขึ้น

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยพัฒนาศาล

น่าจะเป็นแหล่งรวมศูนย์ความคิด ความรู้ และความก้าวหน้าด้านวิทยาการของ
ศาล อุดมไปด้วยนักคิด นักพัฒนา หลากหลายด้วยผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ

นายทรงพล พลเยี่ยม

เลขานุการสำนักศาลยุติธรรมประจำภาค ๒

สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาภาค ๒

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เป็นเครื่องมือนำสู่องค์ความรู้ที่สามารถปรับเปลี่ยนทั้งวิธีการและรูปแบบได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปให้เป็นปัจจุบัน มีประโยชน์ในเชิงชี้แนะเสนอแนะวิธีการในการควบคุม ป้องกัน ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกด้าน เพื่อประโยชน์ในการเสนอแนวคิดใหม่ๆ

คิดเห็นอย่างไรกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ถือว่าองค์กรศาลก้าวหน้าขึ้นอีก มีการพัฒนาที่เป็นสากลยิ่งขึ้น การเสนอผลงานที่เกิดจากหน่วยงานวิจัยของตนเองย่อมสามารถทำให้สลับซับซ้อนและลงต่ำที่สุด เป็นความเหมาะสม และตอบสนองสภาพสังคมในปัจจุบันได้ดีหากมีผู้ประสงค์จะตรวจสอบองค์การ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

มีจุดมุ่งหมายในการดำเนินการที่ดี แต่ต้องกล้าหาญในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

ต้องการให้เป็นสถาบันที่ได้รับการยอมรับ เป็นองค์กรอย่างหนึ่งในสถาบัน และต้องสามารถพูดตัวเองได้ด้วยผลงานที่ตอบสนอง หรือสอดคล้องกับความต้องการของสถาบันและสังคม

นายสมศักดิ์ แก้วร่วมวงศ์
เลขานุการศาลยุติธรรมประจำภาค ๕

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัย ถือเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนางานต่างๆของศาลให้ดำเนินไปในทิศทางที่ทันสมัย และตอบสนองความต้องการของสำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งช่วยส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรมีการพัฒนาศักยภาพของตน ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ในยุคดิจิทัลอีกด้วย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากผลงานวิจัยที่จัดทำโดยสำนักงานศาลเอง จะตอบสนองนโยบายตลอดจนวิสัยทัศน์ของสำนักงานศาล ซึ่งสามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ นอกจากจะเป็นศูนย์กลางทางวิชาการแล้ว คงต้องสนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนามากฎหมายให้ทันสมัยกับยุคโลกาภิวัตน์ รวมทั้งสนับสนุนบุคลากรในสำนักงานศาลพัฒนางานด้านต่างๆยิ่งขึ้น

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

อยากให้สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ เป็นศูนย์กลางของงานทางวิชาการ และศูนย์ส่งเสริมและรวบรวมงานวิจัย ค้นคว้าทางวิชาการของสำนักงานศาลยุติธรรม รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลทางด้านวิชาการ เพื่อพัฒนางานต่างๆของสำนักงานศาลต่อไป

นายเกริกเกียรติ พุทธสิต
ผู้พิพากษาศาลจังหวัดนครปฐม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

เป็นการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เชื่อถือได้ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมทั่วไป ไม่ใช่เป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์ของกลุ่มคนโดยเฉพาะ หรือจำกัดหัวข้อเพื่อรองรับความมุ่งหมายบางประการเท่านั้น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ศาลควรมีหน่วยงานรองรับด้านวิชาการที่เป็นวิชาการจริงๆ เพื่อสนับสนุนความรู้ให้แก่บุคลากรของศาล และกระบวนการยุติธรรมอื่นๆ และเป็นแหล่งความรู้ที่น่าเชื่อถือ สร้างภาพลักษณ์ให้สถาบันศาลได้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

ควรมีสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ต่อไป และควรได้รับการสนับสนุนทั้งงบประมาณและกำลังคน ตอนนี้อย่ามีผู้พิพากษาซึ่งดูแลสถาบันอยู่คนเดียว อาจต้องรับภาระมากเกินไป

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

อยากให้มีการนำเสนองานวิจัยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

นายภูมิวุฒิ พุทธสุดตา
ผู้พิพากษาศาลแขวงพระนครเหนือ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เป็นหน่วยงานรองรับสำหรับผู้พิพากษาและข้าราชการธุรการที่ประสงค์
จะทำงานวิจัยเพื่อพัฒนากฎหมาย และปรับปรุงระบบวิธีการทำงาน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์

เป็นการริเริ่มที่ดี

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์

การเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะชนอย่างกว้างขวาง

นายสรวิศ ลิ้มปรางษ์

ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา
สำนักกระบบข้อพิพาท

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยถือเป็น “เครื่องมือ” ที่สำคัญสำหรับการ “พัฒนา” งานวิจัยจะทำให้เราทราบสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางที่จะทำให้สามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

หน่วยงานวิจัยถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้โครงสร้างการทำวิจัยเป็นระบบและเป็นหน่วยงานที่จะผลักดันให้งานวิจัยส่งผลทางปฏิบัติ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

ที่ผ่านมาสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สร้างผลงานที่น่าชื่นชม ที่เป็นหน่วยงานหลักในการผลักดันให้นับประเด็นที่น่าสนใจมาเสวนาพูดคุยทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้มากขึ้น

นางสาวจิรณี อินทजार

ผู้พิพากษาศาลภาษีอากรกลาง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

การค้นคว้าในเชิงลึกเพื่อก่อให้เกิดการบูรณาการทางความคิดจากนามธรรมสู่
รูปธรรม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เป็นการเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและการวางยุทธศาสตร์
ของศาลยุติธรรม อันมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์วิจัยอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

เป็นก้าวแรกที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ แม้
ปัจจุบันจะมีข้อจำกัดในการทำงานอยู่บ้างก็ตาม

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

เป็นองค์กรที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับจากผู้ศึกษากฎหมาย
และนักกฎหมายทุกระดับชั้น มีเครือข่ายและข้อมูลเชื่อมโยงการวิจัยทางด้านกฎหมายทั้งใน
ประเทศและต่างประเทศ

นางสาวศิริศม์ ชัยรัตน์

ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะในปัจจุบัน ในแง่ที่เป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และการบริหารงานยุติธรรม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

เห็นด้วยอย่างยิ่งเนื่องจากศาลเป็นองค์กรที่รับทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม ทั้งยังมีข้อมูลและทรัพยากรบุคคลที่ศักยภาพอันสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับงานวิจัยได้เป็นอย่างดี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

เป็นการเริ่มต้นที่ดีเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลทางวิชาการประกอบการตัดสินใจแก้ปัญหาและกำหนดทิศทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรม และแสดงให้เห็นถึงบทบาทของศาลในการเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ และความจริงจังในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมต่อไป

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์

ให้สถาบันร่วมกับหน่วยงานอื่นนำผลงานวิจัยไปดำเนินการต่อให้เป็นรูปธรรม

นายธนชัย ผดุงธิตี

ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย”

งานวิจัยเป็นงานศึกษาเกี่ยวกับวิชาการในหัวข้อที่ผู้ศึกษาต้องการ เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหา หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้ในด้านต่างๆ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่ศาลมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเอง

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหนึ่งในสามอำนาจอธิปไตยของประเทศ และมีบทบาทในการทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยตรง จึงควรมีหน่วยงานวิจัยเป็นของตนเองเพื่อแสวงหาและสร้างองค์ความรู้จากการวิจัย เพื่อนำเสนอต่อองค์กรศาลยุติธรรมและสังคม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ ไม่เพียงเป็นหน่วยงานที่จะมีหน้าที่ด้านการบริหารงานวิจัยขององค์กรศาลยุติธรรมเท่านั้น แต่จะเป็นสถาบันหลักในการส่งเสริมงานวิจัยของสังคมโดยรวม

ความคาดหวังและข้อเสนอแนะต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

สิ่งที่คาดหวังคือสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ จะต้องสามารถสร้างพันธมิตร และเครือข่ายด้านวิจัยให้กว้างขวาง รวมทั้งต้องสามารถส่งเสริมให้เกิดงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อศาลยุติธรรม และกระบวนการยุติธรรม สิ่งที่ต้องการเสนอแนะคือ ควรมีการวางกรอบโครงสร้างการบริหารให้มีคณะกรรมการบริหารภารกิจของสถาบันได้ครบทุกๆ ด้านโดยเร็ว เพื่อประสิทธิภาพในการวิจัยของสถาบันฯ

กิจกรรม
นิติศาสตร์เสวนา

แนะนำ “นิติศาสตร์เสวนา” (Jurisprudence Dialogue)

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.oi.go.th)

แนะนำ “นิติศาสตร์เสวนา”

(Jurisprudence Dialogue)

กิจกรรมนิติศาสตร์เสวนา

นิติศาสตร์เสวนา (Jurisprudence Dialogue) เป็นกิจกรรมที่สถาบันวิจัยและพัฒนาคณาจารย์สำนักงานศาลยุติธรรม สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น และประสบการณ์ รวมทั้งเพื่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายความรู้และกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริม และการพัฒนางานวิชาการและงานวิจัยรวมทั้งการขยายความร่วมมือในทางวิชาการระหว่างบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม บุคลากรในสาขานิติศาสตร์และในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาความยุติธรรมในด้านต่างๆ การพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวม รวมทั้งเพื่อเป็นการพัฒนางานวิจัยและวิชาการของสถาบันวิจัยและพัฒนาคณาจารย์ที่ศาลยุติธรรมได้จัดตั้งขึ้น

ความหมายของคำว่า “เสวนา” (Dialogue) มิใช่การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือถกเถียงกันอย่างไม่มียุติจบ หากแต่เป็นการประสานพลังความคิดเห็น ผ่านการสนทนาอย่างใคร่ครวญ เคารพรับฟังและมีความเป็นมิตรอยู่ในกระบวนการ ดังนั้น การพูดคุยเสวนาจึงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์กันของความคิด ความรู้ และความเข้าใจ พัฒนาเป็นพลังแห่งกลุ่มในการขับเคลื่อนความคิด ออกมาเป็นความรู้และนำความรู้ที่ค้นพบ แปรไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม มีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับและสมานฉันท์

เนื้อหาของนิติศาสตร์เสวนา คงจะมีขอบเขตที่กว้างขวางตามแต่ทุกฝ่ายจะช่วยกันเสนอแนะ นิติศาสตร์เสวนาอาจจะคุยกันเบาๆ เรื่องปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย อาจจะคุยกันอย่างต่อเนื่องในเรื่องกระบวนการทัศน์ใหม่ของกิจการยุติธรรม อาจจะคุยกันอย่างจริงจังในเรื่องความเป็นธรรมของสังคม หรืออาจจะคุยกันในปัญหากฎหมายหนักๆ ที่ยังหาทางออกไม่ได้ เพื่อพัฒนาความเป็นธรรมร่วมสมัยให้เกิดขึ้น

เวทีนิติศาสตร์เสวนา จึงเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนของผู้สนใจจากทุกฝ่าย ดังนั้น นิติศาสตร์เสวนาจึงอาจเป็นได้ ทั้งลักษณะเวทีการพูดคุยกันในระหว่างผู้พิพากษา หรืออาจจะเป็นการพูดคุยอย่างเท่าเทียม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันระหว่างผู้พิพากษา พนักงานอัยการ พนักงานตำรวจ นิติกร ทนายความและนักวิชาการทางกฎหมายหรือนักวิชาการด้านอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้น เวทีนิติศาสตร์เสวนา สามารถขยายออกไปถึงการเสวนาล้อมวงคุยกับชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน นักธุรกิจ และนักวิชาชีพอื่นๆ เพื่อให้การรังสรรค์ความยุติธรรมไม่ผูกขาด อยู่ที่ใครหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง หากแต่เป็นงานที่ท้าทายของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หวังว่าท่านผู้สนใจจะมาร่วมสร้างสรรค์เวทีนิติศาสตร์เสวนาแห่งนี้ ให้เป็นเวทีแห่งความรู้ ความเข้าใจและมิตรภาพ เป็นเวทีแห่งการจุดประกายความนึกคิดแบบใหม่ รวมทั้งเป็นเวทีแห่งการประสานสอดคล้องเชื่อมโยง ของกระบวนการทางความคิดและจิตสำนึก เพื่อให้เป็นแหล่งสร้างสรรค์ปัญญาแห่งใหม่ ของสังคมนิติศาสตร์ไทยในอนาคต

ภาพกิจกรรมการประชุม คณะกรรมการนิสิตาสาตร์เสวนา

เพื่อเตรียมงานนิสิตาสาตร์เสวนา ในปีงบประมาณ ๒๕๕๐

วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๕๐ เวลา ๐๕.๐๐-๑๒.๐๐ นาฬิกา

ณ ห้องประชุม ๓ ชั้น ๓ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

ตารางกิจกรรมนิเทศาสตร์เสวนา

ครั้งที่ ๑	เรื่อง "ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ" วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๔ ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
ครั้งที่ ๒	เรื่อง "ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน :บทเรียนจากภาคเหนือ" วันที่ ๑๔ - ๑๕ กันยายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรม ไรย์ลเพนนิชูล่าแอนด์เซอวิวิสพาร์กแมนที่จังหวัดเชียงใหม่
ครั้งที่ ๓	เรื่อง "การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา" วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๔ ณ โรงแรมอมารี แอร์พอร์ต กรุงเทพฯ
ครั้งที่ ๔	เรื่อง "กฎหมายกับความยุติธรรม" วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
ครั้งที่ ๕	เรื่อง "การพัฒนาศาลยุติธรรมด้วยระบบ System Thinking" วันที่ ๒๑ - ๒๓ กันยายน ๒๕๕๐ ณ โรงแรมจุฬาลงกรณ์ เขาใหญ่ แอนด์ สปา จังหวัดนครราชสีมา

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๑

เรื่อง “ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ”

วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๙ ระหว่างเวลา ๑๓.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.

ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๑/๒๕๔๙

เรื่อง “ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ”

หลักการและเหตุผล

จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ กำหนดให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานธุรการของศาลยุติธรรมที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณและการดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้อำนาจตุลาการ เป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงจากฝ่ายอื่น ซึ่งการบริหารงานของสำนักงานศาลยุติธรรมในปัจจุบันได้มีการกำหนดนโยบายการบริหารและพัฒนาศาลยุติธรรมในด้านต่างๆ ให้มีความสอดคล้องกับภารกิจการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน และการส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และโดยที่การปฏิบัติงานในการกิจดังกล่าวศาลยุติธรรมต้องใช้กฎหมายเป็นหลัก ดังนั้น การวิจัยและพัฒนากฎหมายและงานด้านพิพาทพิพาทคดีให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสอดคล้องและเหมาะสมกับความเป็นปัจจุบันของกฎหมายจึงมีความสำคัญและเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง โดยได้มีการกำหนดไว้ในนโยบายการบริหารและพัฒนาศาลยุติธรรมและแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม ให้มีการส่งเสริมด้านการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยการปฏิบัติงานของทุกหน่วยงาน การส่งเสริมการศึกษาและวิจัยกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาองค์กรให้การปฏิบัติงานทันสมัยสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

การศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยที่จะบังเกิดผลที่เป็นประโยชน์แก่ราชการและสังคมอย่างแท้จริงนั้น ส่วนหนึ่งต้องมีความร่วมมือจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ที่ดีและหลากหลายในด้านต่างๆ มาร่วมกันคิด ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการนิติศาสตร์ และวิชาการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดการร่วมมืออย่างจริงจังเป็นรูปธรรมได้ วิธีการหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งความร่วมมือดังกล่าวคือ “การจัดนิติศาสตร์เสวนา” เพื่อให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็นและประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ และร่วมกับสร้างเครือข่ายความรู้และกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการและงานวิจัย รวมทั้งการขยายความร่วมมือในทางวิชาการระหว่างบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม บุคลากรในสาขานิติศาสตร์และในศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวมในด้านต่างๆ ต่อไป

ในการจัดนิทรรศการเสวนา ครั้งที่ ๑ เห็นควรจัดการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ" ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้กำหนดให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ที่เพิ่มมากขึ้น เช่นการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยให้อำนาจศาลยุติธรรมเป็นผู้ออกหมายอาญาแต่เพียงฝ่ายเดียว การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยกำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา รวมทั้งการให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาสรทราผู้สมควรเป็นกรรมการการเลือกตั้งเสนอต่อวุฒิสภา เป็นต้น การสัมมนาครั้งนี้ จะทำให้ได้รับทราบความคิดของนักวิชาการทางด้านนิติศาสตร์ต่อบทบาทของศาลยุติธรรม ในภาระหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ การร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ ที่เข้าร่วมสัมมนา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม ในภาระหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนในภาพรวมต่อไป

วัตถุประสงค์

- เพื่อรับทราบแนวความคิดและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักวิชาการด้านนิติศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ และข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม ในเรื่องของศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ
- เพื่อให้มีการประสานความร่วมมือและเกิดเป็นเครือข่ายทางวิชาการนิติศาสตร์ในเรื่องดังกล่าวและที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ความร่วมมือระหว่างกัน
- เพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาลและข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบและใช้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม และบุคคลที่สนใจทั่วไป จะได้รับความรู้ และแนวคิดจากนักวิชาการด้านนิติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้ากฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นแนวคิดเพื่อประยุกต์ใช้ในการทำงานต่อไป
- เป็นเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการนิติศาสตร์และที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานทางด้านวิชาการของศาลยุติธรรมและหน่วยงานต่างๆ

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๑

เรื่อง “ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ”

วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๙ ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

รูปถ่ายที่ระลึกระหว่างอดีตเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม (ท่านชัช ชลวร) และคณะวิทยากร
เนื่องในพิธีเปิดสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี โดยมีนายภัทรศักดิ์ วรรณแสง อดีตผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
ประจำสำนักประธานศาลฎีกาผู้ดำเนินรายการ คณะวิทยากรประกอบด้วย รศ. อคิน รพีพัฒน์
ศ.เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี ราชบุรุษอาวุโส ศ.ดร. คณิต ณ นคร อดีตอธิการสูงสุดและ
ศ.ดร.วิญญู เครื่องงาม นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ทางการเมือง

ผู้แทนหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน องค์การอิสระ สื่อมวลชน และประชาชนทั่วไป
เข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก

ปาฐกถาพิเศษ

เนื่องในโอกาสเปิดสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ และเปิดงานนิติศาสตร์เสวนาครั้งที่ ๑
วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๙ ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

เรื่อง “พระบิดาแห่งกฎหมายไทยกับงานวิจัยทางสังคมและกฎหมาย”

โดย ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์พันธุ์

กราบเรียน ท่านประธานศาลฎีกา ท่านผู้พิพากษา สมาชิกแห่งราชสกุล และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ

กระผม รู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสมาแสดงปาฐกถาพิเศษเนื่องในวันสถาปนาสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ของสำนักงานศาลยุติธรรม สมาชิกราชสกุลและกระผมเองรู้สึกขอบพระคุณและปลาบปลื้มปิติในการที่สำนักงานศาลยุติธรรมได้ถวายพระเกียรติ โดยนำพระนามของเสด็จในกรมฯ ต้นราชสกุลของราชสกุลที่พัฒนามาเป็นนามของสถาบันนี้ ช่วงเวลานี้ของสังคมไทย ก็เป็นช่วงเวลาที่สังคมต้องการงานวิจัยเพื่อสนับสนุนงานของศาลยุติธรรม เฉกเช่นเดียวกับช่วงเวลานั้นที่งานศึกษาค้นคว้าของเสด็จในกรมฯ ได้ช่วยในการปฏิรูปกฎหมาย ปฏิรูปการทำงานศาลยุติธรรม และได้สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ จนทำให้สถาบันตุลาการเป็นเสาหลักที่สำคัญของสังคม

บุคคลทั่วไปย่อมทราบกันดีว่า เสด็จในกรมฯ ทรงมีกรณียกิจและผลงานทางกฎหมายสำคัญ และทรงมีผลงานการพัฒนาทางการศาลที่โดดเด่น ในเวลาเดียวกันคนส่วนมากก็หาทราบถึงผลงานค้นคว้าวิจัยของพระองค์ท่านไม่ แต่น่าพิศวงว่า ผลงานอันโดดเด่นนี้ จะทางสำเร็จได้อย่างไร หากมิได้ทรงศึกษาค้นคว้าวิจัย เปรียบเทียบและวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนมาแล้ว

เสด็จในกรมหลวงราชบุรีฯ ทรงอยู่ในกลุ่มพระราชโอรสองค์ใหญ่สี่พระองค์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งไปศึกษาวิชาการยังต่างประเทศในชั้นมหาวิทยาลัยทรงสำเร็จปริญญาตรีเกียรตินิยมวิชากฎหมายจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) ที่นั่นทรงประทับอยู่ที่สำนัก (College) ไคร์สทเซอร์ (Christ Church)

การศึกษาที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด (Oxford) นั้น มีระบบติวเตอร์ (Tutorial System) คือ นอกจากจะเข้าฟังการบรรยายในห้องใหญ่รวมกันแล้ว ทางสำนัก (College) จะจัดอาจารย์คนหนึ่งให้เป็นติวเตอร์ (Tutor) ของนักศึกษาแต่ละคน อาจารย์คนนี้จะมอบหมายให้นักศึกษาในสังกัดของตน ไปทำการค้นคว้าแล้วทำรายงานเป็นบทความส่งให้อาจารย์พิจารณาวิจารณ์ เป็นการฝึกหัดให้นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ดังนั้น เมื่อตัวกระผมเองจบการศึกษาระดับปริญญาตรี อาจารย์ที่เป็นติวเตอร์ของผมนั้นจึงบอกว่า “จบได้ปริญญาแล้ว อย่างนี้ถือว่าเธอรู้กฎหมายแล้วนะ สิ่งที่คุณ

ได้จากที่นี่ก็คือ วิธีการที่จะศึกษาค้นคว้า เล่าเรียนด้วยตนเอง ถ้าอยากเรียนรู้เรื่องอะไรก็จะสามารถทำได้ด้วยตนเอง" ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจว่าเสด็จในกรมฯ ทรงศึกษาค้นคว้าด้วยพระองค์เอง และได้นำผลของการศึกษามาใช้ทั้งในด้านการปฏิบัติงานและแต่งหนังสือตำราสอนหนังสือ

การศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ มีบรรยากาศที่ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ เป็นที่กว้างขวางมาก สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ ได้ทรงมีหนังสือกราบทูลสมเด็จพระยาเทวเวศว์โรปการในคราวที่เสด็จ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้เสด็จไปตรวจการศึกษาเล่าเรียนของพระราชโอรสว่า "พระองค์พี่ที่ออกซฟอร์ดเขาเล่นหัวกันในช่วงว่างเรียนเป็นการครึกครื้นและจำเป็นที่ว่าได้ จะต้องเล่นอย่างใดอย่างหนึ่ง.... องค์กรพี่จะเข้าไปความข้อนี้นคงตลอดถึงกัน..."

ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเสด็จในกรมราชบุรีฯ ทรงมีอัธยาศัยไมตรีในการคบหาสมาคม และทรงรับความรู้ตลอดจนนิสัยใจคอของบุคคลในประเทศอังกฤษ มาตั้งแต่ยังทรงศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย พระองค์ได้ทรงรู้จักกับบุคคลสำคัญที่มีผลงานทางวิชาการของประเทศอังกฤษ เป็นต้นว่า Sir Simon บุคคลท่านนี้ต่อมาได้เป็นรัฐมนตรีของประเทศอังกฤษ และเป็นผู้ที่เสด็จในกรมหลวงราชบุรีฯ ได้ส่งนักเรียนกฎหมายหลายคนไปฟังฟังทางความรู้และเป็นบุคคลที่เสด็จในกรมหลวงราชบุรีฯ ทรงขอให้ช่วยดำเนินการในการจัดตั้งหนังสือวิชาการใหม่ ๆ จากประเทศอังกฤษเข้ามาไว้ที่วังราชบุรี เจ้าพระยามหิธร (ล่อ ไกรฤกษ์) เนติบัณฑิตหมายเลขหนึ่งของประเทศไทยได้บันทึกไว้ว่า ในวังราชบุรีนั้นมีห้องสมุดกฎหมายขนาดใหญ่

พระวริยะ มานะ พากเพียรในการศึกษาหาความรู้ทางวิชาการนี้ กระผมคิดว่าคงจะหาใครเปรียบเทียบกับเท่าพระองค์ท่านได้ยาก ท่านพ่อ หม่อมเจ้าเพลิงนภดล รพีพัฒน์ ได้เล่าให้ผมฟังว่า ทรงเห็นพระบิดา แม่เมื่อทรงประจวบวัยโรคนิกระดุกแล้ว ก็ยังประทับพระเก้าอี้ที่ข้างสระน้ำ ทรงอ่านหนังสืออยู่เสมอ

จากคำบอกเล่าในราชสกุลกระผมทราบมาว่า พระองค์จะทรงอ่านหนังสือในช่วงเวลาเช้าตรู่ ซึ่งสอดคล้องกับที่ทรงบันทึกไว้ในคำนำหนังสืออธิบายกฎหมายแพ่งและที่ดินว่า ทรงลุกขึ้นจุดตะเกียงอ่านหนังสืออ้อยแปด ไร่เตรียมการสอนนักเรียนกฎหมายและแต่ละคราวที่นั่งสอนนั้น ก็ได้พูดโดยไม่หยุดเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า 2 ชั่วโมง และบางคราวก็ถึง 4 ชั่วโมง

ผมคิดว่าการที่ทรงได้รับการหล่อหลอมทางการศึกษาและวิชาการจากต่างประเทศ ตลอดจนการที่พระองค์ทรงค้นคว้าเพิ่มเติมในวิชาความรู้อยู่เสมอนี้ ทำให้พระองค์เป็นเจ้านายที่รักการสร้างผลงานทางวิชาการ ตำราทั้งหมดที่ทรงจัดพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มทั้ง 20 เล่ม รวมจำนวนแล้วน่าจะถึง 10,000 หน้า อันเป็นผลงานทางวิชาการที่น่าศึกษา

สิ่งหนึ่งที่อดกล่าวถึงไม่ได้ คือ แม้ว่าพระองค์จะได้รับการยอมรับทางวิชาการ และบางคนก็ยกย่องว่าเป็นปราชญ์ในวิชากฎหมายมาตั้งแต่พระองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่แปลก

สำหรับพระองค์ก็คือ ในตำรากฎหมายของพระองค์ท่านนั้น แทบทุกเล่มแสดงให้เห็นความอ่อนน้อมทางวิชาการ บางเล่มก็ทรงบันทึกไว้ว่า ที่กล่าวนั้น มีไขหวังว่าจะถูกต้องทั้งหมด คงต้องมียึดบ้างเหมือนกัน กระผมเองอยากให้นักวิชาการสมัยนี้ถือเอาพระองค์ท่านเป็นแบบอย่างและถ่อมตนทางวิชาการไว้บ้าง

งานวิจัยของพระองค์มีอยู่สองส่วน คือ ในส่วนของงานกฎหมายและในส่วนของการเกษตรกรรม งานในส่วนหลังพระองค์ทรงสร้างไว้เมื่อทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2455 จนกระทั่งสิ้นพระชนม์ ในส่วนของวิชากฎหมายก็มีตำรา 20 เล่ม ที่ทรงรวบรวมขึ้น เล่มที่น่าสนใจยิ่งมี 8 เล่ม คือ พระราชบัญญัติในบัดยูนัน เล่ม 1 - เล่ม 2 คำพิพากษาฎีกาทั้ง 6 เล่ม หนังสือทั้ง 8 เล่มนี้ เป็นการรวบรวมงานวิชาการที่สำคัญ ซึ่งทำให้เราเห็นลักษณะของสังคมไทยในตำราของพระองค์

เราจะได้เห็นการวิจัย วิจักษ์พหุติกรรมการคอร์ปชั่น อย่างบันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 419 ในปี ร.ศ. 129 โดยพระองค์ทรงกล่าวไว้ในบันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกาว่า นายอากรคนหนึ่งมีพฤติการณ์หลอกลวง ฉ้อโกงรัฐบาล หรือการบันทึกพฤติกรรมของผู้รับสัมปทานจากรัฐในโครงการคลองรังสิต และเมื่อพิจารณารายละเอียดในบันทึกคำพิพากษาฎีกาทั้งหมดทุกฉบับแล้ว แล้วก็จะเห็นลักษณะงานในทางวิชาการที่มีการอ้างอิง การให้เหตุผลและการให้ความเห็นส่วนพระองค์อยู่ตลอดเวลา การอ้างอิงดังกล่าวมิได้ทรงนำเอาเฉพาะคำพิพากษาของกรมการศาลฎีกาชุดเดิม คือ ชุดที่ 1 และชุดที่ 2 มากกล่าวเท่านั้น แต่จะนำเอาคำพิพากษาของศาลต่างประเทศตำรากฎหมาย ตลอดจนห้วงกฎหมายของต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส หรือแม้กระทั่งประเทศในทวีปเอเชีย อย่างญี่ปุ่นและสิงคโปร์ก็ทรงนำมาอ้างอิงไว้

อีกด้านหนึ่งที่น่าจะกล่าวถึงไว้ในที่นี้ด้วย คือ ในตำราของพระองค์ท่าน จะกล่าวถึงวัฒนธรรมทางสังคมของไทย สุภาษิตในสังคมไทยแทรกไว้เสมอ เช่น วัฒนธรรมในการเลี้ยงช้างของคนภาคเหนือ วัฒนธรรมในการหาปลาของชาวประมงภาคกลาง วัฒนธรรมของคนร้ายในการลักทรัพย์ และทรงยกเอาสุภาษิตต่าง ๆ เข้ามากล่าวถึงในผลงานทางวิชาการของท่าน เช่น กล่าวถึงผู้ที่มาศาลว่า จะต้องมาด้วยมือสะอาด เป็นต้น ทั้งสิ้นทั้งปวงที่กล่าวมาแล้ว แสดงว่าแม้ว่าพระองค์จะได้เสด็จไปศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศตั้งแต่ทรงพระเยาว์ พระองค์ก็ทรงได้ค้นคว้าศึกษาจนเข้าพระทัยในสังคมและวัฒนธรรมของไทย รวมถึงระบบกฎหมายเดิมของไทย ซึ่งเมื่อประกอบเข้ากับความรู้สมัยใหม่ที่ทรงศึกษาค้นคว้าจากต่างประเทศ ได้ช่วยให้พระองค์ประสบความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ในการปฏิรูปกฎหมายและการศาลของไทย

ถ้าใครได้อ่าน พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงแถลงนโยบายแก่ไขการปกครองแผ่นดิน และหนังสือ เรื่องของเจ้าพระยามหิธรแล้ว คงจะทราบว่าได้เกิดวิกฤตในกลไกการบริหารบ้านเมืองที่จำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และกลไกการบริหารการยุติธรรมเป็น

ปัญหาที่รุนแรงที่สุดอย่างหนึ่ง ที่อาจทำให้ไทยตกเป็นเหยื่อของมหาอำนาจเจ้าอาณานิคม ความวียยะ
อดุสหาะในการศึกษาค้นคว้า และวิจัยปัญหาและวิธีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาประกอบกับพระ
อัจฉริยภาพในความเป็นผู้นำ ทำให้พระองค์ทรงแก้ปัญหาได้สำเร็จและได้ทรงสร้างผู้พิพากษาศาลการ
ที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง มีสำนึกในศักดิ์ศรีของวิชาชีพของตนเอง มีความยุติธรรมเป็นหลักประจำใจไม่
หวั่นไหวต่ออำนาจเงินและหวาดกลัวต่ออำนาจอิทธิพลของการเมือง ทำให้ผู้พิพากษาศาลการเป็นเสา
หลักอันสำคัญของสังคมไทย

วอลเตอร์ เอ. แกรแฮม (Walter A. Graham) ผู้สังเกตการณ์ชาวต่างประเทศท่านหนึ่งได้กล่าว
ไว้ว่า กระทรวงยุติธรรมในสมัยของพระองค์เปรียบประดุจดวงดาวที่สุกสว่างเรืองรัศมีดวงหนึ่งใน
วงการบริหารราชการแผ่นดินไทย

ชาร์ลส์ บูลส์ (Charles Bols) ชาวต่างประเทศอีกคนหนึ่งที่ได้เข้ามาในพระนคร ได้บันทึกไว้ว่า
สมัยของพระองค์ มีการปฏิรูปและพัฒนาการบริหารกระบวนการยุติธรรมได้ก้าวหน้าอย่างใหญ่หลวง
อีกชั้นหนึ่ง

คงไม่มีผู้ใดปฏิเสธว่า ปัจจุบันนี้สังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤตอันยิ่งใหญ่ แม้ว่าคนต่าง ๆ อาจซี
แตกต่างกันไปว่า เป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจ วิกฤตทางการเมือง หรือวิกฤตทางสังคมอันเกิดขึ้นจาก
ความแตกแยกของคนในสังคมไทย ความจริงแล้ววิกฤตในสังคมไทยยิ่งใหญ่มากและลึกซึ้งกว่านั้นมาก
วิกฤตในสังคมไทยเป็นวิกฤตทางศีลธรรมและจริยธรรม

บ่อเกิดของวิกฤตนั้นอยู่ที่การเห็นเงินตราเป็นพระเจ้า เป็นแก้วสารพัดนึก ซึ่งทำให้เกิดความ
โลภอันไม่มีที่สิ้นสุด การที่จะให้ได้เงินมา ไม่ว่าจะเป็นการคอร์รัปชัน การโกง การเลี้ยกกฎหมาย การ
ล่อลวง หลอกลวง ช่มชู้ ใช้อำนาจอิทธิพลในทางที่ผิด ชื้อเสียง ขายเสียง ขายเกียรติยศ ขายตัว
ตัวอย่างมีมากมาย หากเราจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องที่ดินและพฤติกรรมทางการเมือง สิ่งเหล่านี้
คนส่วนมากกลับเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ผิด กลายเป็นความฉลาด ความสามารถชนิดหนึ่ง เราต้องถามว่า
ศีลธรรมและจริยธรรมหายไปไหน และทำอะไร ศาลสถิตยุติธรรมจะเข้ามาช่วยผู้เป็นเหยื่อของ
ความฉ้อฉล และความอยุติธรรมเหล่านี้ได้ ทำอย่างไรจึงจะรื้อฟื้นสังคมไทยให้กลับมาเป็นสังคมที่มี
ศีลธรรมและจริยธรรม และผ่านพ้นวิกฤตไปได้

วิกฤตที่เสด็จในกรมราชบุรุษ ทรงเผชิญ คือ วิกฤตของกลไกการบริหารราชการแผ่นดิน
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง และพระองค์ท่านได้นำสังคมให้ผ่านวิกฤตนั้นมาได้ วิกฤตที่ศาลยุติธรรมเผชิญอยู่
ก็คือ วิกฤตทางศีลธรรมและจริยธรรม

ผมหวังว่า “สถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์” จะสามารถทำงานที่เป็นประโยชน์เพื่อช่วยศาลสถิต
ยุติธรรมให้แก้ไขปัญหอันวิกฤตที่สังคมไทยเผชิญอยู่ได้ ดังเช่นการศึกษาค้นคว้าวิจัยของเสด็จใน
กรมฯ ได้ช่วยให้ไทยผ่านพ้นวิกฤตมาได้เช่นเดียวกัน

นิตยสารเสวนา ครั้งที่ ๑

เรื่อง “ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ”

วันพุธที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๙

ณ สถาบันข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร

สรุปการเสวนา

เมื่อวันพุธที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๙ ณ ห้องประชุม ๑ ชั้น ๗ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนาคตส์ สำนักงานศาลยุติธรรมได้จัดให้มีพิธีเปิดสถาบันวิจัยและพัฒนาคตส์ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการบริหารและพัฒนาศาลยุติธรรมและแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม ให้มีการส่งเสริมด้านการศึกษาค้นคว้าและวิจัยการปฏิบัติงานของทุกหน่วยงาน การส่งเสริมการศึกษาและวิจัยกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และคำสั่งที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาองค์กรให้การปฏิบัติงานทันสมัย สนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยมีนายชาญชัย ลิขิตจิตถะ อดีตประธานศาลฎีกา เป็นประธานในการเปิดสถาบัน ฯ ในช่วงแรกมีปาฐกถาพิเศษหัวข้อ “พระบิดาแห่งกฎหมายไทยกับงานวิจัยเพื่อสังคม” โดยมีรองศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก ดร.หม่อมราชวงศ์คณิน รพีพัฒน์ เป็นผู้แสดงปาฐกถา ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติแก่สถาบัน ฯ ในการนำพระนามของพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์มาใช้เป็นชื่อของสถาบัน ฯ ในช่วงถัดมาได้มีการจัดกิจกรรมนิตยสารเสวนา ครั้งที่ ๑ ในหัวข้อ “ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ” เพื่อถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น และประสบการณ์ร่วมกัน ระหว่างบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม บุคลากรในสาขานิติศาสตร์และในศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นการส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการและงานวิจัย รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ และเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นถึงบทบาทของศาลยุติธรรมในภาระหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรมในภาระหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญกำหนด เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวม และประโยชน์สุขแก่ประชาชน โดยมีศ.เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี ราชวรานุโสภา , ศ.ดร.คณิต ณ นคร อดีตอธิการสูงสุด และศ.ดร.วิษณุ เครืองาม นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านการเมือง มาร่วมเสวนาและมี นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ประจำสำนักประธานศาลฎีกา เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

การสัมมนาครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมการสัมมนาจากหลายสาขาอาชีพ ทั้งผู้พิพากษา อัยการ นักวิชาการ ตำรวจ ทหาร แพทย์ องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชน ประมาณ ๕๐๐ คน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิดเห็นที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการ

สัมมนา ในส่วนของคณะผู้อภิปรายมีความเห็นในหลายมุมมอง มีการวิพากษ์ วิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะต่อศาลยุติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ หลากหลายประเด็นดังนี้

ศ.เกียรติคุณ น.พ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส

นิติศาสตร์เสวนา เรื่อง "ศาลยุติธรรมกับบทบาทหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ" จะกล่าวถึงเฉพาะในแง่ของศาลยุติธรรมกับการเมืองเท่านั้น นั่นคือ จากแนวคิดเดิมตามอุดมการณ์หรือหลักการประชาธิปไตยในรัฐธรรมนูญไทยแบ่งอำนาจอธิปไตย ออกเป็น 3 ฝ่าย คือ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ โดยส.ส.มีหน้าที่บัญญัติกฎหมาย และทำหน้าที่บริหารราชการแทนประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง ปัจจุบันมีระบบเงินทุนเกิดขึ้น มีการค้นพบทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งมีบทบาทมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นั่นคือ ผู้คนเห็นเงินเป็นใหญ่ เห็นว่าเงินซื้อได้ทุกอย่าง ในยุควัตถุนิยมทำให้ขาดศีลธรรมน่าจิตใจ ส่งผลกระทบไปถึงระบบการเมือง มีการใช้เงินซื้อเสียงในการเลือกตั้งทุกระดับ ทุกประเภท จึงเป็นเหตุให้ประชาธิปไตยผิดเพี้ยนไปจากเดิมที่เป็นอยู่ในรัฐธรรมนูญ เมื่ออำนาจอธิปไตยที่มีพรรคการเมืองเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยและอำนาจบริหาร ส่งผลให้เกิดความไม่ธรรมขึ้น เมื่ออำนาจทั้งสองอำนาจเป็นหลักให้พึ่งพิงไม่ได้ จึงเหลือเพียงอำนาจตุลาการที่เป็นอำนาจรัฐที่อิสระมากที่สุด ที่เป็นหลักและสามารถเป็นที่พึ่งของสังคมได้ขณะนี้

อำนาจอธิปไตยแบ่งออกเป็นสามฝ่าย แต่ปัจจุบันเหลือเพียงอำนาจเดียวที่มีบทบาทและเป็นที่น่าเชื่อถือศรัทธามากที่สุด ได้แก่ อำนาจฝ่ายตุลาการ และสังคมไทยตื่นตัวเรื่องศาลหรือสถาบันตุลาการกันมาก ทั้งนี้เนื่องจากสังคมไทยมีความอ่อนแอและต้องการการพัฒนาเพื่อยกระดับ ดังนั้นควรใช้โอกาสนี้เพื่อแก้ไขปัญหาโดยการเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสและใช้ความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการที่ขณะนี้เหลืออยู่เพียงอำนาจเดียวแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรมในสังคม ศาลจึงจำเป็นต้องมีศักยภาพ โดยสังคมควรช่วยสนับสนุนให้ศาลสามารถต่อสู้กับอิทธิพลต่าง ๆ นอกจากนี้ สื่อมวลชนซึ่งมีบทบาทมากในสังคมเช่นกันก็ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนศาลอีกทางหนึ่งด้วย

เมื่อศาลต้องเป็นหลักให้สังคม ศาลจึงต้องทรงไว้ซึ่งหลักแห่งความถูกต้อง 4 ประการ ได้แก่

1. ด้านมโนธรรม ซึ่งตุลาการมีอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องช่วยกันส่งเสริมให้มีมากขึ้น ทั้งนี้เพราะมโนธรรมมีอำนาจมากกว่าเงินและเป็นปัจจัยช่วยเพิ่มศักยภาพให้แก่สถาบันตุลาการได้นอกจากการมีมโนธรรมของผู้พิพากษาแล้ว ศาลต้องช่วยดูแลเรื่องมโนธรรมของคนในสังคมด้วย สังคมไทยในยุคนี้นี้ ศีลธรรมเสื่อมโทรม มีการทุจริตคอร์รัปชันแทบทุกหน่วยงาน และไม่มีใครสามารถจัดการหรือกำจัดเรื่องเหล่านี้ให้หมดไปจากสังคมได้ ดังนั้น จึงอยากให้สังคมหันมาใส่ใจและสนับสนุนการทำงานของศาลให้มากขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2. ด้านปัญญา โดยการส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นจุดประสงค์ของการจัดนิเทศศาสตร์เสวนาในวันนี้ ที่เป็นโอกาสในการเปิดสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ของสำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งสมควรเข้ามามีพัฒนาร่วมกับศาล ทั้งนี้เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งทางปัญญา เพื่อการบูรณาการความรู้จากหลายสาขา

3. ด้านการปฏิบัติงาน ศาลควรใช้หลักการทำงานแบบเชื่อมโยงไม่แยกส่วน เพราะการพัฒนาที่แยกส่วนมักทำให้เกิดวิกฤติ ดังนั้น ศาลยุติธรรมควรรนำหลักการทำงานแบบเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นมาใช้ เช่น การทำงานร่วมกับศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) นักวิชาการในมหาวิทยาลัย รวมทั้งภาคประชาสังคม ทั้งนี้ เพื่อการสอดประสานและความรวดเร็วในการปฏิบัติงาน และการพัฒนาความถูกต้องเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

4. ด้านความเป็นอิสระ ศาลควรเป็นองค์กรที่มีศักยภาพและมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการก้าวก่ายการทำงานจากอำนาจหรือองค์กรอื่น เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคม

เพื่อให้การทำงานของศาลเป็นไปเพื่อสร้างคามยุติธรรมให้แก่คนในสังคมได้อย่างแท้จริง จำต้องมีการพัฒนาระบบการทำงานให้เหมาะสม ในปัจจุบันคนไทยให้ความสนใจเรื่องการปฏิรูปการเมืองกันมากขึ้น นักวิชาการก็ได้ค้นคว้าวิจัย ศึกษา หวข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการปฏิรูปการเมือง ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีข้อสรุปที่สำคัญว่า ต้องเพิ่มบทบาทในภาคประชาชนให้เข้มแข็ง จะต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายรัฐกับฝ่ายประชาชน ดังนั้น จึงต้องมีการพัฒนาวิธีการส่งเสริมความเข้มแข็งของประชาสังคม เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างให้สถาบันตุลาการมีศักยภาพและมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริงไปด้วย ขออ้างอิงถึงงานวิจัย 2 เรื่อง คือ งานวิจัยจากมหาวิทยาลัย Harvard โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าในประเทศอิตาลีทางภาคเหนือและภาคใต้ซึ่งใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับเดียวกัน แต่สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคเหนือกับภาคใต้มีความแตกต่างกัน โดยสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคเหนือดี แต่ภาคใต้กลับตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง สภาพเศรษฐกิจ ย่ำแย่ ศาสนาและศีลธรรมเสื่อมโทรม ทั้งๆ ที่เป็นประเทศเดียวกัน สาเหตุสำคัญที่ทำให้ทั้งสองภาคมีความแตกต่างกันเนื่องมาจากค่านิยมทางสังคม คือ ประชาชนทางภาคเหนือของอิตาลีมีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มกันทำงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ มูลนิธิ เป็นต้น ซึ่งช่วยให้มีอำนาจต่อรองมากขึ้น จึงส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจโดยรวมดีตามลำดับ ที่สำคัญพื้นฐานความคิดเช่นนี้เป็นแนวความคิดแบบประชาธิปไตย ในขณะที่ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในสังคมภาคใต้ของอิตาลีเป็นแบบแนวตั้งหรือที่เรียกว่า Vertical Relationship นั่นคือ ยังมีการแบ่งชนชั้น ไม่มีความเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันทางสังคม บางเมืองเคร่งศาสนา บางแห่งหย่อนยานทางศีลธรรม ประชาคมขาดความเข้มแข็ง จึงเป็นเหตุให้สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอ่อนแอตามไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ระบบนิติธรรมก็ไม่พัฒนา

งานวิจัยอีกหนึ่งเรื่องที่น่าสนใจเป็นงานวิจัยของรองศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจเอก ดร. หม่อมราชวงศ์อาจารย์คณิน รพีพัฒน์ ซึ่งศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้ไม่มีอำนาจในสังคมไทย รวมทั้งความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาและความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมในสังคมไทย โดยท่านมีข้อสรุปว่าลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้ไม่มีอำนาจนั้น เป็นบ่อเกิดของสังคมระบบอุปถัมภ์ ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสียแก่สังคมไทย ผลการวิจัยในเรื่องนี้บ่งชี้ว่าการจะพัฒนาสังคมไปสู่สันติสุขนั้นจะต้องใช้หลักการประชาสังคมและอำนาจทางกฎหมาย โดยใช้ระบบความยุติธรรมเชื่อมโยงกับประชาสังคมที่มีอยู่ เพราะเชื่อว่าหากสังคมได้มีประชาสังคมที่เข้มแข็งจะส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองดีตามไปด้วย บ้านเมืองก็จะสงบร่มเย็น

ศ.ดร.คณิต ฒ นคร อดีตอัยการสูงสุด

เห็นด้วยกับการที่ศาลต้องทำงานแบบเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น เช่น ในอดีตที่กระทรวงยุติธรรมทำหน้าที่เป็นหน่วยงานดูแลศาลยุติธรรม คือ ศาลยุติธรรมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี กระทรวงยุติธรรมอำนวยความสะดวกให้แก่ศาลยุติธรรม เพื่อให้ศาลยุติธรรมทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ แต่เดิมมีอย่างน้อย 2 หน่วยงาน คือ กรมอัยการ และกรมราชทัณฑ์ ซึ่งสังกัดกระทรวงยุติธรรม ที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นระบบเชื่อมโยงกัน ทำให้พอมองเห็นภาพว่าเมื่อเกิดการกระทำผิดอัยการจะเป็นผู้รับผิดชอบ และฟ้องร้องต่อศาล เมื่อศาลลงโทษแล้วขั้นตอนต่อไปเป็นการบังคับคดีโทษโดยราชทัณฑ์ ทำให้เห็นภาพการทำงานที่เป็นระบบ ต่อมา สองหน่วยงานนี้ได้แยกออกไปสังกัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งโดยความจริงกระทรวงมหาดไทยกับกระบวนการยุติธรรมถือเป็นคนละเรื่องกัน ในอดีตที่กรมอัยการยังอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย คนทั่วไปมักมองว่ากรมอัยการเป็นเหมือนสิ่งแปลกปลอม ซึ่งเป็นผลให้งานราชการของกรมอัยการในยุคนั้นไม่มีอะไรคืบหน้ามากนัก เพราะถูกรับรองโดยกระทรวงมหาดไทย ซึ่งรวมถึงกรมราชทัณฑ์ด้วย แล้วต่อมาจึงเกิด “กระทรวงศาลยุติธรรม” ตามมา ระบบศาลยุติธรรมที่เดิมเป็นเรื่องธุรการก็กลายเป็นระบบราชการทั่ว ๆ ไป ไม่มีอะไรสำคัญเท่าที่ควร ในส่วนที่เชื่อมโยงกับกระทรวงยุติธรรม ต่อมา ก็มีการปรับเปลี่ยนกระทรวงศาลยุติธรรมเป็นศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นไปเพื่อให้เป็นหน่วยงานสนับสนุนงานราชการทั่วไปและงานธุรการของศาล ดังนั้น เรื่องความเชื่อมโยงขององค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก

การศึกษาถึงพัฒนาการของการจัดตั้งศาลต่างๆ จะทำให้เห็นว่าระบบต่างๆ มีความถูกต้องเหมาะสมแล้วหรือไม่ ดังเช่นการจัดตั้งศาลชั้นฎีกาพิเศษขึ้นสองศาล คือ ศาลแรงงานกับศาลภาษีอากร และให้สังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยเนื้อแท้แล้วศาลทั้งสองประเภทที่ตั้งขึ้นมานี้ ถ้าว่ากันโดยหลักความเป็นจริงแล้วไม่ใช่ศาลยุติธรรมอย่างแท้จริง เพราะวาคติแรงงานนั้นเป็นคดีที่ผลของคดีมีความกว้างขวางกว่าผลของคดีของศาลยุติธรรม เพราะคดีของศาลยุติธรรมเป็นเรื่องของคู่กรณี ถ้าคดี

แฟงก็เป็นคู่กรณีที่พิพาทกัน คดีอาญาเป็นเรื่องของตัวผู้ถูกฟ้องกับรัฐ ในส่วนของศาลภาษีอากร หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าศาลภาษีอากรนั้นเป็นศาลปกครองพิเศษ ไม่ใช่ศาลยุติธรรม แต่เนื่องจากคนทั่วไปเข้าใจว่า ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเงินแล้วจะเป็นเรื่องแฟง แต่แท้ที่จริงแล้ว ศาลภาษีอากรมีหน้าที่พิจารณากฎีกาฟ้องถอนการประเมินของเจ้าหน้าที่ภาษี ซึ่งถือเป็นศาลปกครองพิเศษ จะเห็นว่าศาลปกครองพิเศษของไทยนี้กลายเป็นตั้งขึ้นก่อนศาลปกครอง กลายเป็นว่าลูกเกิดก่อนแม่ หรือที่มีการจัดตั้งศาลเฉพาะขึ้นเป็นศาลคดีเด็กและเยาวชน การจัดตั้งศาลแขวง ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งทั้งสามศาลนี้ถือเป็นศาลยุติธรรมที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับคดีแฟงคดีอาญาโดยตรง ต่อมา มีศาลล้มละลายเกิดขึ้นอีกหนึ่งศาล ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ามีประเทศใดที่มีศาลล้มละลาย เนื่องจากศาลล้มละลายควรเป็นแผนกอยู่ในศาลแฟงหรือศาลอื่นตามความเหมาะสม แต่ของไทยกลับกลายเป็นศาลล้มละลายเป็นการพิเศษ

การเปลี่ยนแปลงต่างๆ จะเรียกว่าเป็นการปฏิรูปได้หรือไม่ หลายกิจกรรมที่กระทรวงศาลยุติธรรมเรียกว่าเป็นการขยายและปฏิรูประบบราชการนั้น โดยส่วนตัวเห็นว่าไม่มีอะไรที่จะเรียกว่าเป็นการปฏิรูปศาลยุติธรรม เป็นเพียงการขยายให้ใหญ่ขึ้น แต่ระบบการทำงานไม่มีอะไรพัฒนาขึ้น โดยเฉพาะการจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศนั้น มีข้อสังเกตว่าทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาขาดความเป็นเอกภาพ โดยเฉพาะเรื่องคดีอาญา เพราะการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในศาลดังกล่าวกระทำร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาอาชีพกับผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งระบบนี้ไม่มีในศาลที่พิจารณาคดีอาญาตามปกติ ถ้ามีก็จะมีเพียงในศาลเยาวชน ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะจริงๆ เท่านั้น จึงเป็นเรื่องที่ขาดเอกภาพ ไม่เป็นไปในลักษณะเดียวกัน นอกจากนั้นแล้ว การตรวจสอบโดยอำนาจตุลาการของศาลนี้ในคดีอาญากระทำได้ชั้นเดียว เพราะคดีจะอุทธรณ์ขึ้นไปศาลฎีกาโดยตรง ซึ่งผิดไปจากศาลปกติที่พิจารณาพิพากษาคดีอาญา จะต้องมีการอุทธรณ์คำพิพากษาก่อนแล้วจึงจะมีการฎีกาไปยังศาลฎีกา แต่ในศาลนี้กลับข้ามชั้นจากศาลชั้นต้นไปสู่ศาลฎีกา ทำให้ถูกมองว่าขาดความเสมอภาคของจำเลย เพราะว่าได้รับประกันเพียงชั้นเดียว และเป็นการขาดเอกภาพของการพิจารณาพิพากษาของศาล ซึ่งรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่รู้จักกันในนาม "รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน" ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 234 ที่ว่าการจัดตั้งศาลใหม่ที่พิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งหรือข้อหาใดข้อหาหนึ่งโดยเฉพาะจะทำได้ แม้ว่าศาลนี้จะเกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญดังกล่าว ในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญานั้นเห็นว่ายังมีปัญหาเรื่องขัดรัฐธรรมนูญอยู่

เรื่องการปฏิรูประบบศาลเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องศึกษาอย่างจริงจัง จริงๆ เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2515 ก็ได้มีแนวคิดในการปฏิรูปศาลยุติธรรมเกิดขึ้นในสังคมไทย โดยอาจารย์หลวงจำรูญฯ ได้เขียนโครงการในการปฏิรูปศาลขึ้น แต่ผลคือได้รับการต่อต้านจากตุลาการศาลยุติธรรมในขณะนั้น ซึ่งศาลยุติธรรมควรนำแนวคิดดังกล่าวมาทบทวนหรือค้นคว้าวิจัยดูว่าถูกผิดอย่างไร ซึ่งแนวคิดนี้ค่อนข้างใหม่ในขณะนั้น ซึ่งในขณะนั้นฝ่ายการเมืองได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับอำนาจศาล เมื่อมีการ

ผลักดันให้เป็นกฎหมายขึ้น จึงเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “กฎหมายโบตา” ที่ไม่ใช่เพียงวงการศาลเท่านั้นที่ไม่เข้าใจ แม้แต่วงการนิติศาสตร์ก็ไม่เข้าใจเช่นกัน รวมทั้งมีการออกมาประท้วงกฎหมายฉบับนี้ด้วย เพราะฉะนั้น จึงเห็นว่าสถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์ศรีศึกษา วิจัย ถึงแนวคิดดังกล่าว น่าจะย้อนไปศึกษา ซึ่งอาจเป็นประโยชน์สำหรับปฏิรูปศาลยุติธรรมในอนาคตได้อีกทางหนึ่ง

ศาลยุติธรรมก่อนการปฏิรูปการเมืองเมื่อปีพ.ศ.2540 มีความเป็นระบบราชการสูงมาก กล่าวคือ มีสายการบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น เช่นเดียวกับระบบราชการฝ่ายอื่น ๆ แท้จริงแล้ว เรื่องความอิสระของผู้พิพากษามีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ แต่รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ถือเป็นกฎหมายสูงสุดแต่ไม่ได้มีการเชื่อมกับกฎหมายระดับพระราชบัญญัติอย่างจริงจัง ปัจจุบันมีการเชื่อมโยงกันทั้งหมดแล้ว ซึ่งถือเป็นเรื่องน่ายินดี จะเห็นว่าการปฏิรูปการเมืองทำให้เกิดระบบศาลคู่ขึ้น ถ้าจะปฏิรูปการเมืองกันต่อไป โดยหลักแล้วเมื่อจะปรับให้เป็นระบบศาลคู่ ก็ควรจะพัฒนาศาลพิเศษต่างๆ ขึ้นเป็นแห่งคู่ขนานไป เช่น พัฒนาศาลแรงงานหรือศาลภาษีให้เป็นศาลคู่เคียงข้างกับศาลปกครอง นั่นคือจะต้องมีศาลสูงสุดในทางแรงงานและศาลสูงสุดในทางภาษี ซึ่งทุกประเทศมักเป็นไปในลักษณะนี้ แต่ของไทยศาลทั้งสองประเภทถูกบัญญัติให้เป็นศาลยุติธรรม ซึ่งความจริงศาลยุติธรรมในความหมายของระบบศาลคู่ คือ ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาและคดีแพ่งเท่านั้น เพราะคดีแรงงานไม่ใช่คดีแพ่ง แม้ว่าบางเรื่องอาจจะค่อนข้างไปทางคดีแพ่ง เป็นเพียงการผสมผสานระหว่างกฎหมายมหาชนกับกฎหมายแพ่ง ส่วนศาลภาษีไม่ใช่แพ่งโดยแท้แล้ว

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้สร้างหลักประกันความอิสระของผู้พิพากษาและตุลาการได้อย่างสมบูรณ์ และเรื่องที่มีการบังคับบัญชากันก็ไม่มีแล้ว มีแต่เพียงผู้ใหญ่ในวงการศาลบางคนเท่านั้นที่ยังยึดติดอยู่กับระบบเดิมอยู่ และมีความรู้สึกว่ารัฐธรรมนูญเป็นต้นเหตุในการทำลายระบบศาล แต่โดยความจริงแล้ว รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้ช่วยสร้างระบบความเข้มแข็งให้อำนาจตุลาการเป็นอย่างมาก เช่น การจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เกี่ยวกับเรื่องศาลพิเศษนี้ โดยส่วนตัวเห็นว่าศาลดังกล่าวถือเป็นศาลชั้นต้น มิใช่ศาลฎีกาแต่อย่างใด เพราะมีเพียงชั้นศาลเดียวและเป็นศาลชั้นแรกก็รับเรื่อง เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าเมื่อเกิดศาลนี้ขึ้น จึงมีประเด็นว่าขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งในเรื่องนี้คำตอบ คือ มีขัด เพราะศาลนี้ตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ เพียงแต่การจัดตั้งศาลในลักษณะนี้ก็จะทำให้ระบบศาลขาดเอกภาพอีกเช่นเดียวกัน

ตามที่เคยเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในคราวก่อน ในการร่างรัฐธรรมนูญได้มีข้อเสนอแนะที่สำคัญต่อการพัฒนาศาลยุติธรรมประการหนึ่ง คือประเด็นที่ว่าศาลฎีกาควรจะพิจารณาพิพากษาเฉพาะข้อกฎหมายเช่นเดียวกับศาลสูงสุดของประเทศอื่น แต่น่าเสียดายที่ข้อเสนอนี้ได้ตกไป เพราะถูกมองว่าเป็นการลดอำนาจศาล จริงๆ แล้ว โดยทั่วไปศาลสูงสุดของประเทศ ไม่มีประเทศใดที่จะมีอำนาจพิจารณาข้อเท็จจริง ไม่มีศาสตร์ที่อธิบายได้ เช่น ทำไมพยานปากนี้น่าเชื่อถือ ศาลสูงพูดไม่ได้เพราะไม่ได้เห็นด้วยตา หรือไม่มีโอกาสและความสามารถในการจดจำเขาว่าเป็นอย่างไร เป็นต้น โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งการวินิจฉัย ซึ่งนำหลักพยานหลักฐาน อีกทั้งยังไม่มีการใช้หลักพยานบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องที่เรียกว่าจิตวิทยาพยานบุคคล ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึก เช่น คดีเซอร์แอน ดันแคน ที่เกิดขึ้น ศาลชั้นต้นลงโทษ ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน แต่ศาลฎีกากลับคำพิพากษาให้ยกฟ้อง ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นเรื่องนี้แท้จริงแล้วเป็นอย่างไร หากประชาชนได้รับความเป็นธรรมได้ก็จะดี แต่ก็เห็นว่ามีคนที่เสียชีวิตหรือที่ถูกจองจำ เขาได้ฟ้องสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ขอให้ศาลพิพากษาให้จ่าย 20 กว่าล้าน ซึ่งเหตุการณ์นี้ไม่ควรเกิดขึ้น เพราะว่าเงิน 20 กว่าล้านเป็นภาษีของประชาชน การผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม ต้นทุนที่เสียไปนั้น ประชาชนเป็นผู้รับกรรมทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ถ้าศักยภาพของกระทรวงยุติธรรมและศาลยุติธรรมสูงเท่าไร การแก้ปัญหาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น

อีกประเด็นที่น่าจะต้องพิจารณาคือเรื่องการขยายศาลอุทธรณ์ ที่แต่เดิมมีศาลอุทธรณ์เพียงศาลเดียว แต่ปัจจุบันมีทั้งหมด 10 ศาล การตั้งศาลอุทธรณ์เพิ่มขึ้นนั้น โดยส่วนตัวเห็นว่าไม่ใช่การปฏิรูปศาลยุติธรรม เพราะเป็นเพียงการสร้างศาลใหม่ขึ้นมาเท่านั้นเอง นอกจากนี้ การเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาในทุกชั้นศาลจะยังไม่มีความจำเป็น เพราะการตั้งศาลอุทธรณ์เพิ่มขึ้นเป็นเพียงการแก้ปัญหากระบวนการยุติธรรมในเชิงปริมาณ ไม่ใช่การแก้ปัญหาในเชิงคุณภาพหรือแก้ปัญหาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด เพราะการปฏิรูปศาลยุติธรรมที่แท้จริงนั้นต้องปฏิรูปที่ศาลชั้นต้น เพราะศาลชั้นต้นศาลที่มีความสำคัญมาก เป็น Prime of Court ซึ่งทำให้ข้อเท็จจริงยุติได้ ซึ่งต้องบริหารจัดการองค์กรคณะให้ดี โดยการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นต้องครบองค์คณะ หมายถึง ต้องดูลงไปดูอย่างเป็นระบบว่าการค้นหาความจริงเป็นอย่างไร ช่วยเหลือกันในการพิจารณาพิพากษาคดี ในต่างประเทศศาลลงบัลลังก์ทุกครั้ง องค์คณะจะมีการปรึกษาและพิจารณาว่าปากนี้เป็นอย่างไร แต่อาจเป็นเพราะว่างานของศาลไทยมีมาก จึงทำให้การปฏิบัติในส่วนนี้ค่อนข้างมีปัญหา

นอกจากนี้ ระบบผู้พิพากษาอาวุโสที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นั้น ก็เป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น เนื่องจากมีแนวคิดว่าต้องให้ศาลพิจารณาต่อเนื่องให้ครบองค์คณะ จึงมีความจำเป็นต้องมีผู้พิพากษามาทำหน้าที่ในศาลชั้นต้น ทำให้ต้องมีการบัญญัติเรื่องผู้พิพากษาอาวุโสไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญนั้นสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ การปรับเปลี่ยนเรื่องผู้พิพากษาอาวุโสจึงเป็นอีกเรื่องที่ต้องนำไปพิจารณาต่อไป

อีกประเด็นหนึ่ง คือ การเสนอขอให้มีการขยายอายุราชการของผู้พิพากษาศาลฎีกาออกไป ซึ่งถือเป็นเรื่องที่มีเหตุผล ในอดีตก็เคยมีดำริที่จะขยายอายุของราชการของผู้พิพากษาออกไปเช่นกัน แต่เป็นการขยายอายุทุกตำแหน่งทุกชั้นศาลจึงไม่สำเร็จ แต่ถ้าหากขยายเฉพาะผู้พิพากษาศาลฎีกาเช่นเดียวกับที่ต่างประเทศปฏิบัติ เช่น ถ้าอายุราชการถึงศาลฎีกาแล้วควรเกษียณเมื่ออายุ 70 ปี เป็นต้น ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ในปัจจุบันผู้พิพากษาของประเทศญี่ปุ่นเกษียณอายุราชการที่อายุ 63 ปี แต่โดยทั่วไปหากมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์จะเกษียณเมื่ออายุ 68 ปี ก็ถือเป็นเรื่องที่ดีควรนำมาพิจารณาอีกเช่นเดียวกัน

สุดท้าย นอกเหนือจากเรื่องการปฏิรูปศาลชั้นต้น โดยการบริหารจัดการเรื่ององค์คณะ หรือเรื่องการปฏิรูปศาลสูงแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึง คือ การพิจารณาว่าระบบการเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาในศาลฎีกานั้น ควรใช้ระบบเดิมเหมาะสมอยู่หรือไม่ หรือควรใช้ระบบเปิดเช่นเดียวกับประเทศอเมริกา หรือควรเลือกใช้ระบบกึ่งเปิด เช่นประเทศญี่ปุ่นที่ผู้พิพากษาอาชีพเข้าไปสู่การเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาได้ 6 คน นอกจากนั้นอาจคัดสรรจากที่อื่นเข้ามาได้ ระบบนี้ก็จะทำให้ศาลได้บุคลากรที่มีคุณภาพที่พัฒนามาจากทางอื่นให้เข้ามาช่วยพัฒนาหลักกฎหมายและพัฒนางานอื่นๆ ของศาลต่อไป

นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ประจำสำนักประธานศาลฎีกา

ตามที่มีความห่วงใยว่าวิกฤติทางการเมืองในปัจจุบัน มีสาเหตุใหญ่มาจากกฎหมาย หรือจากรัฐธรรมนูญนั้น สำนักงานศาลยุติธรรมโดยคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาเตรียมประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการแก้ไขแล้ว หรือในส่วนที่ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ในเรื่องระบบผู้พิพากษาอาวุโส ระบบการอุทธรณ์ฎีกา ขณะนี้มีคณะอนุกรรมการที่จะทำหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหานี้อยู่แล้ว ส่วนเรื่องความเป็นอิสระของผู้พิพากษาขอเพิ่มเติมว่า ตามทฤษฎีความเป็นอิสระของผู้พิพากษานั้น ไม่ใช่ว่าผู้พิพากษามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ตามใจ แต่ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หมายถึง การปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจใดๆ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางการเมือง หรือแม้แต่อำนาจอิทธิพลอื่นๆ ก็ตาม เคยมีคำกล่าวไว้ว่า คำว่าผู้พิพากษาเป็นอิสระนั้นมีความหมายว่าเป็นอิสระจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนั้น ในการตัดสินใจคดีผู้พิพากษาจึงไม่อาจรับคำสั่งใด หรือแม้กระทั่งผู้พิพากษาไม่ต้องปฏิบัติตามสายการบังคับบัญชา เพราะฉะนั้น เรื่องของการบังคับบัญชาตามสายงานในการทำงานของผู้พิพากษานั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะมีหลักประกันตามรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว สำหรับกรณีที่ศาลยุติธรรมจะเข้าไปแก้ไขปัญหามันเป็นเรื่อง ถ้าหากยังจำคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 913/2536 ซึ่งเคยวินิจฉัยว่าประกาศของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยของชาติฉบับที่ 26 ที่สั่งยึดทรัพย์สินนักการเมืองที่ถูกยึดอำนาจนั้น ใช้บังคับไม่ได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของศาลยุติธรรมนั้น แม้มีคนมองว่าอาจเป็นอำนาจทางการเมืองหรือไม่อย่างไร แต่ที่ผ่านมา การกระทำที่เกิดขึ้นได้พิสูจน์แล้วว่าศาลยุติธรรมได้วางตัวเป็นกลาง พิจารณาพิพากษาคดีไปตามหลักกฎหมายและความเป็นธรรมเป็นอย่างดีที่สุด ศาลได้ทำให้คำพิพากษามีส่วนในการแก้ไขปัญหาในบ้านเมืองได้

ศ.ดร.วิษณุ เครืองาม นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ด้านการเมือง

ศาสตราจารย์ ประเวศ วะสี ได้เกริ่นนำไปแล้วว่า ปัจจุบันถือว่าศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ ถือเป็นหนึ่งในสามอำนาจริบโดยและบางประเทศขยายออกไปถึงห้าอำนาจ ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ถูกต้อง แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องอำนาจของศาลเป็นอำนาจตุลาการจริงๆหรือไม่ นั่นถือเป็นความคิดที่ถูก

ท้าทาย เพราะในอดีตทุกคนเรียนรู้ว่าอำนาจอธิปไตยแบ่งอำนาจเป็นสามฝ่าย คือ อำนาจอธิปไตย อำนาจอธิปไตย และอำนาจตุลาการ โดยอำนาจอธิปไตยมอบให้สภาเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารมอบให้รัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ใช้ และอำนาจตุลาการมอบให้ศาลเป็นผู้ใช้อำนาจ ซึ่งในต่างประเทศยังมีการเรียนการสอนเช่นนี้ แต่ตามหลักกฎหมายมหาชนแนวใหม่ๆ ก็ปรากฏว่าแนวความคิดนี้ถูกจำกัดให้แคบลงเรื่อย ๆ จนกระทั่งหลายประเทศเลิกกล่าวถึงแล้ว บางประเทศเห็นว่าอำนาจตุลาการ อำนาจบริหารและอำนาจอธิปไตยไม่มีแล้ว ที่มีอยู่จริงมีเพียงอำนาจเดียวคืออำนาจอธิปไตย โดยส่วนตัวเห็นว่าผู้ที่วางรัฐธรรมนูญไทย คงเข้าใจเช่นนี้เหมือนกันเพราะว่าแม้นับมาถึงปัจจุบันประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญ 16 ฉบับแล้วก็ตาม แต่หากย้อนกลับไปดูตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกระทั่งถึงฉบับที่ 9 ฉบับแรกมีบทบัญญัติเป็นมาตราอยู่ในรัฐธรรมนูญอันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความคิดแบบเดิมว่าพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล

เรื่องไม่น่าเป็นไปได้ ก็คือ การแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็นสามอำนาจดังกล่าว ได้หยุดลงเมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2517 ซึ่งเป็นช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 รัฐธรรมนูญตั้งแต่บัดนั้นมาจะไม่มีการกล่าวถึงอำนาจทั้งสามในรัฐธรรมนูญอีก เช่น ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2519 พ.ศ. 2520 พ.ศ. 2521 พ.ศ. 2534 ที่มีต้นฉบับหนึ่งและปลายปีอีกหนึ่งฉบับ จนกระทั่งถึงฉบับสสร. คือฉบับปี พ.ศ. 2540 อันเป็นฉบับที่ 16 โดย 7 ฉบับหลังนี้จะไม่มีมีการกล่าวถึงอำนาจอธิปไตย อำนาจตุลาการ และอำนาจบริหารอีก

ในปัจจุบัน อำนาจที่ใหญ่ที่สุดจึงมีเพียงอำนาจเดียว คือ อำนาจอธิปไตย ซึ่งมีความแตกต่างจากอดีต ที่กล่าวว่ารรัฐสภาเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย คณะรัฐมนตรีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร และศาลเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการนั้น เหมือนกับคน 3 คนหันหลังพิงกัน หันหน้าไปคนละทิศทาง ต่างคนต่างทำ และไม่เกี่ยวข้องกัน แต่ต่อไปนี้จะไม่มีมีการกล่าวถึงคำว่าอำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ อีก แต่จะเปลี่ยนมากล่าวถึงคำว่าอำนาจอธิปไตยแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการหลอมรวมอำนาจทั้ง 3 เข้าด้วยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่มีการแบ่งแยกอำนาจอีก และแนวคิดดังกล่าวสะท้อนออกมาในรัฐธรรมนูญใหม่ ๆ ในประเทศไทยและในหลายๆ ประเทศ ดังจะเห็นได้ว่าในอดีตถ้ากล่าวถึงรัฐธรรมนูญ หมวด 7 จะกล่าวถึงอำนาจอธิปไตย แต่ปัจจุบันหมวด 7 กล่าวถึงรัฐสภา คือเป็นการกล่าวถึงองค์กร กล่าวถึงคน แต่จะไม่มีการกล่าวถึงอำนาจ หมวด 8 เดิมจะกล่าวถึงอำนาจบริหาร แต่ในปัจจุบันหมวด 8 จะกล่าวถึงคณะรัฐมนตรี คือองค์กร สถาบัน คน และเมื่อกล่าวถึงหมวดเกี่ยวกับอำนาจตุลาการในอดีตนั้น ปัจจุบันจะกล่าวถึงองค์กรศาลแทน

ขออ้างอิงถึงแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 25 เม.ย. 2549 เมื่อรัฐธรรมนูญได้เปลี่ยนบทบัญญัติ เปลี่ยนปรัชญา เปลี่ยนแนวคิดมา 30 ปีแล้ว และปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญถึง 7 ฉบับ โดยกล่าวถึงประเทศไทย ซึ่งทั้งศาล รัฐบาล และรัฐสภา ช่วยกัน

ประทับประคอง ไม่ถือเอาไม่ถือเรา ว่าส่วนใดเป็นของอำนาจใด หรือองค์ใครใด เพราะฉะนั้นความคิดที่จะให้ฝ่ายศาลหรือตุลาการเข้ามามีส่วนในการแก้ปัญหาประเทศร่วมไปกับฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร จึงพัฒนาเป็นรูปธรรมขึ้นในเชิงปรัชญาและในเชิงปฏิบัติ

นอกจากนี้ เมื่อกล่าวถึงศาลในอดีต เมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมา ต้องเข้าใจว่า หมายถึง ศาลยุติธรรม เท่านั้น อาจารย์ชานินทร์ ภัยวิเชียร ได้แสดงความเห็นว่าคำว่า "ศาล" นั้น กร่อนลงมาเป็นลำดับ ในอดีตสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 นั้น เคยเรียกกันว่า "ศาลสนามสถิตยุติธรรม" ต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าหลวงทรงเสด็จไปวางศิลาฤกษ์ที่ทำการศาลแพ่ง ใช้คำว่า "ศาลสถิตยุติธรรม" โดยคำว่า "สนาม" หายไป ภายหลัง เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง กร่อนคำว่า "สถิต" ไป เหลือเพียง "ศาลยุติธรรม" ซึ่งในปัจจุบันเหลือเพียงคำว่า "ศาล" เท่านั้น และอีกไม่ช้าอาจจะคงจะเหลือคำว่า "ศ." เพียงตัวเดียวก็เป็นไปได้ ที่ผ่านมามหากจะกล่าวถึงศาล คนทั่วไปเข้าใจว่า คือ ศาลยุติธรรม ไม่คิดถึงศาลอื่น แต่ปัจจุบัน มีศาลเกิดขึ้นหลายประเภทและเรียกว่าระบบศาลคู่ ซึ่งโดยความเป็นจริงหากกล่าวให้ละเอียดจะมี 1. ศาลยุติธรรม 2. ศาลทหาร 3. ศาลปกครอง และ 4. ศาลรัฐธรรมนูญ และทั้งหมดนี้ไม่ได้ขึ้นตรงต่อกัน และกำลังจะมีการจัดตั้งศาลเพิ่มอีกเป็นศาลที่ 5 คือ ศาลเลือกตั้ง และในอนาคตอาจมีศาลที่ 6 เกิดขึ้นอีก ซึ่งอาจมีปัญหามาอีกมาก ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่นายนิติศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร ได้ปรารภไว้ว่าวันหนึ่งหากปล่อยไปเช่นนี้ บ้านเมืองจะกลับไปเหมือนครั้งก่อนที่พระพุทธเจ้าหลวงได้ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ มีศาลมากมายทั่วประเทศ ก่อนที่รัชกาลที่ 5 จะทรงปฏิรูปกระทรวงยุติธรรม ทุกกระทรวงมีศาลเป็นของตนเอง มีชาวต่างชาติเขียนตำราไว้ในสมัยรัชกาลที่ 3 ว่ามีชาวบ้านเดินอยู่กลางตลาดถูกผู้ร้ายทำร้าย แต่ไม่รู้ว่าจะนำคดีไปฟ้องที่ศาลไหน ต่อมาเมื่อมีเจ้าหน้าที่มาหา 10 คน และให้นำคดีมาฟ้องที่ศาลในกระทรวงของตน เพราะศาลมีอยู่ทุกกระทรวง เขตอำนาจก็ซ้ำซ้อน พื้นที่ก็ซ้ำซ้อนกัน สาเหตุที่เป็นดังนี้เพราะว่าข้าราชการสมัยก่อนไม่มีเงินเดือน ศาลจึงถูกตั้งขึ้นทุกกระทรวงให้เป็นเสมือนหนึ่งกองคลังของกระทรวง เพื่อหารายได้แบ่งปันกันในกระทรวงนั้น โดยผู้พิพากษาจะต้องนำจำเลยไปขังไว้ที่บ้านเลี้ยงดูอย่างดี เมื่อลงโทษปรับจะได้ค่าปรับมาเป็นเงินเดือน เป็นเบี้ยเลี้ยงในกระทรวง ภายหลังพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงยกเลิกและนำระบบจ่ายเงินเดือนเข้ามาแทน จึงยุบศาลทั้งหมดมาไว้ในกระทรวงเดียว คือ กระทรวงศาลตามที่ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร กล่าวถึง คือ กระทรวงยุติธรรมในปัจจุบัน ซึ่งก็เคยมีเรื่องกระทบกระทั่งเกิดขึ้นถึงขั้นวิกฤต เพราะทำให้กระทรวงอื่นขาดรายได้ไป

ประเด็นหนึ่งที่ควรทำความเข้าใจ คือ เมื่อกล่าวถึงศาล โดยเฉพาะศาลยุติธรรมที่ถือว่าทำงานภายใต้พระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงกันมากแต่คนที่เข้าใจอย่างแท้จริงอาจมีน้อย เช่น ที่มีข้อสงสัยว่าคณะรัฐบาลเป็นคณะรัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเช่นเดียวกัน แต่เหตุใดรัฐบาลถึงไม่เป็นผู้ทำการในพระปรมาภิไธยเช่นเดียวกับศาล และศาลอ้างอำนาจหรือสถานะว่าอยู่ในพระปรมาภิไธยมาจากไหน เกี่ยวกับเรื่องนี้ คำว่ากระทำใน "พระมหาปรมาภิไธยในพระมหากษัตริย์" มีประวัติ

ความเป็นมาเป็นพิเศษที่ต้องสงวนไว้ใช้กับศาลเท่านั้น ดังนั้น รัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 มาตรา 233 และ มาตรา 271 จึงได้บัญญัติไว้ว่าศาลทั้งหลายพิจารณาพิพากษาคดีในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพราะศาลยุติธรรมมีประวัติมายาวนานและมีความพิเศษกว่าองค์กรอื่น เพราะเดิม พระมหากษัตริย์ทรงตัดสินคดีทรงชำระความด้วยพระองค์เอง เรียกว่าในพระปรมาภิไธยพระองค์เอง ดังนั้น จึงถือว่าศาลเท่านั้นที่เป็นผู้ทำการในพระปรมาภิไธยในพระมหากษัตริย์

นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ประจำสำนักประธานศาลฎีกา

สำหรับเรื่องการปฏิรูปศาล ผู้พิพากษาเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยมาก โดยประสบการณ์ส่วนตัว พบว่าการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับศาลนั้น โอกาสที่ผู้พิพากษาจะมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมยังมีอยู่น้อยมาก จึงอาจไม่มีการสะท้อนปัญหาหรือแก้ปัญหาให้ตรงประเด็น

ความเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา

มีข้อเสนอที่แตกต่างจากคณะวิทยากร ตามหัวข้อสนทนา เรื่อง “ศาลยุติธรรมกับ บทบาทและอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ” รัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 ซึ่งมี 39 มาตรา ตราขึ้นใช้เมื่อ 27 มิถุนายน 2475 และตราเพียงว่า ขอให้พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระราชหัตถเลขา 25 มิถุนายน ที่ทรงตอบ ได้ตอบเพียงว่าข้าพเจ้ายินดีเป็นพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ เพราะฉะนั้น พระมหากษัตริย์ไม่เคยกล่าวว่าท่านอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ จึงอยากให้แก้คำให้ถูกต้องตรงกัน และเมื่อ วันที่ 25 เมษายน 2549 พระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบันได้ทรงมีพระราชดำรัสว่าพระองค์ท่านเป็น พระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ก็ได้บัญญัติไว้ว่าประเทศไทยมีการปกครองตาม ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ไม่มีคำว่า “ใต้” เช่นเดียวกัน มีคำว่าใต้เพียง ฉบับแรกแล้วหลังจากนั้นได้ยกเลิกไป จากที่วิทยากรกล่าวว่าอำนาจทั้งสามอำนาจ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 1 ได้ระบุไว้แล้วอำนาจเป็นของปวงชนชาวไทยแต่ยกให้พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นประมุขเป็นผู้ใช้ ซึ่ง เดิมอำนาจนั้นเป็นของพระมหากษัตริย์ แต่ไปขอจากท่านมา และพระมหากษัตริย์ท่านนั้นที่สามารถ ตรากฎหมายได้ ฉะนั้นอำนาจสามอำนาจนี้ คือ อำนาจนิติบัญญัติ สถานิติบัญญัติมีสิทธิเพียง 50 เปอร์เซ็นต์ ฝ่ายบริหารมีอำนาจ 50 เปอร์เซ็นต์ อีก 50 เปอร์เซ็นต์ เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ เพราะต้องกราบบังคมทูลเมื่อดำเนินการเสร็จ ดังนั้น อย่าเข้าใจผิดว่านิติบัญญัติ หรืออำนาจบริหารมี อำนาจมากมาย อำนาจเหล่านี้เป็นเพียงเพื่อดำเนินการแทนพระองค์เท่านั้น โดยจะต้องกราบบังคมทูล เพื่อลงพระปรมาภิไธย จึงจะถือว่าสิ้นสุดกระบวนการ แต่แตกต่างกับอำนาจของศาลที่มีอำนาจ 100 เปอร์เซ็นต์ ที่พระมหากษัตริย์ให้อำนาจ โดยไม่ต้องกราบบังคมทูล เพราะภายหลังจากที่ศาลพิจารณาคดีเสร็จ ศาลก็มีอำนาจตัดสินได้ทันที หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้อธิบายความหมายของคำว่า ยุติธรรมไว้อย่างชัดเจนว่า ยุติธรรม แปลว่า หยุด ซึ่งหมายถึงฝ่ายผู้มีอำนาจรัฐนั้นบอกให้หยุด จะ

กระทำการใด ๆ ต่อไปอีกไม่ได้ ฉะนั้น อำนาจนิตินบัญญัติเป็นเพียงการเริ่มต้นร่างกฎหมาย เพื่อจะดำเนินการให้ฝ่ายบริหารนำไปใช้ หากถูกหรือไม่ถูก ถ้าหากศาลบอกให้หยุด ก็ต้องถือว่าสิ้นสุดเพียงเท่านั้น โดยขั้นตอนของศาลคือขั้นตอนสุดท้าย ถ้าไม่หยุดบ้านเมืองอยู่ไม่ได้เช่นกัน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ พลังของศาลได้มาจากไหน คำตอบ ก็คือมาจากประชาชน ถ้าประชาชนมีความรู้เช่นเดียวกับประเทศที่เจริญแล้ว ก็จะทำให้ศาลมีศักยภาพขึ้นมาก เช่น ในอดีตที่วิทยากรกล่าวว่าการแบ่งซอยอำนาจธิปไตยออกเป็นสามอำนาจได้หมดไปเมื่อปี พ.ศ. 2517 หลายคนวิจารณ์ว่าเพราะตอนนั้นต้องเป็นไปตามรัฐบาลเผด็จการ แนวการร่างกฎหมายจึงต้องดำเนินไปในลักษณะนั้น ดัดลัทธิของสมาชิกที่แสดงความคิดเห็นโดยบริสุทธิ์ใจ ถูกครอบงำ จึงทำให้รัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงฉบับปี พ.ศ. 2511 มีมาตราที่ปรากฏมาตลอด จึงทำให้ ส.ส.ขาดเอกสิทธิ์หรือขาดสิทธิในส่วนนี้ไป และวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่ง คือเพื่อการถ่วงดุลอำนาจนิตินบัญญัติกับอำนาจบริหาร ซึ่งเป็นอำนาจเดียวกัน ในความเป็นจริงจึงเหลือเพียงอำนาจศาลที่จะถ่วงดุลได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเพิ่มพลังความรู้ให้กับประชาชนให้เห็นในประเด็นสำคัญในเรื่องนี้ ประชาชนก็จะช่วยเพิ่มพลังและศักยภาพให้แก่ศาลได้มาก

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๒

เรื่อง “ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน : บทเรียนจากภาคเหนือ”

วันที่ ๑๔ - ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

ณ โรงแรม รอยัลเพนินซูล่าแอนด์เชอร์วิสอพาร์ทเมนท์ จังหวัดเชียงใหม่

นิติศาสตร์เสนาครั้งที่ ๒/๒๕๔๙

เรื่อง “ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน : บทเรียนจากภาคเหนือ”

หลักการและเหตุผล

ป่าไม้และที่ดินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และช่วยให้ระบบนิเวศมีความสมดุล ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาด้านป่าไม้และที่ดิน เนื่องจากทิศทางการพัฒนาประเทศที่เน้นเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ผ่านมา รัฐได้เร่งสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อเป็นฐานให้แก่การผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ใช้สอยต่างๆ จึงมากขึ้น นอกจากนี้การขาดการจัดการที่ดินที่เหมาะสม ยังส่งผลให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่ใช้ปลูกพืชพาณิชย์ เพื่อสร้างชุมชน สร้างสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อรองรับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้เป็นสาเหตุให้พื้นที่ป่าไม้ลดลง ตามความต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดินดังได้กล่าวไปแล้ว การขาดการจัดการป่าไม้และที่ดินที่เหมาะสม ทำให้เกิดข้อพิพาทเป็นคดีในศาลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นคดีบุกรุกพื้นที่ป่า คดีบุกรุกที่สาธารณะ ปัญหาการออกเอกสารสิทธิรุกกล้าที่หลวง ปัญหาการขยายพื้นที่โดยการถมแม่น้ำลำคลอง เกิดกรณี “คนรุกป่า” หรือกรณี “ป่ารุกคน” ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน นักธุรกิจ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เกิดประเด็นข้อพิพาทกัน ทำให้ตำรวจ อัยการ ศาลและฝ่ายอื่นๆ ต้องมีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและต้องแสวงหาข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อรองรับข้อพิพาท

ดังนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันจะนำไปสู่การพัฒนา การระงับข้อพิพาทเรื่องดังกล่าวอย่างถูกต้องและเป็นธรรม จำเป็นต้องอาศัยการรับฟัง การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลจากผู้มีอำนาจหน้าที่ รวมทั้งจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ที่ดีและหลากหลายในเรื่องเหล่านี้ มาร่วมกันคิด ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ นิติศาสตร์และวิชาการที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้เกิดการร่วมมืออย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมได้ สำนักงานศาลยุติธรรมจึงเห็นสมควรจัดนิติศาสตร์เสนา ครั้งที่ ๒ เรื่อง “ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน : บทเรียนจากภาคเหนือ” เพื่อรับทราบความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นักวิชาการสาขาต่าง ๆ และเครือข่ายประชาชน ในเรื่องประเด็นปัญหาคดีป่าไม้และที่ดิน อันจะเป็นประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อปรับปรุง แก้ไขปัญหาหรือข้อพิพาทอันเกิดจากประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

■ เพื่อรับทราบแนวความคิดและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ อัยการ ข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ เครือข่ายประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อหาข้อสรุปในการปรับปรุงการทำงานของศาลยุติธรรม ที่เกี่ยวข้องกับคดีป่าไม้และที่ดิน

■ เพื่อให้มีการประสานความร่วมมือ และเกิดเป็นเครือข่ายทางวิชาการนิติศาสตร์ ในเรื่องดังกล่าวและที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความร่วมมือระหว่างกัน

■ เพื่อรวบรวมข้อมูล อันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาล และข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบและเพื่อการพัฒนาการทำงานของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

■ ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็นปัญหาและได้แนวทางในการพัฒนาการระบข้อพิพาท ในคดีป่าไม้และที่ดิน เพื่อประโยชน์ในการปรับใช้ในการพัฒนาการทำงานของศาลยุติธรรมต่อไป

■ ได้เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการนิติศาสตร์และที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานทางด้านวิชาการของศาลยุติธรรม และหน่วยงานต่าง ๆ

■ ได้ข้อมูลอันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาลและข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบ และเพื่อการพัฒนาการทำงานของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อไป

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๒

เรื่อง “ ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน : บทเรียนจากภาคเหนือ ”

เมื่อวันที่ ๑๔ - ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

ณ โรงแรม โรยัลเพนนินซูล่าแอนด์เซอร์วิสอพาร์ทเม้นท์ จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เข้าร่วมการเสวนา ประกอบด้วย ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ตำรวจ ทนายความ กรมอุทยานฯ กรมป่าไม้ฯ กรมประมงฯ กรมขนส่งทางน้ำฯ กรมที่ดินฯ สำนักงานปฏิรูปที่ดิน นักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเครือข่ายประชาชนที่สนใจ

นายวินัย เรืองศรี ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อม นายจอห์น โอโตเซา และ นายสุริยัน ทองหนูเอียด ประชาชนในพื้นที่จังหวัดทางภาคเหนือ ร่วมเป็นวิทยากรบรรยายในประเด็นหัวข้อ เรื่อง “ปัญหาในคดีป่าไม้ : บทเรียนจากภาคเหนือ”

สรุปเนื้อหาประวัติศาสตร์เสนา ครั้งที่ ๒

เรื่อง “ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน : บทเรียนจากภาคเหนือ”

วันศุกร์ที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๙

ณ โรงแรมรอยัลเพนินซูล่าแอนด์เซอร์วิสอพาร์ทเม้นท์ จังหวัดเชียงใหม่

สรุปการเสนา

เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๙ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ น. ณ โรงแรมรอยัลเพนินซูล่า แอนด์เซอร์วิสอพาร์ทเม้นท์ จังหวัดเชียงใหม่ สถาบันวิจัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดนิทรรศการเสนาครั้งที่ ๒ เรื่อง “ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน : บทเรียนจากภาคเหนือ” เพื่อรับฟังแนวความคิดและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ พนักงานอัยการ ข้าราชการศาลยุติธรรม นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิตลอดจนเครือข่ายประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีวิทยากร ได้แก่ นางลักคณา พบรมย์น อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นายจอนิ โอโตเซา ปราชญ์ชาวบ้านชาวกะเหรี่ยง นายสุริยัน ทองหนูเอียด ซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ โดยมีนายวินัย เรืองศรี ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ดำเนินรายการและร่วมเป็นวิทยากรในการเสนาครั้งนี้ด้วย โดยมีผู้เข้าร่วมฟังและแสดงความคิดเห็นประมาณ ๕๐ คน ซึ่งประกอบด้วยอธิบดีผู้พิพากษาศาล ๕ หัวหน้าศาลจังหวัดเชียงใหม่ ผู้พิพากษาศาลปกครอง ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ตลอดจนบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว จากการเสนาครั้งนี้ทำให้ได้รับความความคิดเห็นที่หลากหลายมุมมองจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทราบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ

วินัย เรืองศรี ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อม

+ ประชาชนเห็นว่าศาลเป็นกระบวนการสุดท้ายในการชี้ขาด แต่ในทางปฏิบัติข้อเท็จจริงที่เข้าสู่สำนวนอาจมีอยู่จำกัด ข้อเท็จจริงไม่ไปสู่ศาลทั้งหมด ไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้ ทำให้ชาวบ้านคิดว่าศาลไม่ให้ความยุติธรรมเท่าที่ควร

+ คดีสิ่งแวดล้อมไม่ใช่คดีธรรมดาทำให้ต้องมีกระบวนการพิจารณาที่พิเศษกว่าคดีปกติ จึงควรมีแผนกคดีสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณาเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งปัจจุบันได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นอย่างเป็นทางการในศาลฎีกาแล้ว ซึ่งก็น่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยลดปัญหาดังกล่าวได้มากขึ้น

+ ควรมีการหาคำตอบของคำถามที่ว่า การออกเอกสารสิทธิมีความสำคัญมากกว่าการครอบครองประโยชน์ที่ดินหรือไม่ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้าน

นางลักณา พรมเย็น อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

+ มาตรา ๖ ของประมวลกฎหมายที่ดินที่กำหนดว่าคนที่มี นส.๓ และละทิ้งการทำประโยชน์ไป ๕ ปี หรือคนที่มีโฉนดละทิ้งการทำประโยชน์ไป ๑๐ ปี อนุญาตให้อธิบดีกรมที่ดินสามารถที่จะฟ้องเพิกถอนสิทธิได้นั้น มีประโยชน์ในการแก้ปัญหาการถือครองที่ดินเป็นจำนวนมากโดยคนบางกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งถือเป็นหลักกฎหมายที่ดี แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่มีการนำมาใช้

+ นโยบายของรัฐที่ออกมามักเป็นเรื่องการเมืองและการหาเสียง มิได้คิดแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง เช่น เรื่อง สปก. ที่อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีการอนุญาตให้ใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์ของรัฐเป็นการชั่วคราวตามนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนของรัฐบาล โดยให้สิทธิการทำประโยชน์และอยู่ชั่วคราวแค่ ๕ ปี แต่เอกชนเข้าใจว่าได้โฉนดที่ดินเลย ความเป็นจริงรัฐสามารถเรียกคืนได้ตลอดเวลาถ้ารัฐต้องการใช้ที่สาธารณะประโยชน์นั้น การแก้ปัญหาเรื่องที่ดิน รัฐสมควรทำเพื่อแก้ไขปัญหาของชาวบ้านอย่างแท้จริง ในหลายกรณี ชาวบ้านถูกดำเนินคดี เพราะมีความเข้าใจผิดว่าได้รับสิทธิจากรัฐแล้ว

นายจอห์น โอโตเซา ปราชญ์ชาวบ้านชาวกะเหรี่ยง

+ การพิพากษาคดีควรคำนึงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่เป็นชนเผ่าต่างๆ ด้วยว่าชาวบ้านมีความผูกพันกับพื้นที่ป่าไม่เพียงใด เพราะชาวบ้านอาศัยอยู่มาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว การที่จะบังคับคดีให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน ชนพื้นเมืองที่ไม่มีความสามารถทางภาษาไทย มีความรู้น้อย ไม่เข้าใจเรื่องตัวบทกฎหมาย ไม่สามารถต่อสู้คดีหรือพิสูจน์คดีในศาลได้ว่าแท้ที่จริงแล้ว หลายกรณีไม่ใช่เรื่องที่ชาวบ้านบุกรุกป่า แต่รัฐกำหนดเขตอนุรักษ์ต่างๆ ทับที่ของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านไม่รู้ว่าจะได้แย้งอย่างไร กระบวนการยุติธรรมควรจะต้องช่วยพิสูจน์เรื่องนี้ให้ชาวบ้าน

+ ในอดีต จนถึงปัจจุบัน พื้นที่ในภาคเหนือหลายแห่งมีการจัดการทรัพยากรของชุมชนด้วยระบบชุมชน ไม่มีใครผูกขาดเป็นเจ้าของอยู่คนเดียว แต่จะผ่านการพิจารณาร่วมกันของคนในชุมชน ดังนั้น ระบบโฉนดที่ออกให้แก่บุคคลในแต่ละคนเป็นการเฉพาะราย จึงอาจไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง เพราะจะเป็นระบบเอกสารที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ส่งผลให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิดีกว่าบุคคลอื่นซึ่งไม่ถูกต้อง ดังนั้น ทางรัฐจึงสมควรมีระบบการจัดการโดยใช้โฉนดชุมชนที่ไม่ใช่โฉนดของเอกชนหรือปัจเจกชนคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นโฉนดชุมชนที่ชุมชนดูแลร่วมกัน หากมีโฉนดประเภทนี้จะทำให้คนรู้จักหวงแหนทรัพยากรของตนเอง

+ นโยบายเรื่องโฉนดชุมชน สมควรผลักดันให้เกิดขึ้น และต้องมีการทำความเข้าใจเรื่องแนวคิดและรูปแบบโฉนดชุมชน ให้องค์กรทุกฝ่ายรับรู้และยอมรับตรงกัน ไม่ว่าจะเป็นศาล เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมา และทำให้เกิดความเข้าใจตรงกันทุกฝ่าย

นายสุริยัน ทองหนูเอียด ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเกี่ยวกับเรื่องที่ดินและป่าไม้ในเขตภาคเหนือ

+ นโยบายของรัฐบาลแต่ละสมัยไม่ตรงกันก่อให้เกิดปัญหา เพราะพอเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ มติ ครม. ก็เปลี่ยนทำให้ชาวบ้านถูกจับกุม เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่ามีสิทธิในการใช้ที่ดินได้เหมือนเดิม ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก

+ โดยแท้จริงแล้ว ชาวบ้านไม่ได้ต้องการเอกสารสิทธิในพื้นที่ป่า แต่ชาวบ้านต้องการสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพราะฉะนั้น รัฐควรหาวิธีแก้ไขให้ชาวบ้านมีความมั่นคงในการใช้ประโยชน์ที่ดิน และเจ้าหน้าที่ของรัฐควรให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมด้วยไม่ใช่แค่เพียงปราบปรามอย่างเดียว

นายอิทธิ มุสิกพงษ์ หัวหน้าศาลจังหวัดแพร่

เท่าที่ได้ลองพิจารณาดู จะเห็นว่าปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติแบ่งปัญหาได้เป็น ๓ ส่วนสำคัญ ได้แก่

๑. ปัญหาจากความต้องการใช้ที่ดินของประชาชน

เมื่อความต้องการที่ดินของประชาชนมีเพิ่มขึ้น ทั้งประชาชนบนพื้นราบและประชาชนที่เป็นชนเผ่าชาติพันธุ์ที่อยู่บนที่ราบสูง ย่อมทำให้เกิดการเข้าใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโดยชอบด้วยกฎหมายหรือมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งความต้องการตรงนี้ขัดแย้งกับแนวทางของรัฐที่ประสงค์จะให้มีการอนุรักษ์ป่าหรือรักษาทรัพยากรที่เหลืออยู่ เรื่องนี้ต้องแก้ปัญหาด้วยการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งบางเรื่องที่พอผอมผ่นได้ รัฐอาจจะออกไปทำนองออกกฎหมายผ่อนผันหรือทำการปฏิรูปที่ดิน แต่การเอาป่ามาเป็นที่ทำกินมากขึ้นนั้นต้องมีการกำหนดขอบเขตอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดความสมดุล ความคิดเรื่องโฉนดชุมชนก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ แต่กรมที่ดินแจ้งว่ายังไม่มียกกฎหมายมารองรับ ดังนั้น เรื่องนี้ก็อาจต้องมีการจัดทำกฎหมายมารองรับให้เป็นระบบขึ้น

๒. ปัญหาของนายทุน

นายทุนมักใช้ ๒ วิธีทาง ทางแรก คือ ใช้ชาวบ้านเป็นเครื่องมือให้บุกรุกทำลายป่า สำหรับเรื่องนี้ ทางแก้ไขก็จะต้องมีการดำเนินคดีโดยเด็ดขาดและต้องสาวไปให้ถึงตัวนายทุนโดยตรง ส่วนชาวบ้านที่รับจ้างทำควรถูกดำเนินคดีโดยเด็ดขาดเช่นกัน เพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบ ไม่รับจ้างกระทำความผิดกันอีก ทางที่สอง ที่นายทุนนิยมใช้ คือ ซื้อเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง อันเป็นการกระทำที่ทุจริต โดยเฉพาะเรื่องการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยไม่ชอบซึ่งเป็นปัญหาใหญ่มาก ดังที่เราจะเห็นว่ามีการแปลงที่ดินอนุรักษ์ของรัฐเป็นโฉนดที่ดินเอกชน ทางแก้ไขในเรื่องนี้ คือ ต้องใช้กลไกของรัฐที่เป็นหน่วยงานอิสระ เช่น ปปช. ปปง. รวมทั้งศาลมาแก้ไขมาตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ โดยต้องดำเนินคดีเด็ดขาดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

๓. ปัญหาจากฝ่ายรัฐ

ปัญหาเรื่องทรัพยากรเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายส่วนหนึ่งเกิดจากการกระทำของภาครัฐนั้นเอง รัฐทำลายทรัพยากรโดยส่วนรวมเพราะต้องการพัฒนาประเทศ ทางแก้ไขอาจต้องใช้วิธีทางการเมือง โดยพิจารณาจากความต้องการในการพัฒนาประเทศกับความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรว่าส่วนไหนมีน้ำหนักมากกว่ากัน

บทบาทของศาลในคดีที่ดินและป่าไม้

ในการทำคดีที่ดินและป่าไม้ ศาลก็มีหน้าที่ให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย กล่าวคือ ศาลต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนบุคคลของชาวบ้านและคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมประกอบด้วย แนวทางการปฏิบัติของศาลก็ต้องดูความต้องการที่แท้จริง ว่าสาเหตุที่ชาวบ้านบุกรุกป่าคืออะไร เช่น ดูจากรายงานการสืบเสาะเพื่อดูเบื้องหลังว่ามีมูลเหตุจากอะไร และใช้ดุลพินิจในการลงโทษแตกต่างกันออกไป สำหรับคดีที่มีค่าเสียหายออกไปจากที่ดิน ในบางพฤติการณ์ ศาลอาจไม่มีทางเลือกอื่น จึงอาจต้องสั่งตามกฎหมายคือให้ออกไปจากพื้นที่

ความคิดเห็นของพนักงานอัยการที่เข้าร่วมเสวนา

+ การดำเนินคดีเมื่อมีการบุกรุกป่า มีอยู่ ๒ กลุ่ม กลุ่มแรกคือบุกรุกป่าเล็กๆ น้อยๆ เพื่อให้ป่าหมด แล้วจะได้มีการครอบครองอีกครั้งหนึ่ง กลุ่มที่สองคือมีการรับสารภาพเพื่อไม่ให้ไปถึงผู้บังคับการที่แท้จริง

+ มติ ครม. ปี ๒๕๔๒ ที่ต้องการให้พิสูจน์สิทธิก่อนนั้น มีปัญหาในการสืบพยานเพราะเอกสารพิสูจน์สิทธิสูญหายไปทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าร่วมการเสวนา

+ ความหลากหลายของเอกสารสิทธิของแต่ละหน่วยงานออกมา เช่น สปก. เรียกว่า สปก. ๔-๐๑ กรมป่าไม้ เรียกว่า สกข. ของนิคมสร้างตนเอง เรียกว่า นค. ๓ และสหกรณ์ เรียกว่า กสน. ๕ ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจถึงความแตกต่างของสิทธิตามเอกสารดังกล่าวนั้น ทางแก้ไขคือให้เป็นนโยบายของรัฐบาลและกรมที่ดินให้ออกโฉนดที่ดินทั่วประเทศโดยเร็วที่สุด รัฐต้องสร้างระบบที่ชัดเจนในเรื่องเอกสารสิทธิ เพื่อแก้ไขปัญหาดังๆ ที่สะสมมานาน

+ ควรมีการกำหนดเขตทรัพยากรของส่วนรวมให้ชัดเจนว่าเขตใดเป็นที่สงวนสาธารณะแม่น้ำ หรือเขตที่เป็นโฉนดที่ดินของประชาชน โดยใช้เทคโนโลยีมาใช้ในการสร้างความยุติธรรมให้แก่สังคม และต้องได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย

บทสรุป

การรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเวทีนี้คิดศาสตร์เสวนาระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งตัวแทนจากศาล พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ทุนความ และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนมีประโยชน์มากในการรับรู้ปัญหาและสถานการณ์จริงที่เป็นอยู่ เพื่อที่จะได้นำมาพิจารณาแก้ไขต่อไป แต่โดยที่ปัญหาเกี่ยวกับ

ที่ดินและที่ป่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ยังไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ในเร็ว เนื่องจากเป็นปัญหาที่สะสมมาเป็นระยะเวลานาน นอกจากนี้ปัญหาเรื่องคดีป่าไม้และที่ดินยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ การหาแนวทางการแก้ปัญหาให้เป็นบรรทัดฐานต่อไปนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงสภาพปัญหาในพื้นที่อื่น เช่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคใต้ เป็นต้น เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นรูปธรรมของการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและอำนาวยุติธรรมกับทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสถาบันวิจัยทรัพยากรธรรมชาติและสำนักงานศาลยุติธรรม ได้รวบรวมข้อเท็จจริงในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และกำลังมีความพยายามที่จะจัดทำโครงการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาดินคดีป่าไม้และคดีที่ดินต่อไป

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coi.go.th)

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๓

เรื่อง “การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา”
วันอังคารที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๙ ณ โรงแรมอมารี แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร

เรื่อง “การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา”

หลักการและเหตุผล

การกระทำความผิดอาญา นอกจากส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ เสรีภาพ ชื่อเสียง ตลอดจนทรัพย์สินของบุคคล แต่เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา เพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทน ไปพร้อมกับการดำเนินคดีอาญา ทั้งในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง แต่ในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย ถูกจำกัดให้ทำได้เฉพาะในคดีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์เพียง ๙ สถานความผิดเท่านั้น คือ ความผิดฐานลักทรัพย์ รั่วราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด การชิงทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก และรับของโจร ค่าสินไหมทดแทนที่เรียกได้ มีเพียงการขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์ที่ถูกประทุษร้ายเท่านั้น หากเป็นการกระทำความผิดฐานอื่น หรือแม้จะเป็นความผิดดังกล่าวข้างต้น แต่ถ้าผู้เสียหายได้รับความเสียหายอย่างอื่นด้วย เช่น ได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ กรณีเหล่านี้ไม่อาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่รัฐเป็นโจทก์ได้ ผู้เสียหายต้องไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนด้วยตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดภาระและความยุ่งยากแก่ผู้เสียหาย ดังนั้น พรบ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548 จึงได้เพิ่มหลักการใหม่ โดยกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายทั้งปวง นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการเรียกได้ตามมาตรา 43 เข้าไปในคดีที่รัฐหรือพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ได้โดยใช้วิธีพิจารณาที่ไม่ยุ่งยาก และเมื่อศาลเห็นว่าผู้เสียหายเป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความได้ ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้ และทนายความมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนตามที่กฎหมายกำหนดด้วย เพื่อให้ผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรม ได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยสะดวกและรวดเร็วกว่าเดิม

อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันกฎหมายดังกล่าวได้มีผลบังคับมีระยะหนึ่งแล้ว แต่การบังคับใช้กฎหมายยังไม่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ยังไม่มีความเข้าใจในหลักกฎหมายดังกล่าว และยังมีข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานหลายประการ ดังนั้น เพื่อให้การให้มีการประเมินผลการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวอย่างเป็นระบบ และเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ จำเป็นต้องอาศัยการรับฟัง การพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลจากผู้มีอำนาจหน้าที่ รวมทั้งจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ที่ดีและหลากหลายในเรื่องเหล่านี้ มาร่วมกันคิด ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการนิติศาสตร์

และวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและเป็นรูปธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม จึงเห็นสมควรจัดนิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๓ เรื่อง "การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่ง ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา" เพื่อให้ทราบข้อขัดข้องและสร้างแนวทางปฏิบัติที่เป็นระบบ ร่วมกับ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และรับทราบความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นักวิชาการสาขาต่าง ๆ และ เครือข่ายประชาชนในเรื่องที่จัดสัมมนา อันจะเป็นประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูล เพื่อการตรวจสอบ การประเมินผล ถึงความเป็นไปได้และประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์

■ เพื่อรับทราบข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และสร้างแนวทาง ปฏิบัติที่เป็นระบบร่วมกันจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

■ เพื่อรับทราบแนวความคิด และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ อัยการ ข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ เครือข่าย ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อการตรวจสอบ การประเมินผลถึงความเป็นไปได้ และ ประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว

■ เพื่อให้มีการประสานความร่วมมือ และเกิดเป็นเครือข่ายทางวิชาการนิติศาสตร์ ในเรื่องดังกล่าวและที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ความร่วมมือระหว่างกัน

■ เพื่อรวบรวมข้อมูล อันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาล และ ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบ และเพื่อการ พัฒนาการทำงานของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

■ ได้ทราบข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และแนวทางปฏิบัติ ที่เป็นระบบร่วมกันจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

■ ได้ทราบแนวความคิดและความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ อัยการ ข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ เครือข่ายประชาชน และ องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ การประเมินผล ถึงความเป็นไปได้และ ประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวต่อไป

■ ได้เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการนิติศาสตร์และที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นประโยชน์ ต่อการทำงานทางด้านวิชาการของศาลยุติธรรม และหน่วยงานต่าง ๆ

■ ได้ข้อมูลอันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาล และข้าราชการ ฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบ และเพื่อการพัฒนาการทำงาน ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อไป

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๓

เรื่อง “การแก้ไขข้อขัดข้องการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา”

วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๙ ณ โรงแรมอมารี แอร์พอร์ต กรุงเทพฯ

นายชาญณรงค์ ปราณีจิตต์ อธิการบดีผู้พิพากษาศาลอาญา และรองศาสตราจารย์
ณรงค์ ใจหาญ อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยากรได้ให้แนวคิดที่เป็น
ประโยชน์เรื่อง “การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา”

นางอภิตี โพธิ์พร้อม รองอธิบดีศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง และนางสาวสุนทรียา
เหมือนพะวงศ์ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกาเป็นผู้ดำเนินรายการ

สรุปเนื้อหานิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๓

เรื่อง “การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา”

วันอังคารที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๙

ณ โรงแรม อมารี แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร

สรุปการเสวนา

เมื่อวันอังคารที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๔๙ ณ โรงแรมอมารี แอร์พอร์ต กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยและพัฒนาตักศักดิ์ ได้จัดนิติศาสตร์เสวนาครั้งที่ ๓ เรื่อง “การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา” เพื่อรับฟังแนวความคิดและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ตำรวจ พนักงานอัยการ ข้าราชการศาลยุติธรรม นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิตลอดจนเครือข่ายประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความร่วมมือระหว่างกัน โดยมีวิทยากร ได้แก่ นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์ อดีตรองอธิบดีศาลอาญา นายวันชัย สร้อยทอง อธิบดีสำนักงานฝ่ายคดีอาญา และรองศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีนาง อภิรดี โพธิ์พร้อม รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาศาลชั้นต้น ประจำสำนักประธานศาลฎีกาเป็นผู้ดำเนินรายการในการเสวนาครั้งนี้ด้วย โดยมีผู้เข้าร่วมฟังและแสดงความคิดเห็นประมาณ ๕๐ คน ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ตำรวจ ตลอดจนบุคลากรอื่นในกระทรวงยุติธรรม

จากการเสวนาครั้งนี้ทำให้ได้แนวคิดที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งหลายประการในเรื่องการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

นายชาญณรงค์ ปราณจิตต์ รองอธิบดีศาลอาญา

+ การดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเป็นผลผลิตจากการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมที่ทุกประเทศรับรองแนวความคิดนี้รวมทั้งประเทศไทยได้รับแนวความคิดนี้มาด้วย แต่การที่จะใช้รูปแบบใดนั้นมี ๒ รูปแบบด้วยกัน คือ

๑. รูปแบบแรก ให้เป็นหน้าที่ศาล เมื่อศาลมีคำพิพากษาคดีอาญา ศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ไปในคราวเดียว แต่มีข้อจำกัดคือผู้พิพากษาไม่ได้เข้ามาในคดีทำให้การกำหนดค่าสินไหมทดแทนอาจไม่มากพอ ทำให้ผู้เสียหายดำเนินคดีแพ่งเป็นการคู่ขนานหรือเพิ่มเติมจากการดำเนินคดีอาญาด้วย

๒. รูปแบบที่สอง ผู้เสียหายเข้ามาใช้สิทธิในคดีอาญาและไม่มีสิทธิดำเนินคดีแพ่งเรื่องนี้อีก เมื่อศาลพิพากษาคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาแล้ว ผู้เสียหายไม่มีสิทธิดำเนินคดีอีกต่อไป สำหรับประเทศไทยได้นำความคิดรูปแบบที่สองมาใช้เพราะคำนึงถึงผู้เสียหายเป็นหลัก เพราะความเสียหายอาจไม่ใช่ตัวเงินหรือไม่ประสงค์จะเรียกร้องค่าเสียหายเป็นตัวเงินด้วย เนื่องจากถ้าใช้รูปแบบแรกผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยไม่ตรงตามความประสงค์ที่แท้จริง

+ ในทางปฏิบัติ คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เป็นคดีอาญาส่วนแบ่ง การดำเนินกระบวนการพิจารณาถึงคดีอาญาเป็นหลัก การกำหนดค่าสินไหมทดแทน มีการแก้ไขในกฎหมายใหม่ ทำให้ทนายความเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการขอค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหาย

+ การดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัวที่เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ในเรื่องค่าสินไหมทดแทนที่เป็นคำสั่งปลักย่อยจากคำพิพากษาในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา เมื่อผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรมมีอำนาจดำเนินการแทนได้ หรือเมื่อมีความจำเป็นศาลอาจตั้งผู้แทนเฉพาะคดีได้

+ ในเรื่องทนายความนั้น กฎหมายกำหนดให้สิทธิทนายความในเรื่องค่าตอบแทนตอนนี้มีระเบียบที่กำลังร่างอยู่มีผลย้อนหลังไปจนถึงวันที่กฎหมายใช้บังคับ ซึ่งจะทำให้ทนายความได้รับค่าตอบแทนย้อนหลังด้วย

รองศาสตราจารย์ณรงค์ ใจหาญ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

+ การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ และมาตรา ๔๔/๒ เพื่อประโยชน์กับผู้เสียหายนั้น อาจเกิดปัญหาในการบังคับคดี ถ้าผู้เสียหายเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา เมื่อหลังศาลพิพากษา ยังไม่มีสภาพอำนาจประโยชน์ที่ผู้เสียหายสามารถบังคับคดีแก่จำเลยได้ การบังคับคดียังเป็นเช่นเดียวกับคดีแพ่ง บุคคลที่ถูกบังคับคดีอาจไม่มีทรัพย์สินอะไรก็ได้ การเยียวยาความเสียหายอาจไม่ได้รับตามคำพิพากษา

+ การขาดหลักประกันสิทธิเหยื่อ เมื่อการดำเนินคดีของเหยื่อ ถ้าเหยื่อเรียกร้องจากบุคคลที่กระทำความผิดไม่ได้ รัฐควรต้องเข้ามาเยียวยาอย่างเป็นระบบ โดยอาจให้กองทุนช่วยเหลือเหยื่อหรือจำเลยในคดีอาญา ซึ่งเป็นเหยื่อในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งตั้งอยู่ที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

+ การที่กฎหมายกำหนดให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดโดยตรง ตัวการ นายจ้างต้องไปดำเนินคดีอีกตรงหาก ทำให้ความต้องการที่จะให้ผู้เสียหายดำเนินคดีแพ่งไปในครั้งเดียวไม่อาจแก้ไขได้ในจุดนี้ เป็นข้อจำกัดของการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

นายวันชัย สร้อยทอง อธิบดีสำนักงานฝ่ายคดีอาญา

+ ในทางปฏิบัติ สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๓ ได้ให้สิทธิที่เป็นรูปธรรม แต่ในทางนามธรรม ไม่ได้มีการใช้เท่าที่ควร ในการใช้สิทธิการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา มีการขอค่าสินไหมทดแทนน้อยมาก จึงควรจะมีการเพิ่มช่องทางการใช้สิทธิ โดยมีทนายความเข้ามาช่วยเหลือเพื่อให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น

+ ในการดำเนินคดีอาญา ควรมีการร่วมมือกันระหว่างบุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ ด้านพนักงานสอบสวนต้องมีการแจ้งสิทธิให้ทราบตามกฎหมายและมีการสอบสวนที่ชัดเจนในความเสียหายเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย หรือความเสียหายที่น่าจะเกิดขึ้น และผู้เสียหายที่เป็นเด็ก

มีการสอบสวนโดยใช้กระบวนการสหวิชาชีพ (นักจิตวิทยา พนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมด้วย) และให้มีการเชื่อมต่อระหว่างการร้องขอใช้สิทธิ กลไกการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ โดยควรให้พนักงานอัยการได้แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบ แต่ในทางกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบ ซึ่งควรจะมึระเบียบออกมากำหนดให้มีการแจ้งสิทธิ เพื่อเยียวยาความเสียหายผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง

นางสาวเพชรน้ำผึ้ง เทพพิพิธ ผู้พิพากษาศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา

ปัญหาใหญ่ คือ เรื่องความไม่ตื่นตัวของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง มีผู้พิพากษา อัยการ ดำรงตำแหน่งมากที่ยังไม่รู้ว่ามีกฎหมายใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเหลือ คຸ່ມครองสิทธิของประชาชน เมื่อไม่รู้ก็ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง อีกกรณีหนึ่ง เป็นกรณีที่อยู่แล้ว แต่คิดว่าเป็นการเพิ่มงาน กฎหมายใหม่นี้ทำให้ทุกฝ่ายจะต้องมีการเพิ่มขึ้น ก็เลยไม่คิดจะเริ่มกระบวนการช่วยเหลือทางแพ่งให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ความจริงแล้ว กฎหมายใหม่นี้ เป็นแนวทางที่ดีที่เปิดช่องทางให้ความได้ประนีประนอมยอมความกันง่ายขึ้น ทำให้ศาลสามารถเล่นบทบริหารคดีเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์กันได้มากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติก็ยังไม่มีการพัฒนาเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ ผู้พิพากษาบางคนสนใจกิจกรรมใหม่ๆ บางคนไม่สนใจ บางคนไม่รู้วิธีทำ ส่วนกลางก็ไม่ได้มีนโยบายที่จะสนับสนุนเรื่องนี้จริงจัง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย

นายสุรัช เลียงบุญเลิศชัย ตัวแทนจากสหภาพทนายความ

+ การที่ผู้เสียหายใช้สิทธิขอให้ได้รับการเยียวยา มี ๒ ช่องทาง

๑. ประการแรกโดยรัฐ ผ่าน พ.ร.บ.ค่าตอบแทนผู้เสียหาย ฯ

๒. ประการที่สอง โดยผู้กระทำความผิด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๑ มีเงื่อนไขในการเยียวยาความเสียหายเฉพาะกรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายฟ้องคดีเอง การเยียวยาสิทธิของผู้เสียหายไม่เกิดขึ้น

+ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๔๔/๒ วรรค ๒ คຸ່ມครองผู้เสียหายที่มีฐานะยากจนโดยจัดทนายความให้ แต่ไม่ได้มีการกำหนดว่าความยากจนเพียงไรอาจมีปัญหาในการตีความ

+ บทบาทของทนายความที่ศาลตั้งให้มีบทบาทถึงขั้นตอนใด กฎหมายยังไม่มี ความชัดเจน

+ กรณีผู้กระทำความผิดหลายคนและได้ผู้กระทำความผิดบางคนมาศาลแล้ว ดำเนินคดีเสร็จแล้ว ต่อมาได้ตัวผู้กระทำความผิดมาในภายหลัง ผู้เสียหายยังคงมีหน้าที่ยื่นคำร้องขอให้ศาลกำหนดค่าสินไหมทดแทนอีกหรือไม่ หรือผลคำพิพากษาศาลผูกพันผู้กระทำความผิดที่ได้ตัวมาภายหลังหรือไม่ ยังไม่มีความชัดเจน

ตำรวจที่เข้าร่วมเสวนา

+ พนักงานสอบสวนเป็นกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นที่จะรู้เห็นถึงความเสียหายของเหยื่อหรือผู้เสียหาย จึงควรจะมีการแจ้งสิทธิโดยใช้แบบฟอร์มในเรื่องการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาให้ผู้เสียหายทราบด้วย

สรุป

จากการเสวนาในครั้งนี้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจในการบังคับใช้กฎหมายซึ่งนำไปสู่การร่วมมือหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และการพัฒนาประสิทธิภาพของบุคลากรผู้ทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการยุติธรรมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้สัมฤทธิ์ผลตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของประชาชนได้อย่างแท้จริง

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coj.go.th)

นิติศาสตร์เสวนา ครั้งที่ ๔

เรื่อง “กฎหมายกับความยุติธรรม”

วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

นิติศาสตร์เสนา ครั้งที่ ๔/๒๕๕๐

เรื่อง “กฎหมายกับความยุติธรรม”

๑. หลักการและเหตุผล

เนื่องจากเหตุการณ์บ้านเมืองกำลังมีการปรับเปลี่ยน ประเทศตกอยู่ในภาวะวิกฤติ เกิดความคับขันทางการเมืองตามที่ปรากฏ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่กฎหมาย หรือการปรับใช้กฎหมายของนักกฎหมาย ยังไม่สามารถสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมได้

จากสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดความจำเป็นที่สถาบันตุลาการ ซึ่งเป็นผู้ตีความ และปรับใช้กฎหมายจะต้องทบทวนบทบาทของตนเอง ว่าสามารถใช้กฎหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรม ให้เกิดขึ้นแก่คู่ความและต่อสังคมได้อย่างแท้จริงหรือไม่ ด้วยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าว เพื่อเป็นการ สร้างหลักประกันให้กับประชาชน รวมทั้งเพื่อการค้นหาและรวบรวมข้อมูล ในการที่จะพัฒนา ความเป็นธรรมและกระบวนการยุติธรรม จำเป็นต้องอาศัยการรับฟัง การพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็น จากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ที่ดีและหลากหลายในด้านต่าง ๆ มาร่วมกันคิด ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน สำนักงานศาลยุติธรรม จึงเห็นสมควร จัดนิติศาสตร์เสนา ครั้งที่ ๔/๒๕๕๐ เรื่อง “กฎหมายกับความยุติธรรม” เพื่อรับทราบความคิดเห็น จากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นักวิชาการสาขาต่าง ๆ และเครือข่ายประชาชน ในเรื่องดังกล่าว อันจะเป็น ประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อปรับปรุง แก้ไขปัญหา และเพื่อการพัฒนา ระบบกฎหมายและระบบกฏาใช้ และการตีความกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งพัฒนาสถาบันตุลาการในภาพรวมในด้านต่าง ๆ ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรับทราบแนวความคิด และร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักวิชาการ ด้านนิติศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ และข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม ในเรื่องกฎหมาย กับความยุติธรรม

๒. เพื่อให้มีการประสานความร่วมมือและเกิดเป็นเครือข่ายทางวิชาการนิติศาสตร์ ในเรื่องดังกล่าวและที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ความร่วมมือ ระหว่างกัน

๓. เพื่อรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็น อันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ ข้อมูลความรู้ให้แก่ศาลและข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไป ได้รับทราบและใช้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

๓. วิธีการสัมมนา

การอภิปรายโดยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานศาลยุติธรรม

๔. ระยะเวลาการสัมมนา

ระยะเวลาครึ่งวัน ในวันพุธที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ระหว่างเวลา ๑๓.๐๐ น. - ๑๖.๓๐ น.

๕. สถานที่จัดการสัมมนา

ณ ห้องประชุม ๑ ชั้น ๗ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

๖. ผู้เข้าร่วมการสัมมนา

นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกหน่วยงานศาลยุติธรรม จำนวนประมาณ ๓๕๐ - ๔๐๐ คน

๗. ผู้รับผิดชอบโครงการ

สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี

๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม และบุคคลที่สนใจทั่วไป จะได้รับความรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายกับความยุติธรรม

๒. เป็นเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการสาขานิติศาสตร์และที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานทางด้านวิชาการของศาลยุติธรรมและหน่วยงานต่าง ๆ

๓. ได้ข้อมูลและความคิดเห็นอันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาลและข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบและเพื่อการพัฒนาการทำงานของผู้อยู่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อไป

๙. งบประมาณ

ใช้งบประมาณของสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี ตามโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์กรศาลยุติธรรม

กำหนดการจัดนิทรรศการเสวนา

การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "กฎหมายกับความยุติธรรม"

วันพุธที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ระหว่างเวลา ๑๓.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.

ณ ห้องประชุม ๑ ชั้น ๗ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร

๑๒.๐๐ น. – ๑๓.๑๕ น.

ผู้เข้าร่วมนิทรรศการเสวนาลงทะเบียน

๑๓.๑๕ น. – ๑๓.๓๐ น.

พิธีเปิดงาน

๑๓.๓๐ น. – ๑๔.๑๕ น.

ปาฐกถาการพัฒนาศักดิ์ ครั้งที่ ๑ เรื่อง "บ่มเพาะ
ความเป็นธรรม

ในแผ่นดินเพื่อป้องกันวิกฤติประเทศชาติ"

โดย ศาสตราจารย์รพี สุจริตกุล นักวิชาการอาวุโส

๑๔.๑๕ น. – ๑๖.๓๐ น.

นิทรรศการเสวนา เรื่อง "กฎหมายกับความยุติธรรม"

โดย

❖ รศ.ดร. ไกwitz วงศ์สุววัฒน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง

ผู้พิพากษา เลขาธิการสำนักประธานศาลฎีกา

❖ นายสมชาย หอมลออ

เลขาธิการมูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการ
พัฒนา

❖ ผศ. กิตติศักดิ์ ปกรติ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

❖ นางรสนา โตสิตระกูล ตัวแทนสหพันธ์องค์กร
ผู้บริโภค

ดำเนินการอภิปราย โดย

❖ นายดล บุนนาค ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนัก
ประธานศาลฎีกา

หมายเหตุ : - มีหยุดพักรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่ม

นิตินาสตรึเสวนา ครั้ที่ ๕

เรื่ง “การพัฒนาศาลยัธรรมด้วยระบบ System Thinking”

ระหว่งวันที่ ๒๑-๒๓ กันยายน ๒๕๕๐

ณ โรงแรมจุลติศ เขาใหญ่ รีสอร์ท แอนสปา จัหวัดนครราชสีมา

เรื่อง “การพัฒนาศาลยุติธรรมด้วยระบบ System Thinking”

หลักการและเหตุผล

การคิดเชิงระบบ (System Thinking) หมายถึง การคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่รวมกัน และต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีระเบียบ โดยส่วนประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ของระบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ปัจจุบันองค์กรต่างๆ ได้นำแนวคิดการคิดเชิงระบบ (System Thinking) มาใช้ในการบริหารจัดการระบบต่างๆ ในองค์กรให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน และใช้ในการแก้ปัญหาองค์กรแบบองค์รวม ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะค้นหาปัญหาได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องได้รับการพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ มีการวิเคราะห์วางแผนการแก้ปัญหา ต้องมีเครื่องมือหรือวิธีการสำหรับการแก้ปัญหา รวมถึงการมีทัศนคติที่ดีในการแก้ปัญหา โดยใช้แนวคิดเชิงระบบเป็นวิธีการในการแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนได้ดี ทำให้มองเห็นเหตุและผลของปัญหาต่างๆ ชัดเจน เป็นผลให้สามารถกำหนดกลยุทธ์และแก้ปัญหาได้ดีขึ้น

เนื่องจากการคิดเชิงระบบ (System Thinking) เป็นแนวคิด หรือวิธีการที่สามารถใช้ค้นหาตัวแปรที่ส่งผลให้เกิดปัญหาในองค์กรได้ดียิ่งขึ้น ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหนึ่งที่ยังมีปัญหภายในและจำเป็นต้องมีการพัฒนาในหลายๆ ด้าน เช่น การรักษาบรรพนิยัตินิยม (Maintaining the Rule of law) การพัฒนาความกล้าหาญทางจริยธรรม (Developing Moral Courage) การพัฒนานวัตกรรมในกระบวนการยุติธรรม (Developing Innovation in Justice process) การพัฒนาประชาธิปไตยในศาลยุติธรรม (Developing Democracy in the Judiciary) การพัฒนาความละเอียดอ่อนในการเข้าถึงความไม่เป็นธรรม (Developing Sensitivity in Justice) การปรับเปลี่ยนองค์กรในเชิงบวก (Positive Organizational Transformation) เทคนิคหรือวิธีการในการแก้ปัญหาแบบการคิดเชิงระบบ (System Thinking) จึงเหมาะสมสำหรับใช้เป็นเครื่องมือ ในการค้นหาสาเหตุของปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลเพื่อปรับปรุง แก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาได้เรียนรู้แนวคิดเชิงระบบ สามารถระดมสมองหาตัวแปรต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานของสำนักงานศาลยุติธรรมในด้านต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน
- เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนา สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้กับงานในหน้าที่รับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม
- เพื่อรวบรวมข้อมูล อันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาลและข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบ และเพื่อการพัฒนาการทำงานของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ผู้เข้าร่วมการสัมมนาจะมองเห็น ประเด็นปัญหาจากการดำเนินงานของสำนักงานศาลยุติธรรมได้ถูกต้องขึ้น และมีทักษะในการค้นหาสาเหตุของปัญหา รวมทั้งแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ผู้เข้าร่วมการสัมมนาสถาบันความรู้ที่ได้รับ ไปประยุกต์ใช้กับงานในหน้าที่รับผิดชอบได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม
- ได้ข้อมูลอันจะนำไปสู่การประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ศาล และข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมทั่วประเทศ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปได้รับทราบ และเพื่อการพัฒนาการทำงานของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อไป

โต๊ะกลมสิ่งแวดล้อม

โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะ เพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

๑. หลักการและเหตุผล

ตามที่ได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา โดยเริ่มทำการตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๘ และต่อมาได้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลอุทธรณ์ทุกภาค โดยมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งศาลยุติธรรมได้มีนโยบายที่จะพัฒนาระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมให้เป็นระบบและเป็นรูปธรรม เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีลักษณะแตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไป และปัญหาความเสียหายที่เกิดขึ้นก็แตกต่างจากคดีที่เกิดจากมูลเหตุอื่น กล่าวคือ เป็นคดีที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของคนทั่วไป มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมเป็นจำนวนมาก ต้องใช้เวลาในการแสดงผลความเสียหาย ต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหาย และต้องมีวิธีการเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ แม้ในปัจจุบันจะมีการพัฒนาระบบคดีสิ่งแวดล้อมโดยการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นในศาลฎีกาและในศาลอุทธรณ์แล้วก็ตาม แต่ปรากฏว่ายังขาดผู้มีความรู้เชี่ยวชาญด้านคดีสิ่งแวดล้อมโดยตรง อีกทั้งเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการศึกษาความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งในส่วนของศาลยุติธรรมนั้นจะเป็นองค์กรที่เป็นที่พึ่งของผู้เสียหายจากปัญหาคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากคำพิพากษาของศาลจะช่วยเยียวยาผู้เสียหายและสิ่งแวดล้อมได้

ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาระบบการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม โดยการระดมความรู้ ความคิดเห็น รวมถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันระหว่างผู้พิพากษา ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ นักวิชาชีพสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ทนายความ แพทย์ นักวิทยาศาสตร์ นักสาธารณสุข วิศวกร สิ่งแวดล้อม นักเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม เพื่อจัดทำข้อเสนอในเชิงนโยบาย และเพื่อประโยชน์ในการขับเคลื่อนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับด้านวิชาการสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้พิพากษา ฯลฯ การจัดเวทีนโยบายสาธารณะดังกล่าวจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาระบบคดีสิ่งแวดล้อม จึงเห็นสมควรจัดให้มีโครงการผลักดันและขับเคลื่อนเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยมีศาลยุติธรรมเป็นหน่วยกลางในการระดมความคิดเห็นเพื่อดำเนินการรวบรวมข้อมูล

ที่ได้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเพื่อให้ได้ข้อสรุปในเชิงนโยบายเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม และนำข้อสรุปดังกล่าวเสนอแนะต่อรัฐบาลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม โดยการระดมความรู้ ความคิดเห็น รวมถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันระหว่างบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

๒. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับข้อมูลและมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และคดีสิ่งแวดล้อม

๓. เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาจจากการจัดเวทีครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมต่อไป

๔. เพื่อให้ได้ข้อสรุปในเชิงนโยบายเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม และนำข้อสรุปดังกล่าวเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

๕. เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่ผู้พิพากษาและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมได้รับทราบต่อไป

๖. เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างศาลยุติธรรมกับหน่วยงานอื่น

๗. เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและบัญชีผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

๓. วิธีการดำเนินการ

แบ่งเป็น ๓ กิจกรรม คือ

กิจกรรมที่ ๑ จัดเวทีวิชาการระดมสมอง เรื่อง "การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม" โดยยิธีนำเสนอข้อมูลทางวิชาการและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จำนวน ๑ ครั้ง โดยแบ่งเป็น ๒ หัวข้อ ดังนี้

- การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม : การพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อคนในคดีสิ่งแวดล้อม (Environmental Health)

- การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม : การพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในคดีสิ่งแวดล้อมในเชิงเทคนิค (Environmental Forensic and Investigation)

กิจกรรมที่ ๒ เวทีวิชาการระดมสมอง เรื่อง "การพิสูจน์ค่าเสียหายสิ่งแวดล้อม (Environmental Damage) ในเชิงเศรษฐศาสตร์" โดยวิธีการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จำนวน ๑ ครั้ง

กิจกรรมที่ ๓ เวทีนโยบายสาธารณะ เรื่อง "ระดมสมองเพื่อการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม (Environmental Court) ในประเทศไทย" โดยวิธีการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จำนวน ๑ ครั้ง

๔. ระยะเวลาและสถานที่การดำเนินการ

กิจกรรมที่ ๑ วันอังคารที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพมหานคร (เวลา ๑ วัน)

กิจกรรมที่ ๒ วันพฤหัสบดีที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม (เวลาครึ่งวัน)

กิจกรรมที่ ๓ วันพฤหัสบดีที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพมหานคร (เวลา ๑ วัน)

๕. ผู้เข้าร่วมโครงการ

ผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ ทนายความ ผู้แทนจากศาลปกครอง นักวิชาการ นักวิชาชีพด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ แพทย์ นักสาธารณสุข วิศวกรสิ่งแวดล้อม นักเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อม นักวิทยาศาสตร์ นักวนศาสตร์ ผู้แทนจากกรมป่าไม้ ผู้แทนจากกรมประมง ผู้แทนจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ผู้ป่วยโรคที่เกิดจากการทำงาน และผู้แทนจากหน่วยงานภาคีนโยบาย (สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นต้น) ฯลฯ จำนวน ประมาณ ๗๐ คน ในกิจกรรมที่ ๑-๒ และประมาณ ๑๕๐ คน ในกิจกรรมที่ ๓

๖. วิทยาการ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกหน่วยงานสำนักงานศาลยุติธรรมที่ทำงานเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

๗. ผู้รับผิดชอบโครงการ

กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการศาลยุติธรรม (สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์)

หัวหน้าโครงการ

นางสาวสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา

ที่ปรึกษาโครงการ

๑. นายภัทรศักดิ์ วรรณแสง เลขาธิการประธานศาลฎีกา
๒. นายวินัย เรืองศรี ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีสิ่งแวดล้อม
๓. นายพงษ์เดช วานิชกิตติกูล เลขาธิการศาลอุทธรณ์ช่วยทำงานชั่วคราวในตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำสำนักประธานศาลฎีกา

ทีมงานโครงการ

๑. นางสาวมาตี ธรรมสัจจุล นักวิจัยสังคมศาสตร์ ๘
๒. นางสาวอริศรา คันสนียวิทย์กุล นิติกร ๓
๓. นายอรุณ ดีวังพล ผู้ช่วยนักวิจัย
๔. นายบรรพต วิภักขิโน ผู้ช่วยนักวิจัย

๘. งบประมาณ

ใช้งบประมาณที่ได้รับจากแผนงานพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

๙. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. สำนักงานศาลยุติธรรมและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ได้ข้อมูลประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ ทนายความ นักวิชาการ และนักวิชาชีพด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ แพทย์ นักสาธารณสุข วิศวกร สิ่งแวดล้อม นักเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม นักวิทยาศาสตร์ นักวนศาสตร์ ฯลฯ เกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมและความเสียหายที่เกิดจากคดีสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อกัน สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

๒. ผู้เข้าร่วมเวทีได้รับทราบข้อมูลและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม และคดีสิ่งแวดล้อม

๓. สำนักงานศาลยุติธรรมนำข้อมูลที่ได้จากการสัมมนาฯ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมต่อไป

๔. สำนักงานศาลยุติธรรมได้ข้อสรุปในเชิงนโยบายเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม และนำข้อสรุปดังกล่าวเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

๕. สำนักงานศาลยุติธรรมนำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่ผู้พิพากษาและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมได้รับทราบต่อไป

๖. สำนักงานศาลยุติธรรมได้เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างศาลยุติธรรมกับหน่วยงานอื่น

๗. สำนักงานศาลยุติธรรมได้ฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมและบัญชีผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

๑๐. การประเมินผลโครงการ

สำนักงานศาลยุติธรรมนำข้อมูลที่ได้จากการสัมมนาทางวิชาการครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปรับปรุงพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและระบบการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม รวมทั้งได้ข้อสรุปในเชิงนโยบายเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม และนำข้อสรุปดังกล่าวเสนอแนะต่อรัฐบาลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต่อไป

โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

ครั้งที่ ๑	เวทีวิชาการระดมสมอง เรื่อง "การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม" โดยแบ่งเป็น ๒ หัวข้อ ดังนี้ • การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม : การพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อคนในคดีสิ่งแวดล้อม (Environmental Health) • การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม : การพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในคดีสิ่งแวดล้อมในเชิงเทคนิค (Environmental Forensic and Investigation) วันอังคารที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๒	เวทีวิชาการระดมสมอง เรื่อง "การพิสูจน์ค่าเสียหายสิ่งแวดล้อม (Environmental Damage) ในเชิงเศรษฐศาสตร์" ในวันพฤหัสบดีที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๓	เวทีนโยบายสาธารณะ เรื่อง "ระดมสมองเพื่อการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อม (Environmental Court) ในประเทศไทย" วันพฤหัสบดีที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพมหานคร
ครั้งที่ ๔	การประชุมเพื่อสรุปผล "โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม" วันจันทร์ที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๐ ณ โรงแรมรอยัล ปริ้นเซส กรุงเทพมหานคร

ภาพประกอบการสัมมนา "โครงการผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนา
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม"

นายประพันธ์ ทรัพย์แสง ประธานแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใน
ศาลฎีกา นายฐานันท์ วรณโกวิท ผู้พิพากษาศาลฎีกา
นายสุชาติ บุญศิริพันธ์ ประธานแผนกคดีสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา
นางสมบุญ สีคำดอกแค ประธานสภาเครือข่ายกลุ่มผู้ป่วยจากการทำงาน
และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย
เข้าร่วมในการสัมมนา ในวาระที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐
ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพมหานคร

บรรยากาศการสัมมนาโดยรวม

นายพงษ์เดช วานิชกิตติกูล ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำสำนักประธานศาลฎีกา
รศ.ดร.อรพรรณ ศรีเสาวลักษณ์ อาจารย์สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช วิทยาการ

นางสาวสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา
นางสาวศศิธรณ์ ชัยรัตน์ ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา
ผู้ดำเนินรายการ

ในเวทีวิชาการระดมสมอง

เรื่อง "การพิสูจน์ค่าเสียหายสิ่งแวดล้อม
(Environmental Damage) ในเชิงเศรษฐศาสตร์"

ในวันพฤหัสบดีที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๐

ณ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

นายปัญญา ถนอมรอด ประธานศาลฎีกา (ขวา)
 และนายสวรุณ เบญจกุล รองเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม (ซ้าย)
 ให้เกียรติเปิดงานสัมมนาเวทีนโยบายสาธารณะ
 เรื่อง "ระดมสมองเพื่อการพัฒนากฎหมายวิธีพิจารณาความคดีสิ่งแวดล้อม
 และวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย"
 วันพฤหัสบดีที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๐
 ณ โรงแรมเจ้าพระยาปาร์ค กรุงเทพมหานคร

บทสรุปและข้อเสนอแนะ
จากโครงการหลักคั่นนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนากฎหมาย
ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

1. ปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไป

สภาพแวดล้อมของประเทศเสื่อมโทรมมาก ข้อมูลบางเรื่องไม่ปรากฏ ตัวอย่าง เรื่องดินเสีย ดินเค็ม น้ำใต้ดินเสีย เพราะมีการฝังขยะและกากสารเคมีไว้ใต้ดินเป็นจำนวนมาก หรือกิจกรรมหรือเหมืองแร่ก่อให้เกิดมลพิษอย่างร้ายแรง แต่เป็นเรื่องที่ประชาชนไม่ทราบปัญหา หรือเรื่องการกัดเซาะของชายฝั่งที่เป็นปัญหาในหลาย ๆ พื้นที่ บางครั้งประชาชนไม่เข้าใจว่าเป็นปัญหาจากธรรมชาติหรือปัญหาเพราะฝีมือมนุษย์ทำ เช่นประชาชนหลายคนเชื่อว่าเป็นเพราะปัญหาโลกร้อน

ข้อเสนอแนะ ต้องพัฒนาระบบข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมให้เผยแพร่เข้าถึงได้ง่าย นักวิชาการสมควรให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างความตระหนักรู้และหาทางแก้ไขร่วมกัน สำหรับเรื่องมลพิษจากสิ่งรอบตัว เช่น ภัยจากอาหาร จากการเค็ม น้ำมัน จากท่อไอเสีย นอกเหนือจากอุตสาหกรรม ก็เป็นเรื่องที่ต้องสร้างความเข้าใจให้ประชาชนด้วยว่าสามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้ สำหรับในเรื่องบางเรื่องที่เป็นเรื่องใหม่ในเชิงวิชาการ ก็จำเป็นต้องมีการสร้างนักวิชาการที่จะรู้เท่าทันปัญหาสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ซึ่งรัฐอาจจะต้องลงทุนส่งไปศึกษาหาความรู้ ทำการวิจัยและพัฒนาให้มากขึ้น

2. ปัญหาเรื่องนโยบายของรัฐ

2.1 ปัญหาการขาดยุทธศาสตร์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม

จากนโยบายของรัฐที่ต้องการที่จะส่งเสริมการลงทุนทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากจำเป็นที่จะต้องรับเอาโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในประเทศ โดยบางกรณีไม่ได้มีการตรวจสอบถึงประวัติของโรงงานดังกล่าวว่าไม่มีประวัติในการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมมาก่อนหรือไม่ การทำนโยบายสำคัญ เช่น พื้นที่เขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไม่ได้วางแผนทางแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ล่วงหน้า

ข้อเสนอแนะ รัฐควรมีการศึกษายุทธศาสตร์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ก่อนดำเนินตามนโยบายที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง นอกจากนี้ ต้องจัดให้มีมาตรการในการควบคุมและตรวจสอบการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม โดยคำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในทุก ๆ ด้าน โดยมีการประเมินความเสี่ยงอันอาจเกิดจากโรงงานนั้นอย่างเป็นระบบก่อนที่จะมีการอนุญาตให้มีการตั้งโรงงาน กับทั้งควรมีการกำหนดมาตรการในการฟื้นฟูและป้องกันไปพร้อม ๆ กันกับการสนับสนุนการประกอบอุตสาหกรรม ซึ่งอาจจะให้กระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น เจ้าหน้าที่งานสิ่งแวดล้อมหรือศาลสิ่งแวดล้อมมีอำนาจในการเข้าไปควบคุมในเรื่องนโยบายของรัฐในการส่งเสริมการประกอบอุตสาหกรรมด้วย ที่สำคัญที่สุดรัฐต้องสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างนโยบายอุตสาหกรรมกับนโยบายสิ่งแวดล้อม

2.2 ปัญหาการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมไม่รอบคอบ

สาเหตุการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้นเกิดขึ้นจากหลายประการ ไม่ใช่แค่เพียงการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังต้องพิจารณาถึงสภาพของท้องที่และการประกอบอาชีพของประชาชนในพื้นที่ด้วย

ข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดการควบคุมการประกอบอาชีพอื่น ๆ ของประชาชนที่สามารถส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย นอกเหนือจากที่จะมุ่งมองถึงแต่ประเด็นความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมแต่เพียงอย่างเดียว

2.3 ปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมยังไม่เหมาะสม

การที่รัฐอนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมหลายโรงงานในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยมีการจำกัดจำนวนสารพิษที่จะอนุญาตให้โรงงานแต่ละโรงนั้นปล่อยออกมาสู่ธรรมชาติได้ แต่เนื่องจากลักษณะของสารพิษนั้นอาจส่งเสริมกันจนอาจก่อให้เกิดความเสียหายได้ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ การที่รัฐอนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงงานดังกล่าวควรมีมาตรการในการที่จะควบคุมตรวจสอบปริมาณสารพิษที่ได้ปล่อยออกมาจากโรงงาน และศึกษาถึงผลกระทบในระยะยาวประกอบการพิจารณาอนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงงาน กับทั้งควรเปลี่ยนแนวทางในการควบคุมการปล่อยสารพิษมิใช่ให้มีการควบคุมเพียงสารตั้งต้นเท่านั้น แต่ต้องให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงไปของสารพิษภายหลังที่ได้ปล่อยออกมาสู่ธรรมชาติประกอบด้วย ดังนี้ รัฐต้องไม่เพียงแต่จัดทำการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ในการพิจารณาออกใบอนุญาตในเบื้องต้นเท่านั้น หากแต่ต้องจัดระบบการตรวจสอบติดตามดูแล (Monitoring) เพื่อให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดโดยตลอดหลังการอนุญาตด้วย หากผู้ประกอบการรายใดกระทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหาย ต้องมีมาตรการในการดำเนินการกับผู้กระทำผิดโดยตรง มิใช่แก้ปัญหาโดยการย้ายชาวบ้านหรือย้ายโรงเรียนออกไปจากพื้นที่ เช่น กรณีเขื่อนนิคมมหาเทพุด จังหวัดระยอง

2.4 ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษข้ามชาติ

ปัญหาโลกาภิวัตน์ส่งผลให้มีการนำเข้ามลพิษจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทางตรง เช่น การขนกากสารพิษมาจากต่างประเทศ หรือทางอ้อม เช่น การสนับสนุนอุตสาหกรรมของคนต่างด้าวที่ก่อให้เกิดการเสี่ยงภัยภายในประเทศ

ข้อเสนอแนะ รัฐต้องป้องกันปัญหาดังกล่าวมิให้ประเทศไทยเสียเปรียบในเรื่องมลพิษสิ่งแวดล้อม รัฐต้องป้องกันมิให้ประเทศไทยเป็นสวรรค์ของประเทศอุตสาหกรรมที่จะเข้ามาก่อมลพิษ รัฐต้องรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของต่างชาติและต้องบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศอย่างจริงจัง เช่น อนุสัญญาบาเซลที่ต่อต้านการขนมลพิษข้ามชาติ นอกจากนี้ ข้อตกลงทางการค้าที่เรียกว่า FTA ที่กำลังนิยมทำมากขึ้น หรือการตั้งมาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมเพื่อกีดกันการค้าก็เป็นเรื่องที่รัฐต้องให้ความสำคัญเพราะต่างชาติอาจเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับเชิงจำกัดสิทธิของประชาชนไทยในลักษณะต่าง ๆ

3. ปัญหาเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย

3.1 ปัญหาเจ้าหน้าที่ขาดอำนาจที่เพียงพอในการบังคับการตามกฎหมาย

การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้ปล่อยน้ำเสียออกมานั้น ได้กลืนกลืนทำกันอย่างลับ ๆ ในช่วงเวลาสั้น ๆ ส่งผลให้การตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายไม่สามารถที่จะทำได้เนื่องจากการติดขัดทางด้านอำนาจในการตรวจสอบ เพราะกฎหมายไม่ได้ให้อำนาจ

ข้อเสนอแนะ ควรมีการแก้กฎหมายในส่วนของการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบการกระทำความผิดดังกล่าวให้สอดคล้องกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในกรณีเร่งด่วน เพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.2 ปัญหาขาดธรรมาภิบาล

ในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการในปัจจุบันนั้น มีการกำหนดให้องค์กรเดียวกันทำหน้าที่ในการให้การอนุญาตและเพิกถอนการอนุญาต นอกจากนี้ ให้มีการกิจทั้งส่งเสริมอุตสาหกรรม และควบคุมอุตสาหกรรมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นการขัดแย้งกันในเชิงอำนาจหน้าที่ (Conflict of Duties) ทำให้ไม่สามารถมีการตรวจสอบและถ่วงดุลในเรื่องดังกล่าวได้ เพราะอำนาจหน้าที่ขัดแย้งกันเอง

ข้อเสนอแนะ ควรจัดให้มีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลกันระหว่างองค์กรของรัฐ เพื่อให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

3.3 ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่บังคับใช้กฎหมาย

ในหลายกรณี เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ไม่ยอมบังคับใช้กฎหมาย ชาวบ้านรู้สึกว่าการบริหารราชการพังไม่ได้

ข้อเสนอแนะ ต้องให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่อย่างพอเพียง เพราะในบางครั้งเจ้าหน้าที่เองก็ไม่ว่าตนมีอำนาจหน้าที่ เนื่องจากมีองค์กรที่เกี่ยวข้องมาก ซึ่งเป็นปัญหาข้อขัดข้องทางกฎหมายหรือปัญหาความเข้าใจกฎหมายแตกต่างกันไป หรือบางครั้งเจ้าหน้าที่ยังมีความรู้จำกัด รวมทั้งไม่มีความกล้าหาญหากต้องไปดำเนินการกับผู้มีอิทธิพล ดังนั้น การฝึกอบรม หรือการสร้างเครื่องมือในการทำงานให้เจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการตามกฎหมายได้อย่างเป็นระบบเป็นเรื่องจำเป็น รวมทั้งอาจต้องเปิดช่องให้ประชาชนดำเนินการบางอย่างแทน หากเจ้าหน้าที่ไม่บังคับใช้กฎหมาย

3.4 ปัญหาเจ้าหน้าที่ปฏิบัติมิชอบ

ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ซึ่งเอื้อประโยชน์แก่ผู้ประกอบการและหละหลวมในการให้ความควบคุมตรวจสอบการกระทำอันจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม หรือกระทำการที่มีลักษณะเป็นการทุจริต

ข้อเสนอแนะ ควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีจิตสำนึกในการที่จะปฏิบัติหน้าที่เพื่อประเทศชาติ และประชาชน และควรมีการตรวจสอบและกำหนดมาตรการในการลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ประพฤติทุจริตโดยเด็ดขาด

3.5 ปัญหาค่ามาตรฐานทางสิ่งแวดล้อมของทางราชการไม่เหมาะสม

ค่ามาตรฐานที่ออกโดยหน่วยงานทางสิ่งแวดล้อม ไม่เหมาะสม ไม่เป็นเอกภาพ และบางครั้งมีมาตรฐานต่ำกว่าที่ควรเป็น หรือบางครั้งลอกเลียนจากต่างประเทศโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมของประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ ผู้รับผิดชอบควรมีหลักวิชาการในการกำหนดค่ามาตรฐานที่ถูกต้อง ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่กำหนดค่ามาตรฐานควรจะเชื่อมโยงข้อมูลและสร้างแนวทางที่สอดคล้องกันในการกำหนดค่ามาตรฐาน และหากเป็นกรณีที่เกิดความเสียหาย อาจจะต้องเปิดช่องให้ประชาชนฟ้องร้องโต้แย้งว่าค่ามาตรฐานกำหนดโดยไม่ถูกต้องได้

4. ปัญหาเรื่องความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยอย่างมาก แต่ยังมีได้มีการจัดการปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร ทั้งที่เป็นเรื่องสำคัญในรัฐธรรมนูญ

ข้อเสนอแนะ ควรมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญไว้ในประเด็นเรื่องสิทธิของประชาชนในสิ่งแวดล้อมที่ดีและปลอดภัยให้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ควรกำหนดให้การปกป้องสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิของประชาชนและเป็นหน้าที่ของรัฐควบคู่กันไป ที่ผ่านมากฎหมายรัฐธรรมนูญยังไม่ให้ความคุ้มครองที่ชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนที่ว่าสิทธิต่าง ๆ จะมีได้ต่อเมื่อมีกฎหมายลูกบัญญัติรับรอง ตามถ้อยคำที่ว่า “ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งทำให้เกิดการใช้กฎหมายในลักษณะที่จำกัดสิทธิของประชาชน เพราะรัฐบาลและรัฐสภาไม่ออกกฎหมายลูกมารองรับ และศาลไม่ตีความรับรองคุ้มครองให้

5. ปัญหาเรื่องการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการดูแลจัดการ
ปัญหาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ได้รับการดูแลโดยประชาชนหรือ
ชุมชนแต่เดิมแต่กลับถูกรัฐเข้าไปแอ่งในการจัดการซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
โดยได้มีการจัดสรรที่ดินดังกล่าวให้กับกลุ่มผู้มีอิทธิพลเปิดเป็นสถานท่องเที่ยวหรือ
สถานประกอบการต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ ควรจัดให้มีรูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยให้ประชาชน
หรือชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมของตัวเอง โดยมีระบบการตรวจสอบที่
เหมาะสม และการดำเนินการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงจำเป็นต้องรับฟัง
ประชาชนและชุมชนผู้มีส่วนได้เสียก่อน โดยมีกระบวนการรับฟังอย่างเป็นระบบที่เปิด
โอกาสให้เข้าถึงข้อมูลได้อย่างถูกต้อง มีกระบวนการโต้แย้งคัดค้าน และการประชุม
ปรึกษาหารืออย่างเป็นขั้นเป็นตอน และหากมีการละเมิดกระบวนการที่กฎหมาย
กำหนดต้องให้สิทธิในการฟ้องร้องให้ดำเนินการให้ถูกกระบวนการได้เพื่อให้เกิด
ความยุติธรรมในเชิงกระบวนการ (Procedural Justice)

II. ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรและองค์กรในกระบวนการยุติธรรมด้าน สิ่งแวดล้อม

1. ปัญหาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมขาดความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

คดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นคดีที่มีความแตกต่างจากคดีธรรมดาจึงต้องอาศัย
หลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ในการคุ้มครองที่แตกต่างกันระหว่างคดีธรรมดาและคดีอื่น
เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และปัญหาการขาดความรู้ในทางวิทยาศาสตร์หรือวิชาการใน
สาขาอื่นซึ่งมีความจำเป็นในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของบุคลากรในกระบวนการ
ยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาล อัยการ ทนายความ ซึ่งอาจทำให้การพิจารณาคดีไม่สามารถ
ที่จะอำนวยความยุติธรรมให้แก่คู่ความได้

ข้อเสนอแนะ ควรจัดให้มีการอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้ทางด้าน
สิ่งแวดล้อมให้แก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม โดยจัดทำหลักสูตรการอบรมเรื่อง
กระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่ทันสมัยสอดคล้องกับสภาพปัญหากฎหมาย
สิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ซึ่งการพัฒนาในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นต้องมีการพัฒนาคดีทั้งระบบ ทั้ง
ในส่วนของกฎหมาย และบุคลากรที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นศาล อัยการ ทนายความ ให้มี
ความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมว่ามีความแตกต่างจากคดีธรรมดาอย่างไรและ
ควรมีความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย

2. ปัญหาผู้พิพากษาคาดความรู้ความเข้าใจเรื่องเทคนิคและขาดจิตวิญญาณ เรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

การพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความแตกต่างจากคดีธรรมดาใน
หากให้ผู้พิพากษาซึ่งไม่มีความรู้ความเข้าใจในเจตนารมณ์ของกฎหมายสิ่งแวดล้อมหรือ
ความรู้ในทางวิทยาศาสตร์แล้ว การพิจารณาพิพากษาคดีก็อาจไม่สามารถอำนวย
ความยุติธรรมให้แก่คู่ความได้เท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ ควรมีการให้ความรู้แก่ผู้พิพากษาที่ทำการพิจารณา
พิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมให้เข้าใจถึงลักษณะและเจตนารมณ์ของคดีสิ่งแวดล้อมซึ่ง
แตกต่างจากคดีธรรมดา กับทั้งควรมีการให้ความรู้ในเรื่องกระบวนการคิดทางด้าน
วิทยาศาสตร์เพื่อที่จะช่วยในการพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นไปโดยศาล
เข้าใจสภาพปัญหาและความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ทั้งนี้ ควรมีการกำหนดให้ผู้พิพากษา
ที่พิจารณาคดีเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษ เช่น ต้องมีความรู้ ความสนใจหรือมี
ประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพิเศษหรือจบปริญญาตรีทางด้านสิ่งแวดล้อมมาด้วย
ซึ่งอาจต้องเปิดกว้างให้มีการรับโอนผู้พิพากษาจากที่อื่นเข้ามาได้โดยตรง เพื่อให้เกิด
ความยืดหยุ่นในการสรรหาบุคลากรให้เหมาะสม นอกจากนี้ ยังต้องหาวิธีที่จะทำให้
ผู้พิพากษาได้เข้าใจปรัชญาซึ่งกฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้มีจิตวิญญาณในการ
เป็นผู้พิพากษาด้านสิ่งแวดล้อม (Green Judge) ที่เหมาะสม

3. ปัญหาผู้พิพากษาคาดผู้ช่วยเหลือด้านเทคนิคในคดี

การพิจารณาวินิจฉัยคดีสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากในการรับฟัง
พยานหลักฐานนั้นเป็นเรื่องที่ต้องใช้วิชาการในหลายด้านเพื่อมาประกอบการพิจารณา

ข้อเสนอแนะ ควรกำหนดให้มีผู้ที่คอยช่วยเหลือศาลในทางพิจารณาคดี
ด้วย เช่น ผู้พิพากษาสมทบ หรือผู้เชี่ยวชาญของศาลซึ่งอาจจัดตั้งขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ
ซึ่งไม่ควรจำกัดเพียงแต่การเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญในศาลเท่านั้น ซึ่งอาจดูตัวอย่างจาก
ต่างประเทศ เช่น การเข้ามาเป็นผู้พิพากษาสมทบที่เรียกว่า Commissioner ตาม
ระบบศาลสิ่งแวดล้อมออสเตรเลียหรือนิวซีแลนด์ หรือที่เรียกว่า Expert Lay Judge
ตามระบบสวีเดน เป็นต้น ซึ่งในบางประเทศ ผู้พิพากษาสมทบที่เป็นผู้เชี่ยวชาญมีอยู่
ในศาลสูงด้วย

4. ปัญหาการตีความกฎหมายของผู้พิพากษายังมีข้อจำกัด

ในปัจจุบัน ศาลมิได้ใช้อำนาจในการตัดสินคดีที่จะเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างเต็มที่ ทำให้ในบางกรณีประชาชนไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญ

ข้อเสนอแนะ ศาลควรที่จะใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหา โดยการตีความเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมที่จะสามารถพิทักษ์สิทธิของประชาชนได้อย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่าตุลาการภิวัตน์ (Judicial Activism) โดยเน้นเรื่องการสร้างหลักกฎหมายใหม่ ๆ ที่คุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยไม่ต้องรอการบัญญัติกฎหมายใหม่ที่อาจจะล่าช้าแต่ทั้งนี้ “ตุลาการภิวัตน์” ดังกล่าวต้องเป็นการ “ภิวัตน์” โดยใช้หลักเกณฑ์ในการตีความขยายอย่างเหมาะสมกับระบบศาลไทยด้วย ซึ่งอาจจะศึกษาตัวอย่างในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นศาลอินเดีย ศรีลังกา ฟิลิปปินส์ที่มีตัวอย่างที่น่าสนใจหลายเรื่อง

5. ปัญหาศาลยังไม่มี ความเชี่ยวชาญเรื่องคดีสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบัน ปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในหลายรูปแบบและหลายท้องที่ในประเทศไทย โดยการเยียวยาต่อผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษนั้นยังมิได้มีการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมและการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษนั้นยังมิได้มีการกำหนดอย่างชัดเจน กับทั้งในเรื่องลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมที่มีความแตกต่างจากคดีธรรมดาทำให้การใช้กระบวนการพิจารณาในคดีธรรมดาไม่สามารถตอบสนองต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษดังกล่าวได้

ข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นในประเทศไทยเพื่อใช้เป็นองค์กรในการให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากมลพิษหรือผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม กับทั้งให้การเยียวยาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบให้ได้รับการฟื้นฟูอย่างเป็นระบบ โดยให้มีวิธีพิจารณาพิเศษและมาตรการพิเศษในลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสม

6. ปัญหาการทำงานของศาลที่พิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังไม่เป็นเอกภาพ

ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นคดีโดยมากมักเป็นคดีที่มีความคาบเกี่ยวในเรื่องอำนาจศาลไม่ว่าเป็นศาลปกครองหรือศาลยุติธรรมทำให้ในหลายกรณีจำเป็นต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำซ้อนกันหลายศาลเป็นปัญหาความยากในการดำเนินคดี

ข้อเสนอแนะ ควรมีการกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นโดยเฉพาะ เนื่องจากระบบศาลที่มีความยืดหยุ่นทำให้สามารถที่จะแก้ไขปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ และควรมีการรวมคดีปกครองในบางกรณีที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมให้สามารถนำมาฟ้องยังศาลสิ่งแวดล้อมได้ด้วย เพื่อให้สามารถบริการประชาชนได้ในลักษณะ One Stop Service เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน และให้เกิดความเป็นเอกภาพในการให้ความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice)

7. ปัญหาการขาดองค์กรระงับข้อพิพาทในเบื้องต้น ก่อนนำคดีไปสู่ศาล ยังขาดองค์กรระงับข้อพิพาทในเบื้องต้นที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ สมควรจัดให้มีองค์กรระงับข้อพิพาทในเบื้องต้น เพื่อที่จะสามารถแก้ไขปัญหาได้โดยรวดเร็ว เช่น การจัดให้เป็นองค์กรกึ่งตุลาการ (Quasi - Judicial) หรือเป็นรูปแบบคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อม (Tribunal) เพื่อที่จะทำการวินิจฉัยเบื้องต้น หรืออาจให้ชาวบ้านหรือชุมชนร่วมแก้ไขปัญหาลักษณะการระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution) ได้แก่ การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Mediator) เป็นต้น

III. ปัญหาข้อขัดข้องในวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

1. ปัญหาอำนาจฟ้องร้องมีจำกัด

เกี่ยวกับสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดี ในปัจจุบันผู้ที่เป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมยังมีความหมายแคบ และในเรื่องสิทธิชุมชนซึ่งมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นของตนยังไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ การพัฒนาช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม (Access to Environmental Justice) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ในเรื่องผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมควรมีการกำหนดให้มีความหมายครอบคลุมถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายจากสิ่งแวดล้อมในทุก ๆ ด้านรวมทั้งผู้ที่มีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ หรือผู้ที่มีสิทธิในอนาคต

สำหรับชุมชนควรมีสหัชชุมชนในการฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อปกป้องสิทธิของตนด้วย และควรกำหนดให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจของศาลเพื่อใช้ในการพิจารณาในเรื่องสิทธิในการฟ้องร้องคดีของสิทธิชุมชนนั้น ๆ ประกอบด้วย

นอกจากนี้ ภายใต้เงื่อนไขบางประการ น่าจะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปรวมทั้งชุมชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนฟ้องร้องเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย เหมือนที่ต่างประเทศมีหลัก Civil Enforcement หรือ Public Interest Litigation ซึ่งอาจจะต้องผ่านการทดสอบบางประการก่อน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการกระตุ้นให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างแท้จริง การอนุญาตให้มีการนำคดีขึ้นสู่ศาลสิ่งแวดล้อมนั้น หากกำหนดให้สามารถมีการนำคดีขึ้นสู่ศาลได้อย่างกว้างขวางแล้วอาจจะก่อให้เกิดความเสียหาย โดยคำนึงถึงข้อจำกัดในหลักกฎหมายที่คุ้มครองบุคคลไม่ให้ถูกดำเนินคดีสองครั้งด้วย

2. ปัญหาความไม่สะดวกในการฟ้องคดีแบบกลุ่ม

ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมโดยมากแล้วจะเป็นความเสียหายที่เกิดกับกลุ่มคนซึ่งได้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง หากจะกำหนดให้มีการฟ้องร้องคดีโดยต่างฝ่ายต่างนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแล้วก็จะก่อให้เกิดคดีความมากมายในศาล ซึ่งการพิสูจน์ความเสียหายและการพิพากษาควรจะเป็นไปในทำนองเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ ควรมีกฎหมายกำหนดเรื่องระบบการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาใช้บังคับอย่างชัดเจน เพื่อความสะดวกสบายและเพื่อประโยชน์แก่ความยุติธรรมต่อผู้ที่ได้รับความเสียหาย โดยเฉพาะการฟ้องคดีแพ่ง หรือในการฟ้องคดีปกครอง โดยปรับหลักกฎหมายต่างประเทศให้เหมาะสมกับประเทศไทย

3. ปัญหาเรื่องบทบาทศาลยังไม่ช่วยค้นหาความจริงในคดี

ศาลที่ทำคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ยังไม่ค่อยมีบทบาทช่วยคู่ความแสวงหาความจริงในคดี

ข้อเสนอแนะ ในคดีสิ่งแวดล้อม ศาลควรมีบทบาทที่ตื่นตัวในการช่วยค้นหาความจริงมากกว่าการปล่อยให้คู่ความต่อสู้คดีกันเองตามระบบกล่าวหาที่เคยใช้กันอย่างคุ้นเคย โดยเฉพาะในกรณีที่คู่ความมีสถานะหรือโอกาสในการต่อสู้คดีไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงสมควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงได้เอง เพื่อให้สามารถได้ความจริงเข้ามาในคดี กับทั้งควรกำหนดให้ศาลในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น มีการเดินเผชิญสับเพื่อให้มีความเข้าใจถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมส่งผลให้การทำคำพิพากษาเป็นไปโดยอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมต่อคู่ความทั้งสองฝ่าย

4. ปัญหากระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมยังมีกฎเกณฑ์เคร่งครัด

กระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรมเคร่งครัดเหมือนคดีประเภทอื่น

ข้อเสนอแนะ กระบวนการพิจารณาในคดีสิ่งแวดล้อมควรไม่เน้นรูปแบบมากเกินไป เช่น ในต่างประเทศจะมีห้องพิจารณาที่ไม่เป็นทางการ มีกระบวนการติดต่อกับคู่ความที่สะดวกง่ายแก่การดำเนินการของประชาชน

IV. ปัญหาเรื่องมาตรการทางกฎหมาย

1. ปัญหามาตรการทางอาญา ทางปกครอง และทางแพ่งยังไม่เชื่อมโยงกัน

ประเด็นในเรื่องการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นปัจจุบันคดีที่ขึ้นสู่ศาลส่วนใหญ่ยังเป็นคดีอาญา เช่น คดีป่าไม้ ซึ่งการกำหนดค่าเสียหายในทางคดีอาญาก็คือเป็นการกำหนดโดยใช้เจตนารมณ์ที่แตกต่างจากการกำหนดค่าเสียหายในทางแพ่ง ในบางครั้ง จึงยังขาดการเยียวยาผู้เสียหายหรือขาดมาตรการฟื้นฟูธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้นหลายกรณีมิได้นำมาตรการทางปกครองมาใช้

ข้อเสนอแนะ ควรมีการฟ้องร้องในคดีสิ่งแวดล้อมให้มีการเรียกร้องในทางแพ่งและทางปกครองควบคู่กันไปด้วย เพื่อที่จะให้เกิดความเสียหายอย่างครบถ้วนหรืออาจมีการจัดลำดับการดำเนินการให้เหมาะสม ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของศาลหลายศาล น่าจะมีระบบเชื่อมโยงในการทำงานมากขึ้น สำหรับการกำหนดค่าเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง ควรมีมาตรการลงโทษทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Penalty) อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความหลากหลาย

2. ปัญหาอุปสรรคในการกำหนดโทษอาญามีขอบเขตจำกัด

โทษทางอาญาและวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่กฎหมายกำหนดยังมีจำกัด
ไม่ยืดหยุ่น

ข้อเสนอแนะ โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยควรมีหลายแบบ เพื่อให้ศาลเลือกใช้ตามความเหมาะสมในคดีสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการป้องกันและการฟื้นฟูเยียวยาแก่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

3. ปัญหาอุปสรรคในการกำหนดโทษอาญายังเป็นไปอย่างไม่เสมอภาค

ในปัจจุบันการกำหนดโทษอาญา เช่น โทษปรับมีการปรับเท่ากันระหว่างผู้ที่เป็นนายทุนกับประชาชนธรรมดา ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมเนื่องจากสถานะในทางเศรษฐกิจและการก่อให้เกิดความเสียหายนั้นมีความแตกต่างกัน แต่กลับได้รับโทษที่เท่ากันระหว่างบุคคลทั้งสองสถานะดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ ควรมีการบัญญัติกฎหมายให้การใช้ค่าเสียหายของบุคคลแตกต่างกันไปในประเด็นเรื่องการก่อให้เกิดความเสียหายที่แตกต่างกัน และผู้ที่เป็นนายทุนเป็นผู้ใช้ให้กระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นควรที่จะต้องรับโทษหรือต้องชดใช้ค่าเสียหายที่มากกว่าผู้กระทำความผิดธรรมดา เช่น ตามระบบ Day Fine ของต่างประเทศ

4. ปัญหาความยากลำบากในการกำหนดมาตรการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหาย

การกำหนดค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้น มีความยากในเรื่องการกำหนดให้บุคคลทำการฟื้นฟูธรรมชาติที่เสียหาย รวมทั้งความยากในวิธีการฟื้นฟู

ข้อเสนอแนะ ในเรื่องค่าฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมนั้นควรกำหนดให้ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบอย่างเป็นระบบ และต้องทำการตรวจสอบประเมินถึงลักษณะของการฟื้นฟูเป็นระยะ ซึ่งควรกำหนดให้มีนักวิชาการในการให้ความช่วยเหลือดูแลเกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพของสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนดีดังเดิมด้วย เรื่องการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติถือเป็นเรื่องใหม่ ที่นักกฎหมายบางคนยังไม่คุ้นเคย เพราะในอดีต คดีสิ่งแวดล้อมจำนวนมากเป็นเรื่องการเยียวยาตัวบุคคลมากกว่าตัวทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง

5. ปัญหาการเยียวยาไม่ทันการณ์

ในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีซึ่งความเสียหายเกิดขึ้นตลอดเวลา หากไม่ได้รับการคุ้มครองฉุกเฉินก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายติดตามมาอย่างมาก นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติศาลใช้เวลายาวนานมากในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ ในคดีสิ่งแวดล้อมควรมีการกำหนดให้นำหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองชั่วคราวในกรณีฉุกเฉิน (Injunctive Relief) มาใช้บังคับอย่างจริงจังเพื่อลดความเสียหายซึ่งอาจเกิดขึ้นต่อเนื่องกันไปต่อสิ่งแวดล้อม ดังที่บางคนถึงขนาดกล่าวว่า “มาตรการคุ้มครองฉุกเฉินคือหัวใจของวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม” เพราะศาลต้องเล่นบทป้องกันหรือยับยั้งปัญหาให้ได้ผล โดยต้องอาศัยการชั่งน้ำหนักความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการที่จะได้ใช้หลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองดังกล่าวประกอบ คดีหาดมหาหยานเป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับเรื่องนี้

สำหรับระยะเวลาพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องเร่งรัดให้เกิดความรวดเร็วเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทันการณ์

6. ปัญหาคำพิพากษามีผลจำกัด

ผลของคำพิพากษาควรผูกพันบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายด้วย

ข้อเสนอแนะ ผลของคำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อมในบางกรณีสมควรให้ผูกพันบุคคลอื่นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมด้วย (Judgement in Rem)

7. ปัญหาการบังคับคดีสิ่งแวดล้อมยังมีข้อขัดข้อง

คดีสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก ผู้กระทำผิดแพคดีแล้ว แต่รัฐไม่สามารถบังคับคดีได้

ข้อเสนอแนะ การรื้อถอนอาคารขนาดใหญ่ หรือการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก เป็นเรื่องที่บังคับได้ยาก และรัฐมีงบประมาณและบุคลากรจำกัด แต่เรื่องนี้ รัฐจำเป็นต้องหาทางพยายามแก้ไขปัญหาโดยเร่งด่วน มิฉะนั้น จะทำให้ผู้กระทำผิดไม่เกรงกลัวกฎหมายและคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาล

V. ปัญหาเรื่องการพิสูจน์ความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมและพยานหลักฐานในคดีสิ่งแวดล้อม

1. ปัญหาเรื่องระบบข้อมูล

การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นไม่สามารถทำได้โดยง่าย เนื่องจากไม่มีข้อมูลในการนำมาพิจารณาความเสียหายอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ได้มีการจัดเก็บไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้นักวิชาการในสาขาต่างๆใช้ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุในการเกิดความเสียหาย

ข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดตั้งองค์กรในการรวบรวมข้อมูลต่างๆไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่ได้มาจากองค์กรของรัฐเองหรือจากฝ่ายเอกชนก็ตาม ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการใช้พิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมและการที่สามารถจะนำประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล เพราะข้อมูลในทางข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ดี ซึ่งฐานข้อมูลจำเป็นต้องมีทั้งฐานข้อมูลพื้นที่ และฐานข้อมูลสุขภาพประชาชนประกอบกัน ซึ่งต้องเป็นข้อมูลก่อนและหลังการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

2. ปัญหาระบบการจัดเก็บวิเคราะห์พยานหลักฐาน

ประเด็นการนำสืบในเรื่องสารพิษสะสมนั้นหากได้วินิจฉัยตามหลักเกณฑ์ธรรมดาก็ไม่อาจทราบได้ว่าสารพิษดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการปล่อยสารพิษที่ไม่เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่เมื่อผู้ที่ได้รับสารพิษดังกล่าวเข้าไปสะสมในร่างกายในระยะเวลาานานๆก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อร่างกายได้

ข้อเสนอแนะ ควรให้มีการจัดเก็บพยานหลักฐานในทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อที่จะสามารถใช้ในการนำสืบพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดจากสารพิษสะสมนั้นได้ และจำเป็นต้องมีแพทย์ที่รู้หลักวิชา เพราะการเจ็บป่วยของบุคคลอาจมีสภาพแตกต่างกันมีปฏิกิริยาจากการรับสารพิษแตกต่างกัน บางคนเกิดผลรุนแรงเช่น ภาวะวิรูปในเด็กที่เกิดจากสตรีมีครรภ์ที่รับสารพิษ ทั้งนี้เพราะมีพิสัย (Range) ที่แตกต่างกันไป

3. ปัญหาการพิสูจน์ความเสียหายยังไม่มีระบบที่ดีเพียงพอ

ในเรื่องการพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถที่จะทำได้หรือไม่ และควรมีหลักเกณฑ์ใดในการที่จะพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถที่จะร่วมฟังเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักต่อศาลได้ ซึ่งการพิสูจน์ความเสียหายอันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถทำได้โดยวิธีการในทางวิทยาศาสตร์ แต่ทั้งนี้กระบวนการพิสูจน์ในทางวิทยาศาสตร์นั้นก็ยังมีปัญหาในการพิสูจน์ ทั้งนี้เพราะเรื่องระยะเวลาในการทำกรพิสูจน์ในทางวิทยาศาสตร์ซึ่งในบางกรณีอาจต้องใช้ระยะเวลาในการพิสูจน์ที่ยาวนานอาจจะใช้ระยะเวลาถึง 10 หรือ 30 ปี และค่าใช้จ่ายในการพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายสูงในการพิสูจน์ความเสียหายซึ่งเกิดต่อสิ่งแวดล้อม ในบางกรณีที่ไม่สามารถที่จะพิสูจน์เรื่องสถานที่ที่ก่อให้เกิดมลพิษซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเนื่องจากข้อจำกัดต่างๆ เช่น ข้อจำกัดในด้านข้อมูลซึ่งจะใช้ในการพิสูจน์ในทางวิทยาศาสตร์ซึ่งในปัจจุบันไม่มีระบบในการจัดหาและจัดเก็บอย่างมีมาตรฐานและตรวจสอบได้ง่าย ทั้งการเก็บพยานหลักฐานในบางกรณีต้องเป็นการเก็บในระยะเวลายาวเพื่อที่จะสามารถที่จะพิสูจน์ถึงความเชื่อมโยงระหว่างมลพิษกับความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากความเสียหายดังกล่าวมิได้มีการส่งผลในทันทีแต่อาจจะส่งผลข้ามรุ่นไปสู่ลูกได้ เป็นต้น หรือข้อจำกัดในด้านความหลากหลายในทางชีวภาพ และสารพิษที่มีอยู่ตามธรรมชาติซึ่งก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งในการทำให้เกิดโรค

ทำให้ยากต่อการที่จะพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและต่อมนุษย์ในท้องถิ่นนั้นเกิดจากมลพิษหรือไม่ รวมทั้งข้อจำกัดในด้านความล้าสมัยของเทคโนโลยีที่ใช้ในการตรวจสอบที่ยังไม่มีความทันสมัยเพียงพอซึ่งไม่ตอบสนองต่อปริมาณและการพัฒนาการของมลพิษซึ่งมีมากขึ้นทุกวัน รวมทั้งข้อจำกัดด้านสถานที่ที่จะทำการพิสูจน์ซึ่งเมื่อมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมแล้วทำให้มีการรวมตัวกันของโรงงานอุตสาหกรรมหลายโรงก่อให้เกิดความยากลำบากในการพิสูจน์ว่าสารพิษชนิดใดเป็นสารพิษซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากในแต่ละโรงงานต่างก็ปล่อยสารพิษออกมาซึ่งสารพิษดังกล่าวอาจสนับสนุนกันส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือต่อมนุษย์ได้

ข้อเสนอแนะ การพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถที่จะทำได้โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่การจะสามารถพิสูจน์ในเรื่องความเสียหายดังกล่าวได้นั้นจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่าย ซึ่งประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาเรื่องนี้อย่างจริงจังแนวทางในการแก้ไขต้องเป็นการแก้ไขอย่างเป็นระบบและมีการพัฒนาในทุกภาคส่วน เช่น ต้องมีการให้ความร่วมมือกันในหลายสาขาวิชาชีพเนื่องจากคดีนี้เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายสาขาวิชาชีพในการที่จะร่วมกันแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในการนำสืบ ดังนั้นจึงควรมีการจัดตั้งองค์กรในการรวมศูนย์ความรู้เพื่อที่จะให้ความเห็นในทางวิชาการแก่ศาลเพื่อเป็นประโยชน์ในการพิจารณา

4. ปัญหาเรื่องการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญ

พยานผู้เชี่ยวชาญในการที่จะให้ความเห็นในประเด็นความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมนั้นก็ยังมีปัญหาเนื่องจากได้มีการอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยก่อให้เกิดความสับสนต่อศาลในการซึ่งนำพยานผู้เชี่ยวชาญทั้งสองฝ่าย

ข้อเสนอแนะ ในเรื่องพยานผู้เชี่ยวชาญซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการพิสูจน์ในเรื่องความเสียหายอันเกิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้น การให้น้ำหนักพยานที่เป็นแพทย์ ควรให้น้ำหนักกับทั้งพยานแพทย์ที่มีประสบการณ์ตรงในการตรวจรักษากับแพทย์กับแพทย์ที่ทำการป้องกัน เช่น แพทย์ด้านระบาดวิทยา พืชวิทยา ที่เป็นเวชศาสตร์ในเชิงป้องกัน ดังนั้น การสร้างองค์กรที่มีความเป็นกลางและรวบรวมนักวิชาการหลายแขนงซึ่งมีการดำเนินการโดยโปร่งใสซึ่งอาจจะจัดตั้งในรูปของคณะกรรมการขององค์กรเพื่อร่วมกันพิจารณาให้ความเห็นในประเด็นเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อม ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องพยานผู้เชี่ยวชาญได้ในระดับหนึ่ง สิ่งสำคัญคือต้องมีความร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนาความรู้ระหว่างบุคลากรทางเทคนิคกับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน

5. ปัญหาเรื่องดุลพินิจการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญ

ในการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันก็ยังมีข้อบกพร่องมีความไม่แน่นอนเนื่องจากในบางกรณีการพิสูจน์เป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อนจนแม้แต่นักวิทยาศาสตร์เองก็ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ในเรื่องดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ ควรมีการกำหนดในเรื่องน้ำหนักของพยานหลักฐานในทางวิทยาศาสตร์ว่าพยานวิทยาศาสตร์ประเภทใดจะสามารถที่จะให้น้ำหนักได้มากกว่ากัน กับทั้งควรมีการมองให้รอบด้านเกี่ยวกับพยานหลักฐานในคดีอันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และไม่ยึดติดในพยานหลักฐานโดยเคร่งครัดเกินไป ในบางกรณีอาจใช้การเดินเชืงสืบเข้ามาประกอบเพื่อให้ศาลได้เห็นสภาพปัญหาที่แท้จริงเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความยุติธรรมมากขึ้นและในบางกรณีสามารถดูความเสียหายที่เกิดขึ้นตามสามัญสำนึกได้ และในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นก็น่าจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการนำสืบพิสูจน์ในเรื่องความเสียหายได้เช่นกัน

6. ปัญหาการขาดสถาบันที่เป็นทางการที่จะยืนยันความเชี่ยวชาญได้

ประเทศไทยไม่มีสถาบันที่เป็นทางการที่นำเชื่อถือในทางวิชาการ ทำให้การพิสูจน์ข้อเท็จจริงเป็นไปได้ยาก เพราะนักวิชาการมีความเห็นหลากหลาย

ข้อเสนอแนะ สมควรกำหนดให้มีการตั้งองค์กรในการรวบรวมองค์ความรู้และนักวิชาการซึ่งมีความเป็นมาตรฐานและโปร่งใสสามารถที่จะตรวจสอบได้ เพื่อเป็นเครื่องมือของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมสามารถใช้ความเห็นของหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือดังกล่าวมาเป็นมาตรฐานในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาคดี การนำสืบ ฯลฯ สมควรจัดตั้งสถาบันที่มีความเป็นกลางทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อมาช่วยงานของศาลเช่น อาจตั้งในรูป "สถาบันนิติสิ่งแวดล้อม" ในกระทรวงยุติธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ สมควรจัดให้มีองค์กรในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินในการพิสูจน์ความเสียหายอันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และมีนักวิชาการในการให้ความช่วยเหลือในก้นข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ความเสียหายอันเกิดจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการพิสูจน์ในทางวิทยาศาสตร์ควรพัฒนาอย่างจริงจังโดยอาจให้เป็นหน้าที่ขององค์กรหนึ่งองค์กรใดเพื่อที่จะรวบรวมจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและสืบค้นได้ง่าย

ยิ่งไปกว่านั้น ในการพิสูจน์ความเสียหายจากสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องทำควบคู่ไปกับกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิสูจน์ความเสียหายในสิ่งแวดล้อมเช่นในเรื่องระบดวิทยา ซึ่งถือเป็นกระบวนการใหม่ที่มีส่วนสำคัญในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

7. ปัญหาเรื่องหน้าที่นำสืบและการการพิสูจน์

ประเด็นเรื่องหน้าที่การนำสืบในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น หากมีการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้กล่าวอ้างในทุกกรณีก็เป็นเรื่องยากในการที่จะพิสูจน์ได้เนื่องจากข้อขัดข้องในทางวิทยาศาสตร์ต่างๆ

ข้อเสนอแนะ ต้องพัฒนาหลักความรับผิดชอบแบบเด็ดขาด (Strict Liability) ในกฎหมายฉบับต่างๆให้เหมาะสมและเป็นระบบ เพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์แก่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างแท้จริง และควรมีการกำหนดเรื่องหน้าที่นำสืบโดยยกเว้นหลักในเรื่องผู้ใดกล่าวอ้างผู้รื้อนนำสืบ โดยให้หน้าที่ในการนำสืบนั้นเป็นของฝ่ายผู้ก่อให้เกิดความเสียหายในการนำสืบว่าตนเองบริสุทธิ์แทนผู้กล่าวอ้าง เพื่อเป็นการลดภาระในการพิสูจน์ความเสียหายจากมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งประกอบด้วยข้อจำกัดต่างๆหลายประการ ซึ่งเรื่องนี้แม้ในกฎหมายบางฉบับมีข้อกำหนดดังกล่าว แต่ในทางปฏิบัติหน้าที่นำสืบยังคงแก่ผู้เสียหายอยู่เสมอ โดยเฉพาะการพิสูจน์ความเชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล (Causation)

นอกจากนี้ สำหรับคดีแรงงาน ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถนำหลักตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่นำสืบในความรับผิดชอบแบบเด็ดขาดไปใช้ได้เพราะอำนาจหน้าที่ของศาลแรงงานไม่ครอบคลุมกฎหมายสิ่งแวดล้อมเรื่องนี้สมควรต้องรีบแก้ไขกฎหมายให้มีความเหมาะสมมากขึ้น เพราะแรงงานที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี (Bad Working Environment) ทำให้คนงานมีโอกาasเป็นอันตรายได้มาก

VI. ปัญหาเรื่องการกำหนดค่าเสียหายทางสิ่งแวดล้อม

1. ปัญหาการกำหนดค่าเสียหายไม่สอดคล้องกับความเสียหายที่แท้จริง

การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันยังเป็นการกำหนดค่าเสียหายตามสภาพสิ่งที่มองเห็นซึ่งไม่สอดคล้องกับมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง ในเรื่องการนำสืบความเสียหายในปัจจุบันนั้น การคิดคำนวณมูลค่าความเสียหายนั้นยังไม่ได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในทางวิชาการ ศาลจึงไม่สามารถที่จะกำหนดมูลค่าของความเสียหายที่แท้จริงได้

ข้อเสนอแนะ ในทางนำสืบเกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นควรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการเรียกค่าเสียหายที่มีความชัดเจนและแน่นอนตรงตามหลักวิชาการทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม (Green Economics) ซึ่งมีการพัฒนาไปในหลายลักษณะ เช่น การคำนวณความเสียหายด้วยระบบ CVM (Contingent Valuation Method) หรือการชดเชยค่าเสียหายเพื่อเป็นการลงโทษที่กระทำการขัดต่อหลักกฎหมาย (Cost of Breaking the Law) หรือการคืนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้ไปเนื่องจากกระทำผิดกฎหมาย (Economic Benefit of Non-Compliance) ฯลฯ เพื่อให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดมูลค่าความเสียหายได้อย่างถูกต้องและยุติธรรม แม้ในปัจจุบันจะได้มีการกำหนดให้มีการชดเชยฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในกฎหมายบางฉบับ แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะใช้บังคับในคดีสิ่งแวดล้อมได้ในทุกคดี เนื่องจากความตึงเครียดทางด้านตัวบทกฎหมายจึงควรมีการตราตัวบทกฎหมายที่จะให้อำนาจในการใช้บังคับให้มีการชดเชยฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวางมากกว่าในปัจจุบันและกำหนดให้บังคับใช้ได้เป็นการทั่วไป

หลักเกณฑ์ในการคำนวณมูลค่าความเสียหายซึ่งอาจเกิดต่อสิ่งแวดล้อมนั้น อาจทำได้โดยการใช่มูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดซึ่งอาจแบ่งมูลค่าทางเศรษฐกิจดังกล่าวออกเป็น 2 อย่างคือมูลค่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการใช้ (Used Value) และมูลค่าที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ (Non-Used Value) ประโยชน์จากการกำหนดมูลค่าเศรษฐกิจดังกล่าวก็เพื่อก่อให้เกิดความชัดเจนในการที่จะใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายได้อย่างถูกต้องตรงกับมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ มูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งสองกรณีนั้นก็ควรที่จะได้รับการชดเชยเพื่อให้สอดคล้องกับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยควรมีการบัญญัติกฎหมายที่จะนำมารองรับการกำหนดค่าเสียหายในทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวด้วย

2. ปัญหาการกำหนดค่าเสียหายยังไม่สามารถเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง

การกำหนดค่าเสียหายของศาลในปัจจุบันยังไม่สามารถที่จะชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคลผู้ได้รับความเสียหายจากสิ่งแวดล้อมได้ เนื่องจากมีการคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงโดยอาศัยและตามหลักกฎหมายในเรื่องละเมิดเป็นหลัก ซึ่งการกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าไม่สอดคล้องกับมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมหลายประการ

ข้อเสนอแนะ การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นคดีที่มีความพิเศษแตกต่างจากคดีธรรมดาจำเป็นที่จะต้องมีการนำหลักเกณฑ์ในเรื่องเศรษฐศาสตร์มาใช้พิจารณาประกอบการกำหนดค่าเสียหายในคดีอื่นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมด้วย โดยอาจจะกำหนดให้การมองค่าเสียหายต้องเป็นการมองในมุมกว้าง กล่าวคือ มองในความเสียหายทุก ๆ ด้านที่เกิดขึ้นต่อผู้ได้รับความเสียหาย เช่น จำนวนเงิน หรือที่เรียกในทางเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นต้นทุนในทางสุขภาพที่ต้องรักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการเดินทางของทั้งตนเองและญาติผู้ที่เราไปพบแพทย์และค่าใช้จ่ายเพื่อป้องกันสุขภาพตนเองก็นำมารวมคำนวณด้วย ในส่วนต่อไปคือมูลค่าผลิตภัณฑ์ลดลง เช่น ค่าผู้ป่วยจะต้องขาดงาน ค่าเสียโอกาสที่ต้องเสียชีวิตก่อนวัยอันควร ดังนั้นเป็นตัวอย่างต้นทุนซึ่งผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษจะต้องสูญเสียไป ทั้งการเจ็บป่วยที่มีลักษณะเรื้อรังก็ควรนำมารวมคำนวณเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย ทั้งนี้ การคำนวณเพื่อกำหนดจำนวนค่าเสียหายที่ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้รับนั้นต้องมีการคำนวณโดยอาศัยมูลค่าที่เป็นปัจจุบันด้วย ซึ่งอาจจะต้องคำนึงถึงฐานานุรูปของผู้ที่ได้รับความเสียหายประกอบด้วยโดยจะต้องมีการกำหนดประเด็นเรื่องการคิดคำนวณเพื่อกำหนดค่าเสียหายในทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวไว้ในกฎหมาย เพื่อให้รองรับการกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวโดยศาล นอกจากนี้การจ่ายค่าเสียหายทางจิตใจหรือค่าเสียหายในอนาคตก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมควรต้องให้ความสำคัญคุ้มครองกันมากขึ้นด้วยเพราะความเสียหายอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมนั้นมีได้มีเพียงมิติเดียว ดังนั้นความเสียหายต่อจิตใจก็เป็นความเสียหายซึ่งในคดีสิ่งแวดล้อมควรมีการกำหนดให้มีการชดเชยต่อผู้ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน

3. ปัญหาค่าเสียหายในอนาคตยังไม่ได้รับการเยียวยา

เนื่องจากคดีอื่นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นจำต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณาคดีค่อนข้างมาก เนื่องจากทั้งในเรื่องพยานหลักฐานและความเสียหายที่เกิดขึ้นอาจส่งผลในระยะยาวไม่สามารถที่จะพิสูจน์ในเรื่องความเสียหายได้อย่างรวดเร็วดังเช่นคดีปกติ ดังนั้นหากได้มีการพิพากษาคดีไปโดยความเสียหายได้เกิดขึ้นภายหลังที่ได้มีการพิพากษาคดีแล้วนั้นก็อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบในเรื่องสิทธิในการนำคดีมาฟ้องร้องใหม่รวมทั้งในเรื่องการกำหนดค่าเสียหายซึ่งผู้เสียหายอาจไม่ได้รับให้พอเพียงกับความเสียหายที่เกิดขึ้น หรือในกรณีที่มีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมนั้นอาจจะต้องมีการฟื้นฟูในระยะยาว ดังนั้นการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นเพื่อที่จะสามารถกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ หลักเกณฑ์การพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นควรกำหนดให้สามารถที่จะมีการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาในอนาคต กล่าวคือสมควรกำหนดให้ศาลที่าคดีสิ่งแวดล้อมนั้นสามารถที่จะแก้ไขคำพิพากษาในภายหลังเพื่อเยียวยาความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในภายหลังจากการที่ได้มีการพิจารณาตัดสินไปแล้ว ทั้งนี้ ระยะเวลาในการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาดังกล่าวควรที่จะมีระยะเวลายาวนานพอเหมาะกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมในอนาคตนั้นด้วย ทั้งนี้ ควรให้คดีสิ่งแวดล้อมถึงที่สุดโดยเร็ว

4. ปัญหาเรื่องอายุความในการเรียกร้องค่าเสียหายสิ้นกันไป

ในเรื่องอายุความในการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมีความที่สิ้นกันไปไม่สอดคล้องกับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งในบางกรณีจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการที่จะเกิดความเสียหาย

ข้อเสนอแนะ ควรมีการกำหนดในเรื่องอายุความในการฟ้องร้องคดีสิ่งแวดล้อมให้มีกำหนดระยะเวลาที่ยาวกว่าในคดีปกติ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อม

โต๊ะกลมสิทธิสตรี

การสัมมนาวิชาการเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

"บทบาทสตรีในกระบวนการยุติธรรม"

วันอังคารที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗
ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม

ตารางกิจกรรม

ครั้งที่ 1	เรื่อง "คำพิพากษาของศาลกับความเสมอภาคและความยุติธรรมระหว่างชายหญิง" วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2550 เวลา 09.00 – 16.30 นาฬิกา ณ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
ครั้งที่ 2	เรื่อง "กระบวนการยุติธรรมกับความเสมอภาคทางเพศ" วันที่ 11 กรกฎาคม 2550 เวลา 09.00 – 16.30 นาฬิกา ณ ห้องประชุม ชั้น 6 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

โครงการเสวนา

เรื่อง “คำพิพากษาของศาลกับความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย”

และเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองความเสมอภาคทางเพศ”

หลักการและเหตุผล

องค์กรตุลาการหรือศาล เป็นสถาบันที่ได้รับการยอมรับนับถือในฐานะผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการนำบทบัญญัติของกฎหมายมาปรับใช้กับข้อพิพาท หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยคาดหวังว่ากระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่สร้างความเป็นธรรม มีเหตุผลหรือตรรกะทางกฎหมายรองรับอย่างหนักแน่น และดำเนินไปโดยปราศจากการนำเอาความรู้สึก ความเชื่อ หรือทัศนคติส่วนตัวเข้ามาปะปน การดำเนินการของสถาบันศาล ความเป็นกลาง เทียบธรรม ไม่ลำเอียง เข้าหาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แนวคิดนี้เรียกกันว่า นิติศาสตร์เชิงกลไก (Mechanical Jurisprudence) เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อวงการวิชาการด้านนิติศาสตร์ของไทย ที่ให้ความสำคัญกับคำพิพากษาของศาลและการสร้างบรรทัดฐานในการวินิจฉัยข้อพิพาทในคดีแต่ละประเภทที่เกิดขึ้น ให้เป็นที่ยอมรับโดยปราศจากการตั้งคำถาม หรือการโต้แย้ง มากกว่าการศึกษาวิเคราะห์ถึงที่มาและเหตุผลของคำพิพากษา

ในขณะที่แนวความคิดสัจนิยมทางกฎหมาย ปฏิเสธแนวคิดแบบนิติศาสตร์เชิงกลไก โดยเชื่อว่ากฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร กับกฎหมายที่จะถูกนำไปใช้บังคับในทางปฏิบัติ อาจไม่ใช่สิ่งเดียวกัน การปรับใช้กฎหมายของศาล หรือคำพิพากษามีใช่เรื่องของเหตุผลทางกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว หากมีความเชื่อ ความเห็น อคติของตัวบุคคลผู้ทำการตัดสินเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทำให้คำพิพากษามีใช่เรื่องที่เป็นตรรกะในทางกฎหมายเท่านั้น อย่างไรก็ตาม “อคติ” ในที่นี้ มิได้หมายความว่าอคติที่สามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด อันมีสาเหตุจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติทางธุรกิจ หรือผลประโยชน์เกี่ยวข้องของศาลกับคู่พิพาทในคดี ที่จะทำให้คำพิพากษาเอนเอียงไปได้ แต่หมายถึงอคติที่ได้รับอิทธิพลจากระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประสพการณ์ และวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และมีผลต่อการเลือกใช้กฎหมายและการตัดสินของศาล จนเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นความจริงหรือธรรมชาติของเรื่องนั้น โดยมีได้ตระหนักว่า จริงๆ แล้วเป็นผลมาจากอคติที่อยู่ในความคิดของบุคคลแต่ละบุคคล ซึ่งจากประเด็นปัญหาดังกล่าว แนวความคิดสัจนิยมทางกฎหมายนี้ คณะอนุกรรมการด้านส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึงได้ร่วมกับกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM) สนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่อง “อคติทางเพศในคำพิพากษาของศาล” ขึ้น

จากแนวคิดทั้งแบบนิติศาสตร์เชิงกลไก และแนวความคิดสังคมนิยมทางกฎหมาย ที่วิเคราะห์เรื่องบทบาทของศาล และผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีอันอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย (Gender Justice) ข้างต้นนั้น ส่งผลให้องค์กรตุลาการ จำเป็นต้องหันกลับมาทบทวนบทบาทของตนเอง โดยเฉพาะในคดีที่สามารถส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของสตรี เช่นคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือคดีครอบครัว ว่าคำพิพากษาที่ผ่านมาของศาล ได้ก่อให้เกิดผลในทางพิทักษ์หรือลดทอนสิทธิของสตรีมากน้อยเพียงใด และได้ก่อให้เกิดความเสมอภาค และความเป็นธรรมระหว่างหญิงชายมากน้อยเพียงใด โครงการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “คำพิพากษาของศาลกับความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย” จึงได้เกิดขึ้นเพื่อระดมความคิดเห็นของผู้พิพากษา บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการ และภาคประชาสังคม ฯลฯ ให้ตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นดังกล่าว รวมทั้งร่วมกันประเมินผลของคำพิพากษาที่ผ่านมา และช่วยกันวางแนวทางที่เหมาะสมในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชายในอนาคต

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้เกิดการพัฒนาความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย (Gender Justice) โดยการระดมความรู้ ความคิดเห็น รวมถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันระหว่างผู้พิพากษา บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม นักวิชาการและภาคประชาสังคม ฯลฯ
- เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้รับทราบข้อมูลและมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาวิจัยเรื่อง “อคติทางเพศในคำพิพากษาของศาล” ที่ได้มีผู้จัดทำวิจัยขึ้น
- เพื่อให้ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ รับฟังข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุม ไปปรับปรุงร่างรายงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมมนาทางวิชาการครั้งนี้ มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย ในกระบวนการยุติธรรมและในสังคม
- เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่ผู้พิพากษา และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้รับทราบต่อไป
- เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ในการพัฒนาความเสมอภาค และความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย ในระหว่างหน่วยงานยุติธรรม นักวิชาการและภาคประชาสังคม ฯลฯ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

■ สำนักงานศาลยุติธรรม หน่วยงานยุติธรรม นักวิชาการและภาคประชาสังคมได้ข้อมูล ประสพการณ์และความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเสวนาวิชาการ เพื่อนำไปพัฒนาความเสมอภาค และ ความเป็นธรรมระหว่างหญิงชายในคำพิพากษาของศาล ในกระบวนการยุติธรรม และในสังคม

■ ผู้เข้าร่วมเสวนารับทราบข้อมูลและมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาวิจัย เรื่อง "อคติทางเพศในคำพิพากษาของศาล" ที่ได้มีผู้จัดทำวิจัยขึ้น

■ ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ รับฟังข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปปรับปรุง ร่างรายงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

■ สำนักงานศาลยุติธรรม หน่วยงานยุติธรรม นักวิชาการและภาคประชาสังคม นำข้อมูล ที่ได้จากการสัมมนาทางวิชาการครั้งนี้มาใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาความเสมอภาค และ ความเป็นธรรมระหว่างหญิงชายในคำพิพากษาของศาล ในกระบวนการยุติธรรม และในสังคม

■ สำนักงานศาลยุติธรรม หน่วยงานยุติธรรม นักวิชาการและภาคประชาสังคม ได้นำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่ผู้พิพากษา และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้รับทราบต่อไป

■ บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ในการพัฒนาความเสมอภาค และความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย

กำหนดการเสวนาทางวิชาการ

เรื่อง “คำพิพากษาของศาลกับความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย”

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ เวลา ๐๘.๐๐ – ๑๒.๓๐ น.

ณ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

จัดโดย สถาบันวิจัยและพัฒนาตึกดี สำนักงานศาลยุติธรรม

คณะกรรมการด้านส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

และกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM)

๐๘.๓๐ – ๐๙.๐๐ น.

ลงทะเบียน

๐๙.๐๐ – ๐๙.๑๐ น.

กล่าวต้อนรับ

โดย ผู้แทนสำนักงานศาลยุติธรรม

๐๙.๑๐ – ๐๙.๒๐ น.

ชี้แจงวัตถุประสงค์การสัมมนา

โดย นัยนา สุภาพงษ์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ประธานอนุกรรมการด้านส่งเสริมโอกาสและความเสมอภาค

นางสาวสุพัตรา ภูธนาบุตรณ์ ผู้ประสานงานจัดการโครงการประจำ

ประเทศไทย (CEDAW) กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่ง

สหประชาชาติ (UNIFEM)

๐๙.๒๐ – ๐๙.๕๐ น.

เสนอร่างรายงานวิจัย เรื่อง “อดีตทางเพศในคำพิพากษาของศาล”

โดย ผศ.สมชาย ปรีชาศิลปกุล

คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๐๙.๕๐ – ๑๑.๐๐ น.

วิจารณ์ร่างรายงานการวิจัย

โดย นายวุฒิชัย หูจิตตวิวัฒน์

ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ภาค ๖

รศ.วิระดา สมสวัสดิ์ ศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผศ.ดร.ชลิตาภรณ์ สังสัมพันธ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๑.๑๐ – ๑๒.๓๐ น.

อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่อง “คำพิพากษาของศาลกับ

ความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างหญิงชาย”

ดำเนินรายการโดย นางสาวสุนทรียา เหมือนพวงค์

ผู้พิพากษา สำนักงานศาลยุติธรรม

๑๒.๓๐ น.

รับประทานอาหารกลางวัน

กำหนดการสมมนาวิชาการ

“กระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองความเสมอภาคทางเพศ”

วันพุธที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ น.

ณ ห้องประชุม ๒ ชั้น ๖ ศาลแขวงพระนครเหนือ

จัดโดย สถาบันวิจัยพัฒนาองค์กร สำนักงานศาลยุติธรรม

ร่วมกับ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และ กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ

๘.๓๐-๙.๓๐ น.

ลงทะเบียน

๙.๓๐-๑๐.๐๐ น.

กล่าวต้อนรับ ชี้แจงวัตถุประสงค์

โดย ผู้แทนสถาบันวิจัยพัฒนาองค์กร

นัยนา สุภาพิ่ง

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สุพัตรา ภูธรานุสรณ์

กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ

๑๐.๐๐-๑๐.๓๐ น.

การเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์เรื่อง “เพศวิถีในคำพิพากษา”

โดย ผศ. สมชาย ปรีชาศิลป์กุล

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๐.๓๐-๑๑.๐๐ น.

วิจารณ์งาน

โดย รศ.ดร.ภฤตยา อาชวนิจกุล

สถาบันวิจัยประชากรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

รศ.ดร.ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดำเนินรายการ

โดย ผศ.มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์

โครงการสตรีและเยาวชนศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- ๑๑.๐๐-๑๒.๐๐ น. อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
- ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ น. รับประทานอาหาร
- ๑๓.๐๐-๑๔.๓๐ น. เสวนาโต๊ะกลมเรื่อง "บทบาทผู้บริหารสตรีในกระบวนการยุติธรรมกับการพัฒนาความคุ้มครองความเสมอภาคทางเพศ"
- นำเสวนาโดย
- นางจิรวรรณ สุญานวนิชกุล
- อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา
- นางสาวจันทิมา ธนาสว่างกุล
- อัยการผู้เชี่ยวชาญสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสัญญาและहारือ 3
- ศาสตราจารย์วีระดา สมสวัสดิ์
- อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นางสาวมานิตา ชินเมอร์แมน
- รองหัวหน้าคณะผู้บริหารด้านกฎหมายบริษัททูลู คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)
- ดำเนินรายการ
- โดย ผู้พิพากษาสุนทรียา เหมือนพะวงศ์
- ผู้พิพากษาสำนักงานศาลยุติธรรม
- ๑๔.๓๐-๑๖.๓๐ น. การประชุมหารือเพื่อกำหนดแผนงานและแนวทางความร่วมมือในเรื่อง ความเสมอภาคทางเพศในกระบวนการยุติธรรม(Gender Justice)
- ดำเนินรายการ
- โดย นางสาวนัยนา สุภาพัง
- กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ภาพบรรยายการเสนาโตะกลม

เรื่อง “คำพิพากษาของศาลกับความเสมอภาคและความเป็นธรรมระหว่างชายหญิง”

เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๒.๓๐ น.

ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ชั้น ๓

ผศ.สมชาย ปรีชาศิลป์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เสนอร่างรายงานวิจัย เรื่อง “อคติทางเพศในคำพิพากษาของศาล”

ผู้เข้าร่วมการเสนา ประกอบด้วยผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ นักกฎหมาย นักวิชาการ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้สนใจ

ภาพบรรยายการเสวนาโต๊ะกลม

เรื่อง “กระบวนการยุติธรรมกับการคุ้มครองความเสมอภาคทางเพศ”

วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๓๐ นาฬิกา

ณ ห้องประชุม ๒ ชั้น ๖ ศาลแขวงพระนครเหนือ

นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล

⇒ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ภาค ๑
กล่าวเปิดงาน

ผศ. สมชาย ปรีชาศิลป์กุล

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สรุปผลการศึกษา ←

รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล

⇒ สถาบันวิจัยประชากรและสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล วิจัยรณรงค์งานวิจัย

นางจิราวรรณ สุนาณวนิชกุล

อธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา และ
รองศาสตราจารย์ วีระดา สมสวัสดิ์
อาจารย์คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมเสวนา ←

สรุปการเสวนาเรื่อง “อคติทางเพศในคำพิพากษาของศาล”

การเสวนาเรื่อง “อคติทางเพศในคำพิพากษาของศาล” มีวิทยากรที่ประกอบด้วย ผศ. สมชาย ปรีชาศิลปกุล คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นายวุฒิชัย หูจิตติวัฒน์ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ ภาค ๘ รศ.วิระดา สมสวัสดิ์ อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พร้อมทั้ง ผศ.ดร.ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์รองคณบดีฝ่ายวิชาการคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการเสวนาครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมเสวนาประมาณ ๕๐ คน ประกอบด้วยผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ ตลอดจนบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

การจัดเสวนาครั้งนี้ เนื่องมาจากประเทศไทยได้ลงนามผูกพันไว้กับอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบโดยอนุสัญญานี้มุ่งส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของสตรีที่ควรได้รับสิทธิเสรีภาพในฐานะที่เป็นบุคคลโดยตระหนักว่าการเลือกปฏิบัติสามารถเกิดขึ้นได้อยู่ทั่วไปโดยรวมในทุกประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากสังคม ระบบความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ทำให้มีความคิดแตกต่างกันและการปฏิบัติที่ต่างกันซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สถาบัน รวมทั้งกฎหมายด้วย ในประเทศไทยบางพื้นที่ยังมีการเลือกปฏิบัติอยู่จึงทำให้มีการจัดสัมมนาครั้งนี้ขึ้นมาเพื่อศึกษาถึงการเลือกปฏิบัติโดยมุ่งเรื่องอคติทางเพศในคำพิพากษาของศาล

งานวิจัย เรื่อง “อคติทางเพศในคำพิพากษา” ของ ผศ. สมชาย ปรีชาศิลปกุล มีเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในคดีข่มขืนกระทำชำเรา ซึ่งมีข้อสรุปที่อาจแสดงว่าคำพิพากษายังมีอคติในทางเพศได้ ดังต่อไปนี้

๑. ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรานั้น ตามประมวลกฎหมายอาญาและตามพจนานุกรมไม่ได้มีการให้คำนิยามที่ชัดเจนไว้ ศาลจึงเป็นผู้ให้คำนิยามคำว่าข่มขืนกระทำชำเรา ทำให้ทัศนคติของผู้พิพากษามีส่วนสำคัญอย่างมากในการตัดสิน

๒. องค์ประกอบความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราประการหนึ่ง คือ “โดยหญิงนั้นไม่ยินยอม” ซึ่งเรื่องความยินยอมนั้น ศาลมักพิจารณาจาก

๒.๑ ระยะเวลาในการแจ้งความรวมถึงการเปิดเผยข้อเท็จจริงให้ผู้อื่นทราบ ถ้ามีการดำเนินการโดยเร็วน่าจะได้รับคำแนะนำเชื่อถือ ถ้ากว่าจะแจ้งความใช้เวลานานถือว่ามิใช่ข้อสงสัยซึ่งศาลนำมาพิจารณาประกอบด้วย

๒.๒ ภูมิหลังของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดว่าเคยมีความสัมพันธ์ในฐานะคนรักหรือเคยมีความสัมพันธ์ทางเพศมาก่อนหรือไม่

๒.๓ บาดแผลเป็นส่วนหนึ่งที่ยืนยันว่าเป็นการข่มขืนกระทำชำเราโดยหญิงนั้นไม่ยินยอม ซึ่งในความเป็นจริงการข่มขืนกระทำชำเรามักเป็นเรื่องของบุคคลใกล้ชิดและอาจเป็นการใช้อำนาจเหนือกว่าในด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่เรื่องการใช้กำลังทางกายภาพ เช่น การเป็นครูบาอาจารย์ นายจ้าง เป็นต้น

๓. เรื่องการพิจารณาตัดสินโทษในคดีข่มขืนกระทำชำเรา มีดังนี้

๓.๑ ผู้กระทำความผิดได้เยียวยาชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหาย ศาลพิจารณาลงโทษสถานเบา

๓.๒ การสำคัญผิดในข้อเท็จจริงในเรื่องอายุทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษน้อยลง

๓.๓ การเพิ่มโทษกรณีข่มขืนกระทำชำเราโดยมีหรือใช้อาวุธปืนโดยศาลพิจารณาคำนิยามอาวุธตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑(๕) คืออาวุธโดยสภาพและสิ่งซึ่งไม่เป็นอาวุธโดยสภาพแต่ได้ใช้หรือเจตนาจะใช้ประทุษร้ายร่างกายถึงอันตรายสาหัสอย่างอาวุธ

จากการเสวนาในครั้งนี้ ผู้เข้าร่วมการเสวนาได้วิจารณ์งานวิจัยและร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ ดังนี้

๑. การศึกษาถึงเรื่องอคติทางเพศควรมีการศึกษาถึงเรื่องอื่นนอกจากการข่มขืนกระทำชำเราด้วย เช่น คดีฆ่าคนตาย ทำร้ายร่างกาย เป็นต้น

๒. ข้อสรุปของงานวิจัยบางเรื่อง ยังมีประเด็นที่สามารถโต้เถียงได้ในหลายประการ โดยเฉพาะการด่วนสรุปว่าผู้พิพากษามี “อคติ” เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวัง เพราะในสังคมผู้พิพากษา หากผู้พิพากษาท่านใดถูกหาว่า “มีอคติ” จะถือว่าเป็นข้อกล่าวหาที่ร้ายแรง

๓. ในเรื่องการข่มขืนกระทำชำเราที่ศาลพิจารณาลงโทษระหว่างการแจ้งความ ภูมิหลังของผู้เสียหายและผู้กระทำผิด และบาดแผลนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ศาลนำมาพิจารณาว่าเป็นความยินยอมหรือไม่ เพราะศาลจำเป็นต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานในส่วนที่เกิดจากคำคู่ความที่เป็นประเด็นข้อต่อสู้ในศาลทั้งหมดประกอบด้วย แต่พยานหลักฐานที่นำเข้าสู่ศาลนั้นมักเป็นพยานหลักฐานที่ไม่ค่อยตรงไปตรงมา ทำให้ศาลต้องวินิจฉัยโดยการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานภายใต้หลักการที่เป็นที่ยอมรับได้ สำหรับเรื่องภูมิหลังของผู้เสียหายเป็นหลักที่ศาลพิจารณาว่ายินยอมหรือไม่ แต่ศาลก็ต้องพิจารณาพยานหลักฐานอื่นประกอบด้วยเสมอ นอกจากนี้ การพิจารณาของศาลยังจำกัดเฉพาะปัญหาที่ได้กล่าวกันมาโดยชอบในศาลชั้นต้น ยกเว้นปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนที่ศาลสามารถพิจารณาได้

๔. ศาลมักให้ความหมายของคำว่าข่มขืนกระทำชำเรา โดยพิจารณาความหมายจากพจนานุกรมคือการสังวาส การร่วมประเวณี ซึ่งศาลเป็นเพียงผู้ตีความว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการร่วมประเวณีหรือไม่ ที่ผ่านมา ศาลอาจตีความจำกัดเฉพาะกรณีที่มีการสอดใส่อวัยวะเพศกันเป็นสำคัญ โดยเน้นเรื่องอวัยวะเพศเป็นหลัก แต่หลักการเรื่องการละเมิดสิทธิในทางเพศของสากลมิได้จำกัดกรอบแคบเพียงเรื่องการสัมผัสทางอวัยวะเท่านั้น หากแต่ต้องคุ้มครองสิทธิของสตรีให้กว้างขวางกว่านั้น เพราะเป็นเรื่องละเมิดทั้งร่างกายและจิตใจของสตรีในสิทธิทางเพศ

๕. เรื่องการลดโทษ การเพิ่มโทษ เป็นหลักการตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๕๖ ซึ่งเป็นหลักการกว้างๆ ใช้อับทุกเรื่อง เมื่อผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกผิดและบรรเทาผลร้ายโดยผู้เสียหายยินยอม ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าในบางครั้งการลดโทษเป็นคุณแต่กับฝ่ายชาย

๖. เรื่องอคติทางเพศเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ซึ่งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมควรจะได้มีความรู้ความเข้าใจ เมื่อให้การปฏิบัติงานในส่วนต่างๆ ไม่ก่อปัญหาในเรื่องนี้ ดังนั้น จึงควรจัดให้มีการศึกษาหรือการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของสถาบันสำคัญในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่างกฎหมาย ผู้ใช้กฎหมายในทุกส่วนของสังคม รวมถึงประชาสังคมและบุคคลทั้งหมดที่มีผลกระทบต่อนิติสัมพันธ์ระหว่างเพศและสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงด้วย

๗. การศึกษาถึงคำพิพากษาของศาล นอกเหนือจากการทอ้งจำฎีกาที่เคยปฏิบัติกันมา อาจสามารถศึกษาได้ในทางอื่น โดยเฉพาะการศึกษาในเชิงพฤติกรรมของผู้พิพากษา ซึ่งเป็นแนวการศึกษาแบบใหม่ ที่ในตะวันตก เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือเป็นศาสตร์เรื่องใหม่ ที่ทำการวิเคราะห์ว่าคำพิพากษาของศาลนั้นเป็นความเห็นของผู้พิพากษาคณะใด การศึกษา ภูมิหลัง ครอบครัว ศาสนา ชนชั้นทางสังคม แนวความคิดทางการเมืองเป็นอย่างไร เพราะอาจจะมีผลต่อการวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดีด้วย

๘. การที่ผู้หญิงถูกข่มขืนกระทำชำเรา ควรมีการเปลี่ยนค่านิยมโดยตำหนิผู้ที่กระทำ ความผิดมากกว่าผู้หญิงที่ถูกข่มขืนกระทำชำเราด้วย

จากการสัมมนาในครั้งนี้ได้มีการแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็น ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุง แก้ไข เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและอำนวยความสะดวกให้สัมฤทธิ์ผลตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป

โครงการวิจัย
ของสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ – พ.ศ. ๒๕๕๐

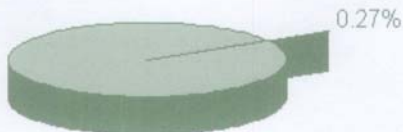
งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรของสถาบันวิจัยและพัฒนาสตึก *

ปีงบประมาณ	งบดำเนินการของ สำนักงานศาลยุติธรรม	งบประมาณ สถาบันวิจัย และพัฒนาสตึก	คิดเป็นร้อยละ
2549	1,632,867,160	7,990,000	0.48
2550	1,953,782,600	5,358,000	0.27

ปีงบประมาณ 2549

ปีงบประมาณ 2550

- ที่มา สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม

โครงการวิจัยปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๐

- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "การศึกษาทัศนคติของสังคมต่อศาลยุติธรรมภายหลังแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม" งบประมาณ ๙๒๔,๐๐๐ บาท
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "การปรับปรุงระบบงานศาลยุติธรรม ศึกษากรณีระบบผู้พิพากษาอาวุโส" งบประมาณ ๑,๕๓๐,๐๐๐ บาท
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "การจัดทำนโยบายแผนยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนากฎหมายและการศาลยุติธรรมและการกำหนดแนวทางในการบริหารงานด้านการวิจัย" งบประมาณ ๒๔๐๐,๐๐๐ บาท
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาในด้านวิชาการ : ศึกษากรณีเปรียบเทียบกฎหมายและแนวทางปฏิบัติของประเทศ Common Law และ Civil Law " งบประมาณ ๕๓๕,๐๐๐ บาท
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพกฎหมายในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว" งบประมาณ ๑,๗๑๒,๐๐๐ บาท
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "โลกาภิวัตน์กับกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ " งบประมาณ ๒,๗๑๒,๐๐๐ บาท
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "โครงการศึกษาแนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจจากผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม" งบประมาณ ๑,๗๓๘,๐๐๐ บาท
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "ข้อขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับวิถีปฏิบัติของราษฎรในท้องถิ่นเกี่ยวกับการยึดครอง การใช้ประโยชน์และกรรมสิทธิ์ที่ดิน : จากกรณีศึกษามาสู่ตัวบทกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย "
- ❖ โครงการวิจัยเรื่อง "การยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัด" (โครงการนี้เป็นโครงการที่อยู่ในการดูแลติดตามของสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี)

โครงการวิจัย

เรื่อง “การศึกษาทัศนคติของสังคมต่อศาลยุติธรรม ภายหลังแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม”

หลักการและเหตุผล

ศาลยุติธรรมนับเป็นองค์กรหลักที่มีบทบาท ในการอำนวยความยุติธรรม ให้แก่ประชาชนและสังคม ที่จะทำให้เกิดความสงบสุขเรียบร้อยในทุกประเทศทั่วโลก และเป็นหนึ่งในสามของอำนาจอริปไตยสำคัญ นอกจากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร สำหรับประเทศไทยศาลยุติธรรม ได้มีพัฒนาการเป็นลำดับ หากนับตั้งแต่การปฏิรูปการศาล ยุติธรรมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เป็นระยะเวลามากกว่าร้อย ปีล่วงมาแล้ว

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในพัฒนาการของศาลยุติธรรมอาจกล่าวได้ว่า มีจุดเปลี่ยนอีกครั้งภายหลังได้มีการแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม ตาม เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ต้องการให้ศาลยุติธรรม มีความเป็นอิสระในการดำเนินงานอย่างแท้จริง และได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบ บริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มารองรับการดำเนินงานในเรื่องนี้ โดยมีสำนักงาน ศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานธุรการสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ และมีคณะกรรมการบริหาร ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรบริหารสูงสุด

ภายใต้โครงสร้างการดำเนินงานใหม่ของศาลยุติธรรมนี้ ก็ดำเนินงานมานาน 6 ปี ซึ่งตามหลักการบริหารจัดการองค์กรที่ดี ซึ่งถือกันว่าทุกองค์กรควรจะได้มีการติดตามและ ประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และประเมินผลถึง ความสำเร็จในการดำเนินงาน เพื่อให้องค์กรยังคงสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมี ประสิทธิภาพประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง ทันท่วงทีต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

ดังนั้นจากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าว ทางสำนักงานศาลยุติธรรมมีความ จำเป็นต้องได้มีการศึกษาวิจัยถึงการติดตามผลกระทบและประเมินผลการดำเนินงานก่อนและ หลังการแยกศาลยุติธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลและข้อเท็จจริงในการนำไปใช้ประโยชน์ ในการพัฒนางานของศาลยุติธรรมต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับความน่าเชื่อถือจากผลการประเมิน จากความเป็นกลางและเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ ก็เห็นควรที่ต้องให้บุคคลภายนอก เป็นผู้ติดตาม ประเมินการทำงานของศาลยุติธรรม จึงเป็นที่มาของการจัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้น

วัตถุประสงค์ของโครงการ

■ เพื่อศึกษาติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของศาลยุติธรรม ถึงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานที่ผ่านมาโดยเปรียบเทียบก่อนและหลังการแยกศาลยุติธรรม

■ เพื่อศึกษารวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศาลยุติธรรม และบุคลากรภายในศาล ภายหลังจากการแยกศาลยุติธรรม

■ เพื่อศึกษารวบรวมถึงสภาพปัญหาอุปสรรค ทั้งข้อกฎหมายและการปฏิบัติงานจริงของศาลยุติธรรมในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาภายหลังจากการแยกศาลยุติธรรม

■ เพื่อศึกษาวิเคราะห์และจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานของศาลยุติธรรมในอนาคต เพื่อพัฒนาปรับปรุงแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่มีอยู่ ทั้งในแง่กฎหมายและการปฏิบัติงานให้สามารถเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลการทำงานที่มากขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรและสังคม

ขอบเขตของการศึกษา

■ ที่ปรึกษาจะต้องดำเนินงานสำรวจรวบรวมความคิดเห็นของบุคลากรทั้งภายในศาลยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศาลยุติธรรม ถึงผลกระทบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งด้านบวกและลบภายหลังจากการแยกศาลยุติธรรม

■ เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกอันเป็นประโยชน์ และสะท้อนถึงมุมมองที่มาจากฝ่ายต่างๆอย่างครบถ้วน และแท้จริง ที่จะใช้ปรับปรุงการทำงานของศาลยุติธรรม ที่ปรึกษาจะต้องจัดให้มีการประชุมรับฟังความคิดเห็นกลุ่มย่อย อย่างน้อย 2 ครั้ง และการประชุมรับฟังความคิดเห็นวงกว้าง 1 ครั้ง โดย การประชุมกลุ่มย่อยนั้น ต้องประกอบด้วย กลุ่มผู้พิพากษา ข้าราชการสำนักงานศาลยุติธรรม และตัวแทนของหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สำนักงานศาลยุติธรรมจะได้รับทราบข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆทั้งจากบุคลากรภายในและหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ปรับปรุงการทำงานของศาลยุติธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งแก่ตัวองค์กร ประชาชนและสังคมส่วนรวมต่อไป

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. ศ.ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์
2. รศ.ดร. อุดม รัฐอมฤต
3. ดร. เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล
4. อ. กมลทิพย์ แจ่มกระจ่าง

ระยะเวลาการดำเนินการโครงการวิจัย

ระยะเวลาการดำเนินงาน 12 เดือน นับแต่วันลงนามในสัญญา

งบประมาณการดำเนินงานโครงการวิจัย

วงเงินงบประมาณรวม 924,000 บาท

การประชุมรับฟังความคิดเห็นผู้พิพากษาโครงการวิจัย
เรื่อง “การศึกษาทัศนคติของสังคมต่อศาลยุติธรรม
ภายหลังแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม”

ในวันพฤหัสบดีที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ณ ห้องประชุม ๘A ชั้น ๘

อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

ศ.ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์

รศ.ดร.อุดม รัฐอมฤต

เป็นผู้ดำเนินการอภิปรายการประชุม

ผู้พิพากษาและผู้บริหารศาลยุติธรรมให้ความสนใจเข้าร่วมประชุม
เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

โครงการวิจัย

เรื่อง “การปรับปรุงระบบงานศาลยุติธรรม ศึกษากรณีระบบผู้พิพากษาอาวุโส”

หลักการและเหตุผล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 334 ได้กำหนดให้มีระบบผู้พิพากษาอาวุโสและภายหลังจากที่ พ.ร.บ.หลักเกณฑ์การแต่งตั้งและการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโส พ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 21 สิงหาคม 2542 ได้มีการแต่งตั้งผู้พิพากษาอาวุโสให้ปฏิบัติหน้าที่ในศาลชั้นต้นต่าง ๆ แล้ว 208 คน ระบบผู้พิพากษาอาวุโสนี้ได้มีส่วนช่วยเพิ่มขีดความสามารถของระบบศาลยุติธรรมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามประเด็นคำถามที่น่าสนใจเพื่อการปรับปรุงพัฒนาระบบศาลยุติธรรมให้มีขีดความสามารถเพิ่มขึ้นได้อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับระบบผู้พิพากษาอาวุโสหลายประเด็น เช่น มีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์จากผู้พิพากษาอาวุโสหรือไม่เพียงไร ระบบศาลยุติธรรมได้ใช้ประโยชน์เต็มที่ตามศักยภาพของผู้พิพากษาอาวุโสแล้วหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค จุดอ่อน ข้อบกพร่อง อย่างเป็นข้อจำกัดการใช้ประโยชน์จากผู้พิพากษาอาวุโสให้เต็มตามศักยภาพ มีทางเลือกอื่นในการใช้ประโยชน์จากความรู้ ประสบการณ์ของผู้พิพากษาอาวุโสที่ดีกว่าระบบผู้พิพากษาอาวุโสหรือไม่ อย่างไรเพื่อพัฒนาระบบศาลยุติธรรมให้มีขีดความสามารถในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงควรมีการศึกษาติดตามประเมินผลระบบผู้พิพากษาอาวุโส เพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาการใช้ทรัพยากรสำหรับระบบศาลยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

- เพื่อติดตามประเมินผลระบบผู้พิพากษาอาวุโสว่าเป็นระบบที่ดีมีความเหมาะสมในการเสริมสร้างขีดความสามารถของระบบศาลยุติธรรม ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในปัจจุบันหรือไม่อย่างไร
- เพื่อศึกษาปัญหาจุดอ่อนและข้อบกพร่องอันเป็นข้อจำกัดศักยภาพของระบบผู้พิพากษาอาวุโส
- เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขระบบผู้พิพากษาอาวุโสหรือทางเลือกที่เหมาะสมให้สามารถเสริมสร้างขีดความสามารถของระบบศาลยุติธรรมได้ดียิ่งขึ้น

ขอบเขตการศึกษา

■ วิเคราะห์แนวโน้มความต้องการผู้พิพากษาในระบบศาลยุติธรรมและโดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการผู้พิพากษาอาวุโส

■ วิเคราะห์ศักยภาพ จุดเด่น ผลดี ปัญหา จุดอ่อน ข้อบกพร่อง ของระบบผู้พิพากษาอาวุโส โดยพิจารณาถึงความพร้อมด้านสุขภาพ แรงจูงใจ ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน อำนาจหน้าที่ สถานภาพภายในองค์กร และทัศนคติของสมาชิกในองค์กร

■ เสนอแนะแนวทางปรับปรุงระบบผู้พิพากษาอาวุโส และทางเลือกที่เหมาะสมในการเสริมสร้างขีดความสามารถของระบบศาลยุติธรรมในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ผลสำเร็จของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่จะนำไปใช้ประโยชน์

■ สำนักงานศาลยุติธรรมได้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบผู้พิพากษาอาวุโสที่เหมาะสมของประเทศไทย

■ สำนักงานศาลยุติธรรมได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาคอขวดข้อบกพร่องในการกำหนดบทบาทหน้าที่ผู้พิพากษาอาวุโสได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพมากขึ้น

■ สำนักงานศาลยุติธรรม มีแนวทางในการวางแผนอัตรากำลังผู้พิพากษาในศาลระดับต่าง ๆ

■ ผลการวิจัยสามารถเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมและผู้สนใจศึกษาในเรื่องระบบผู้พิพากษาอาวุโส ต่อไป

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

1. ศ.พิเศษ ประสพสุข บุญเดช	ที่ปรึกษา
2. ดร. วิศาล บุญผดวน	หัวหน้าโครงการวิจัย
3. ดร. สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์	นักวิจัย
4. ผศ.ดร. จีระประภา อัครบวร	นักวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการโครงการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการ 365 วัน นับแต่วันลงนามในสัญญา

งบประมาณการดำเนินงานโครงการวิจัย

งบประมาณโครงการนี้เป็นเงิน 1,530,000 บาท

โครงการวิจัย

เรื่อง “การจัดทำนโยบายแผนยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนากฎหมาย และการ ศาลยุติธรรมและการกำหนดแนวทางในการบริหารงานด้านการวิจัย”

หลักการและเหตุผล

เป็นระยะเวลากว่า 125 ปี ที่ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหลักที่สำคัญต่อการสร้างและผดุงความยุติธรรมให้แก่สังคมไทย จากการพิจารณาคดีตามอำนาจอธิปไตยฝ่ายตุลาการ โดยมีการปฏิบัติงานในการดำรงความเป็นธรรม คือการพิจารณาคดี การออกคำสั่ง และการออกหมายเมื่อมีข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งสิทธิต่างๆ ตามวิสัยทัศน์ในการให้ “ศาลยุติธรรมเป็นสถาบันหลักในการอำนวยความยุติธรรม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว เสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรม”

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาของยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ประเทศไทยมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในมิติต่างๆ อย่างรวดเร็ว ทางด้านเศรษฐกิจ มีการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) และการขยายตัวทางการค้า และการลงทุนระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ทางด้านสังคมต้องเผชิญกับสภาพการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่เกิดจากปัจจัยภายในและการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตก มีปัญหาต่างๆดำรงอยู่อย่างมากมาย เช่นปัญหาคุณภาพชีวิต ความไม่เท่าเทียมกันในสังคม คีลธรรมและวัฒนธรรมที่ตกอยู่ ส่วนทางด้านการเมือง มีการปรับเปลี่ยนปรับปรุงและยกเลิกกฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับต่างๆอยู่เสมอ และนอกจากนี้ ด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีก็มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากและรวดเร็ว ทำให้สังคมเข้าสู่ยุคสังคมฐานความรู้ (Knowledge Based) และนวัตกรรม (Innovation) ทุกภาคส่วนจึงมีการปรับตัวในการดำเนินการต่างๆ ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้กรณีข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งจากภาคส่วนต่างๆ (ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน) มีเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันมีคดีที่ค้างอยู่เป็นจำนวนมาก จนอยู่ในภาวะ “คดีล้นศาล” และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มสูงขึ้นในอนาคต ส่งผลกระทบต่อบทบาทและภารกิจของศาลยุติธรรมที่มีหน้าที่ในการดำรงความเป็นธรรมให้กับสังคมและประชาชน ศาลยุติธรรมจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน และเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมตระหนักถึงการพัฒนา และเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องดังกล่าวเช่นกัน จากการปรับบทบาทและภารกิจให้เหมาะสม กับสภาพการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามกระแสการพัฒนาของยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการ และความคาดหวังของภาคส่วนต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งการกำหนดทิศทางการบริหารและพัฒนาางของศาลยุติธรรม ตามแผน

ยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2545 - 2552 ที่มีเอกภาพ และชัดเจนในการขับเคลื่อนการบริหารราชการศาลยุติธรรม ให้เกิดความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง โดยอาศัยองค์ความรู้และนวัตกรรมที่ก้าวหน้าทันความเปลี่ยนแปลง สู่ยุคสังคมฐานความรู้ เช่นปัจจุบันตลอดจนอาศัยขีดความสามารถของบุคลากรศาลยุติธรรมเอง ทั้งผู้พิพากษาและข้าราชการศาลยุติธรรม ดังประเด็น “ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มศักยภาพระบบการสนับสนุนการอำนวยความยุติธรรม” เป็นพลังผลักดันให้ทุกยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จได้อย่างแน่นอน มีบูรณาการและต่อเนื่องในที่สุด อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ทั้งในหลักนิติธรรมและการบริหารจัดการ เพื่อสนับสนุนการอำนวยความยุติธรรมให้ศาลยุติธรรมดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องได้รับการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ในมิติต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อาทิ การพัฒนากฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับต่างๆ การพัฒนาระบบการบริหารราชการศาลยุติธรรม หรือ การพัฒนาระบบในวิธีการขั้นตอนการดำเนินคดีและการพิพากษาคดี ในศาลยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นต้น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับงานวิจัยภายใต้ศาลยุติธรรม รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถและทักษะด้านการวิจัยของผู้วิจัยอีกด้วย

ด้วยความสำคัญของการวิจัยและพัฒนานี้ จึงได้มีการจัดตั้งสถาบันวิจัย และพัฒนาและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การวิจัย และพัฒนาของศาลยุติธรรม เพื่อให้เป็นหน่วยงานหลักที่มีภาระหน้าที่โดยตรง ต่อการวิจัยและพัฒนาการศาลยุติธรรม เพื่อสนับสนุน การอำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ และสอดคล้องกับการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมพ.ศ. 2549 – 2552 ได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้การวิจัยและพัฒนาของศาลยุติธรรม เป็นไปอย่างมีทิศทางตามนโยบายและยุทธศาสตร์ ตลอดจนมีการบริหารจัดการงานวิจัยอย่างเป็นระบบ ตามความสอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขต่างๆ นั้น “โครงการจัดทำนโยบายแผนยุทธศาสตร์การวิจัย และพัฒนากฎหมายและการศาลยุติธรรม และการกำหนดแนวทางในการบริหารงานด้านการวิจัย” จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

- เพื่อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดทำโครงสร้างของสถาบันวิจัยและพัฒนา
- เพื่อจัดทำแผนแม่บทงานวิจัยของศาลยุติธรรม และแผนปฏิบัติการ 3 ปีของสถาบันวิจัยและพัฒนา
- เพื่อจัดทำระเบียบที่จำเป็น เกี่ยวกับการบริหารงานวิจัย เพื่อเสนอให้คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม (กบศ.) พิจารณาต่อไป
- เพื่อจัดทำคู่มือที่จำเป็นเพื่อช่วยในการบริหารงานวิจัยและดำเนินงานวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนา

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. รศ.ดร. นวลน้อย	ตรีรัตน์
2. ศ.ดร. ปริญญา	นุตาลัย
3. รศ.ดร. โชติชัย	เจริญงาม
4. ดร. สันติ	เจริญพรพัฒนา
5. นาวาอากาศตรี สุรพงษ์	ศรีวนิชย์
6. นางสาว วิจิตรา	มหาวรากร

ระยะเวลาดำเนินการโครงการวิจัย

การดำเนินโครงการจะใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 12 เดือน นับจากวันลงนามในสัญญา

งบประมาณการดำเนินงานโครงการวิจัย

วงเงินงบประมาณรวม 2,400,000 บาท

การสัมมนาโครงการวิจัย
เรื่อง“การจัดทำนโยบายแผนยุทธศาสตร์การวิจัย และพัฒนากฎหมาย
และการศาลยุติธรรม และการกำหนดแนวทางในการบริหารงานด้านการวิจัย”
ณ โรงแรม ดิ เอ็มเมอร์อัลด์

มีนายสราวุธ เบญจกุล เป็นประธานในพิธีเปิดการสัมมนา และดร.ปริญญ์ นุศลชัย เป็นผู้ดำเนินรายการ

แพทย์หญิงคุณหญิงพรทิพย์ โรจนสุนันท์ ผู้อำนวยการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์
กระทรวงยุติธรรม เข้าร่วมประชุมการสัมมนาครั้งนี้ด้วย

การสัมมนาปรับปรุงความคิดเห็นผู้พิพากษา เรื่อง
“การจัดทำนโยบาย แผนยุทธศาสตร์การวิจัยและการพัฒนา
กฎหมาย และการศาลยุติธรรม และการกำหนดแนวทางในการ
บริหารงานด้านการวิจัย”

ในวันอังคารที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐
ณ ห้องประชุมใหญ่ ชั้น ๑๒ อาคารศาลอาญา

นายพินิจ สุเสารัจ เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม เป็นประธานในพิธีเปิดการประชุม

นายชาติชาย อัครวิบูลย์ ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์ภาค ๗
นายสุรศักดิ์ กิตติพงษ์พัฒนา ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์
และ นายชัยสิทธิ์ ตราชูธรรม ผู้พิพากษาศาลฎีกา เข้าร่วมประชุม

ร่าง
แผนแม่บทงานวิจัยของศาลยุติธรรม (พ.ศ.2551-2553)

โครงการจัดทำนโยบายแผนยุทธศาสตร์
การวิจัยและพัฒนากฎหมายและการศาลยุติธรรม
และการกำหนดแนวทางในการบริหารงานด้านการวิจัย

สถาบันวิจัยและพัฒนา
สำนักงานศาลยุติธรรม

คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนแม่บทงานวิจัยของศาลยุติธรรม (พ.ศ.2551-2553)

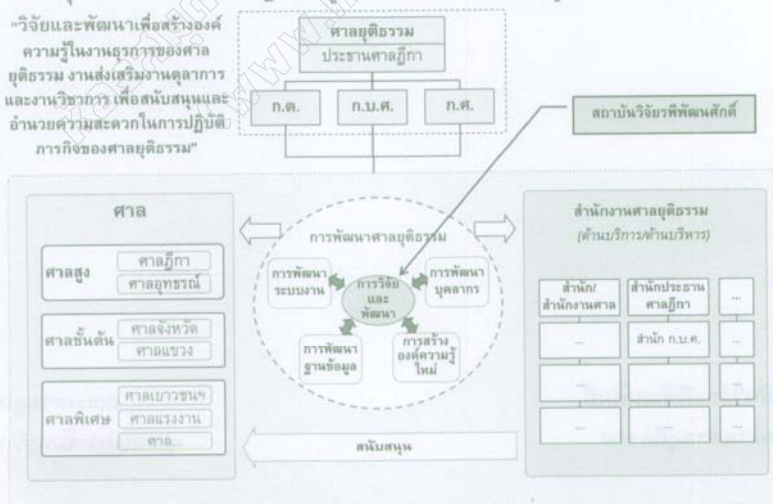
1. บทนำ

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหลักที่สำคัญต่อการสร้างและผดุงความยุติธรรมให้แก่สังคมไทย มาโดยตลอด จากการพิจารณาคดีตามอำนาจอธิปไตยฝ่ายตุลาการมาเป็นระยะเวลากว่า 125 ปี ที่ โดยมีการกึ่งสำคัญในการดำรงความเป็นธรรม คือ การพิจารณาคดี การไกล่เกลี่ย ระวังข้อพิพาทและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมาย และการดำเนินการภายใต้วิสัยทัศน์

"ศาลยุติธรรมเป็นสถาบันหลักในการอำนวยความยุติธรรม และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว เสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรม"

การพัฒนาศาลยุติธรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องภายใต้สภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัตสูงนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลยุติธรรมต้องมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน อาทิ ระบบงานศาลยุติธรรม งานธุรการของศาลยุติธรรม งานส่งเสริมงานตุลาการ และงานวิชาการ รวมถึงสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติการของศาลยุติธรรมให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดในการนี้ สถาบันวิจัยและพัฒนาศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบภารกิจวิจัยและพัฒนาของศาลยุติธรรม ซึ่งครอบคลุมในทุกระบบที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาระบบงาน การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาฐานข้อมูล ดังแสดงรายละเอียดในรูปที่ 1

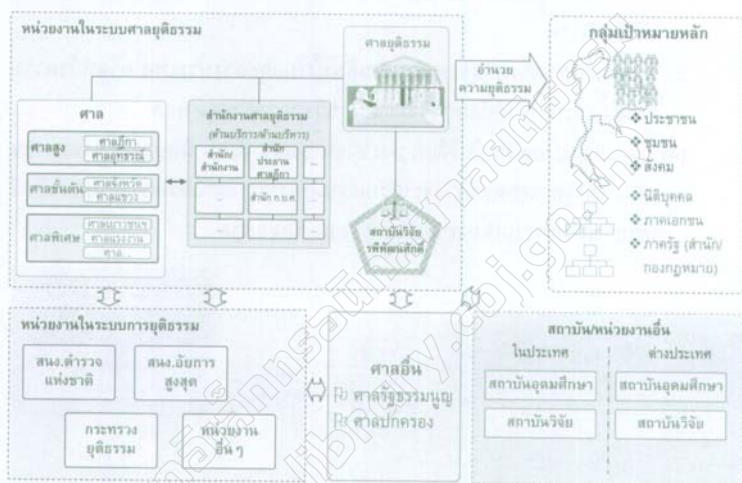
"วิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ในวงจรการของศาลยุติธรรม งานส่งเสริมงานตุลาการ และงานวิชาการ เพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติการของศาลยุติธรรม"

รูปที่ 1 การวิจัยและพัฒนาของศาลยุติธรรม

2. แผนแม่บทการวิจัยของศาลยุติธรรม

สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ได้จัดทำ “แผนแม่บทการวิจัยของศาลยุติธรรม” เพื่อเป็นทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ในการวิจัยและพัฒนาเพื่อไปสู่การบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามวิสัยทัศน์ของศาลยุติธรรม ทั้งนี้ แผนแม่บทการวิจัย ได้จัดทำขึ้นอยู่บนหลักการของการตอบสนองการปฏิบัติงานของระบบงานศาลยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ซึ่งต้องคำนึงถึง กลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอันได้แก่ หน่วยงานในระบบศาลยุติธรรม หน่วยงานในระบบการยุติธรรม ศาลอื่นๆ รวมไปถึงสถาบันการศึกษาและสถาบันวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ดังรูปที่ 2

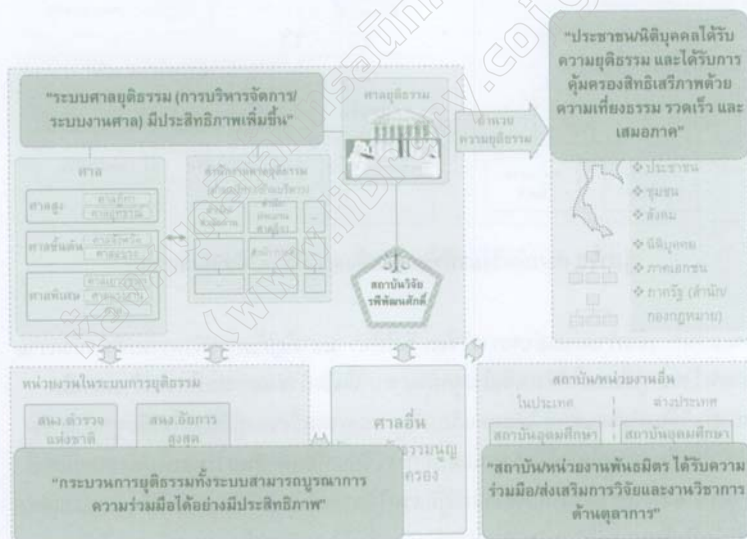

รูปที่ 2 สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก

กระบวนการจัดทำแผนแม่บทการวิจัย จึงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจถึงความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกฝ่าย จากนั้นจึงกำหนดกรอบโครงสร้างผลผลิต สถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ ให้สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย อันจะทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าแผนแม่บทการวิจัย ที่จัดทำขึ้นประกอบไปด้วยผลผลิตที่สามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักได้อย่างแท้จริง และยังแสดงให้เห็นถึงทิศทางที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ซึ่งเอื้อต่อการเข้าร่วมภารกิจการวิจัยและพัฒนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์ภาคส่วนต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มมีความคาดหวังต่อการวิจัยและพัฒนาของสถาบันวิจัย
ที่พัฒนาด้านมิติที่แตกต่างกันไป (รูปที่ 3) ดังนี้

- (1) หน่วยงานภายในระบบศาลยุติธรรม อันได้แก่ ศาลสูง ศาลชั้นต้น ศาลพิเศษ และหน่วยงานต่างๆ ในสำนักงานศาลยุติธรรม ต่างคาดหวังว่าการวิจัยและพัฒนาจะสามารถสนับสนุนให้ระบบศาลยุติธรรมมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในส่วนของบริหารจัดการและระบบงานศาล
- (2) หน่วยงานในระบบการยุติธรรม อันได้แก่ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นๆ ต่างคาดหวังว่ากระบวนการยุติธรรมทั้งระบบจะสามารถบูรณาการความร่วมมือกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (3) สถาบันการศึกษาและหน่วยงานอื่นทั้งในและต่างประเทศ คาดหวังความร่วมมือและการส่งเสริมการวิจัยและงานวิชาการด้านตุลาการ
- (4) กลุ่มเป้าหมายหลัก อันได้แก่ ประชาชน ชุมชน สังคม นิตินบุคคล ภาคเอกชน และภาครัฐต่างคาดหวังว่าจะได้รับความยุติธรรม และได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว และเสมอภาค

รูปที่ 3 ความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก

[illegible]

ผลผลิตที่ 1 การวิจัยและพัฒนา

1.1 การพัฒนาองค์ความรู้ด้านความยุติธรรม/นิติธรรม

- ผลผลิตที่ 2 การบริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้

2.1 การให้ความรู้แก่ประชาชน/บุคคลทั่วไป/นิติบุคคล

- 2.2 การให้คำแนะนำเชิงยุทธศาสตร์แก่หน่วยงานในระบบศาลยุติธรรม
และหน่วยงานในระบบการยุติธรรม
- 2.3 การเผยแพร่/ถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงวิชาการเพื่อพัฒนาทรัพยากร
บุคคล

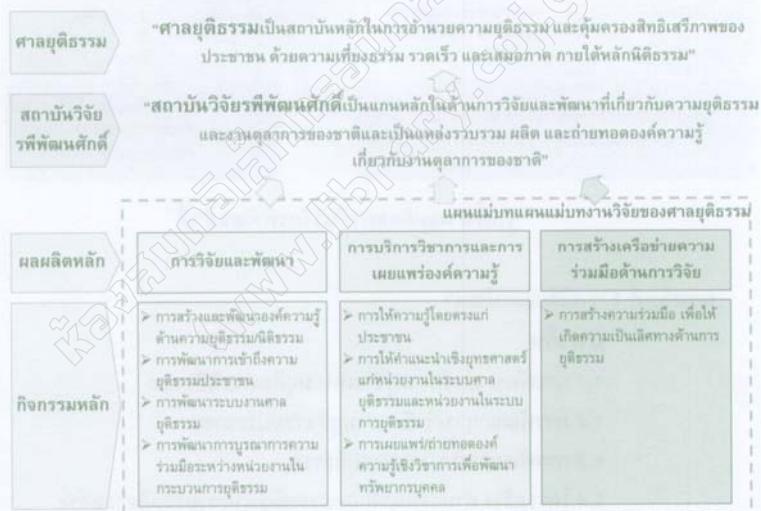
ผลผลิตที่ 3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการวิจัย

ประเด็น

- 3.1 การสร้างความร่วมมือ เพื่อให้เกิดความเป็นเลิศทางด้านการ
ยุติธรรม

3. แนวทางการนำแผนแม่บทการวิจัยของศาลยุติธรรมไปสู่การปฏิบัติ

แผนแม่บทการวิจัยของศาลยุติธรรมเป็นกลไกเชิงนโยบายที่สำคัญ อันจะนำไปสู่การ
บรรลุเป้าหมายของสถาบันวิจัยพัฒนาศักดิ์ ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การบรรลุผลสัมฤทธิ์ตาม
วิสัยทัศน์ของศาลยุติธรรม ดังเห็นได้จากรูปที่ 5

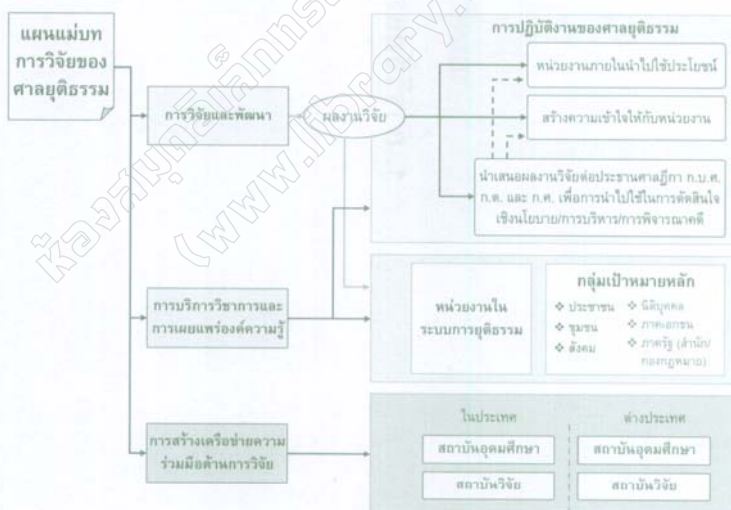
รูปที่ 5 ความเชื่อมโยงแผนแม่บทการวิจัยของศาลยุติธรรม

ทั้งนี้ การดำเนินการตามแผนแม่บทการวิจัยของศาลยุติธรรมแบ่งได้ ดังนี้

- ๙ ศาลยุติธรรมดำเนินการวิจัยเองโดยใช้บุคลากรของศาลยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งมีความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการทำวิจัย

- ✎ การร่วมดำเนินการกับหน่วยงานอื่น คือ การที่ศาลยุติธรรมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อทำการวิจัยร่วมกัน เช่น กระทรวงยุติธรรม สำนักอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น
- ✎ การให้หน่วยงานอื่นดำเนินการ คือ การให้หน่วยงานอื่นดำเนินการวิจัยให้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวเนื่องกับโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันวิจัยอื่น ๆ เช่น สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรมของกระทรวงยุติธรรม สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษาของศาลรัฐธรรมนูญ หรือสำนักวิจัยและวิชาการของศาลปกครอง เป็นต้น
- ✎ การจ้างวิจัย คือ การจ้างหน่วยงานอื่นหรือสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีความเชี่ยวชาญเฉพาะในการทำวิจัย
- ✎ การร่วมวิจัยกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้าน

ท้ายที่สุด เมื่อมีการดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบจะทำให้ได้ทั้งผลงานวิจัย การเผยแพร่องค์ความรู้ และการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการวิจัย นำไปสู่ความเป็นเลิศของสถาบันวิจัยที่พัฒนาศักดิ์ในองค์ความรู้ด้านระบบงานศาลยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

รูปที่ 6 การนำผลผลิตของแผนแม่บทการวิจัยของศาลยุติธรรมไปสู่การใช้ประโยชน์

ผลผลิต

1. การวิจัยและพัฒนา

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coi.go.th)

1. การวิจัยและพัฒนา									
เพื่อวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุ่งหวังให้ศาลเป็นที่พึ่งของประชาชน รวมทั้งสามารถอำนวยความสะดวกสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว และเสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรม									
ผลผลิต วัตถุประสงค์	ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ			แนวทางการวิจัย		
				2551	2552	2553	ก่อนเริ่มโครงการ	ร่วมพัฒนาระบบงาน	ร่วมวิจัยกับต้นสังกัด
1.1 การพัฒนาองค์ความรู้ด้านความยุติธรรม/นิติธรรม	1.1.1 องค์ความรู้พื้นฐาน	1.1.1.1 ความรู้พื้นฐานความยุติธรรม		x	x		x		x
	1.1.2 กฎหมายสำคัญ	1.1.2.1 หลักนิติธรรม		x			x		x
1.2 การพัฒนาการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน	1.2.1 การเข้าถึงและการได้รับความเป็นธรรมของประชาชน (Access and Fairness)	1.1.2.1 กฎหมายของประเทศ		x	x		x		x
		1.2.1.1 การขยายโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรม โดยความสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่าย	x	x		x	x	x	x
		1.2.1.2 การคุ้มครองสิทธิของประชาชน/ชุมชน							
		1.2.1.3 ความเข้าใจของประชาชนกับศาลประเภทต่าง ๆ	x	x	x	x	x	x	x
		1.2.1.4 การเข้าถึงความยุติธรรมของผู้ด้อยโอกาสหรือผู้พลกึ่งพล	x	x	x				
		1.2.1.5 Restorative Justice การอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายและผู้ต้องหา ส่งเสริมให้สภาพความ/ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ แก้ไข และฟื้นฟู เยียวยาผู้เสียหาย และชดเชยความเสียหายจากผู้กระทำผิด และฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างกัน	x				x	x	x

ผลผลิต		1. การวิจัยและพัฒนา					
วัตถุประสงค์		เพื่อวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุ่งหวังให้ศาลเป็นที่พึ่งของประชาชน รวมทั้งสามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว และเสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรม					
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ		แนวทางการวิจัย		
			2551	2552 2553	ก่อนแผนแม่บท ระหว่างแผนแม่บท หลังแผนแม่บท	ก่อนแผนแม่บท ระหว่างแผนแม่บท หลังแผนแม่บท	
1.2 การพัฒนาการเข้าถึง ความยุติธรรมของประชาชน (ต่อ)	1.2.2 ความไว้วางใจและความ เชื่อมั่นของประชาชน (Public Trust and Confidence)	1.2.2.1 ผลลัพธ์และผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ จากคำ พิพากษาและการบวนการพิจารณาคดี โดยเฉพาะคดีที่ประชาชน สนใจ/เฝ้าติดตาม	x	x	x	x	
		1.2.2.2 การศึกษาและพัฒนาแนวทางการดำเนินการเชิงรุก เพื่อลด ผลกระทบเชิงลบที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาของ ประชาชน	x	x	x	x	
1.3 การพัฒนาระบบงานศาล ยุติธรรม	1.3.1 การบริหารจัดการการ พิจารณาคดี (Case Management)	1.3.1.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการพิจารณาคดี (ปัจจัยทางตรง) เช่น อัตราการล้มเลิกพิพาทฯ แรงจูงใจ และระบบการ การบริหารวินัย	x				
		1.3.1.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการพิจารณาคดี (ปัจจัยสนับสนุน) เช่น ระบบการพิจารณาคดีแบบต่างๆ และ ฐานข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีและการพิจารณาคดี	x				

ผลผลิต	1. การวิจัยและพัฒนา									
วัตถุประสงค์	เพื่อวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุ่งหวังให้ศาลเป็นที่พึ่งของประชาชน รวมทั้งสามารถอำนวยความสะดวก และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว และเสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรม									
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ			แนวทางการวิจัย				
			2551	2552	2553	การสืบสวนสอบสวน	การทดลองปฏิบัติ	การสังเกตการณ์	การสัมภาษณ์	
1.3 การพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรม (ต่อ)	1.3.2 การเพิ่มประสิทธิภาพการพิจารณาคดีเฉพาะที่/เฉพาะเรื่อง/คดีศาลพิเศษ/กลุ่มคดีพิเศษ	1.3.2.1 การพิจารณาคดีเฉพาะในแต่ละพื้นที่ที่มีลักษณะของคดีที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่	x	x		x				x
		1.3.2.2 เรื่องที่มีความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนในขณะนั้น (Hot Issues) หรือกำลังเป็นปัญหาและส่งผลกระทบต่อในปัจจุบัน	x	x		x				x
		1.3.3.1 ส่งเสริมกระบวนการรับข้อพิพาทในรูปแบบต่าง ๆ	x			x				x
	1.3.3.2 ผลประโยชน์ของประเทศและบทบาทของส่วนราชการ กับระบบอนุญาโตตุลาการ		x			x				x
	1.3.4 การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา	1.3.4.1 ได้รับความเหมาะสมของขอบเขตการดำเนินงานเรื่องต่าง ๆ ของผู้พิพากษาเพื่อให้เกิดเอกภาพในการตัดสินใจ	x	x		x				
		1.3.4.2 แนวทางในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษา	x	x		x				
		1.3.4.3 ระบบและแนวทางการตรวจสอบสำนวนคดีโดยผู้พิพากษาผู้มีประสบการณ์สูงเพื่อรักษาและเพิ่มคุณภาพของการพิจารณาคดี		x		x				
		1.3.4.4 การใช้หลักเศรษฐศาสตร์ในการวิเคราะห์มูลค่าความเสียหาย		x		x				

ผลผลิต		1. การวิจัยและพัฒนา				
วัตถุประสงค์		เพื่อวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุ่งหวังให้ศาลเป็นที่พึ่งของประชาชน รวมทั้งสามารถอำนวยความสะดวก และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว และเสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรม				
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	แนวทางกรวิจัย			
			เวลาดำเนินการ			
1.3 การพัฒนาระบบงานศาล ยุติธรรม (ต่อ)	1.3.5 การพัฒนาระบบการ บริหารงานศาลยุติธรรม	1.3.5.1 การพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลศาลยุติธรรม 1.3.5.2 การบูรณาการฐานข้อมูลศาลยุติธรรมและการจัดการองค์ ความรู้ 1.3.5.3 การพัฒนาเครื่องอำนวยความสะดวกและระบบ e-court 1.3.5.4 ระบบงบประมาณและเงินทุน (Court Funding) 1.3.5.5 ความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกของศาลยุติธรรม (Court Security and Facility)	2551	2552	2553	
			x			
	1.3.6 การบูรณาการกับ หน่วยงานในศาลยุติธรรม	1.3.6.1 การบูรณาการนวัตกรรมในด้านระบบงาน บุคลากร ฐานข้อมูลและการจัดการองค์ความรู้ 1.3.6.2 แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินงานนโยบายต่าง ๆ และการ บริหารการเปลี่ยนแปลง	x			

ผลผลิต		1. การวิจัยและพัฒนา									
วัตถุประสงค์		เพื่อวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มุ่งหวังให้ศาลเป็นที่พึ่งของประชาชน รวมทั้งสามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ด้วยความเที่ยงธรรม รวดเร็ว และเสมอภาค ภายใต้หลักนิติธรรม									
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ			แนวทางการวิจัย					
			2551	2552	2553	ศึกษาและวิจัย	พัฒนาระบบ	ปรับปรุง	เผยแพร่		
1.4 โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม	1.4.1 เส้นแบ่งอำนาจศาลและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม	1.4.1.1 เส้นแบ่งเขตอำนาจระหว่างศาลและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม อาทิ การบังคับคดี	x			x	x	x	x	x	x
		1.4.1.2 การบูรณาการความร่วมมือในลักษณะการสร้างพันธมิตรกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของศาลยุติธรรม	x	x	x	x					
		1.4.2.3 ความเป็นอิสระของศาลยุติธรรม									x
	1.4.2 เส้นแบ่งอำนาจศาลแต่ละประเภท	1.4.2.1 เส้นแบ่งเขตอำนาจระหว่างศาลแต่ละประเภท อาทิ ศาลยุติธรรมกับศาลปกครอง ศาลยุติธรรมกับศาลรัฐธรรมนูญ		x		x	x	x	x	x	x

ผลผลิต

2. การบริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (www.library.coi-90.th)

ผลผลิต วัตถุประสงค์		2. การบริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อให้บริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้เสียในระบบศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชน บุคคลทั่วไป และนิติบุคคล ตลอดจนพัฒนาบุคลากรในสายวิชาชีพเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของระบบศาลยุติธรรมทั้งระบบ							
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ				การดำเนินงาน		
			2551	2552	2553	เผยแพร่สู่สังคม ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	เผยแพร่สู่สังคม ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	เผยแพร่สู่สังคม ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	
2.1 การให้ความรู้แก่ ประชาชน/บุคคลทั่วไป/นิติ บุคคล	2.1.1 การประชาสัมพันธ์สร้าง ความเข้าใจให้ประชาชนรับรู้ และเข้าใจใน สิทธิ เสรีภาพ ของประชาชน	2.1.1.1 การเผยแพร่กฎหมายที่จำเป็น ใกล้และ/หรือเหมาะสมกับ สถานการณ์/โอกาสแก่ประชาชน 2.1.1.2 การให้ความรู้เกี่ยวกับ การเคารพสิทธิ การป้องกันสิทธิ และ การประนีประนอม 2.1.1.3 การเป็นที่พึ่งและการให้ความช่วยเหลือประชาชนในลักษณะ ต่างๆ เมื่อประสบปัญหา เช่น การสร้างระบบการให้คำแนะนำ คำปรึกษาทางกฎหมาย การพัฒนาคู่มือของทนายอรรถ เป็นต้น	x	x	x	x	x	x	x
			x	x	x	x	x	x	
2.2 การเปิดเผยข้อมูลการ พิจารณาพิพากษาคดีต่อ สาธารณะทั้งก่อนและหลังคำ พิพากษา	2.2.1 การเปิดเผยข้อมูลการ พิจารณาพิพากษาคดีต่อ สาธารณะทั้งก่อนและหลังคำ พิพากษา	2.2.1.1 การเปิดเผยข้อมูลการพิจารณาพิพากษาคดีต่อสาธารณะทั้ง ก่อนและหลังคำพิพากษา เพื่อเป็นการรณรงค์ให้ประชาชน/บุคคล ทั่วไป/นิติบุคคล 2.2.1.2 การสื่อสารข้อมูลคดีที่มีความอ่อนไหวหรือคดีอื่น ๆ (X-files) ที่เป็นที่สนใจของสาธารณะ	x	x	x	x	x	x	x
			x	x	x	x	x	x	

ผลผลิต วัตถุประสงค์	2. การบริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อให้บริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้เสียในระบบศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชน บุคคล ตลอดจนพัฒนาบุคลากรในสายวิชาชีพเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของระบบศาลยุติธรรมทั้งระบบ											
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ			การดำเนินงาน						
			2551	2552	2553	ยุทธศาสตร์ที่ ๑	ยุทธศาสตร์ที่ ๒	ยุทธศาสตร์ที่ ๓	ยุทธศาสตร์ที่ ๔	ยุทธศาสตร์ที่ ๕		
2.1 การให้ความรู้แก่ ประชาชน/บุคคลทั่วไป/นิติ บุคคล (ต่อ)	2.1.3 การเผยแพร่ความรู้ด้าน กฎหมาย การเคารพและ ป้องกันสิทธิ และความ ยุติธรรม แก่เด็กและเยาวชน และคนพิการ	2.1.3.1 วิธีการ สื่อ และช่องทางในการเผยแพร่กฎหมายที่จำเป็น และ/หรือเหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน 2.1.3.2 แนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการกระทำผิดของเด็กและ เยาวชน และการปกป้องสิทธิของคนพิการ	x	x	x							
	2.1.4 การแปลเอกสารต่าง ๆ จากภาษาต่างประเทศ	2.4.1 การแปลเอกสารต่างประเทศ อาทิ บทความเชิงวิชาการ หนังสือ ข้อมูลการพิจารณาคดีสำคัญ กฎหมาย ฯลฯ เพื่อความ สะดวกและประสิทธิภาพในการเผยแพร่และใช้ประโยชน์ในเชิง วิชาการและการปฏิบัติ	x	x	x							x

ผลผลิต		2. การบริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้									
วัตถุประสงค์		เพื่อให้บริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้เสียในระบบศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชน บุคคลทั่วไป และนิติบุคคล ตลอดจนพัฒนาบุคลากรในสายวิชาชีพเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของระบบศาลยุติธรรมทั้งระบบ									
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ			การดำเนินงาน					
			2551	2552	2553	กลยุทธ์ที่ 1	กลยุทธ์ที่ 2	กลยุทธ์ที่ 3	กลยุทธ์ที่ 4		
2.2 การให้คำแนะนำเชิงยุทธศาสตร์แก่หน่วยงานในระบบศาลยุติธรรมและหน่วยงานในระบอบการยุติธรรม	2.2.1 การสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายสำหรับผู้บริหารระดับสูงของศาลยุติธรรม (ภายใน)	2.2.1.1 การสนับสนุนข้อมูลแก่ผู้บริหารระดับสูงเพื่อประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง	x	x	x	x					
	2.2.1.2 การพัฒนาระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (e-office) และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ ในศาลยุติธรรม เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลจากหน่วยงานสนับสนุน (Back office) ไปยังศาลสูง ศาลชั้นต้น และศาลพิเศษ		x				x				
	2.2.2 การสนับสนุนข้อมูลและการให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (ภายนอก)	2.2.2.1 การแลกเปลี่ยนและให้คำแนะนำคำปรึกษาซึ่งกันและกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม	x				x				x
		2.2.2.2 การเชื่อมโยงข้อมูลสำคัญ (Key Information) ของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในศาลยุติธรรม	x	x	x			x	x		
		2.2.2.3 การเสริมสร้างความร่วมมือ/ความเข้าใจระหว่างหน่วยงานเพื่อให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือ	x	x	x			x	x		x

ผลผลิต วัตถุประสงค์	2. การบริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อให้บริการวิชาการและการเผยแพร่องค์ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้เสียในระบบศาลยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชน บุคคลทั่วไป และนิติบุคคล ตลอดจนพัฒนาบุคลากรในสายวิชาชีพเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของระบบศาลยุติธรรมทั้งระบบ				
	ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ	การดำเนินงาน
2.3 การเผยแพร่ถ่ายทอด องค์ความรู้เชิงวิชาการเพื่อ พัฒนาศักยภาพบุคคล		2.3.1 การฝึกอบรมเฉพาะ เรื่อง/ หลักสูตรในสาขาวิชาชีพ ที่เกี่ยวข้องกับระบบศาล ยุติธรรมและกระบวนการ ยุติธรรม		2551 2552 2553	จัดประชุม ให้หน่วยงาน ภายนอกเข้า ร่วมกับหน่วยงาน ภายใน
				2551 2552 2553	จัดประชุม ให้หน่วยงาน ภายนอกเข้า ร่วมกับหน่วยงาน ภายใน
		2.3.2 การพัฒนาหลักสูตร ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา	2.3.1.1 การฝึกอบรม (หลักสูตรระยะสั้น/ยาว) ให้ความรู้เชิงวิชาการ แก่บุคลากรภายนอกที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับระบบศาลยุติธรรมและ กระบวนการยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ หน่วยงานความ สำนัก/กอง กฎหมายของภาคเอกชนและภาครัฐ เป็นต้น	X	X
				X	X
				X	X
				X	X
		2.3.2.1 การสร้างความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในกรพัฒนา หลักสูตรที่เกี่ยวกับระบบศาลยุติธรรม (หลักสูตรร่วม/Joint Program)	2.3.2.2 การให้ทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพด้านระบบศาล ยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรม	X	X
				X	X
				X	X
		2.3.2.3 การให้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบศาลยุติธรรมแก่สถาบัน อุดมศึกษาเพื่อใช้พัฒนาหลักสูตร และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับระบบ ศาลยุติธรรมแก่นักสิต นักศึกษา		X	X
				X	X

ผลผลิต

3.การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการวิจัย

3. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการวิจัย									
ผลผลิต	เพื่อเพิ่มศักยภาพในการวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนาให้สถาบันวิจัยที่พัฒนาเป็นเลิศด้านตุลาการ								
ประเด็น (Theme)	เรื่อง (Area)	จุดเน้น (Focus)	เวลาดำเนินการ				การดำเนินงาน		
			2551	2552	2553		หอสมุดกฎหมาย	หอสมุดกฎหมาย	หอสมุดกฎหมาย
3.1 การสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดความเป็นเลิศทางด้านการศึกษา	3.1.1 เสริมสร้างความร่วมมือด้านการวิจัยและพัฒนา กับสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันวิจัยในประเทศและต่างประเทศ	3.1.1.1 การเป็นศูนย์กลางข้อมูลและองค์ความรู้ในระบบศาลยุติธรรม	x	x	x		x	x	x
		3.1.1.2 การสร้างวัฒนธรรมการวิจัยและการวิจัยร่วมภายในศาลยุติธรรม และร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาและสถาบันวิจัยในประเทศและต่างประเทศ	x		x				
	3.1.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันวิจัยในประเทศและต่างประเทศ	3.1.2.1 การแบ่งปันทรัพยากร (Resource Sharing) เพื่อการวิจัย		x	x				x
		3.1.2.2 ระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้ของศาลยุติธรรม และบูรณาการกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (Total Integration)		x	x		x	x	
	3.1.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนบุคลากรเพื่อการพัฒนาความรู้	3.1.3.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนบุคลากรเพื่อการพัฒนาความรู้		x	x				x
		3.1.3.2 การให้ความช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านในการวิจัยและพัฒนา			x			x	
	3.1.4 การสร้างเครือข่ายการวิจัยกับหน่วยงานในประเทศ	3.1.4.1 การแบ่งปันทรัพยากร (Resource Sharing) เพื่อการวิจัย		x	x				x
		3.1.4.2 ระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้ของศาลยุติธรรม และบูรณาการกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (Total Integration)		x	x				
	3.1.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนบุคลากรเพื่อการพัฒนาความรู้	3.1.5.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนบุคลากรเพื่อการพัฒนาความรู้		x	x				x
		3.1.5.2 การให้ความช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านในการวิจัยและพัฒนา			x			x	
	3.1.6 การสร้างเครือข่ายการวิจัยกับหน่วยงานในประเทศ	3.1.6.1 การแบ่งปันทรัพยากร (Resource Sharing) เพื่อการวิจัย		x	x				x
		3.1.6.2 ระบบฐานข้อมูลและองค์ความรู้ของศาลยุติธรรม และบูรณาการกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (Total Integration)		x	x				

โครงการวิจัย

เรื่อง “ การพัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาในด้านวิชาการ : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติของประเทศ Common Law และ Civil Law ”

ความสำคัญ และที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาไม่ว่าจะในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา ไม่ว่าในศาลคดีธรรมดาหรือในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ ย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิและเสรีภาพในร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน คุณสมบัติในด้านความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้พิพากษาจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง ขององค์กรศาลยุติธรรมในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

สำนักงานศาลยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่ตาม มาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. 2543 ในการส่งเสริมงานด้านวิชาการให้แก่ตุลาการ ซึ่งในปัจจุบัน มีสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักวิชาการศาลยุติธรรมและกองวิทยบริการทำหน้าที่นี้อยู่ และในอนาคต จะมีการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาเพื่อทำหน้าที่เสริมสร้างงานส่วนนี้ด้วย

ระบบการพัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาในด้านวิชาการในปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่การวางคุณสมบัติของผู้ช่วยผู้พิพากษาให้สูงทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ การทำการฝึกอบรมผู้พิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ ฯลฯ และการส่งเสริมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และความรู้ในลักษณะเอกสารต่างๆ ฯลฯ

แม้กิจกรรมและหลักสูตรข้างต้น จะดูเหมือนว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่งแล้ว แต่ตุลาการและนักวิชาการบางท่าน ยังมีความเห็นว่า ระบบการพัฒนาประสิทธิภาพด้านวิชาการของผู้พิพากษายังไม่ดีเพียงพอ กฎหมายที่กำหนดคุณสมบัติของผู้สอบเข้าเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาคงจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มคุณวุฒิ วิทยุและประสบการณ์ของผู้ช่วยผู้พิพากษาให้สูงขึ้นการฝึกอบรมผู้พิพากษาในระดับต่าง ๆ จะต้องต่อเนื่องทั่วถึงและมีการกระจายไปอย่างเป็นธรรมมากขึ้น การเผยแพร่ความรู้และวิชาการใหม่ ๆ จะต้องทำเป็นระบบมากขึ้น ระบบการวัดผลในหลักสูตรต่าง ๆ จำต้องมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ระบบการพัฒนา ผู้พิพากษา “ผู้เชี่ยวชาญ” ในศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษจะต้องสร้าง “ผู้เชี่ยวชาญ” ให้เกิดขึ้นจริง มิฉะนั้นคุณภาพของผู้พิพากษาไทย ก็จะมีแต่ตกต่ำและถดถอย ประชาชนจะไม่สามารถพึ่งความยุติธรรมจากสถาบันศาลยุติธรรมได้อีกต่อไป

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการทบทวนวิธีการพัฒนาศักยภาพของผู้พิพากษาในด้านวิชาการแบบที่ดำเนินการอยู่ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศอื่น ทั้งประเทศในกลุ่ม Civil Law ที่มีระบบการพัฒนาผู้พิพากษาด้อย ๆ ของประเทศไทย และกับระบบ Common Law ที่มีระบบการคัดเลือกผู้พิพากษามาแบบพิเศษที่แตกต่างออกไป ซึ่งการศึกษาเปรียบเทียบนี้ จะทำให้ได้ข้อมูลจากประเทศต่างๆ ที่มีความหลากหลาย เพื่อนำมาเป็นตัวอย่างในการพัฒนาปรับปรุงระบบการพัฒนาผู้พิพากษาไทยต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

■ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับระบบการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพในด้านความรู้และความสามารถ ในทางวิชาการของผู้พิพากษาในระบบ Common Law เปรียบเทียบกับระบบ Civil Law

■ เพื่อศึกษาแนวทางและปรับปรุงโครงสร้าง วิธีการ กิจกรรม และหลักสูตรที่เหมาะสมในการพัฒนาทางวิชาการของผู้พิพากษาไทยต่อไป

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบและสรุปผล

ผลสำเร็จของโครงการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่จะนำไปใช้ประโยชน์

■ สำนักงานศาลยุติธรรมได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพในด้านความรู้และความสามารถในทางวิชาการของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

■ สำนักงานศาลยุติธรรมได้แนวทางและปรับปรุงโครงสร้าง วิธีการ กิจกรรม และหลักสูตรที่เหมาะสมในการพัฒนาทางวิชาการของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม

■ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าในด้านการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพในด้านความรู้และความสามารถในทางวิชาการของผู้พิพากษาศาลยุติธรรมต่อไป

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย

มูลนิธิสถาบันวิจัยกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

1. นายวัฒนา รัตน์วิจิตร
2. นายวิชุด จรัสสุขสวัสดิ์
3. นายจิตรพรต พัฒนสิน
4. นางสาวศิริพร เอี่ยมธงชัย
5. นายอภิวัฒน์ จิระศิริโสภณ

ระยะเวลาดำเนินการโครงการวิจัย

การดำเนินการโครงการจะใช้ระยะเวลา 365 วัน

งบประมาณการดำเนินงานโครงการวิจัย

วงเงินงบประมาณรวม 535,000 บาท

โครงการวิจัย

เรื่อง “การวิจัยเชิงสำรวจประสิทธิภาพกฎหมายในการตอบสนอง ต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว”

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าเด็กและเยาวชน ถือเป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต แต่ก็เป็บุคคลที่ยังมีความอ่อนแอทั้งในด้านกายภาพ วิทยุฒิ ประสพการณ์และโอกาสทางสังคม ประกอบกับสภาพสังคมในปัจจุบันที่ผู้คนต้องดิ้นรนแข่งขันกันสูงเพื่อความอยู่รอด ครอบครัวจึงไม่สามารถเป็นที่พึ่งของเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ นำมาสู่การไหลบ่าของกระแสการรับค่านิยมและวัฒนธรรมการบริโภคจากต่างประเทศ ด้วยสภาวะการณ์เช่นนี้ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มเข้ามาเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดตามกฎหมายมากขึ้น รวมทั้งการตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากการกดขี่ข่มเหงทางร่างกายหรือจิตใจ ทั้งในฐานะการเป็นผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย หรือการเป็นพยานไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม จากผู้มีคุณวุฒิ หรือวัยวุฒิสูงกว่า

ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นปัญหาสังคมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในระดับสากลดังจะเห็นได้จากอนุสัญญาสิทธิว่าด้วยเด็กขององค์การสหประชาชาติที่กำหนดพันธกรณีผูกพันให้ประเทศภาคีอนุสัญญาต้องปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเด็ก โดยมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศภาคีอนุสัญญา เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535

สำหรับกระบวนการยุติธรรมของไทยได้เริ่มมีการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานตามปรัชญาที่ว่า “การให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนเป็นอันดับแรกในกระบวนการยุติธรรมและจัดการเกี่ยวกับระบบเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้กระบวนการยุติธรรมทำลาย ทำความเสียหายและประทึบมลทินให้กับเด็ก” และต่อมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพสังคม แนวคิดทางกระบวนการยุติธรรม และคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน จนกระทั่งได้มีการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

ต่อมาภายหลังเมื่อประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และกำหนดให้องค์กรศาลยุติธรรมแยกจากกระทรวงยุติธรรม โดยมีสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยธุรการอิสระของศาลยุติธรรม ส่งผลให้มีการออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ขึ้นให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และปัจจุบันอยู่ระหว่างกระบวนการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(ที่แก้ไขใหม่) และอนุสัญญาระหว่างประเทศอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเด็ก เยาวชน และครอบครัว สำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน และครอบครัวขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่พิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก เยาวชนและครอบครัว และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจากการทำงานคณะทำงานฯ ได้พบปัญหาหลายประการทั้งเรื่องของเด็ก และเยาวชนที่กระทำความผิดที่อยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมและครอบครัว ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ที่มีเนื้อหาเดียวกัน รวมถึงข้อบกพร่องจากการขาดความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนของกฎหมายสารบัญญัติฉบับต่าง ๆ และความขัดกันของกฎหมายวิธีสบัญญัติ เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กฎหมายครอบครัว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมที่แก้ไขใหม่หรือกฎหมายอื่น เช่น กฎหมายเกี่ยวกับเพศ กฎหมายเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับเด็ก ผู้หญิง กฎหมายคำมนุษย์ เป็นต้น นอกเหนือจากเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กดังกล่าวแล้ว คณะทำงานฯ ยังได้พบว่ามีปัญหาเรื่องสตรีและสถาบันครอบครัวในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องที่จำเป็นต้องได้รับการไขควักกันไปด้วย

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของคณะทำงานพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน และครอบครัว เป็นไปอย่างสมบูรณ์เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน และครอบครัว ได้อย่างเป็นระบบ จึงเห็นสมควรดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงสำรวจประสิทธิภาพกฎหมายในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว” เพื่อรวบรวมปัญหาข้อขัดข้องที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และครอบครัว ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาพัฒนาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก สตรี และครอบครัว ได้อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และอนุสัญญาระหว่างประเทศอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชน ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจประสิทธิภาพ และรวบรวมปัญหาข้อขัดข้องของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และครอบครัว
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาจจากการวิจัยมาปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่...) พ.ศ....ที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา

3. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้เป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และครอบครัว

4. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายและแนวทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก สตรีและครอบครัว ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สำนักงานศาลยุติธรรมได้ทราบถึงประสิทธิภาพของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และครอบครัว

2. สำนักงานศาลยุติธรรมได้ทราบปัญหา ข้อขัดข้องในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และครอบครัว

3. คณะทำงานพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก เยาวชนและครอบครัว ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่...) พ.ศ.....

4. ข้อมูลและข้อเสนอแนะจากการวิจัย สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก สตรี และครอบครัว ที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตการวิจัย / วิธีดำเนินโครงการวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง "การวิจัยเชิงสำรวจประสิทธิภาพกฎหมายในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว" เป็นการศึกษาเพื่อสำรวจสภาพปัจจุบันของประสิทธิภาพกฎหมาย ปัญหาและข้อขัดข้องของกฎหมายในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัวในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่อยู่ในบังคับของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมและครอบครัว ซึ่งมีการเชื่อมโยงกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามกฎหมาย การขาดความเชื่อมโยงของกฎหมายสารบัญญัติฉบับต่าง ๆ และความขัดกันของกฎหมายวิธีสบัญญัติหรือกฎหมายอื่น เพื่อรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและวิธีปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และครอบครัวอย่างเป็นระบบ โดยใช้วิธีการศึกษา (Methodology) ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Document Research) โดยการศึกษาจากตำรา เอกสารวิชาการ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น งานวิจัยวิทยานิพนธ์ ตำรา บทความ เป็นต้น

เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับการประสิทธิภาพของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว ในภาพรวม

2. การจัดประชุมโต๊ะกลม (Round Table) เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ฝ่าย ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ได้แก่ ด้านเด็ก สตรี และชุมชน เพื่อรวบรวมความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันของประสิทธิภาพกฎหมายและวิธีปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็ก สตรี และครอบครัว

3. การจัดเสวนาทางวิชาการกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเห็นและแนวทางแก้ไขปัญหามาจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านเด็ก สตรี และครอบครัว ทั้งในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค

4. การจัดสัมมนาประชาพิจารณ์ (Public Hearing) หลังจากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประชุมโต๊ะกลมและการจัดประชุมกลุ่มย่อย นำเสนอต่อเวทีประชาพิจารณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก สตรี และครอบครัว

5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะผลการวิจัย เรื่อง “การวิจัยเชิงสำรวจประสิทธิภาพกฎหมายในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว”

6. นำเสนอรายงานผลการวิจัยต่อผู้บริหารสำนักงานศาลยุติธรรม และคณะทำงานพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก สตรีและครอบครัวเพื่อนำมาใช้ประกอบการดำเนินงานปรับปรุงแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก สตรี และครอบครัว ให้มีความสมบูรณ์ สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และอนุสัญญาระหว่างประเทศอื่นที่เกี่ยวข้องต่อไป

คณะผู้วิจัย

คณะทำงานเพื่อพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเด็ก เยาวชนและครอบครัว ตามคำสั่งสำนักงานศาลยุติธรรมที่ 562/2548 มีรายชื่อดังนี้

1. นายวิชา มหาคุณ
2. นายศรีอัมพร ศาสลิกปต์
3. นายวัชรินทร์ บังเจกวิญญูสกุล
4. นายวุฒิชัย หรุจิตติวัฒน์
5. นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ
6. อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
7. นายสมบูรณ์ วัฒนพรมงคล
8. นายชาญณรงค์ ปรานีจิตต์
9. นางอภิรติ โพธิ์พร้อม

10. นายเชวง ชูศิริ
11. นายสอนชัย สิริวิบูล
12. นายดล บุนนาค
13. นายนิติธร วงศ์ยืน
14. นางสาวสุนทรียา เหมือนพะวงศ์
15. นางสาวนุชนาท บุญแท้

งบประมาณ

ใช้งบประมาณของสำนักวิชาการที่ได้รับจัดสรรงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2549 เพื่อดำเนินโครงการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนาของ ศาลยุติธรรมในกิจกรรมที่ 3 การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทศาลยุติธรรมกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน (ปีแรกเน้นเรื่องสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชน)

ผู้รับผิดชอบโครงการ

สำนักวิชาการศาลยุติธรรม (สถาบันวิจัยและพัฒนาสังกัด)

ตารางกิจกรรม

ในโครงการวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงสำรวจประสิทธิภาพกฎหมายในการตอบสนอง
ต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว”

ครั้งที่ ๑	การประชุมทางวิชาการ เรื่อง “การถ่ายทอดประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้านสตรีเกี่ยวกับกฎหมาย และการปฏิบัติที่จะเมิดสิทธิสตรีและครอบครัว” วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๔๙ ณ ห้องประชุม ๓ ชั้น ๓ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
ครั้งที่ ๒	การประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและ เยาวชนเกี่ยวกับปัญหากฎหมาย และการปฏิบัติที่จะเมิดสิทธิเด็กเยาวชนและครอบครัว” วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๔๙ ณ อาคารศาลอาญา ชั้น ๑๓
ครั้งที่ ๓	การประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชน เกี่ยวกับปัญหากฎหมาย และการปฏิบัติที่จะเมิดสิทธิเด็ก สตรีและครอบครัว” วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๙ ณ ห้องประชุมศาลอุทธรณ์ภาค ๓
ครั้งที่ ๔	การประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพกฎหมาย ในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว” วันที่ ๒๙ – ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๙ ณ โรงแรม โลตัส ปางสวนแก้ว จังหวัดเชียงใหม่
ครั้งที่ ๕	การประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพกฎหมาย ในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว” วันที่ ๖ – ๗ กันยายน ๒๕๔๙ ณ โรงแรมพาวีเลียน จังหวัดสงขลา
ครั้งที่ ๖	การประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพกฎหมาย ในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว” วันที่ ๑๑ – ๑๒ กันยายน ๒๕๔๙ ณ โรงแรมโซฟิเทล ราชา ออคิด จังหวัดขอนแก่น
ครั้งที่ ๗	การประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับประสิทธิภาพกฎหมาย ในการตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิเด็ก สตรี และครอบครัว” วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๙ ณ โรงแรมเจ้าพระยา ปาร์ค กรุงเทพมหานคร

โครงการวิจัย

โลกาภิวัตน์ กับกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

โลกในปัจจุบัน เป็นโลกที่มีการสื่อสารที่ไร้พรมแดน เนื่องจากการติดต่อสื่อสารและคมนาคมระหว่างประเทศ เป็นไปโดยสะดวกรวดเร็ว ประเทศต่างๆ มีการติดต่อสัมพันธ์กันในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทำให้เกิดข้อตกลงระหว่างประเทศ (International Agreement) ในหลายเรื่อง ในด้านกฎหมายกับประเทศต่าง ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือหรือข้อตกลงในทางอาญา เช่น สนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางด้านกฎหมาย และการส่งผู้ร้ายข้ามแดน สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญา รวมถึงข้อตกลงในด้านอื่นๆ เช่น ด้านสิทธิมนุษยชน การคุ้มครองเด็ก

ข้อตกลงระหว่างประเทศมีผลกระทบทั้งโดยตรง และโดยอ้อมต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ รวมถึงอำนาจของศาลไทยด้วย เนื่องจากข้อตกลงเหล่านั้น นอกจากจะก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกในแง่ของการประสานความร่วมมือในลักษณะต่างๆ แล้วยังก่อให้เกิดผลในแง่ลบที่อาจทำให้เอกสารทางการศาลของไทย ต้องถูกกระทบในลักษณะต่างๆ ด้วย ดังนั้น การศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงตระหนักและรับรู้ รวมทั้งเตรียมการในการเผชิญหน้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง

โครงการศึกษาวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะทำการศึกษข้อตกลงระหว่างประเทศ ฉบับต่าง ๆ ที่เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ ในทางอาญามุ่งเน้นศึกษาข้อตกลงที่จะก่อให้เกิดผลกระทบในการจำกัดอำนาจของศาลไทย และในทางพ่วงมุ่งเน้นข้อตกลงที่จำกัดอำนาจในการใช้ดุลพินิจของศาลไทยเกี่ยวกับคดีแพ่งและพาณิชย์ รวมทั้งเนื้อหาในข้อตกลงด้านอื่น ๆ เช่น บทบาทของศาลในข้อตกลงเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็ก เป็นต้น โดยสำนักงานศาลยุติธรรมจะนำผลการวิจัยไปใช้ในการพิจารณา กำหนดนโยบายและทำที่ของตัวแทนของศาลยุติธรรมที่ได้เข้าร่วมการพิจารณาข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรม เพื่อให้ข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่ออำนาจ หรือดุลพินิจของศาลไทยเป็นไปในแนวทางที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อตกลงระหว่างประเทศ ฉบับที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ โดยมุ่งเน้นประเด็นที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้อำนาจ หรือดุลพินิจของศาลยุติธรรม

2. เพื่อให้สำนักงานศาลยุติธรรมมีข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและท่าทีของศาลยุติธรรม ในการเข้าร่วมประชุมพิจารณาข้อตกลงระหว่างประเทศ ได้อย่างเหมาะสม

3. เพื่อกระตุ้นให้ผู้พิพากษา ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผลกระทบต่อสถาบันศาลยุติธรรมทั้งในทางตรงและทางอ้อม

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ศึกษาข้อตกลงระหว่างประเทศฉบับต่างๆ โดยมุ่งเน้นที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ โดยแบ่งเป็น

เนื้อหาทางอาญามุ่งเน้นศึกษาประเด็นที่ข้อตกลงระหว่างประเทศ จะก่อให้เกิดข้อจำกัดในการใช้อำนาจของศาลไทย โดยเฉพาะการขยายอำนาจขององค์กรต่างประเทศในประเทศไทย เช่น ตำรวจสากลเป็นต้น การจำกัดดุลพินิจของศาลไทย เกี่ยวกับการปราบปรามอาชญากรรมระหว่างประเทศ เนื้อหาทางแพ่งมุ่งเน้นศึกษาข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่จำกัดการใช้ดุลพินิจของศาลไทยเกี่ยวกับคดีแพ่งและพาณิชย์ ปัญหาการบังคับตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ ปัญหาการบังคับให้ใช้สถาบันระบับข้อพิพาททางอื่นแทนศาล

เนื้อหาด้านอื่น ๆ โดยมุ่งเน้นในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของศาล เช่น สิทธิมนุษยชนสังคมสิ่งแวดล้อม แรงงานเป็นต้น ในประเด็นของข้อตกลงเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็ก การค้ามนุษย์ ที่อาจมีผลให้ประเทศไทยต้องปรับปรุงกฎหมายภายใน ให้สอดคล้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้พิพากษามีความตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลง ของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผลกระทบต่อสถาบันศาลยุติธรรมทั้งในทางตรงและทางอ้อม และมีผลต่อเนื่อง ถึงการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาด้วย

2. สำนักงานศาลยุติธรรม สามารถกำหนดนโยบายและท่าทีของศาลยุติธรรม ในการเข้าร่วมประชุมพิจารณาข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่มีผลกระทบต่อการใช้อำนาจ หรือดุลพินิจของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี ที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงระหว่างประเทศได้อย่างเหมาะสม

หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ศาลยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม กระทรวงการต่างประเทศ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ

ทฤษฎี สมมุติฐาน หรือกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

เนื่องจากข้อตกลงระหว่างประเทศ ที่ประเทศไทยทำความตกลงกับนานาชาติอารยประเทศ ไม่ว่าจะเป็นในรูปของอนุสัญญา สนธิสัญญา หรือข้อตกลงในเรื่องต่าง ๆ เมื่อมีการออกกฎหมาย อนุวัติการให้เป็นไปตามข้อตกลงดังกล่าว ทำให้มีผลบังคับ ให้ศาลต้องใช้อำนาจภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องนั้น ๆ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่สำนักงานศาลยุติธรรม ต้องมีโครงการวิจัย ศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงและเตรียมการ ในการเผชิญหน้า โดยมุ่งเน้นข้อตกลงฉบับที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ โดยทางอาญา มุ่งเน้นศึกษาข้อตกลงที่จะก่อให้เกิดผลกระทบ ในการจำกัดอำนาจของศาลไทย ส่วนในทางแพ่ง มุ่งเน้นข้อตกลงที่จำกัดอำนาจในการใช้ดุลพินิจ ของศาลไทยเกี่ยวกับคดีแพ่งและพาณิชย์ และเนื้อหา ในข้อตกลงด้านอื่นๆ ซึ่งจะช่วยให้ สำนักงานศาลยุติธรรมมีข้อมูลในการพิจารณา กำหนดนโยบาย และ ทำหน้าที่ของตัวแทน ของศาลยุติธรรมที่ได้เข้าร่วมการพิจารณาข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง กับอำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรมได้อย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

วิธีการศึกษาวิจัยประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การศึกษา ข้อตกลงหรือร่างข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ค้นหาคำข้อดี ข้อเสียและเสนอแนวทาง แก้ไข การจัดสัมมนาทางวิชาการ ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาวิจัยข้อตกลงหรือร่างข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

2. วิเคราะห์ค้นหาคำข้อดี ข้อเสียและเสนอแนวทางแก้ไข

3. ศึกษาและรวบรวมความคิดเห็น จากการจัดสัมมนาทางวิชาการโดยกลุ่มเป้าหมาย ของการจัดสัมมนาทางวิชาการเป็นผู้พิพากษาศาลยุติธรรม พนักงานอัยการ วิชาการ ข้าราชการ กระทรวงต่างประเทศ ข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สมาคมพ่อค้าพาณิชย์ระหว่างประเทศ นักธุรกิจ ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) นักการเมือง

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้อยู่ระหว่างการจัดเตรียมทำโครงการและพิจารณาผู้รับผิดชอบงานการวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง

“โครงการศึกษาแนวทางการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจตามผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม”

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสมบัติของมวลมนุษยชาติ ซึ่งทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ และยังถือได้ว่าทุกคนมีสิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย หรือสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและไม่ทำอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และทรัพย์สินของมนุษย์ สิทธิในสิ่งแวดล้อมถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ที่รัฐจะต้องให้แก่ประชาชนทุกคน ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่ถึงขั้นมีการประกันไว้ในรัฐธรรมนูญเลย นอกจากในระดับความคุ้มครองตามกฎหมายภายในแล้ว ยังมีการรณรงค์ในระดับนานาชาติ ให้จัดสิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งด้วย ดังนั้น เมื่อใดก็ตามหากมีบุคคลใดได้กระทำให้สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพถูกทำลายไป การกระทำดังกล่าวย่อมถือได้ว่าเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่น ดังนั้นผู้กระทำละเมิดสมควรที่จะต้องรับผิดชอบ หากมีความเสียหายเกิดขึ้น ในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาใหญ่ที่มีผลกระทบร้ายแรง ทั้งต่อมนุษยชาติ และต่อสิ่งแวดล้อม บุคคลผู้ทำความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม การกระทำของบุคคลดังกล่าว จึงเป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลผู้ก่อให้เกิดความเสียหายมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ ต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

นอกเหนือจากการให้ความสนใจ ต่อความเสียหายในสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อมนุษย์ อันเป็นลักษณะการเข้าถึงปัญหาโดยใช้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (anthropocentric approach) แล้ว แนวคิดที่เน้นระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมเป็นจุดศูนย์กลาง (ecocentric approach) ก็ได้เสนอความคิดที่จะให้มีการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นระบบแบบองค์รวมกล่าวคือทันทีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ก่อภัยก็ต้องรับผิดชอบในการเยียวยาฟื้นฟูเช่นเดียวกัน

ในปัจจุบัน ระบบกฎหมายไทยมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องละเมิด และทรัพย์สินและพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายหลัก เพื่อใช้ในการเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน กรณีที่ได้รับ ความเสียหายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่บทบัญญัติดังกล่าว ยังมีหลักการ บางเรื่องไม่ชัดเจนเพียงพอ ก่อให้เกิดปัญหาถึงสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย และวิธีการ เรียกค่าเสียหาย ซึ่งไม่อาจทำให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายลักษณะพยาน ก็ยังไม่มีบทบัญญัติที่จะเอื้อให้เกิดความสะดวก ในการดำเนินคดีในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ศาลยุติธรรมในฐานะที่มีบทบาทและ อำนาจหน้าที่โดยตรง ในการสร้างความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environment Justice) จึงยังไม่สามารถแสดงบทบาทในเรื่องนี้ได้เต็มที่ ดังจะเห็นได้ว่าจนถึงปัจจุบันคดีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ก็ยังมิได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ แม้ว่าการจัดตั้งแผนกสิ่งแวดล้อมในศาลฎีกา และในศาลอุทธรณ์บางแห่ง

แสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของความประสงค์ขององค์กร ที่จะพัฒนาในเรื่องนี้ต่อไป แต่ข้อจำกัดในเรื่องความรู้ บุคลากรและงบประมาณ ก็ทำให้การดำเนินการของแผนกชำนาญพิเศษยังเป็นที่ไม่รวดเร็วนัก โครงการวิจัยเรื่อง “การเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม” นี้ จึงมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดเพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ และช่วยเป็นแนวทางอันเป็นประโยชน์ ต่อการทำงานของผู้พิพากษาที่ยังไม่มีความชำนาญ และเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม ให้มีความเข้าใจและสามารถเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้ถูกต้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ รูปแบบวิธีการในการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายต่างประเทศ
- 2 เพื่อศึกษาเรื่องค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่มีต่อร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์
- 3 เพื่อศึกษาเรื่องค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติ
- 4 เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับวิธีพิจารณาตัดสินสิ่งแวดล้อม

ขอบเขตของโครงการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ มีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร โดยศึกษากฎหมายเปรียบเทียบกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ อีกทั้งรวบรวมข้อมูลสถิติคดีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาและคำวินิจฉัยของศาลปกครองชั้นต้นตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม และรวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในภาคต่างๆ ของประเทศไทยรวม 4 ภาค โดยกลุ่มเป้าหมายของการจัดประชุมกลุ่มย่อย เป็นผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม จากผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาศาลปกครอง พนักงานอัยการ หน่วยงานความ ผู้แทนองค์กรอิสระ(NGO) นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ด้านสิ่งแวดล้อม และประชาชนที่สนใจทั่วไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม และผู้ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม จะมีแนวทางในการเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และเป็นมาตรฐานเดียวกัน
2. เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้เกี่ยวข้อง และผู้สนใจศึกษาในเรื่องการเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมต่อไป
3. ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคในการเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง สำนักงานอัยการสูงสุด สภานายความ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเรื่องการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เช่น กรมโรงงาน กรมเจ้าท่า ฯลฯ องค์การพัฒนาเอกชน ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ทฤษฎี สมมุติฐาน หรือกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “การเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม” นี้ จะทำการสำรวจปัญหาเรื่องการเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมในสองส่วน โดยส่วนแรก เป็นเรื่องการเรียกค่าเสียหายที่เกิดแก่บุคคล ประเด็นที่จะศึกษาได้แก่ อุปสรรคในการฟ้องคดีในลักษณะต่างๆ เช่น ปัญหาเรื่องอำนาจฟ้อง ปัญหาเรื่องการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี รวมถึงปัญหาการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหาย เป็นต้น ซึ่งการศึกษาจะมีทั้งการสำรวจข้อเท็จจริงทางคดีในเชิงสถิติ การประชุมโต๊ะกลมและการวิเคราะห์กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาในระบบต่างประเทศ สำหรับเรื่องการเรียกค่าเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ที่ไม่มีบุคคลใดเป็นผู้เสียหายโดยเฉพาะ ซึ่งถือเป็นเรื่องใหม่ทั้งในระบบกฎหมายไทย และในระบบกฎหมายของต่างประเทศ ก็จะต้องมีการศึกษาอย่างละเอียด เพื่อให้เห็นแนวทางในการดำเนินการ ในระบบกฎหมายไทยต่อไป การศึกษาวิจัยนี้เป็นไปเพื่อให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหาสำคัญของประเทศ ที่จนถึงปัจจุบันยังไม่มีมาตรการแก้ไขอย่างเป็นระบบ วิจัยศึกษาทั้งในเชิงเปรียบเทียบ การศึกษาวิเคราะห์ในเชิงทฤษฎี รวมทั้งการทำวิจัยภาคสนามจะทำให้ผู้วิจัยสามารถสร้างระบบที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาได้ อย่างเป็นระบบในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

วิธีการศึกษาวิจัยประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาค้นคว้าข้อมูลสถิติคดี การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาวิจัยเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาค้นคว้าในเชิงกฎหมายเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายของไทยกับกฎหมายของต่างประเทศ
3. ศึกษาและรวบรวมข้อมูล สถิติ จำนวน การเรียกค่าเสียหาย และผลของคดีสิ่งแวดล้อม
4. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในภาคต่างๆ ของประเทศไทยรวม 4 ภาค โดยกลุ่มเป้าหมายของการจัดประชุมกลุ่มย่อย เป็นผู้แทนที่มีความรู้

ความสามารถความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมจาก ผู้พิพากษาศาลยุติธรรม ผู้พิพากษาศาลปกครอง
พนักงานอัยการ ทนายความ ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน(NGO) นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ด้าน
สิ่งแวดล้อม และประชาชนที่สนใจทั่วไป

5. จัดประชุมวิพากษ์ผลการวิจัย

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้อยู่ระหว่างการจัดเตรียมทำโครงการ และพิจารณาผู้รับผิดชอบดำเนินการวิจัย

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coi.go.th)

โครงการศึกษาวิจัย

เรื่อง “ข้อขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับวิถีปฏิบัติของราษฎรในท้องถิ่น เกี่ยวกับการยึดครอง การใช้ประโยชน์และกรรมสิทธิ์ที่ดิน: จากกรณีศึกษา มาสู่ตัวบทกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย”

ปัญหาที่ทําวิจัยและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้พบว่าราษฎรในหลายพื้นที่ ได้ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน ในการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การครอบครองที่ดิน และรวมถึงการมีกรรมสิทธิ์ซึ่งเกิดขึ้นจากวิถีปฏิบัติ หรือ ประเพณีปฏิบัติของราษฎร การเกิดความขัดแย้งระหว่างหลักจารีตปฏิบัติกับกฎหมายรัฐ หรือ กฎข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติ หรือวิธีแห่งปฏิบัติของหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานต่างๆ ทำให้เข้าใจกันว่า กฎหมายและกฎข้อบังคับ วิธีปฏิบัติที่เกิดจากหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานนั้น มีความอยู่ดีธรรม จึงมักเกิดกรณีพิพาท เช่น เกิดการประทุ้ง การต่อต้าน การบ่นติเตียน รวมไปถึง เกิดข้อร้องเรียนขึ้นเป็นระยะๆ และพฤติกรรมดังกล่าวนี้ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมทั่วประเทศ กรณีตัวอย่างที่เกิดข้อพิพาทเรื่องที่ดิน เป็นกรณีที่เกิดจากกลุ่มผู้มีอำนาจน้อยกว่า กับกลุ่มผู้มีอำนาจมากกว่า เช่น กลุ่มราษฎรที่มีฐานะยากจน อาทิเช่น กลุ่มชุมชนแออัด ซึ่งมีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย, กลุ่มราษฎรที่ประสบภัยสึนามิ ซึ่งมีปัญหาเรื่องสิทธิทับซ้อน, กลุ่มราษฎรที่ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกินหรือปัญหาการลักลอบป่า เป็นต้น

ในขณะที่กฎหมาย ที่ถูกนิยามให้เข้าใจร่วมกันถึงกฎระเบียบ ความเรียบร้อย ความสงบสุขของบ้านเมือง เพื่อควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ซึ่งมีผลต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมและการใช้กฎหมาย ได้กำลังเผชิญกับความไม่เข้าใจ ระหว่างข้อพิพาทดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ที่เกิดขึ้นจากกรณีพิพาทสิ่งแวดล้อม และกรณีพิพาทการตีความหมายและความเข้าใจถึงสิทธิในการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน

การเผชิญกับปัญหาของกฎหมายที่เกิดขึ้น จากการตีความหมายของกฎหมายที่แตกต่างกันในสองระบบ คือ ระบบกฎหมายตามกฎหมายจารีตปฏิบัติ และระบบกฎหมายหลักบ้านเมืองเหล่านี้เป็นประเด็นที่สำคัญที่ควรได้นำมาร่วมพิจารณาถึงทางออกที่เหมาะสม สาเหตุของการตีความหมายที่แตกต่างกันระหว่างสิทธิในการใช้และถือครองที่ดิน และสิทธิกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นต้น การที่ราษฎรเป็นผู้ใช้ที่ดินและถือครองที่ดิน จึงเผชิญกับผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ในขณะที่ข้อกฎหมายเองได้กำลังเผชิญกับความสับสนของวิธีพิจารณาความยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่ต้องใช้กฎหมาย

ในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับเหล่านี้ และการเผชิญกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับที่ดินที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น
ในสังคมปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจ
ถึงสาเหตุของการเกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท รวมถึงประเด็นของผู้ใช้กฎหมายนับแต่ ผู้พิพากษา
ผู้ทรงคุณวุฒิ อัยการ ทนายความ รวมถึงคณาจารย์นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และบุคคล
ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายดังกล่าว เช่น ผู้แทนจากศาลปกครอง ผู้แทนจากกระทรวงยุติธรรม องค์กร
พัฒนาเอกชน และที่สำคัญคือราษฎรที่กำลังเผชิญกับปัญหาดังกล่าว ได้เข้ามาร่วมกันพิจารณา
ถึงความเข้าใจในประเด็นกฎหมายและการใช้กฎหมาย ซึ่งบุคคลผู้ใช้กฎหมายเหล่านี้ต่างมีบทบาท
ในการแก้ไขปัญหาและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสังคมและราษฎร เพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไข
ปรับปรุงความเสียหายต่างๆ อันเป็นเหตุของข้อพิพาทเหล่านั้น เพื่อบรรเทาเหตุขัดแย้ง หรืออาจเป็น
ข้อพิพาทที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตมากยิ่งขึ้น

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ นอกเหนือไปจากที่ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และยังผลถึง
ข้อกรณีพิพาทดังกล่าว ได้เข้ามาร่วมกันเรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกัน ของปัญหาที่เกี่ยวข้อง
กับที่ดินแล้ว การศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังมีความสำคัญ ที่จะมีส่วนต่อกระบวนการไกล่เกลี่ยพิจารณาคดี
สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับที่ดินและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของผู้พิพากษา
การปรับปรุงกฎหมาย และการปรับปรุงทัศนคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเพื่อแสวงหา
แนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวระหว่างศาลยุติธรรม
ศาลปกครอง กับหน่วยงานอื่นๆต่อไป

วัตถุประสงค์

งานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ เป็นผลมาจากการแสวงหาความร่วมมือกัน ระดับพหุภาคีในหลายฝ่าย
โดยมีการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาเชิงกระบวนการ นับแต่ปัญหาเชิงโครงสร้าง ปัญหาระบบ
การพิจารณาคดี และปัญหาด้านทัศนคติของนักกฎหมาย โดยมีเป้าหมายศึกษาร่วมกันดังต่อไปนี้ คือ

■ เพื่อทำความเข้าใจปัญหา ในแง่มุมของราษฎรผู้ได้รับความเสียหาย เจ้าหน้าที่
หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง และนักกฎหมาย โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงถึงปัญหาของราษฎร
ที่ประสบปัญหาโดยนักกฎหมาย (ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ และคณาจารย์นักวิชาการ)

■ เพื่อสร้างการเรียนรู้ถึงข้อกฎหมาย หรือกระบวนการยุติธรรมที่ราษฎรอาจนำไปใช้
ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะกลุ่มราษฎรผู้ได้รับผลกระทบ และรวมถึงนักกฎหมายหรือผู้ใช้กฎหมาย
ได้เรียนรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่นที่กำลังเผชิญปัญหา โดยหาข้อสรุป ข้อเสนอแนะ
และวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ร่วมกัน

■ เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ความรู้ นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในกรณีเกี่ยวข้องกับที่ดิน

■ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยของโครงการมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของผู้พิพากษา การปรับปรุงกฎหมาย และการปรับปรุงทัศนคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องต่อไป

■ เพื่อสร้างระบบเครือข่ายความร่วมมือ ในการแก้ไขปัญหาระหว่างชุมชน องค์กรชุมชน ศาลยุติธรรม และหน่วยงานอื่นๆต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

ก.ระดับจังหวัด

1) คัดเลือกพื้นที่ที่มีปัญหาสำหรับทำกรณีศึกษา

2) ชาวบ้าน นักวิจัย นักสังคม และนักกฎหมาย ร่วมประชุมในชุมชนเพื่อเขียนรายงานของแต่ละกรณีศึกษา โดยมีชาวบ้านเป็นผู้เขียนรายงาน นักสังคม-นักวิจัยเป็นผู้ช่วย และนักกฎหมายเป็นที่ปรึกษา มีการประชุม 4-6 ครั้งในชุมชนโดยมีกลุ่มชาวบ้านเป็นผู้ร่วมประชุมหลัก (เขียนรายงานควรเสร็จภายใน 6 เดือน)

3) ชาวบ้าน/นักสังคม เสนอบทความกรณีศึกษา โดยมีนักกฎหมาย/ผู้พิพากษา วิจารณ์บทความ และตั้งข้อสังเกตเรื่องปัญหาข้อกฎหมาย

4) นักกฎหมาย/ผู้พิพากษา ลงชุมชนกรณีศึกษา แล้วเขียนบทความเสนอความเห็นในแง่กฎหมาย และข้อเสนอแนะ (ใช้เวลา 6 เดือน)

5) นักกฎหมาย/ผู้พิพากษา เสนอบทความ โดยให้ชาวบ้าน และนักสังคม ร่วมวิจารณ์

ข.ระดับส่วนกลาง

1) นักวิจัยและนักกฎหมาย พิจารณากรณีศึกษาของแต่ละจังหวัด และทำสรุปปรวมรายงานของชาวบ้านและของนักกฎหมายตลอดจนข้อเสนอแนะของแต่ละจังหวัด (ใช้เวลา 2 เดือน)

2) นักวิจัยและนักกฎหมาย สรุปและทำรายงานรวมจากปัญหาในแต่ละภูมิภาคมาสู่ปัญหาใหญ่ระดับประเทศและแนวทางแก้ไข (ใช้เวลา 3 เดือน)

ผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยและพัฒนาคึกดี ร่วมกับมูลนิธิชุมชนไทย

งบประมาณการดำเนินงานโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ กำลังอยู่ในระหว่างเตรียมการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ตาคลยดีธรรม
(www.library.coj.90.th)

โครงการวิจัย

เรื่อง “การยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัด” (โครงการนี้เป็นโครงการที่อยู่ในการศึกษาติดตามของสถาบันวิจัยและพัฒนาสังคม)

เหตุผลและความจำเป็น

โดยที่ในปัจจุบันประชากรในกรุงเทพมหานครเพิ่มมากขึ้นและมีคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลอาญารธนบุรี ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากรุงเทพใต้ และเพื่อความสะดวกคล่องตัวในการบริหารจัดการคดีของศาลต่าง ๆ ดังกล่าว ให้เกิดประสิทธิภาพและรวดเร็วยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในการเดินทางไปศาล จึงให้มีการตราพระราชบัญญัติยกฐานะศาลแขวงดุสิต ศาลแขวงตลิ่งชัน ศาลแขวงปทุมวัน ศาลแขวงพระโขนง เป็นศาลจังหวัด พ.ศ. 2549 โดยให้ไว้ ณ วันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2549 แต่จะเปิดทำการเมื่อใดจะมีการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในเขตอำนาจ แต่เนื่องจากการยกฐานะเป็นศาลจังหวัดดังกล่าวมีผลกระทบต่อเขตอำนาจของศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลอาญารธนบุรี ศาลแพ่งธนบุรี ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ และศาลอาญากรุงเทพใต้ จึงมีการเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจของศาลดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับการยกฐานะศาลแขวงเป็นศาลจังหวัดตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี และศาลอาญารธนบุรี พ.ศ. 2549

แม้ว่าการยกฐานะศาลแขวงเป็นศาลจังหวัดจะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ประชาชนและส่วนราชการแต่ก็ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบต่าง ๆ ของศาล ทั้งในส่วนของศาลจังหวัดที่ตั้งขึ้นใหม่และในส่วนหนึ่งของระบบศาลเดิมที่เคยดำเนินงานมาก่อน ในส่วนของจังหวัดที่ตั้งขึ้นมาใหม่ เช่น ด้านบุคลากร ด้านสถานที่ ด้านเขตอำนาจศาลที่เพิ่มขึ้น ด้านการบริหารจัดการคดีที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นจากเดิม เป็นต้น ในส่วนของศาลเดิม เช่น ด้านบุคลากร ด้านเขตศาลที่ลดลง เป็นต้น และในส่วนหนึ่งของประชาชนและหน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้องอาจมีความสับสนกับระบบศาลที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ดังนั้น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 จึงเห็นสมควรดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่อง “การยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัด” เพื่อที่จะทราบปัญหาและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นและแนวทางในการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อพัฒนารูปแบบและศักยภาพเพื่อพัฒนารูปแบบและศักยภาพของศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานครให้เป็นศาลที่มีประสิทธิภาพและเพื่อเตรียมการรองรับกับปริมาณคดีที่จะเพิ่มขึ้น รวมทั้งเพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของการใช้ระบบของศาลจังหวัดในกรุงเทพมหานครกับระบบศาลแบบเดิม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบงานศาลยุติธรรมต่อไป จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น และเพื่อให้เป็นไปตาม

เจตนารมณ์ของการยกฐานะของศาลแขวงเป็นศาลจังหวัดในอันที่จะอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนให้ได้รับความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมโดยทั่วหน้าต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัดและความพึงพอใจของประชาชน
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของศาลแขวงในกรุงเทพมหานครหรือยกฐานะเป็นศาลจังหวัดให้มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อพัฒนารูปแบบของระบบศาลชั้นต้นในกรุงเทพมหานครและเปรียบเทียบผลดีผลเสียระหว่างระบบเดิมกับระบบใหม่

ตัวชี้วัดวัตถุประสงค์

1. สำนักงานศาลยุติธรรมทราบถึงผลดีและผลเสียในการยกฐานะศาลแขวงเป็นศาลจังหวัด
2. สำนักงานศาลยุติธรรมได้ผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากพิจารณาคดี รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหา และร่างแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเขตอำนาจศาล

เป้าหมายของการศึกษา

1. ได้ข้อมูลและแนวทางในการพิจารณารูปแบบและศักยภาพของศาลจังหวัดในกรุงเทพฯ
2. ได้ข้อมูลและแนวทางในการบริหารจัดการกับระบบศาลเดิมที่มีเขตอำนาจลดลง และศาลใหม่ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเพิ่มขึ้น
3. ศึกษาว่าการยกฐานะศาลแขวงตามพระราชบัญญัติจะเป็นการแบ่งเบาภาระปริมาณคดีที่เพิ่มขึ้นในศาลใหญ่แท้จริงหรือไม่อย่างไร
4. แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดจากการปฏิบัติงาน
5. ได้ข้อสรุปว่าปัจจุบันสมควรให้มีการยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัดตามพระราชบัญญัติหรือไม่อย่างไร
6. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ในการจัดระบบศาลในกรุงเทพมหานคร
7. ได้ผลงานวิจัย เรื่อง "การยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัด"

ตัวชี้วัดเป้าหมายผลการศึกษา

สำนักงานศาลยุติธรรมได้รายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหาปัจจุบัน ผลการเปรียบเทียบผลดี ผลเสีย ปัญหาและผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แนวทางการยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัดและแนวทางการแก้ไขกฎหมายในการแก้ไขเขตอำนาจศาล

ขอบเขตการดำเนินการ

1. ศึกษาว่ามีปัญหาในการพิจารณาคดีในศาลแขวงในเขตกรุงเทพมหานครและศาลจังหวัดที่อยู่ในเขตอำนาจ
2. ศึกษาว่ามีคดีประเภทคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวงในกรุงเทพมหานคร และคดีของศาลจังหวัดใกล้เคียงที่อาจได้รับผลกระทบต่อการยกฐานะศาลแขวงเป็นศาลจังหวัด เพื่อนำมาพิจารณาเรื่องเกี่ยวกับการแบ่งเขตอำนาจศาล
3. ศึกษากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเขตอำนาจศาล
4. ศึกษาสถิติการพิจารณาคดีของศาลแขวงและศาลจังหวัดที่อาจได้รับผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลง
5. ศึกษาการแยกประเภทคดีและจำนวนผู้พิพากษาที่เหมาะสมต่อการพิจารณาคดี
6. ศึกษาความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องจากการจัดเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ตำรวจ ทนายความ และประชาชนทั่วไปจำนวนไม่น้อยกว่า 50 คน และการออกแบบสอบถาม จำนวน 200 ชุด
7. วิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อสรุปถึงความพร้อมและความเห็นว่าควรยกฐานะศาลแขวงในกรุงเทพมหานครเป็นศาลจังหวัดหรือไม่
8. จัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหาวางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานการศึกษาจะใช้เวลารวมทั้งสิ้น 365 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้มีการลงนามในสัญญาจ้างที่ปรึกษา

รายนามคณะผู้วิจัย

1. รองศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญญภาส	หัวหน้าโครงการ
2. นางสาวสุพัตรา แผนวิชิต	นักวิจัย
3. นางสาวสรลนุช สติระเจริญทรัพย์	ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นายไพบุลย์ เอกโยคยะ	ผู้ช่วยนักวิจัย

แนะนำ สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.coj.go.th)

สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

ตั้งอยู่ที่ ชั้น ๖ อาคารสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

ถนนรัชดาภิเษก แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๑๒-๘๑๐๑ - ๒

โทรสาร ๐-๒๕๑๒-๘๐๖๕

E-mail: rabiresearch@judiciary.go.th

Website www.judiciary.go.th/rabi

บุคลากร สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.cmu.ac.th)

บทสัมภาษณ์ ดร. สุนทรียา เหมือนพะวงศ์

ผู้พิพากษาที่กำกับดูแลสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม
หนึ่งในโอกาสหนึ่งปีสถาบันวิจัยและพัฒนาคดี และหนึ่งปีนิติศาสตร์เสนา

ถาม ศาลยุติธรรมตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาคดีมาหนึ่งปีแล้ว ไม่ทราบว่ามาที่ไปอย่างไร

ตอบ จริงๆ ศาลยุติธรรมมีการทำงานวิจัยมานานแล้ว โดยแต่เดิมเป็นกลุ่มวิจัยและพัฒนา ที่สังกัดสำนักวิชาการศาลยุติธรรม ต่อมา ท่านผู้บริหารระดับสูงเห็นตรงกันว่าต้องตั้งสถาบันขึ้นมาเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเรื่องงานวิจัยอย่างจริงจัง จึงได้ไปขอพระบรมราชานุญาตที่จะใช้พระนามของพระองค์เจ้ารพีฯ พระบิดาแห่งกฎหมายไทย อัญเชิญมาเป็นชื่อของสถาบัน โดยมีความมุ่งหมายให้สถาบันนี้เป็นสถาบันของนักกฎหมายไทยทุกคน ที่จะมาช่วยกันสร้างสรรคงานวิชาการเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนากฎหมาย การพัฒนากระบวนการยุติธรรม การพัฒนาระบบงานศาล และเรื่องความเป็นธรรมในด้านต่างๆ ของประเทศไทยต่อไป

ถาม สถาบันวิจัยและพัฒนาคดีตั้งอยู่ที่ไหน มีบุคลากร และมีงบประมาณอย่างไร

ตอบ สถาบันฯ ตั้งอยู่ที่ชั้น ๖ ของสถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการ ที่ถนนรัชดาภิเษก ตอนนั้นมีเจ้าหน้าที่ ๑๕ คน มีผู้อำนวยการระดับแปดเป็นผู้บริหาร โดยดิฉันเป็นผู้พิพากษาที่มีหน้าที่กำกับดูแล เมื่อปีที่แล้วเราได้งบประมาณสิบล้านบาท ปีนี้ได้ประมาณสี่ล้านบาท

ถาม งบประมาณสถาบันวิจัยน่าจะมากกว่านี้หรือเปล่า

ตอบ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ท่านผู้บริหารศาลต้องช่วยกันตอบแล้วค่ะ ว่าท่านจะเห็นความสำคัญของงานวิจัยขนาดไหน ส่วนทางเราเองก็ต้องทำงานพิสูจน์ตัวเองเพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นว่าการวิจัยเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์ เพราะเป็นการสร้างฐานทางข้อมูลและทางความคิดทฤษฎี เพื่อจะนำไปสู่การทำเป็นนโยบาย เพื่อจะนำไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ยกตัวอย่าง เช่น เรื่องการเร่งรัดคดีในศาล โดยเฉพาะในศาลสูง ทั้งระดับอุทธรณ์และฎีกา อันนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก ที่ควรจะต้องมีงานวิจัยไปช่วยเรื่องระบบการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้พิพากษา ก็เป็นปัญหาใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องระบบการคัดเลือกผู้บริหารศาลสำคัญๆ นั้น ทำอย่างไรที่จะให้ได้คนดีมีความสามารถเหมาะสมแก่งาน โดยมีระบบคัดกรองที่ดีเพื่อให้ได้คนที่เหมาะสมไปทำงาน กระทั่งเรื่องระยะเวลาดำรงตำแหน่งของผู้บริหารศาลก็เป็นเรื่อง

ที่จะมองข้ามไปไม่ได้ ถ้าอธิบดีศาลใหญ่ๆ หรือศาลพิเศษต้องเปลี่ยนทุกปี ท่านผู้บริหารจะวางนโยบายดีๆ พร้อมทำให้เป็นรูปธรรมได้อย่างไร ตรงนี้ ก็อาจจะต้องมึ่งงานวิจัยไปช่วยหาคำตอบ ซึ่งถ้าหากมีเงินงบประมาณในการทำวิจัยที่เพียงพอ เราก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาได้หลายเรื่อง

นอกเหนือจากงบประมาณของทางราชการซึ่งมีไม่มากนัก เราก็พยายามที่จะหาความสนับสนุนจากข้างนอก เช่น จากมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติและสสส. จากกองทุนสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาสตรี (UNIFEM) รวมทั้งกำลังทำโครงการขอความสนับสนุนจากทางสกว. อยู่ด้วยค่ะ

ถาม มีแนวทางในการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างไร

ตอบ ที่ผ่านมามีสองปีนี้ยังไม่มีกรรมการหรือที่ปรึกษาที่เป็นทางการ เราก็ทำงานกันไป โดยปรึกษาท่านพินิจ สุเสารัจ เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง รวมทั้งปรึกษาผู้หลักผู้ใหญ่บางท่าน โดยเฉพาะท่านภัทรศักดิ์ วรรณแสง เลขาธิการประธานศาลฎีกา ที่เคยดูแลที่นี้มาตั้งแต่ในช่วงเริ่มต้น นอกจากนี้ ก็ปรึกษากาหรือเพื่อนๆ ผู้พิพากษาที่สนใจเรื่องงานวิชาการและงานวิจัย ซึ่งก็มีอยู่มากพอสมควรค่ะ

เรื่องที่เราเริ่มคิดทำในช่วงแรก ก็เน้นเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพราะความทุกข์ของประชาชนในประเทศเป็นสิ่งที่เราเห็นกันได้ทั่วไป โดยเฉพาะปัญหาการละเมิดสิทธิคนที่อ่อนด้อยในด้านต่างๆ เราจึงเริ่มจากการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็ก ผู้หญิง เรื่องครอบครัว เรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ในอนาคตต่อไปข้างหน้า เราก็คงจะต้องขยายขอบข่ายของกิจกรรมไปให้กว้างขวางขึ้น ตัวอย่างเช่นต้องไปถึงเรื่องความยุติธรรมในด้านแพ่งและพาณิชย์ด้วย เพราะนักธุรกิจเขาก็ต้องการความเป็นธรรมเช่นเดียวกัน

นอกเหนือจากเรื่องการคุ้มครองสิทธิต่างๆ ที่ว่ามาแล้ว เราก็ได้จัดให้มีการทำวิจัยเพื่อประเมินผลการบริหารงานของศาลในบางเรื่องด้วย เช่น โครงการประเมินเรื่องการแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ และประเมินผลระบบผู้พิพากษาอาวุโส อีกเรื่องที่เราได้ทำในช่วงแรกนี้ ก็คือการวางแผนการบริหารงานวิจัยของสถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์เอง โดยได้จัดจ้างที่ปรึกษาเพื่อวางระบบงานของสถาบันฯ ช่วยทำแผนแม่บท ทำแผนปฏิบัติการ เพื่อวางระบบการทำงานวิจัยให้เป็นไปอย่างเหมาะสม ให้เราสามารถระดมผู้รู้จากหลายๆ ทางมาช่วยกันทำวิจัย และนำไปพัฒนาให้เกิดเป็นมรดกเป็นผลต่อไป

ถาม ได้ยินว่าลองทำเวทีเรื่องความเป็นธรรมหลายประเภท ได้พบอะไรบ้าง

ตอบ เมื่อปีที่แล้วสถาบันฯ ร่วมกับคณะทำงานด้านกฎหมายเยาวชนและครอบครัว ของสำนักงานศาลยุติธรรม ได้จัดทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีการทำเวทีระดมสมองประมาณแปดครั้งเพื่อรับฟังปัญหากฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด ก็คุยกันสนุก รวบรวมปัญหาได้เต็มไปหมดและพอจะเห็นแนวทางแก้ปัญหาในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องความยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ที่ผ่านมา เราเน้นกันแต่เรื่องการดูแลเด็กทำผิด หรือที่เรียกกันว่า

ความยุติธรรมของเด็กที่กระทำผิด (Juvenile Justice) แต่พอทำไปๆ เราได้รู้ว่าเราแยกไม่ไ้ระหว่างความยุติธรรมแก่เด็กที่ทำความผิด แก่เด็กดี หรือแก่เด็กเสี่ยง ศาสตราจารย์วิชา มหาคุณ ประมาจารย์ด้านกฎหมายเด็กท่านว่า ตอนนี้นั้นพัฒนาไปถึงเรื่องความยุติธรรมของเด็กทุกคนที่ต้องมีมุมมองต่อเด็กแบบองค์รวม (Youth Justice) เพราะเด็กดึกกลายเป็นเด็กเสี่ยงได้ตลอดเวลา เด็กดึกกลายเป็นเด็กทำความผิดได้ตลอดเวลา เด็กทำความผิดก็ถูกแก้ไขให้เหมือนเดิมได้ตลอดเวลา ปัญหาที่มีเลยกลายเป็นปัญหาที่กรมกองของรัฐซึ่งดูแลเด็กของเราแยกขาดจากกัน ทำให้ไม่เห็นความเชื่อมโยง และการทำงานโยงกับภาคประชาชนยังมีน้อย การแก้ปัญหาเด็กก็เลยไม่ค่อยได้ผล

ในการประชุมเรื่องความเป็นธรรมต่อสตรีก็สนุกมาก ที่ผ่านมามีโอกาสจัดกิจกรรมร่วมกับ UNIFEM และคณะกรรมการสิทธิฯ ๒ ครั้ง ในประเด็นเรื่องความเป็นธรรมในทางเพศ (Gender Justice) ก็มีครูบาอาจารย์ด้านสตรีศึกษามาร่วมงานหลายคน เช่น ท่านอาจารย์มาลี ดร. วีระดา ดร. กฤตยา ดร. ชลิดาภรณ์ รวมทั้งอาจารย์สมชาย จาก มช. ซึ่งประเด็นที่พูดคุยกันมีว่า ในคำพิพากษาของศาลมีอคติในทางเพศหรือไม่ อาจารย์บางท่านก็ว่าศาลยังไม่ค่อยให้ความสำคัญเป็นธรรมกับผู้หญิงอย่างเพียงพอ มีการเอาคำพิพากษาฎีกาหลายฉบับมาวิเคราะห์วิจารณ์กัน ทางท่านผู้พิพากษาบางท่านก็มีมุมมองที่แตกต่างออกไป เมื่อได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ได้รู้จักกันก็เกิดการปรับมุมมองของแต่ละฝ่าย และหาทางแก้ปัญหาบางเรื่องร่วมกัน กับ UNIFEM ก็คงจะได้ร่วมงานกันอีก เช่นอาจจะช่วยกันประสานงานเพื่อให้ผู้พิพากษาได้ไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้พิพากษาในต่างประเทศ หรือร่วมจัดการประชุมวิชาการระดับนานาชาติในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ก็กำลังวางแผนกันอยู่ค่ะ

เวทีระดมสมองที่สนุกที่สุดในช่วงต้นปีนี้เป็นเวทีเพื่อสร้างกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) ที่ทำกันหลายครั้ง คุยกันตั้งแต่ปัญหาการพิสูจน์ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ปัญหาการประเมินค่าเสียหายสิ่งแวดล้อม ปัญหาในวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม แถมท้ายด้วยปัญหาเรื่องศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ว่าศาลที่มีอยู่ต้องปรับตัวอย่างไร หรือควรจะมีการตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นพิเศษ ในหลายๆ ประเด็น ทั้งทางภาควิชาการ ทั้งภาคประชาสังคมก็อยากให้เราจัดคุยต่อ เพื่อรวบรวมความคิดให้ตกผลึกกันอย่างจริงจัง หลังการประชุมสิ่งแวดล้อมนี้เราก็ได้สรุปผลทำข้อเสนอแนะรวบรวมบทความที่ได้มาจากการสัมมนาทำเป็นเล่ม พิมพ์เป็นหนังสือได้เกือบสิริร้อยหน้า ใครสนใจก็ติดต่อขอมาได้ค่ะ

ถาม อยากรู้ว่า จริง ๆ แล้วส่วนตัวท่านมีความสนใจเรื่องอะไรเป็นพิเศษ

ตอบ ถ้าพูดจริงๆ ตอนนี้ก็อยากคิดอย่างจริงจังเรื่อง Justice ให้มันมากขึ้น ให้มันถึงแก่น ให้เห็นความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ให้เข้าใจมันอย่างแท้จริง ให้สัมผัสมันได้จริง ทำให้ตัวเองเชื่อว่าความยุติธรรมมันมีอยู่จริง และเราเอนมิตให้มันงอกงามขึ้นมาได้ ซึ่งไม่ต้องอยากคิดคนเดียว แต่อยากชักชวนเพื่อนๆ นักกฎหมายทั้งหลายมาร่วมกันคิดด้วย

ในต่างประเทศ ขณะนี้ก็มีหลายที่ตื่นตัวที่อยากจะค้นหาความยุติธรรมแบบใหม่ๆ มีการพัฒนาวิธีการมองความยุติธรรมแบบใหม่ๆ ซึ่งคงต้องการวิธีคิดแบบใหม่ ที่จะช่วยพัฒนาเรื่องความยุติธรรม

ให้เกิดมีขึ้นได้ ให้เกิดความเหมาะสมแก่ยุคสมัย ดังที่ฝรั่งใช้คำว่า “ความยุติธรรมร่วมสมัย” (Contemporary Justice) นั่นเอง อย่างเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ก่อนก็เรียกร่องกันเรื่องความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) แบบธรรมดาๆ หลังๆ เรียกร่องให้ “ความยุติธรรมเชิงนิเวศ” (Ecological Justice) ที่เน้นการมองแบบองค์รวมมากขึ้น บางคนก็มองไปไกลเรื่องความยุติธรรมแก่สัตว์ แก่นกกา เกิดเป็นประเด็นเรื่องเรียกร้อง “สิทธิสัตว์ชน” (Animals' Rights) กันก็มี หลังสุดนี้ เรื่องที่ฮิตก็คือเรื่องความยุติธรรมทางภูมิอากาศ (Climate Justice) หลังจากที่เราว่าโลกมันร้อนขึ้น ท่านจะเห็นได้ว่าประเด็นทางสังคมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น กับประเด็นเรื่องความเป็นธรรมและความยุติธรรมนั้นแยกกันไม่ได้เลยละ

ในเรื่องอาญา ช่วงที่ผ่านมา บ้านเราก็เหมือนกันในเรื่องยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative Justice) และยุติธรรมชุมชน (Community Justice) จริงๆ มันยังมีการพัฒนาไปอีกได้หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่องการหาทางรับข้อพิพาทที่เป็นข้อขัดแย้งซับซ้อนมากขึ้นและมีกลุ่มผู้คนมาเกี่ยวข้องมากขึ้น ที่เป็นระดับสงครามกลางเมือง เขาก็พัฒนากันเป็นเรื่อง “ความยุติธรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง” (Transformative Justice) หรือ “ความยุติธรรมที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนผ่าน” (Transitional Justice) ที่เน้นเรื่องกระบวนการพูดคุย แลกเปลี่ยน ยอมถดถอยกัน ยอมวางอาวุธกัน ซึ่งต้องระดมสรรพกำลังอย่างมหาศาลเพื่อสร้างสันติภาพร่วมกัน ก็มีตัวอย่างที่ดี เช่น ของประเทศอัฟริกาใต้ หรือที่ไอร์แลนด์เหนือ เป็นต้น หลักการดีๆ หลายเรื่องเหล่านี้ ประเทศไทยเราก็น่าจะนำมาปรับใช้กับปัญหาในภาคใต้ของเราได้ คิดว่าเรื่องแบบนี้เราจะต้องศึกษากันอย่างจริงจังให้มากขึ้น

นอกจากนี้ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นธรรมในทางโลกกับหลักการทางศาสนาก็น่าสนใจมาก ตามที่พระประยุทธิ์ ปยุตโตท่านพูดเรื่องนิติศาสตร์แนวพุทธเอาไว้ หรือที่อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์เขียนเรื่องนี้ไว้บ้าง ก็ยังไม่มีใครนำไปศึกษากันต่อ หรือเรื่องนิติศาสตร์อิสลาม ดิฉันก็เห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่เราจะต้องทำความเข้าใจ ท่ามกลางปัญหาความขัดแย้งรุนแรงทั่วโลกที่มีอยู่ตอนนี้ ที่ Law School ในฮาร์วาร์ด ก็มีโปรแกรม Islamic Legal Studies แล้ว จริงๆ ประเทศไทยเราก็มีคนมุสลิมไม่ใช่น้อย แต่เราไม่ค่อยมีคนทีศึกษอย่างจริงจัง ว่าเป็นแล้ว กฎหมายทุกระบบก็คืออารยธรรมของมนุษยชาติ ที่พวกเรานักกฎหมายทั้งหลายสามารถเรียนรู้สืบสานสิ่งที่ติดต่อไปได้หมด ไม่จำเป็นต้องแบ่งแยก

ถาม เนื่องในวาระหนึ่งปีสถาบันวิจัยพีพีพัฒนศักดิ์ จะมีกิจกรรมพิเศษอะไรบ้าง

ตอบ นอกเหนือจากโอกาสครบรอบหนึ่งปีสถาบันวิจัยพีพีพัฒนศักดิ์แล้ว เราจะฉลองครบรอบหนึ่งปีกิจกรรมนิติศาสตร์เสนา ที่เราสร้างให้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางนิติศาสตร์ด้วยกิจกรรมนิติศาสตร์เสนา ในวันพุธที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ในหัวข้อเรื่องกฎหมายกับความยุติธรรม และที่พิเศษไปกว่าปีก่อน คือเราจะมีปาฐกถาพีพีพัฒนศักดิ์ครั้งที่ ๑ เรื่อง “ปมเพาะความเป็นธรรมในแผ่นดินเพื่อป้องกันวิกฤติประเทศไทย” โดยมีองค์ปาฐกคือท่านศาสตราจารย์พี สาคริก นักวิชาการ

อาวุโส ะ และในเดือนกันยายนนี้ก็จะมีการจัดเรื่อง "การพัฒนาศาลยุติธรรมด้วยระบบ System Thinking" ด้วย

ถาม คำถามสุดท้าย คิดว่าอะไรเป็นสิ่งที่ท้าทายการทำงานของสถาบันวิจัยและพัฒนาคนที่สุด

ตอบ ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ ผู้เป็นเสมือนที่ปรึกษาใกล้ชิดของสถาบันเราอีกท่านหนึ่ง ได้เขียนไว้ในหนังสือที่เราจะตีพิมพ์เป็นที่ระลึกในปีนี้อ่า "อันความยุติธรรมนั้นอ่อนไหวบอบบางยิ่งนัก ไม่เพียงแต่กิเลสอันมีความโลภ โกรธ หลง จะทำให้ตราขังนั้นโอนเอนไปทางใดทางหนึ่ง แต่ความไม่รู้หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็จะทำให้เกิดความหวุ่นไหวสั่นสะเทือนขึ้นได้ หน้าที่หนึ่งของงานวิจัยก็คือ การเปิดตาให้เห็นความจริง ที่อคติ ความหลง หรือแม้ความมั่นใจในตัวเอง ที่มีมากเกินไป ปิดบังอยู่"

ดิฉันคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ท้าทายการทำงานของสถาบันรพีพัฒน์ และท้าทายนักกฎหมายไทยทุกคนในยุคนี้ ที่จะต้องช่วยกันค้นหาสมมติฐานทางนิติศาสตร์ให้เกิดขึ้นในสังคมนักกฎหมายของเราละ แล้วก็หวังว่าทุกท่านจะช่วยกันสนับสนุนและเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการสร้างสรรค์กิจกรรมของสถาบันวิจัยและพัฒนาคนต่อไปในอนาคตละ ขอคุณละ

นางสาวมาตี ธรรมสังกุล

ตำแหน่ง : นักวิจัยสังคมศาสตร์ ๘ รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์
การศึกษา : ปริญญาตรี สาขา สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ / นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปริญญาโท สาขา สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในกระบวนการยุติธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผลงานวิชาการ: วิทยานิพนธ์ เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันในองค์กรของพนักงานคุมประพฤติ
หน้าที่รับผิดชอบ : ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ เนื่องจาก
อยู่ระหว่างการ ปรับอัตรากำลัง โครงสร้าง
ผลงานที่ผ่านมา : ดูแลงานบริการสังคมของกรมคุมประพฤติ /ดูแลโครงการฝึกอบรมของ
วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม
ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : เป็นงานที่ดี มีประโยชน์ แต่ต้องอาศัยความสนใจ
ใจรักในการวิจัย
ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ : เป็นหน่วยงานใหม่ หากมีการเริ่มต้นที่ดี มีผลงานจะ
ได้การยอมรับ คงต้องใช้เวลาและเชื่อมโยงงานวิจัยให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรศาลยุติธรรมให้
เห็นเป็นรูปธรรม

นายจิรชัย วัฒนศิริพงศ์

ตำแหน่ง: เจ้าหน้าที่งานศาลยุติธรรม ๖
การศึกษา : วิทยาศาสตร์บัณฑิต(เกียรตินิยมอันดับสอง)สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง /นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต(เกียรตินิยมดี) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ผลงานวิชาการ : วิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาการพึงพอใจและความจงรักภักดีต่อองค์กร

หน้าที่และความรับผิดชอบ : รับผิดชอบงานแผนและนโยบายของสถาบันวิจัยพืช
วิเคราะห์ปรับปรุง แก้ไขข้อเสนอโครงการวิจัยของสำนักงานศาลแรงงานศาลยุติธรรม รวมถึง
ติดตามโครงการวิจัยของสำนักงานศาลยุติธรรม

ผลงานที่ผ่านมา : เป็นคณะผู้วิจัยและเป็นผู้ดำเนินการจัดประชุมโต๊ะกลมเพื่อรับฟังความ
คิดเห็นในเรื่องการออกหมายค้นหมายจับ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย /
เป็นคณะทำงานจัดทำหนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสเปิดสถาบันวิจัยพืชพัฒนศักดิ์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : งานวิจัยเป็นงานที่มุ่งค้นคว้าหาข้อความจริงอย่างเป็น
ระบบเพื่อตอบปัญหาในเรื่องที่มีความสนใจ ซึ่งสำหรับองค์กรแล้ว การวิจัยเป็นหนทางหนึ่ง
ที่สามารถค้นหาวิธีหรือข้อมูลในการช่วยแก้ไขปัญหาขององค์กรได้

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยพืชพัฒนศักดิ์ : ผมมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในทีมงาน
ของสถาบันวิจัยพืชพัฒนศักดิ์ วันที่สถาบันวิจัยพืชพัฒนศักดิ์เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่
วันพຸ່ນนี้และในอนาคตสถาบันวิจัยพืชพัฒนศักดิ์จะเติบโตขึ้น มีผลงานทางวิชาการที่เป็น
ประโยชน์ต่อศาลยุติธรรม ต่อประชาชน และต่อประเทศชาติต่อไป

นางพรรณมน ดีวิงพล

ตำแหน่ง : นักวิจัยสังคมศาสตร์ ๕

การศึกษา : ปริญญาตรี สาขา ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ปริญญาโท สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏเลย

ผลงานวิชาการ : วิทยานิพนธ์ เรื่อง พัฒนาการของกลุ่มสตรีทอผ้ากรณีศึกษานบ้านก้างปลา
ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

หน้าที่และความรับผิดชอบ : ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการวิจัย เช่น เขียนโครงการวิจัย
จัดเก็บข้อมูลด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสัมมนาเพื่อการรวบรวมข้อมูลหรือ
การสรุปผล ประมวลผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลงานที่ผ่านมา : ดำเนินการวิจัยโดยวิธีการจัดสัมมนาเพื่อรวบรวมข้อมูลการวิจัยภายใต้
หัวข้อที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจของสังคมในช่วงนั้นๆ คือ “ ศาลยุติธรรมกับบทบาทและอำนาจ

หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ" ,ประเด็นปัญหาในคดีป่าไม้และที่ดิน : บทเรียนจากภาคเหนือ" และ การแก้ไขข้อขัดข้องในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน "วิจัย": งานวิจัยช่วยให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ นวัตกรรมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น แก่สังคม ถ้าหากสังคมใดขาดการค้นคว้าวิจัย สังคมนั้นหรือองค์กรนั้นๆ จะขาดการพัฒนา ปรับปรุง ย้ายอยู่กับที่

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์ : เป็นองค์กรใหม่ของสำนักงานศาลยุติธรรมที่ยังต้องการ การพัฒนาอีกมาก ทั้งด้านงบประมาณ ทรัพยากรมนุษย์ หรือแม้แต่ระบบการบริหารจัดการ

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยพีพัฒนศักดิ์ : เป็นองค์กรใหม่ของสำนักงานศาลยุติธรรมที่ยัง ต้องการการพัฒนาอีกมาก ทั้งด้านงบประมาณ ทรัพยากรมนุษย์ หรือแม้แต่ระบบบริหาร จัดการฯ

นางสาววันทนี คำคงศักดิ์

ตำแหน่ง : นักวิจัยสังคมศาสตร์ ๕

การศึกษา: ปริญญาตรี สาขา การจัดการทั่วไป สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา

ปริญญาโท สาขา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผลงานวิชาการ: วิทยานิพนธ์ เรื่อง ผลกระทบของกองทุนหมู่บ้านต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่น : กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านเริงราว อำเภอสงขลา จังหวัดสระบุรี

หน้าที่และความรับผิดชอบ : จัดเก็บรวบรวมผลงาน เอกสาร วิทยานิพนธ์ เพื่อเป็นแหล่ง ค้นคว้าแก่บุคคลทั้งในหน่วยงานและนอกหน่วยงาน ,จัดการข้อมูลในเว็บไซต์ , รายงานประจำปี และอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย , จัดทำโครงการแปรผลสถิติคิดเพื่อการวางแผนในอนาคต

ผลงานที่ผ่านมา : จัดทำรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณ และผลการดำเนินงานของศาล ยุติธรรมจัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานศาลยุติธรรม, จัดทำรายงานโครงการที่ขอเงิน ไว้เบิกเหลื่อมปี - ขยายระยะเวลาการเบิกจ่าย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน "วิจัย" : เป็นการศึกษา วิเคราะห์ นำเสนอผลงานวิจัย และ ข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำผลการวิจัยไปพัฒนางานในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อไป

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา : เป็นหน่วยงานที่ศึกษา วิเคราะห์วิจัยกฎหมาย การบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมและอื่น ๆ เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งใหม่เพื่อเป็นองค์กร ด้านการวิจัยของศาลยุติธรรม ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาทุนอุดหนุนการวิจัยและพัฒนานัก วิจัย

นางสาวเกศินี ทิตระกูล

ตำแหน่ง : นักวิจัยสังคมศาสตร์

การศึกษา : ปริญญาโท สาขา การบริหารทรัพยากรป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ปริญญาตรี สาขา สารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

ผลงานทางวิชาการ : จัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง ความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

หน้าที่และความรับผิดชอบ : ศึกษาวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล จัดการ ประชุม เตรียมเอกสารประกอบการประชุม จัดทำเอกสารผลการวิจัย ติดต่อประสานงาน เขียนบทความประชาสัมพันธ์ ปฏิบัติงานด้านอื่นๆที่ได้รับมอบหมาย

ผลงานที่ผ่านมา : จัดการประชุมนิติศาสตร์เสวนา เขียนบทความประชาสัมพันธ์ สถาบันวิจัยของวารสารยุติธรรมปริทัศน์ทำรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : การวิจัยเป็นวิธีการที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนางองค์ ความรู้ด้านต่างๆทำให้ได้ข้อมูลใหม่ๆไปสร้างสรรค์ พัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อที่จะสามารถเป็น แนวทางที่จะพัฒนาประเทศในด้านต่างๆได้ต่อไปในอนาคต

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา : การจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาถือได้ว่าเป็นการ สร้างความเข้มแข็งในทางวิชาการ ทำให้ศาลยุติธรรมมีการพัฒนาทัดเทียมกับหน่วยงานอื่นใน กระบวนการยุติธรรม ช่วยทำให้เกิดงานวิจัยที่จะนำมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนางองค์กรศาล ต่อไป

นางสาวอริศรา ศันสนียวิทย์กุล

ตำแหน่ง : นิติกร ๓

การศึกษา : รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ สภานายความ
เนติบัณฑิต เนติบัณฑิตยสภา กำลังศึกษาต่อระดับ ปริญญาโท สาขา กฎหมายเอกชนและ
ธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้าที่และความรับผิดชอบ : เขียนโครงการวิจัย จัดการประชุมและสัมมนา ประสานงาน
โครงการ เข้าร่วมการประชุม การสัมมนา และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย เป็นผู้ประสานงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติในการส่งข้อเสนอการวิจัยของหน่วยงานภาครัฐ (NRPM)

ผลงานที่ผ่านมา: จัดและประสานงานโครงการผลักัดนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนา
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ตอบข้อหารือทางด้านกฎหมาย เข้า
ร่วมประชุมและสัมมนา ดำเนินการจัดประชุมและสัมมนา ส่งข้อเสนอการวิจัยภาครัฐ (NRPM)
พ.ศ. 2551 ให้แก่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่จะทำการศึกษาวิจัย
เพื่อวิเคราะห์หาข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและสังคม เพื่อเป็นการ
พัฒนาต่อไป

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยที่พัฒนศักดิ์ : เป็นหน่วยงานที่ทำการศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อสรุปผล
เสนอแนะจากงานวิจัยเพื่อนำไปพัฒนาการทำงานและกระบวนการยุติธรรมต่อไป

นายวิวรรณ บางภูมิ

ตำแหน่ง : นิตกร

การศึกษา : นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หน้าที่และความรับผิดชอบ : ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ประสานงานโครงการวิจัย เขียนโครงการ งานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ผลงานที่ผ่านมา : จัดทำรายงานผลการใช้จ่ายงบประมาณ และผลการดำเนินงานของ ศาลยุติธรรม จัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานศาลยุติธรรม, จัดทำรายงานโครงการที่ขอเงินไว้เบิกเหลื่อมปี - ขยายระยะเวลาการเบิกจ่าย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน"วิจัย": เป็นการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดการพัฒนาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ สามารถนำความรู้มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ : ภูมิใจที่ได้ทำงานในหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อหน่วยงานสำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รวบรวมและพัฒนาความรู้ทางวิชาการขององค์กร

นางสาวปฐมพร ธาระวานิช

ตำแหน่ง : นิตกร

การศึกษา : นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนติบัณฑิต เนติบัณฑิตยสภา กำลังศึกษาต่อระดับ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน้าที่และความรับผิดชอบ : เขียนโครงการวิจัย จัดสัมมนา ประสานงานโครงการ งานอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” :งานวิจัยทำให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ได้ลึกซึ้ง
ยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดิ์ : รู้สึกภูมิใจที่มีโอกาสร่วมงานกับบุคลากรใน
สถาบันแห่งนี้

นายวารวิส สาระขันธ

ตำแหน่ง : นิติกร

การศึกษา : นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หน้าที่และความรับผิดชอบ : ค้นหาหาข้อมูล จัดเตรียมเอกสารการประชุม ติดตาม
ประสานงานและทำงานอื่นๆตามที่ได้รับมอบหมาย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : เป็นวิธีการศึกษา วิเคราะห์ และหาแนวทางในการ
ทำงานเพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่ถือว่าเป็นปัญหาที่แท้จริงก่อนที่จะทำงาน ซึ่งจะทำให้รู้ว่ามี
เหตุผลที่เหมาะสมที่จะทำผลงานนั้นๆ ว่าจะได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการจริงๆ
หรือไม่

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดิ์ : เป็นหน่วยงานที่ดีและมีความสำคัญต่อการพัฒนา
กฎหมายมาก เพราะจะทำให้กฎหมายมีการเหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ถือว่า
เป็นองค์กรที่มีความสำคัญที่ทำให้ความรู้ทางด้านนิติธรรมนำไปสู่ประชาชน

นางสาววิชราภรณ์ หามนตรี

ตำแหน่ง : นิติกร

การศึกษา : นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

หน้าที่และความรับผิดชอบ : จัดการประชุมและสัมมนา ติดต่อประสานงานและทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : งานวิจัยเป็นรากฐานที่จะสร้างสรรค์ผลงานในอนาคต และสามารถทำให้ถูกต้องตามประสงค์ของแต่ละเรื่องงานได้ดีเนื่องจากผลงานนั้น ๆ ได้ผ่านงานวิจัยค้นคว้าข้อมูลศึกษากันมาก่อนที่จะนำไปใช้อย่างแท้จริง

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ : มีความรู้สึกที่ดีต่อองค์กรของศาลได้มีหน่วยงานที่ศึกษาวิจัยในเรื่องของศาลยุติธรรมเอง เพราะจะได้สนองความต้องการขององค์กรและรู้ถึงปัญหาขององค์กรศาลเพื่อจะได้นำมาสู่การแก้ไขหรือวางแผนทางเพื่อทำให้ศาลยุติธรรมพัฒนาไปในทางที่ดีได้ในอนาคต

นางสาวธัญญา แสงเทศ

ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

การศึกษา :ปริญญาตรี สาขาการจัดการทั่วไป สถาบันราชภัฏเพชรบุรีโดยลงกรณ์

หน้าที่และความรับผิดชอบ : ปฏิบัติงานเลขานุการและงานบริหารทั่วไป ปฏิบัติงานตามที่ได้รับคำสั่ง ติดตามนัดหมาย เตรียมเรื่องและเตรียมการสำหรับการประชุม ติดต่อกับหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ทั้งในและนอกหน่วยงาน ดูแลงานด้านบุคคลและความเรียบร้อยของหน่วยงาน

ผลงานที่ผ่านมา : จัดเตรียมงานประชุม เตรียมเอกสาร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : เป็นการค้นคว้าศึกษาเกี่ยวกับผลงานที่ต้องการกระทำ เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบหรือปัญหาของงานว่ามีผลดีผลเสียอย่างไร ตลอดถึงแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ทราบถึงผลประโยชน์ที่มีความคุ้มค่าต่องานที่กระทำว่ามีมากน้อยเพียงใด

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดิ์ : เป็นหน่วยงานที่มีผลต่อการพัฒนาระบบกฎหมายของศาลเพื่อให้กฎหมายมีการพัฒนาให้ทันสมัยทันเหตุการณ์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนให้มากที่สุด

นางสาวจันทนา สุขเกษม

ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่งานธุรการ ๒

การศึกษา : ปริญญาตรี สาขา การบัญชี สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

หน้าที่และความรับผิดชอบ : งานบันทึกข้อมูล ดูแลรักษาและเบิกจ่าย พัสดุ ครุภัณฑ์ ดูแลรักษา จัดเตรียมและให้บริการเรื่องสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ผลงานที่ผ่านมา : จัดพิมพ์คำของบประมาณประจำปี 2551 – 2552 จัดเตรียมการประชุม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : เป็นการวิเคราะห์ สรุปหาเหตุผลและข้อเท็จจริงเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาด้านต่าง ๆ และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาตักดิ์ : เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ และยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ต้องอาศัยระยะเวลา ร่วมกับการประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการสร้างผลงานเพื่อให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป

นางสาวสุชนา แสงเทศ

ตำแหน่ง : เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ระบบงานสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์
การศึกษา : กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา บริหารการตลาด มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขา คอมพิวเตอร์ธุรกิจ โรงเรียนไทยโยธยาบริหารธุรกิจ
หน้าที่และความรับผิดชอบ : เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล ระบบงานสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ ,
ออกเลขรับหนังสือเข้า, ออกเลขส่งหนังสือออก
ความคิดเห็นเกี่ยวกับงาน “วิจัย” : งานวิจัยเป็นงานที่พัฒนาองค์กร พัฒนาบุคลากร
และเมื่อได้รับความรู้ใหม่ๆมาเพิ่มเติมก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคม และเพื่อนำพัฒนาตนเอง
เพื่อมาพัฒนาองค์กร พัฒนาประชาชน และพัฒนาประเทศชาติ ให้เจริญก้าวหน้าต่อไปใน
อนาคต
ทัศนคติต่อสถาบันวิจัยและพัฒนา : สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ดี เป็นการก่อตั้งสร้างความ
มั่นคงต่อองค์กร ศาลยุติธรรม เพื่อมีการพัฒนาความมั่นคงในกระบวนการยุติธรรม ช่วยให้
เกิดผลงานด้านการวิจัยที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาศาลยุติธรรม

บริการฐานข้อมูลค้นคว้ากฎหมายต่างประเทศ

ระบบ Lexis

ขณะนี้ สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม ได้มีการเปิดให้บริการใช้ฐานข้อมูลค้นคว้ากฎหมายต่างประเทศและบทความทางนิติศาสตร์จากทั่วโลกของระบบ Lexis เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าประกอบการทำงานด้านวิชาการกฎหมายและงานวิจัยของผู้พิพากษาและข้าราชการของศาลยุติธรรม

ฐานข้อมูล Lexis สามารถให้บริการด้านการค้นคว้าข้อมูลทางด้านกฎหมายและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะบทความ คืบตักกฎหมาย และคำพิพากษาต่างๆ ครอบคลุมเนื้อหาทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษและประเทศในแถบยุโรป ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมัน รวมทั้งประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน เป็นต้น

ขณะนี้ สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ได้ส่งมอบรหัสการใช้ข้อมูลให้แก่ศาลต่างๆ ได้แก่ ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร 2 สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร 4 สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร 5 สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร 9 และที่สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์

กองบรรณาธิการ

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์
(www.library.com.th)

บรรณาธิการ

ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์

ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำสำนักประธานศาลฎีกา

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวมาตี ธรรมสัจจุล

นางสาววัชรภรณ์ หามนตรี

กองบรรณาธิการ

นายจิรัชญ์ วัฒนศิริพงศ์

นางพรพรรณ ดีวังพล

นางสาววันทนีย์ คำคงศักดิ์

นางสาวเกศินี ทิตระกุล

นางสาวอริศรา ศันสนีย์วิทย์กุล

นางสาวปฐมพร ธาระวานิช

นายวิวรรธน์ บางภูมิ

นายรวริส สาระพันธ์

นางสาวธนัญญา แสงเทศ

นางสาวฉันทนา สุขเกษม

นางสาวสุชญา แสงเทศ

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ศาลยุติธรรม
(www.library.coi.go.th)

